

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

БРОЈ 2 и 3

ФЕБРУАР — МАРТ 1914

ГОД. XXXV

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ЗАДУЖБИНСКИ САВЕТ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 5 фебруара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, а на основи чл. 17. и 18. закона о задужбинама, постављен је:

у Задужбинском Савету:

за члана г. Љубомир Ковачевић, државни саветник.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 5 фебруара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Државној Штампарији:

магационара хартије и материјала, са годишњом платом од 2750 динара, г. Љубомир Вилотијевић, досадашњи магационар Државне Штампарије.

ПРЕТ

СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 5 фебруара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у Јагодинској Мушкој Учитељској Школи:

за суплента г. Драгомир Иконић, доктор филозофије — с годишњом платом од 1500 динара; по престанку.

просветни гласник, I вљ., 2. и 3. св., 1914.

у *Алексиначкој Учитељској Школи*:

за професора г. *Јован С. Јовановић*, интендант команде ибарске дивизијске области, — испитани професорски кандидат.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 5 фебруара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у *Нишкој Гимназији*:

за професора г. *Драгутин П. Суботић*, сунлент исте школе;

у *Смедеревској Гимназији*:

за професора г. *Драгољуб Јевтић*, предметни учитељ исте школе.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 21 фебруара 1914 год., на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у *Нишкој Гимназији*:

за директора I класе: г. *Милан Банић*, професор Друге Београдске Гимназије;

у *Шабачкој Гимназији*:

за директора и професора: г. *Стеван Фотић*, професор Друге Београдске Гимназије, по службеној потреби;

у *Четвртој Београдској Гимназији*:

за сунлента: г. *Светозар Магић*, пређашњи сунлент, са годишњом платом од 1500 динара, по престанку;

у *Београдској Реалци*:

за сунлента: г. *Момчило Милошевић*, свршени ученик филозофског факултета и привремени предметни учитељ исте школе, са годишњом платом од 1500 динара по престанку.

у *Битољској Гимназији*:

за сунлента: г. *Петар Тодоровић*, свршени ученик филозофског факултета;

у *Зајечарској Гимназији*:

за сунлента: г. *Добривоје Живковић*, свршени ученик филозофског факултета, са годишњом платом од 1500 динара, по престанку;

у *Другој Крагујевачкој Гимназији*:

за сунлента: г. *Илија Павловић*, свршени ученик филозофског факултета, са годишњом платом од 1500 динара, по престанку;

у *Нишкој Гимназији*:

за предметног учитеља; г. *Никола Половина*, привремени учитељ исте школе; и

WWW.UNILIB.RS за суплента: г. *Тодор Видојковић*, свршени ученик филозофског факултета, са годишњом платом од 1500 динара, по пристанку;

у *Београдској Реалци*:

за професоре: г.г. др. *Владимир Радосановић*, професор Прве Крагујевачке Гимназије, *Јован Миленковић*, и *Петар Косовић*, професори Врањске Гимназије, сви по службеној потреби;

у *Зајечарској Гимназији*:

за професора: г. *Јован Чолић*, професор Јагодинске Гимназије, по службеној потреби;

у *Јагодинској Гимназији*:

за професора: г. *Богољуб Премовић*, професор Зајечарске Гимназије, по службеној потреби;

у *Чачанској Гимназији*:

за професора: г. *Јордан Х. Видојковић*, професор Нишке Гимназије, по службеној потреби.

УВАЖЕЊЕ ОСТАВКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 25 јануара 1914 године, на предлог господина Министра Просвете и Црквених Послова, решено је:

да се г. *Александру Радојковићу*, супленту Пожаревачке Гимназије и г. *Сави Музикравићу*, супленту Ужичке Гимназије, уваже оставке, које су поднели на државну службу.

ДУХОВНИ СУД

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 15 марта 1914 године, на предлог Господина Министра Просвете и Црквених Послова, постављени су:

у *Духовном Суду Епархије Нишке*:

за секретара прве класе: протођакон *Светомир Св. Станковић*, секретар друге класе истог суда; за писара прве класе: *Милан Гачић* писар друге класе истог суда; и за писара друге класе: ђакон *Михаило В. Пешић*, писар треће класе истог суда.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

УНАПРЕЂЕЊЕ

Господин Министар Просвете и Црквених Послова повисио је плату Душану М. Шијачком, коректору Државне Штампарије, на 2500 динара годишње. — ПБр. 1945 од 25-1-1914.

УНИВЕРЗИТЕТ
ПЕРИОДСКЕ ПОВИШИЦЕ

Господин Министар просвете и црквених послова одредио је периодску повишицу плате:

другу, др. Недељку Кошанину, сталном доценту. — ПБр. 27732 од 29-I-1914.

четврту, др. Живојину Ђорђевићу, ванредном професору. — ПБр. 616 31-I-1914.

СРЕДЊЕ И СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова поставио је:

Одлуком ПБр. 27086 од 30-XI-1813 године: у *Велеској Гимназији*: за привременог предметног учитеља: Косту Дошена, привременог предметног учитеља Лесковачке Реалке; за привременог учитеља вештина, Стевана Милосављевића, привременог учитеља вештина I београдске Гимназије; у *Кратовској Гимназији*: за учитеља I класе (по старом), Ђорђа Стојичевића, учитеља исте класе Смедеревске Гимназије; у *Кумановској Гимназији*: за учитеља вештина IV класе (по старом), Николу Бадовића, учитеља исте класе Врањске Гимназије; у *Охридској Гимназији*: за учитеља IV класе, Радивоја Русовића, учитеља исте класе Друге Крагујевачке Гимназије; у *Призренској Гимназији*: за учитеља V класе, Крсту Тачевића, учитеља исте класе Ваљевске Гимназије; у *Тетовској Гимназији*: за учитеља IV класе, Франтишека Вајека, учитеља исте класе Врањске Гимназије; за хонорарну наставницу музике, Даринку Ковачевићеву, хонорарну наставницу Пиротске Гимназије; у *Штипској Гимназији*: за хонорарног наставника гимнастике, Драгомира Обрадовића, хонорарног наставника Шабачке Гимназије — све по службеној потреби.

Одлуком ПБр. 27872 од 5 децембра 1913 године: за привремене учитељице вештина: у *Битољској Гимназији*: Катарину Бошковићеву; у *Дојранској Гимназији*: Јелицу Ђирићеву; у *Ђевђелијској Гимназији*: Косару Тодоровићеву; у *Кривопаљаначкој Гимназији*: Драгу Поповићеву; у *Охридској Гимназији*: Серафи Велићеву; у *Кумановској Гимназији*: Милицу Поповићку; у *Прилепској Гимназији*: Видосаву Грујићеву; у *Приштинској Гимназији*: Младену Марковићеву; у *Ресанској Гимназији*: Александру Николићеву; у *Штипској Гимназији*: Ставу Леовчеву; у *Пријепољској Гимназији*: Јелену Чакаревићеву.

Светозара Шушњара, апсолвираног филозофа, за привременог предметног учитеља у Скопској Гимназији. — ПБр. 29388 од 18-XII-1913.

Драгињу Величковићеву, учитељицу Крагујевачке В. Ж. Школе, за учитељицу рада у Крушевачкој Гимназији, по службеној потреби. — ПБр. 2970826 од 19-XII-1913.

Јелену Чакаревићеву, привремену учитељицу Пријепољске Гимназије, за привремену учитељицу вештина у Велеској Гимназији, а за хонорарну наставницу вештина у Пријепољској Гимназији, Даринку Стевановићеву. — ПБр. 29902 од 20-XII-1913.

Панту Јовановића, за суплента и Драгу Јовановићку, за помоћницу, у Скопској Гимназији, досадашње наставнике исте школе, под условима, под којима су до сад служили. — ПБр. 30861 од 31-XII-1913.

www.unilib.rs Стевана Јелачу, апсолвираног филозофа, за привременог предметног учитеља у Скопској Гимназији. — ПБр. 30404 од 1-I-1914.

Хелиодора Храњца, привр. предм. учитеља Ужичке Гимназије, за привременог предметног учитеља у Пиротској Гимназији. — ПБр. 343 од 6-I-1914.

Далју де Сарно — Хазаријан, апсолвираног филозофа, за привремену предметну учитељницу у Битољској Гимназији. — ПБр. 878 од 11-I-1914.

Одлуком ПБр. 1915 од 17 јануара 1914 год., за привремене учитеље вештина (гимнастике): у *Првој Крагујевачкој Гимназији*: Јосипа Чобала; у *Лесковачкој Реалци*: Винка Залетла; у *Лозничкој Гимназији*: Стевана Пијука; у *Ресанској Гимназији*: Фрању Баховца; у *Кривопаљаначкој Гимназији*: Јурија Јерина; у *Ваљевској Гимназији*: Јосипа Јераса.

Глигорија Џамбазовића, професора Прве Крагујевачке Гимназије, за професора Битољске Гимназије, по службеној потреби. — ПБр. 1920 од 21 јануара 1914.

Ламбру Тозијевића, суплента Битољске Гимназије, за суплента у Прилепској Гимназији, по службеној потреби, а под условима под којима је до сад служио. — ПБр. 2031 од 22-I-1914.

Одлуком ПБр. 2099 од 23 јануара 1914 год., за школске лекаре: у *Скопској Учитељској Школи*: др. Илију Тодоровића; у *Скопској Гимназији*: др. Николу Настића; у *Битољској Гимназији*: др. Александра Протића; у *Охридској Гимназији*: др. Александра Крстића; у *Кумановској Гимназији*: др. Ахила Михаиловића; у *Дојранској Гимназији*: др. Ристу Нешића-Гостушког, и у *Велеској Гимназији*: Панчу Васковића.

др. Светислава Валенту, марв. лекара, за хонорарног наставника музике и немачког језика у Пријеновској Гимназији. — ПБр. 1944 од 23 јануара 1914.

др. Косту Костапиновића, за школског лекара у Богословији Св. Саве. — ПБр. 615 од 23-I-1914.

Трајка Арсаћа, свештеника, за хонорарног вероучитеља у Кривопаљаначкој Гимназији. — ПБр. 2285 од 24-I-1914.

др. Радисава Катанића, за школског лекара Горњомилановачке Гимназије. — ПБр. 2263 од 28-I-1914.

др. Николу Међери, за школског лекара у Прилепској Гимназији. — ПБр. 2587 од 29-I-1914.

Миленка Пауновића, за хонорарног учитеља музике у Јагодинској Учитељској Школи. — ПБр. 3358 од 16-II-1914.

Драгомира Петронијевића, апсолвираног филозофа, за привременог учитеља Велеске Гимназије. — ПБр. 1457 од 19-II-1914.

Божидара Мирковића, апсолвираног филозофа, за привременог предметног учитеља Бевђелијске Гимназије. — ПБр. 5031 од 20-II-1914.

Милутина Недељковића, за хонорарног наставника Лесковачке Реалке. — ПБр. 3781 од 27-II-1914.

ПЕРИОДСКЕ ПОВИШИЦЕ

Господин Министар Просвете и Црквених Послова одредио је периодске повишице плате:

другу, Михаилу Миладиновићу, професору Пожаревачке Гимназије. — ПБр. 21081 од 12-XI-1913.

четврту, Сретену Вукашиновићу, управитељу и професору Алексиначке Учитељске Школе. — ПБр. 1701 од 27-I-1913.

пету, Драгољубу Поповићу, професору Женске Гимназије у Београду. — ПБр. 29401 од 29-I-1913.

РАЗРЕШЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова разрешио је од дужности:

Глигорија Глигоровића, привременог предметног учитеља Зајечарске Гимназије. — ПБр. 233 од 3-I-1914.

Срејка Миросављевића, привременог предметног учитеља Зајечарске Гимназије. — ПБр. 29849 од 23-I-1914.

Бранка Марићевића, привременог учитеља вештина Кратовске Гимназије. — ПБр. 1892 од 26-I-1914.

ОСТАВКЕ

Господин Министар Просвете и Црквених Послова уважио је оставку: Владимиру Тихи, учитељу гимнастике Ваљевске Гимназије. — ПБр. 1938 од 21-I-1914.

Даринки Ковачевић, хонорарној наставници Тетовске Гимназије. — ПБр. 4882 од 18-II-1914.

НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова поставио је:

у Београду:

за сталног учитеља: Ђуру Димитријевића, учитеља из Пожаревца. — ПБр. 13878 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља: Богосава Вукићевића, нераспоређеног учитеља из Београда. — ПБр. 25405 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља: Петра С. Ђорђевића, учитеља из Братинца (пожаревачки). — ПБр. 21243 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља: Костадина Миловановића, учитеља из Сења (моравски). — ПБр. 12781 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу: Олгу В. Поповићку, учитељицу из Крупња (подрински). — ПБр. 12782 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу: Ружицу Михајловићку, учитељицу из Ропочева (београдски). — ПБр. 18643 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу: Јелену Давидовићеву, учитељицу из Краљева (чачански). — ПБр. 25160 од 18-XI-1913.

за сталног учитеља: Милоша Марјановића, нераспоређеног учитеља из Вишњице. — ПБр. 26668 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља: Владимира К. Петровића, учитеља из Лесковца (врањски). — ПБр. 13927 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља: Николу А. Јовановића, учитеља из Ужица. — ПБр. 15997 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу: Марицу Пашићеву, учитељицу глумонемих. — ПБр. 23813 од 5-XII-1913.

www.unilib.rs за сталну учитељицу: Макрену Профировићку, учитељицу из Књажевца (тимочки). — ПБр. 21309 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу: Атанасију Мајзнерку, нерасп. учитељицу из Прокупља (топлички). — ПБр. 30283 од 24-XII-1913.

за сталну учитељицу: Вукосаву Николићеву, досадашњу учитељицу из Београда. — ПБр. 672 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу: Јелку Томићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 30851 од 1-I-1914.

у београдском округу:

за сталног учитеља у Умчарима: Војина Рашића, пређашњег учитеља. — ПБр. 7939 од 11-XI-1913.

за сталне учитеље на Умци: Зорку и Душана Михајловића, учитеље из Кличевца (пожаревачки). — ПБр. 18895 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Даросави: Зорку Ивковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18060 од 16-XI-1913.

за сталну учитељицу у Жаркову: Јелену Ивановићку, учитељицу из Ковачевца (смедеревски). — ПБр. 14245 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Ропчеву: Стевана Јаншевића, свр. ђака гимназије. — ПБр. 27712 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Бељену: Милутина Пантелића, учитеља у пензији. — ПБр. 23645 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Белом Потоку: Аћма Секулића, свештеника. — ПБр. 27715 од 2-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Сремцици: Богољуба Бацкића, академског сликара. — ПБр. 16513 од 5-XII-1913.

за сталну учитељицу у Камендолу: Зорку Стојковићеву, учитељицу из Грабовице (крајински). — ПБр. 10182 од 8-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Бегалици: Милоша Радовића, студента права. — ПБр. 18173 од 12-XII-1913.

за сталног учитеља у Душановцу: Игњата Маринковића, учитеља из Читлука (крушевачки). — ПБр. 23712 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Сланцима: Даринку Поп-Лазичку, учитељицу из Трстенице (ваљевски). — ПБр. 24165 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ропчеву: Анку Бојовићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 12767 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Умчарима: Александру Милосављевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 26867 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Баћевцу: Ђорђа Анђелковића, студента технике. — ПБр. 29961 од 19-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Трбушници: Ану И. Симићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 30279 од 22-XII-1913.

за сталну учитељицу на Чукарици: Зорку П. Ничића, учитељицу из Остружнице. — ПБр. 22551 од 31-XII-1913.

за сталну учитељицу у Остружници: Ружицу Дабичку, учитељицу из Богатића (подрински). — ПБр. 25993 од 31-XII-1913.

за сталну учитељицу у Парпану: Славку Миленковићеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 30939 од 1-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Борку: Стевана Максимовића, пређ. врш. учит. дужности. — ПБр. 669 од 1-I-1914.

за учитељског заступника у Баричу: Панту Драгојевића, свештеника. — ПБр. 28777 од 3-I-1914.

за сталну учитељицу у Неменикућама: Лепосаву Лазићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18061 од 9-I-1914.

за сталну учитељицу у Лисовићу: Даринку Гојковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16899 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Америћу: Николу Вукчевића, студента права. — ПБр. 23464 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Бабама: Гојка Вуковића, гимназиста. — ПБр. 586 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Рогачи: Јелицу Савићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 1178 од 15-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Брајковцу: Косару Петранскову, ученицу гимназије. — ПБр. 2320 од 16-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Неменикућама: Јосипа Баричевића, ђака гимназије. — ПБр. 2260 од 20-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Пружатовцу: Михајла Стевановића, ђака гимназије. — ПБр. 4839 од 15-II-1914.

за вршиоца учитељске дужности у М. Моштаници: Косару Петранскову, пређашњу учитељицу. — ПБр. 4681 од 12-II-1914.

у ваљевском округу:

за сталну учитељицу у Пироману: Милицу Ђерићку, учитељицу из Стублина (ваљевски). — ПБр. 15913 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Бањанима: Миленију Тошовићку, учитељицу из Лопатња (ваљевски). — ПБр. 17454 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Бањанима: Филипа Тошовића, учитеља из Лопатња (ваљевски). — ПБр. 17455 од 15-XI-1913.

за привремену учитељицу у Стублинама: Емилију Милошевићку, пређ. учитељицу. — ПБр. 5802 од 16-XI-1913.

за сталну учитељицу у Обреновцу: Марију Рабреновићку, учитељицу из Табановића (подрински), — ПБр. 25730 од 20-XI-1913.

за сталну учитељицу у Стублинама: Милеву Костићку, учитељицу из Кобишнице (крајински). — ПБр. 25313 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Поћути: Душана Виторовића, учитеља из Малајнице (крајински). — ПБр. 21206 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Грабовцу: Милицу Аксентијевићку, учитељицу из Вуконе (ваљевски). — ПБр. 13664 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Остружњу: Владимира Чочића, учитеља у оставци. — ПБр. 25439 од 30-XI-1913.

за сталног учитеља у Туларима: Симу Богдановића, учитеља из Памбуковиде (ваљевски). — ПБр. 26282 од 30-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Осечини: Јанка Савића, студента права. — ПБр. 16898 од 1-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Баталагама: Душана Крунића. — ПБр. 12603 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Скели: Степана Симића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14698 од 16-XII-1913.

за сталне учитеље у Лесковицама: Наталију и Вићентија Станића, учитеље из Рткова (крајински). — ПБр. 13815 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Осладићу: Милицу Михајловићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 30277 од 21-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Јабучју: Александра Катића, свршеног богослова. — ПБр. 24555 од 8-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Лопатњу: Богољуба Милосављевића, сврш. ђака гимназије. — ПБр. 14210 од 8-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Дрену: Раду Тодоровићеву, пређашњег вршиоца у Дрену. — ПБр. 14683 од 15-XII-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Тврдојевцу: Николу Банковића, студента. — ПБр. 4842 од 15-II-1914.

у врањском округу:

за сталног учитеља у Прибоју: Петра Јанковића, учитеља из Јовца (врањски). — ПБр. 16636 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Власотинцу: Димитрија Поповића, учитеља из Преслапа (врањски). — ПБр. 13364 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Цени: Стерију Васиљевића, учитеља из Ст. Ацбеговца (смедеревски). — ПБр. 13036 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Јашуњи: Александра Спирића, привр. учитеља из Калне (врањски). — ПБр. 23695 од 25-XI-1913.

за сталне учитеље у Лесковцу: Јулијану и Светислава Милосављевића, учитеље из Ст. Ацбеговца. — ПБр. 23146 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Турековцу: Агнију Јовановићку, ученицу учитељске школе. — ПБр. 22975 од 26-XI-1913.

за вршиоце учитељске дужности у Губеревцима: Радолку и Владимира Стојановића. — ПБр. 23646 од 1-XII-1913.

за сталног учитеља на Власини: Михајла Цветковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 24887 од 1-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Равној Дубрави: Драгољуба Ђ. Стаменковића, студента права. — ПБр. 16075 од 5-XII-1913.

за сталног учитеља у Врању: Милана Штерића, учитеља из Јелашнице (нишки). — ПБр. 17275 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у В. Грабовици: Милутина Аранђеловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11765 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Мрштану: Драгољуба Младеновића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14943 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Конопници: Јована П. Јовића, учитеља у Врћеновици (нишки). — ПБр. 29333 од 17-XII-1913.

за привремену учитељицу у Д. Коњувцу: Параскеву Гардићку, учитељицу из Медвеђе. — ПБр. 17197 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Власотинцима: Полексију Јовићку, учитељицу из Врћеновице (нишки). — ПБр. 29353 од 17-XII-1913.

за сталног учитеља у Бабичкој: Душана Пакића, учитеља из Д. Требешиња (врањски). — ПБр. 16900 од 20-XII-1913.

за сталне учитеље у Врањској Бањи: Милеву и Јована Бошковића, учитеље из Брзохода (пожаревачки). — ПБр. 30746 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Сурдулици: Десанку Здравковићку, учитељицу на Власини (врањски). — ПБр. 20214 од 1-I-1914.

за привременог учитеља у Манојловцу: Александра Илића, прив. учитеља из Брода (врањски). — ПБр. 19854 од 0-I-1914.

за сталног учитеља у Слишану: Владимира Стојановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14689 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Рупљу: Јована Поповића, учитеља у пензији. — ПБр. 21572 од 11-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Црној Трави: Јована Поповића, свештеника. — ПБр. 772 од 12-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Орану: Драгољуба Јанковића, сврш. ђака VI разр. Гимназије. — ПБр. 1089 од 17-I-1914.

у крагујевачком округу:

за сталну учитељицу у Чумићу: Милицу Вукосављевићеву, учитељицу из Љутовнице (руднички). — ПБр. 24046 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Реснику: Вукосаву Јовановићку, учитељицу из Друговца (смедеревски). — ПБр. 15944 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Бањи: Фемку Грујичићеву, учитељицу из Кусатка (смедеревски). — ПБр. 21717 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Реснику: Драгомира Јовановића, учитеља из Селевца. — ПБр. 17134 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Баточини: Милицу С. Тасићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14679 од 16-XI-1913.

за сталну учитељицу у Закути: Радосаву Мојсиловићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 25004 од 16-XI-1913.

за сталну учитељицу у Крагујевцу: Христину Јовановићку, учитељицу из Паланке (смедеревски). — ПБр. 25700 од 20-XI-1913.

за сталну учитељицу у Крагујевцу: Драгу С. Влајићку, учитељицу из Грабовца (крагујевачки). — ПБр. 18593 до 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Крагујевцу: Ангелину Михајловићку, нераспоређену учитељицу из тог места. — ПБр. 13424 од 25-X-1913.

за сталну учитељицу у Борчу: Зорку Благојевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18601 од 26-XI-1913.

за сталног учитеља у Церовцу: Светислава Теодосјевића, учитеља из Ковачевца (смедеревски). — ПБр. 19039 од 3-XII-1913.

за сталног учитеља у Стојнику: Милоша Вучковића, учитеља из Лепенца (крушевачки). — ПБр. 17192 од 5-XII-1913.

за сталну учитељицу у Стојнику: Јелсавету Љубичићеву, учитељицу из Овсишта (крагујевачки). — ПБр. 20822 од 5-XII-1913.

за сталну учитељицу у Тополи: Босиљку Стефановићеву, учитељицу из Божурње (крагујевачки). — ПБр. 25277 од 7-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кијеву: Стевана Милановића, свештеника. — ПБр. 14252 од 7-XII-1913.

за сталну учитељицу у Драчи: Радмилу Нешићеву, учитељицу из Д. Беле Реке (тимочки). — ПБр. 21745 од 8-XII-1913.

за сталног учитеља у Божурњи: Лазара Ђурчиновића, учитеља из Маскара (крагујевачки). — ПБр. 13686 од 8-XII-1913.

за сталног учитеља у Наталинцима: Александра Кишпатића, учитеља из Сенаца (крагујевачки). — ПБр. 23149 од 8-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Каменици: Михаила А. Спасојевића, вршиоца у Грбицама (крагујевачки). — ПБр. 28824 од 9-XII-1913.

за учитељског заступника у Бањи: Косту Трајковића, наставника. — ПБр. 29874 од 28-XII-1913.

- WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
- за сталног учитеља у Грбидама: Немању А. Павловића, учитеља из Уровице (крајински). — ПБр. 22681 од 10-XII-1913.
- за сталног учитеља у Закути: Јеремiju Тијанића, пређашњег учитеља. — ПБр. 17899 од 11-XII-1913.
- за сталног учитеља у Јеленцу: Милутина Марковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 9145 од 11-XII-1913.
- за сталног учитеља у Д. Сабанци: Петра П. Гајевића, врш. учит. дужности у истом месту. — ПБр. 10081 од 11-XII-1913.
- за сталне учитеље у Сепцима: Милеву и Драгољуба Димитријевића, учитеље из Гложана (моравски). — ПБр. 22501 од 15-XII-1913.
- за сталног учитеља у Губеревцу: Светислава Николића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12152 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Маслошеву: Лепосаву Радојевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16021 од 18-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Лапову: Лепосаву Антоновићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 28483 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Лапову: Босилку Антоновићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 28482 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Вукосавцима: Србијанку Михајловићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14007 од 16-XII-1913.
- за сталне учитеље у Марковцу: Јулијану и Душана Ђорђевића, учитеље из Стојника (крагујевачки). — ПБр. 28593 од 17-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Грабовцу: Милутина Магазиновића, свештеника. — ПБр. 28531 од 28-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Грабовцу: Љубицу Магазиновићку, учитељицу из Камендола (београдски). — ПБр. 28520 од 1-I-1914.
- за сталну учитељицу у Баточини: Милицу Јоксимовићку, учитељицу из Д. Враћевшнице (руднички). — ПБр. 18952 од 4-I-1914.
- за сталну учитељицу у Брестовац-Ковуши: Надежду Стевчићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16207 од 9-I-1914.
- за сталну учитељицу у Ђурђеву: Софију Томашевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14050 од 9-I-1914.
- за сталну учитељицу у Влачки: Јелену Мићовићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16896 од 9-I-1914.
- за заступницу учитељице у Лапову: Зорку С. Ораовца, пређашњу заступницу. — ПБр. 24095 од 25-IX-1913.
- за сталну учитељицу у Овсишту: Стојанку Миладиновићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 15976 од 14-I-1914.
- за сталну учитељицу у Јовановцу: Милицу Богдановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 13907 од 14-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Јарушицама: Милоја Веселиновића, ђака учитељске школе. — ПБр. 29999 од 22-I-1914.

у крајинском округу:

- за сталног учитеља у Јабуковцу: Владимира Казимировића, пређашњег учитеља. — ПБр. 12094 од 11-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Кобишници: Петра Протића, студента филозофије. — ПБр. 27011 од 15-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Топоници: Љубинку Арсовићеву, вршиоца из Јасикове. — ПБр. 17509 од 25-XI-1913.

- за вршиоца учитељске дужности у Буковчи: Марију Теофановићеву, пређашњег вршиоца. — ПБр. 25172 од 18-XI-1913.
- за сталног учитеља у Неготину: Илију Станковића, учитеља из Кобишнице (крајинске). — ПБр. 17144 од 25-XI-2913.
- за сталну учитељицу у Кладову: Софију Петковићку, учитељицу из Видровца (крајински). — ПБр. 24874 од 25-XI-1913.
- за сталну учитељицу у Кобишници: Радмилу Сантнер, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 10035 од 26-XI-1913.
- за сталног учитеља у Радујевцу: Михаила Кулића, свршеног ученика учитељске школе. — ПБр. 10340 од 26-XI-1913.
- за сталног учитеља у Прахову: Ђорђа Поповића, свршеног ученика учитељске школе. — ПБр. 15880 од 26-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Поповици, Рада Фатића, пређ. вршиоца. — ПБр. 180516 од 10-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Подвршкој: Александра Протића, пређ. вршиоца. — ПБр. 28822 од 10-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Грабовици: Ђорђа Поповића, свестеника. — ПБр. 13423 од 10-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Јасеници: Петра Шундића, свестеника. — ПБр. 13533 од 10-XII-1913.
- за привременог учитеља у Тамничу: Томицу Брацановића, учитеља из Табаковца (крајински). — ПБр. 13554 од 10-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Клокочевцу: Антонију Милосављевићку, учитељицу из Д. Милановца. — ПБр. 10233 од 10-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Мокрању: Лепосаву Стефановићеву, учитељицу из Сикола (крајински). — ПБр. 24911 од 10-XII-1913.
- за сталног учитеља у Танди: Предрага Алића, учитеља из Рудне Главе (крајински). — ПБр. 12313 од 10-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Јабуковцу: Милеву Живковићку, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 12766 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Рудној Глави: Вукосаву Јоксимовићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17800 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Кобишници: Алексу Станисављевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 10657 од 18-XII-1913.
- за сталног учитеља у Вел. Каменици: Петра Наумовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 22915 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Душановцу: Божидара Голубовића, привременог учитеља. — ПБр. 15881 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Видовцу: Видосаву Милићевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16388 од 9-I-1914.
- за сталног учитеља у Грабовици: Војина Стевановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 10266 од 9-I-1914.

у крушевачком округу:

- за сталног учитеља у Милентији: Милана М. Ђурића, пређашњег учитеља. — ПБр. 15893 од 11-XI-1913.
- за сталног учитеља у Трнавцима: Милана С. Радојчића, учитеља из Јабланице (крушевачки). — ПБр. 15536 од 25-XI-1913.
- за сталног учитеља у Крушевицу: Радомира Ђорђевића, учитеља из Медвеђе (крушевачки). — ПБр. 24243 од 25-XI-1913.

WWW.UNILIB.RS за сталну учитељицу у Бивољу: Даницу Ђорђевићку, учитељицу из Медвеђе (крушевачки). — ПБр. 24243 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Мајдеву, Миливоја Манојловића, свештеника. — ПБр. 12612 од 25-XI-1913.

за заступника учитеља у граду Сталаћу: Драгомира Јаковљевића, свештеника. — ПБр. 17966 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Коњуху: Гмитра Јовановића, учитеља из Миоковаца (руднички). — ПБр. 13185 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Коњуху: Љубицу Јовановићку, учитељицу из Миоковаца (руднички). — ПБр. 13186 од 10-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Г. Ступњу: Даницу Ризановићку, ученицу гимназије. — ПБр. 13551 од 12-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Г. Ступњу: Милана Ризановића, матуранта. — ПБр. 13551 од 22-XII-1913.

за сталног учитеља у Ражњу: Војислава Поповића, учитеља из Рујишта (крушевачки). — ПБр. 28305 од 12-XII-1913.

за сталног учитеља у Макрешанима: Новицу Алексића, учитеља из Златова (пожаревачки). — ПБр. 23077 од 12-XII-1913.

за сталног учитеља у Шиљеговцу: Милсав Јоцића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 10978 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Кривој Реци: Стојана Грујића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 17529 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Блажеву: Радослава Стојадиновића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 10826 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Шанцу: Борислава Петровића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12605 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Лепенцу: Божидара Попадића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14106 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Белој Води: Драгињу Михајловићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 20627 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Вел. Дренови: Емилију Павловићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16527 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Трнавцима: Милану Радојичићеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 10861 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Рибару: Љубицу Јовановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 15396 од 16-XII-1913.

за привременог учитеља у Медвеђи: Рисантија Рајевића, свршеног ђака Призренске Богословије. — ПБр. 22443 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Обилићеву: Славку Вуксановићку, учитељицу са Орида (подрински). — ПБр. 28190 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Медвеђи: Александра Брадића, свештеника. — ПБр. 30278 од 21-XII-1913.

за сталну учитељицу у Трстенику: Косару Јанковићеву, учитељицу из Смољинца (пожаревачки). — ПБр. 14908 од 1-I-1914.

за сталног учитеља у Читлуку: Стојана Милосављевића, учитеља из Маћера (крушевачки). — ПБр. 677 од 4-I-1914.

за сталног учитеља у Рујишту: Драгомира Петровића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11605 од 9-I-1914.

за сталног учитеља у Крвавици: Добривоја Милошевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13538 од 9-I-1914.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

за сталног учитеља у Вел. Дренови: Војислава Урошевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 1263 од 15-I-1914.

за сталну учитељицу у Вел. Дренови: Катарину Недићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 1538 од 16-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Милутовцу: Живојина Терзића, студента права. — ПБр. 2488 од 24-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Плешу: Радомира Вукомаповића, свештеника. — ПБр. 1644 од 12-II-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Милутовцу: Петра Јовановића, свештеника. — ПБр. 3849 од 12-II-1914.

у моравском округу:

за вршиоца учитељске дужности у Орашју: Душана Радосављевића, студента филозофије. — ПБр. 22639 од 27-IX-1913.

за сталног учитеља у Риљцу: Радомира Поповића, учитеља из Милутовца (крушевачки). — ПБр. 14695 од 15-XI-1913.

са сталног учитеља у Параћину: Лазара Петковића, учитеља из Извора (моравски). — ПБр. 17008 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Свилајци: Велимира Димитријевића, из Враповца (моравски). — ПБр. 20313 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Параћину: Даницу Жеравичићку, учитељицу из Породина (пожаревачки). — ПБр. 25730 од 20-XI-1913.

за сталну учитељицу у Параћину: Даринку Петковићку, учитељицу из Д. Мутнице (моравски). — ПБр. 17003 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Параћину: Боривоја Павловића, учитеља из Милутовца (крушевачки). — ПБр. 20902 од 1-XII-1913.

за сталну учитељицу у Белици: Зорку Павловићеву, учитељицу из Гложана (моравски). — ПБр. 22497 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Вагрдану: Катарину Вучковићку, нераспоређену учитељицу из Вагрдана. — ПБр. 21233 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Деоници: Димитрија Ђорђевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 17063 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Д. Брчину: Чедомира М. Илића, пређашњег учитеља. — ПБр. 14698 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Вагрдану: Милала Б. Исакловића, пређашњег учитеља. — ПБр. 23482 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Избеници: Милутина Павловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 23026 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Рашевици: Драгу Маринковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14668 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Маскару: Персиду Предраговићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17508 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Лоњици: Ружицу Николићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17543 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Даништу: Милоша Крстића, учитеља у пензији. — ПБр. 18929 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Јасенову: Божицара Пандуровића, свештеника. — ПБр. 17188 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Драгоцвету: Нићифора Јанковића, свештеника. — ПБр. 17396 од 17-XII-1913.

www.unilib.rs за вршиоца учитељске дужности у Бигреници: Симу Симића, свештеника. — ПБр. 29694 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Вел. Пчелици: Манојла Крстића, свештеника. — ПБр. 28271 од 17-XII-1913.

за сталну учитељицу у Јовцу: Десању Јовановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 13034 од 19-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Слатини: Јована Пајића, ђака учитељске школе. — ПБр. 19549 од 19-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Гложану: Бранка Продановића, ђака гимназије. — ПБр. 10890 од 20-XII-1913.

за сталну учитељицу у Рековцу: Наталију Стевановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 15717 од 2-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Трешњевици: Николу Срезојевића, студента права. — ПБр. 24845 од 8-I-1914.

за сталну учитељицу у Гложану: Љубицу Трифуновићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17641 од 9-I-1914.

за привременог учитеља у Рековцу: Бранислава Полкића, свршеног богослова. — ПБр. 775 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Опарићу: Владимира С. Марковића, свештеника. — ПБр. 1233 од 10-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Јасенову: Драгутина Милића, вршиоца из Роћевца. — ПБр. 16245 од 12-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Роћевцу: Светозара Ескића, свештеника. — ПБр. 30685 од 23-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Д. Крчину: Агатона Миладиновића, свештеника. — ПБр. 4838 од 15-II-1914.

у нишком округу:

за сталног учитеља у Тешици: Добросава Стојковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 23233 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Јошаници: Милутина Јанковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 13055 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Јаковљу: Радомира Поповића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15888 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Тешици: Владимира Даскаловића, учитеља из Црне Траве (врањски). — ПБр. 17598 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Тешици: Смиљу Даскаловићку, учитељицу из Црне Траве (врањски). — ПБр. 17599 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Нишу: Ану Ђостићку, учитељицу из Шапца. — ПБр. 25730 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Нишу: Михајла Шпанића, нераспоређеног учитеља из Ниша. — ПБр. 23640 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Прћиловици: Марка Миловановића, учитеља из Подгорца (крушевачки). — ПБр. 23909 од 10-XII-1913.

за сталног учитеља у Суботинцу: Драгољуба Марковића, учитеља из Нишевца (нишки). — ПБр. 18611 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Прћиловици: Даринку Миловановићку, учитељицу из Подгорца (крушевачки). — ПБр. 14912 од 70-XI-1913.

за сталну учитељицу у Суботинцу: Даринку Марковићку, учитељицу из Грбавче (нишки). — ПБр. 14102 од 10-XII-1913.

- за сталну учитељицу у Јелашници: Радмилу Балтићеву, учитељицу из Рановца (пожаревачки). — ПБр. 23024 од 10-XII-1913.
- за сталне учитеље у Гредетину: Даринку и Аранђела Стевановића, учитеље из Опарића (моравски). — ПБр. 25264 од 12-XII-1913.
- за заступника учитеља у Делиграду: Светомира Павловића, студента права. — ПБр. 15605 од 12-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Мозгову: Боривоја Матића, сврш. ђака гимназије. — ПБр. 14684 од 12-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Јагличју: Стојана Стаменковића, свештеника. — ПБр. 18427 од 12-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Личју: Драгутина Пешића, свештеника. — ПБр. 15297 од 12-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Рутевцу: Димитрија Станковића, свештеника. — ПБр. 17274 од 12-XII-1913.
- за сталног учитеља у Д. Бруцу: Михајла Марковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11609 од 15-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Корману: Десанку Гребепаровићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 11532 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Каменици: Крсту Поповића, учитеља из Студени (нишки). — ПБр. 16414 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Нишу: Крсту Денића, учитеља из Каменице (нишки). — ПБр. 14945 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Ћелијама: Владимира Јанчића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21100 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Вел. Вртопу: Милана Трајковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 22706 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Милушинцу: Душана Ж. Цветковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13764 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Реснику: Бранка Павловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 14686 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Краљеву: Страшимира Вукадиновића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13617 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Нишу: Даницу Миљевићку, учитељицу из Грејача (нишки). — ПБр. 21429 од 30-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Соко-Бањи: Јелену Петканићку, учитељицу из Жабара (пожаревачки). — ПБр. 17554 од 3-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Нишеvcу: Јована Милојковића, свр. богослова. — ПБр. 23199 од 3-I-1914.
- за сталног учитеља у Кнез Селу: Драгољуба Петровића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13217 од 9-I-1914.
- за сталног учитеља у Црнољевци: Илију Стојиљковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 19597 од 9-I-1913.
- за учитељског заступника у Вел. Крчмиру: Василија Поповића, свршеног богослова. — ПБр. 29316 од 15-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Грејачу: Млици Варјачићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 10431 од 24-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Д. Студени: Марију Веселиновићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 3750 од 12-II-1914.

у пиротском округу:

- за сталног учитеља у Стрижевцу: Јована Костића, привременог учитеља из Црноклишта (нишки). — ПБр. 17918 од 1-ХП-1913.
- за сталног учитеља у Гвџилану: Василија Пенчића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 16068 од 16-ХП-1913.
- за сталног учитеља у Тамњаници: Саву Милошевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 19066 од 16-ХП-1913.
- за сталног учитеља у Јаловик-Извору: Јована Поповића, учитеља из Балта Берилова (пиротски). — ПБр. 14123 од 16-ХП-1913.
- за сталног учитеља у Шпају: Милица Јоцића, вршиоца учитељске дужности из истог места. — ПБр. 22281 од 16-ХП-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Камбелевцу: Атанасија Маринковића, ђака гимназије. — ПБр. 14108 од 16-ХП-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Белој Води: Јована Поповића, свештеника. — ПБр. 11123 од 16-ХП-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Брлогу: Анђелка Шошића, свештеника. — ПБр. 13909 од 16-ХП-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Вети: Божидара Марковића, вршиоца из Д. Коритнице (пиротски). — ПБр. 12497 од 16-ХП-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Церови: Станоја Радосављевића, учитеља у пензији. — ПБр. 13035 од 16-ХП-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Љубераћи: Ђуру Вељковића, свештеника. — ПБр. 23198 од 21-ХИ-1913.
- за сталну учитељицу у Пироту: Милку Пешићку, учитељицу из Смрдана (пиротски). — ПБр. 75710 од 24-ХП-1913.
- за сталног учитеља у Вети: Божидара Марковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 16069 од 9-И-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Сопоту: Тихомира Поповића, свештеника. — ПБр. 390 од 12-И-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Шпају: Александра Поповића, свршеног ђака гимназије.

у подринском округу:

- за сталног учитеља у Г. Трешњевици: Борислава М. Симића, пређашњег учитеља. — ПБр. 14229 од 11-ХИ-1913.
- за сталног учитеља у Недељцама: Видосава Видаковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15926 од 11-ХИ-1913.
- за сталну учитељицу у Лозници: Ружицу Петровићку, учитељицу из Беле Паланке (пиротски). — ПБр. 25730 од 20-ХИ-1913.
- за сталну учитељицу на Ориду: Наталију Ерићку, учитељицу из Дражевца (београдски). — ПБр. 13902 од 25-ХИ-1913.
- за сталног учитеља у Лозници: Љубомира Настића, учитеља из Драгнца (подрински). — ПБр. 18251 од 25-ХИ-1913.
- за сталног учитеља у Лозници: Драгутина Тешића, учитеља из Недељице (подрински). — ПБр. 14676 од 25-ХИ-1913.
- за сталне учитеље у Шапцу: Јулијану и Љубомира Топаловића, учитеље из Варне (подрински). — ПБр. 18946 од 25-ХИ-1913.
- за сталне учитеље у Деспињу: Зорку и Станка Лазаревића, учитеље из Криваје (подрински). — ПБр. 21965 од 10-ХП-1913.
- за сталне учитеље у Варви: Милку и Александра Поповића, учитеље из Грнчара (подринске). — ПБр. 22189 од 10-ХП-1913.

- за сталну учитељицу у Вукошићу: Наталију Крунићеву, учитељицу из Белотића (подрински). — ПБр. 24136 од 10-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Табачковићу: Лепосаву Петровићеву, учитељицу из Комирића (подрински). — ПБр. 15907 од 10-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Риђакама: Олгу Петровићеву, учитељицу из Милчица (ваљевски). — ПБр. 17143 од 10-XII-1913.
- за сталног учитеља у Табачковићу, Михајла Тошовића, учитеља из Комирића (подрински). — ПБр. 15902 од 10-XII-1913.
- за сталног учитеља у Јевремовцу: Милосава Јовановића, учитеља из Десића (подрински). — ПБр. 18168 од 10-XII-1913.
- за сталног учитеља у Цулинама: Живојина Товаревића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15917 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Црнићеву: Драгољуба Славковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13616 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Дреновцу: Душана Загора, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13070 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Г. Трешњици: Петра Симића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12973 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Клењу: Јулијану Томићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 12489 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Крушцу: Јелену Стефановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 12021 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Белој Реци: Даницу Недељковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 10762 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу на Оридџу: Љубицу Филиповићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 16077 од 16-XII-1913.
- за заступника учитеља у Тршићу: Љубомира Вранића. — ПБр. 12147 од 16-XII-1913.
- за заступника учитеља у Глушцима: Ђорђа Симића, учитеља у пензији. — ПБр. 15209 од 18-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Криваји: Уроша Бујишића, свештеника. — ПБр. 29933 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Криваји: Љубомира Марковића, вршиоца из Узовнице (подрински). — ПБр. 14704 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Црноб. Салашу: Панту Вуловића, учитеља у пензији. — ПБр. 22322 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Прову: Александра Арсенића, студента права. — ПБр. 17066 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Д. Трешњици: Јована Блжевића, вршиоца из Мојковића (подрински). — ПБр. 18648 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Д. Бадањи: Јеремију Максића, свршеног правника. — ПБр. 16635 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Бадовинцима: Будимира Паунића свршеног матуранта. — ПБр. 20176 од 20-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Равњу: Младена Мијатовића, ђака учитељске школе. — ПБр. 24163 од 20-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Богатићу: Живку Лазичку, учитељицу из Војилова (пожаревачки). — ПБр. 22054 од 31-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Белотићу: Милеву Токмаковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 11194 од 14-I-1913.

за заступника учитеља у Глушцима: Михајла Ђуричића, свештеника. — ПБр. 1503 од 21-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности Драгинцу: Чедомира Никића, свештеника. — ПБр. 1124 од 12-II-1914.

у пожаревачком округу:

за сталног учитеља у Чешљевој Бари: Војислава Недельковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 14107 од 11-XI-1913.

за сталну учитељицу у Петровцу: Живку Цветковићку, учитељицу из Кнежице (пожаревачки). — ПБр. 15012 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Мустапићу: Драгишу Нејића, студента права. — ПБр. 26665 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Манастирици: Душана Кострешевећа, учитеља из Витовнице (пожаревачки). — ПБр. 23888 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Манастирици: Милеву Кострешевећку, пређашњег вршиоца. — ПБр. 23889 од 10-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Стамници: Арсу Петровића, вршиоца из Стамнице (пожаревачки). — ПБр. 17366 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Стамници: Даницу А. Петровићку, учитељицу из Добрња (пожаревачки). — ПБр. 15924 од 10-XII-1913.

за сталну учитељицу у Петци: Љубицу Филиповићеву, учитељицу из Старчева (пожаревачки). — ПБр. 16202 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ракинцу: Софију Тодоровићку, учитељицу из Миријева (пожаревачки). — ПБр. 22566 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Јаскову; Босилку Илићеву, учитељицу из Мелнице (пожаревачки). — ПБр. 13532 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Ливадици: Велимира Петровића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11347 од 16-XII-1913.

за заступника учитељске дужности у Сигама: Мату Макридића, вршиоца из Крушевца (пожаревачки). — ПБр. 29774 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Ливадици: Ђуру Војводића, студента права. — ПБр. 13661 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Затоњу: Велимира Трифуновића, пређашњег вршиоца. — ПБр. 11426 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Рановцу: Живојина Живковића, свештеника. — ПБр. 26269 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Мелници: Михаила Ђурића, свештеника. — ПБр. 16244 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Ковдину: Војислава Манчића, свештеника. — ПБр. 15528 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Рашанцу: Персиду Стојаковићеву, вршиоца у истом месту. — ПБр. 29862 од 17-XII-1913.

за сталну учитељицу у Драговцу: Љубицу Маринковићеву, учитељицу из Пољане. — ПБр. 29963 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Брзоходу: Арсенија Стојиловића, свештеника. — ПБр. 68 од 2-I-1914.

за сталну учитељицу у Голушцу: Цвету Петковићку, учитељицу из Кучева (пожаревачки). — ПБр. 1534 од 9-I-1914.

за сталну учитељицу у В. Градишту: Зорку Селићку, учитељицу из Голушца (пожаревачки). — ПБр. 13835 од 10-I-1914.

за сталну учитељицу у Ореовици: Зорку Јеремићку, учитељицу из Кла-
дурова (пожаревачки). — ПБр. 1143 од 10-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Д. Крушевици: Драгољуба А. По-
повића, свештеника. — ПБр. 815 од 12-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Мустанићу: Борислава Младено-
вића, студента. — ПБр. 2358 од 21-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Десини: Радослава Марјановића,
свештеника. — ПБр. 15882 од 11-II-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Брдарцима: Миодрага Божовића, ћака
Тргов. Академије. — ПБр. 4456 од 14-II-1914.

у рудничком округу:

за сталну учитељицу у Јарменовцима: Катарину Михаиловићку, учи-
тељицу из Ђурђева. — ПБр. 20753 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Тренчи: Даринку Павловићеву, учитељицу из
Брајића (руднички). — ПБр. 25755 од 22-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Белановици: Јована Јевтића, све-
штеника. — ПБр. 28825 од 2-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Остри: Михајла Рајичковића и
Косту Пејовића, апсолвиране правнике. — ПБр. 24551 од 11-XII-1913.

за сталног учитеља у Шилопају: Душана К. Петровића, свршеног ћака
учитељске школе. — ПБр. 15898 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Ракови: Војислава Радовановића, учитеља из
Добрача (ужички). — ПБр. 18138 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Љутовници: Драгића Јовановића, свршеног ћака
учитељске школе. — ПБр. 15819 од 17-XII-1913.

за сталног учитеља у Белановици: Тихомира Акшамовића, свршеног
ћака учитељске школе. — ПБр. 19032 од 17-XII-1913.

за сталну учитељицу у Мајдану: Босиљку Станковићеву, свршену уче-
ницу учитељске школе. — ПБр. 27235 од 17-XII-1913.

за привременог учитеља у Мрчајевцима: Милорада Достанића, учитеља
из Међуречја. — ПБр. 28292 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Брезни: Радивоја Ивановића, свр-
ћака VI разреда гимназије. — ПБр. 17875 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Тренчи: Срећка Ђурића, учитеља
у пензији. — ПБр. 16897 од 27-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Миоковцима: Владимира Лијескића,
свештеника. — ПБр. 161 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Г. Бранетићима: Десанку Гребенаровићеву,
учитељицу из Кормана (нишки). — ПБр. 678 од 3-I-1914.

за сталног учитеља у Бранетићима: Будимира Жижовића, учитеља из
Бољковаца. — ПБр. 158 од 5-I-1914.

за сталну учитељицу у Љутовници: Јелену Гледићеву, свршену ученицу
учитељске школе. — ПБр. 24844 од 14-I-1914.

у смедеревском округу:

за сталног учитеља у Вел. Крсни: Петра Ј. Поповића, пређашњег
учитеља. — ПБр. 15901 од 11-XI-1913.

за сталног учитеља у Лугавцини: Михајла Милићевића, свршеног ћака
учитељске школе. — ПБр. 24294 од 16-XI-1913.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

за привременог учитеља у Азањи: Бранислава Мајсторовића, свршеног богослова. — ПБр. 25024 од 20-XI-1913.

за сталну учитељицу у Селевцу: Драгињу Мапојловићеву, учитељицу из Леновца (тимочки). — ПБр. 19736 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Радовању: Милоша Трифуновића, пређашњег вршиоца. — ПБр. 18292 од 25-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у М. Плани: Ђорђа Тошића, свршеног гимназиста. — ПБр. 22913 од 2-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ратарима: Анку Чоловићку, учитељицу из Белошаваца (крагујевачки). — ПБр. 27714 од 2-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ратарима: Мирославу Поповићеву, учитељицу из М. Извора (тимочки). — ПБр. 24121 од 2-XII-1913.

за сталну учитељицу у Лозовику: Стану Вучковићеву, учитељицу из Рогојевца (крагујевачки). — ПБр. 13297 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Лозовику: Надежду Савићеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 13297 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ст. Ацбеговцу: Јелену Илићку, учитељицу из Ракинца (смедеревски). — ПБр. 12041 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Крњеву: Милци Јоксимовићку, учитељицу из Сибице (београдски). — ПБр. 12918 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Н. Ацбеговцу: Ружицу Игњатовићеву, учитељицу из Риђака (подрински). — ПБр. 22052 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ст. Ацбеговцу: Олгу Зечевићеву, учитељицу из Вел. Плана (смедеревски). — ПБр. 20759 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Азањи: Лепосаву Михаиловића, учитељицу из Церовца (смедеревски). — ПБр. 19457 од 3-XII-1913.

за привремену учитељицу у Сараорцима: Јелисавету Васићку, учитељицу из Дреновца (подрински). — ПБр. 21152 од 3-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Селевцу: Бранислава Цветковића, свештеника. — ПБр. 24043 од 3-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Селевцу: Чедомира Братуљевића, свештеника. — ПБр. 24044 од 3-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Голобоку: Љубицу Вујковићку, учитељску заступницу. — ПБр. 13930 од 3-XII-1913.

за сталног учитеља у Азањи: Живана Деспотовића, учитеља из Наталинаца (крагујевачки). — ПБр. 23802 од 3-XII-1913.

за сталне учитеље у Марковцу: Наталију и Божидара Митровића, учитеље из Марковца (крагујевачки). — ПБр. 23083 од 3-XII-1913.

за сталну учитељицу у Ковачевцу: Босиљку Голубовићеву, учитељицу из Вајуге (крајински). — ПБр. 28000 од 16-XII-1913

за сталну учитељицу у Глибовцу: Јелену Цолићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 18277 од 17-XII-1913.

за сталну учитељицу у Друговцу: Љубицу Михалачкову, учитељицу из Бранковине (ваљевски). — ПБр. 24919 од 20-XII-1913.

за сталног учитеља у Петријеву: Милорада Живковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13157 од 2-I-1914.

за сталног учитеља у Вел. Плани: Милорада Ракића, учитеља из Барошевца (београдски). — ПБр. 15019 од 4-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Ратарима: Глигорија Мартића, свештеника. — ПБр. 1137 од 9-I-1914.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

за вршиоца учитељске дужности у Новом Ацбеговцу: Животу Величковића, свештеника. — ПБр. 1536 од 16-I-1914.

у тимочком округу:

за сталног учитеља у Мариновцу: Миодрага Поповића, пређашњег учитеља. — ПБр. 11508 од 11-XI-1913.

за привремену учитељицу у Јабланици: Лепосаву Ристићку, учитељицу из Јабланице. — ПБр. 21359 од 15-XI-1913.

за привремену учитељицу у Подгорцу: Босиљку Динићеву, учитељицу у оставци. — ПБр. 14126 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Савинцу: Милеву Ђорђевићку, учитељицу из Валакоња (тимочки). — ПБр. 15002 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Краљеву Селу: Ружицу Поповићку, нераспоредену учитељицу. — ПБр. 14209 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Зајечару: Ристу Стевановића, учитеља из Ресника (крагујевачки). — ПБр. 19878 од 8-XII-1913.

за сталног учитеља у Савинцу: Манојла Ђорђевића, учитеља из Валакоња (тимочки). — ПБр. 15008 од 8-XII-1913.

за сталну учитељицу у Зајечару: Лепосаву Стевановићку, учитељицу из Ресника (крагујевачки). — ПБр. 19877 од 8-XII-1913.

за сталну учитељицу у Књажевцу: Даницу Чочићку, учитељицу из Краљевог Села (тимочки). — ПБр. 23258 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Краљеву Селу: Милеву Поповићку, учитељицу из Бучја (тимочки). — ПБр. 12200 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Краљеву Селу: Миодрага Поповића, учитеља из Мосне (крајински). — ПБр. 12200 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Лубници: Петра Бурића, учитеља из Бачевце (тимочки). — ПБр. 22635 од 16-XII-113.

за сталног учитељу у Зоруновцу: Боривоја Јовановића, учитеља из Жуковца (тимочки). — ПБр. 16194 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Бољевцу: Михаила Михаиловића, учитеља из М. Извора (тимочки). — ПБр. 24036 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Вражогрнцу: Светозара Павловића, учитеља из Опљана (тимочки). — ПБр. 28597 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Лукову: Николу Ђорђевића, свршеног ђака учитељске школе. ПБр. 12929 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Грлишту: Видоја Ђерговића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11535 од 16-XII-1913.

за сталног учитеља у Оснићу: Војислава Цонића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 22199 од 16-XII-1913.

за сталну учитељицу у Кривом Виру: Вукосаву Протићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17879 од 17-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Валакову: Живојина Поповића, свештеника. — ПБр. 26992 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Малом Извору: Тому Јурчића, — ПБр. 29405 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Малом Извору: Милицу Јурчићку. — ПБр. 29404 од 15-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кривељу: Чедомира Теодоровића, свештеника. — ПБр. 28947 од 16-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Леновцу: Димитрија Миленовића, свештеника. — ПБр. 24888 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Врбовцу: Боривоја Васиљевића, свршеног гимназиста. — ПБр. 13823 од 17-XII-1913.

за сталну учитељицу у Метовици: Видосаву Живковићеву, учитељицу из Јабуковца (крајински). — ПБр. 21753 од 1-I-1914.

за сталног учитеља у Белом Потоку, Душана Лазића, учитеља из Скробнице (тимочки). — ПБр. 11787 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Бољевцу: Зорку Маринковићеву, учитељицу из Врчина (београдски). — ПБр. 30820 од 8-I-1914.

за сталног учитеља у Скробници: Владету Поповића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 11668 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Грлишту: Љубомира Поповића, свршеног гимназиста. — ПБр. 12154 од 10-I-1914.

за сталног учитеља у Кривом Виру: Милана Богдановића, учитеља из Врбовца (нишки). — ПБр. 26856 од 12-I-1914.

за сталног учитеља у Трновцу: Милоја Јовановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 1600 од 21-IX-1914.

у топличком округу:

за вршиоца учитељске дужности у Александрову: Христину Илићку, ученицу учитељске школе. — ПБр. 13543 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Барбатовцу: Димитрија Димитријевића, свештеника. — ПБр. 13353 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Барбатовцу: Даринку Димитријевићку. — ПБр. 14682 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у М. Плани: Радивоја Вучинића, свештеника. — ПБр. 17555 од 15-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Мекишу: Сретена Милошевића, студента права. — ПБр. 29205 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Прокуљу: Милицу Обрадовићеву, учитељицу из Орида (подрински). — ПБр. 19244 од 25-XI-1913.

за сталну учитељицу у Прокуљу: Даринку Марковићку, учитељицу из Врбине (крагујевачки). — ПБр. 28635 од 18-IX-1913.

за сталног учитеља у Прокуљу: Хранислава Савковића, учитеља из Житног Потока (тимочки). — ПБр. 23660 од 8-XII-1913.

за сталног учитеља у Пребрези: Драгомира Антића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 16399 од 16-XII-1913.

за сталне учитеље у Тулару: Полексију и Никиту Нешића, учитеље из Белољина (топлички). — ПБр. 25322 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Рачи: Петра Павићевића, учитеља у пензији. — ПБр. 13337 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Пуковцу: Сотира Поповића, свештеника. — ПБр. 29204 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Д. Речици: Анђелка Војиновића, свештеника. — ПБр. 30276 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Балајинцу: Стевана Поповића. — ПБр. 23071 од 31-XII-1913.

у ужичком округу:

за сталног учитеља у Костојевићу: Малишу Стефановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 17263 од 11-XI-1913.

- за сталног учитеља у Маковишту: Драгомира Хаџића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 22285 од 11-XI-1913.
- за сталну учитељицу у Висибабџи: Марију Николићку, учитељицу из Карана (ужички). — ПБр. 29207 од 25-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Брекову: Добривоја Страњаковића, свештеника. — ПБр. 14357 од 25-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Здравчићима: Василија Нешића, свештеника. — ПБр. 11643 од 25-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Карану: Стевана Поповића, свештеника. — ПБр. 11648 од 25-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Пожези: Витомира Видаковића, свештеника. — ПБр. 19242 од 25-XI-1913.
- за сталног учитеља у Пожези: Тодора Цветића, учитеља из Пожеге (сеоска школа). — ПБр. 29206 од 25-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Глучму: Ивана Брајовића, пређашњег вршиоца. — ПБр. 29208 од 28-XI-1913.
- за сталну учитељицу у Пожези: Милеву Голубовићку, учитељицу из Б. Баште. — ПБр. 27713 од 1-XII-1913.
- за сталног учитеља у Ужицу: Ранка Алексића, учитеља из Стапара (ужички). — ПБр. 28107 од 11-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Мачкату: Љубицу Чакаревићку, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 11240 од 16-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Равнима: Младена Марковића, учитеља у пензији. — ПБр. 18449 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Годовику: Спиру Остојића, свештеника. — ПБр. 19288 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Костојевићу: Јована Ђурђевића, студента права. — ПБр. 16398 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Чајетини: Милића Раковића, ђака учитељске школе. — ПБр. 18863 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Љубицу: Станојку Радосављевићеву. — ПБр. 24547 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Чајетини: Милету Станојевића, учитеља у пензији. — ПБр. 24372 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Кремнима: Радомира Ђировића, пређ. вршиоца. ПБр. 11690 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Кремнима: Ђорђа Захарића, свештеника. — ПБр. 27857 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Чајетини: Драгутина Селаковића, вршиоца из Мачката. — ПБр. 2962 од 19-XII-1913.
- за сталног учитеља у Мачкату: Милутина Чакаревића, учитеља из Исакова (моравски). — ПБр. 11240 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Ужицу: Божидара Поповића, учитеља из Крвавице (ужички). — ПБр. 20895 од 20-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Крвавици: Михаила Радуловића, сврш. богослова. — ПБр. 24468 од 1-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Доброселици: Милана Колашиновића, сврш. гимназисту. — ПБр. 30248 од 3-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Бајиној Башти: Богољуба Тодоровића, учитеља у пензији. — ПБр. 38836 од 15-I-1914.

у чачанском округу:

- за вршиоца учитељске дужности у Дубцу: Раденка Рендулића, студента технике. — ПБр. 22453 од 30-X-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Вранешу: Љубомира Булаковића, пензионера. — ПБр. 25297 од 17-XI-1913.
- за сталног учитеља у Јездници: Владимира Вељашевића, учитеља из Пожеге (ужички). — ПБр. 12501 од 25-XI-1913.
- за сталну учитељицу у Горачићу: Вукосаву Станојевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 17262 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Горачићу: Станиславу Ковачевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — 17261 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Гучи: Надежду Кочићеву, испитану учитељицу. — ПБр. 28491 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Заблаћу: Светозара Лепосавића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18436 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Трнави: Милутина Вријевића, свршеног ђака учитељске школе. — 17365 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Прилици: Чедомира Глишовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 25945 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Лиси: Душана Милорадовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18915 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Миланци: Милована Поповића, ђака гимназије. — ПБр. 17127 од 17-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Каони: Уроша Оцокољића, свештеника. — ПБр. 25559 од 17-XII-1913.
- за сталне учитеље у Жевици: Десанку и Александра Милошевића, учитеље из Г. Бранетића. — ПБр. 22460 од 20-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Краљеву: Босиљку Ајдачићку, учитељицу из Бевђелије (тиквешки). — ПБр. 164 од 7-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Рођевићима: Паићу и Богдана Сињића. — ПБр. 175 од 8-I-1914.
- за сталну учитељицу у Краљеву: Милицу Бранковићеву, учитељицу из Врелаца (београски).
- за вршиоца учитељске дужности у Лучанима: Милутина Ристића, ђака гимназије. — ПБр. 1478 од 21-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Грацу: Богдана Максимовића, свештеника. — ПБр. 688 од 12-II-1914.

у битољском округу:

- за сталног учитеља у Прилепу: Борђа К. Ђурића, пређашњег учитеља. — ПБр. 15251 од 6-IX-1914.
- за привременог учитеља у Прилепу: Косту Николића, привременог учитеља из Дуплана (крајински). — ПБр. 19876 од 16-X-1913.
- за сталне учитеље у Битољу: Косару и Анку Обреновићеву, учитељице из Д. Крчина (моравски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.
- за сталног учитеља у Битољу: Милорада Миловановића, учитеља из Параћина (моравски). — ПБр. 20232 од 11-X-1913.
- за сталну учитељицу у Битољу: Вукосаву Благојевићку, учитељицу из Тешце (нишки). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

- за привременог учитеља у Плетвару: Ивана Трајковића, привременог учитеља у Тречци (руднички). — ПБр. 21115 од 16-X-1913.
- за сталног учитеља у Трнову: Милутина Тасића, учитеља из Грабовице (крајински). — ПБр. 21414 од 16-X-1913.
- за сталног учитеља у Трнову: Живадина Стојановића, учитеља из Слатине (крајински). — ПБр. 21114 од 15-X-1913.
- за сталног учитеља у Крушеву: Јована Никетића-Ничету, привременог учитеља из Камбелевца. — ПБр. 23698 од 7-XI-1913.
- за сталног учитеља у Прилепу: Светомира Недељковића, учитеља из Мустапића (пожаревачки) — ПБр. 23912 од 15-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Белој Водници: Витомира Трајковића. — ПБр. 18428 од 1-III-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Срици: Стевана Ђорђевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 24624 од 14-XI-1913.
- за сталну учитељицу у Прилепу: Драгињу М. Илићеву, учитељицу из Глоговице (крајински). — ПБр. 21577 од 15-XI-1913.
- за сталног учитеља у Прилепу: Спасоја Х. Поповића, учитеља из Д. Крушца (вишки). — ПБр. 21356 од 15-XI-1913.
- за сталног учитеља у Лаговцу: Стевана Поповића, учитеља из Тополчана (битољски). — ПБр. 25129 од 15-XI-1913.
- за привременог учитеља у Селцу: Благоја Наумовића, учитеља из Дреновца (битољски). — ПБр. 25729 од 15-XI-1913.
- за сталну учитељицу у Бруснику: Славку Јанићијевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 23235 од 20-XI-1913.
- за сталног учитеља у Прилепу: Николу Загорчића, учитеља из Мрчајеваца (руднички). — ПБр. 25727 од 20-XI-1913.
- за сталног учитеља у Букову: Николу К. Ђорђевића, учитеља из Битоља. — ПБр. 24732 од 3-XII-1913.
- за сталног учитеља у Риљеву: Цветка Атанасковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 27412 од 6-XII-1913.
- за сталног учитеља у Тополчану: Ристу Спасића, учитеља из Битоља. — ПБр. 22531 од 9-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Нижополу: Боривоја Живковића, пређашњег учитеља. — ПБр. 27941 од 11-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Прилепу: Хаџуз Јаја Имеру хоџу (за веронауку муслиманску). — ПБр. 28976 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Прилепу: Јованку Крстићку, испитану учитељицу. — ПБр. 26621 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Битољу: Василију Грујићеву, учитељицу из Брусника (битољски). — ПБр. 29602 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Вел. Ковару: Спасоја Тренчића, учитеља из Севца (битољски). — ПБр. 30280 од 24-XII-1913.
- за сталног учитеља у Ресну: Витомира Срнића, учитеља из Дебрца (подрински). — ПБр. 23064 од 1-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Ресну: Цемала Дувата, хоџу (за муслиманску веронауку). — ПБр. 30092 од 1-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Бруснику: Олгу Станојичићеву. — ПБр. 21873 од 2-I-1914.
- за сталне учитеље у Битољу: Савету и Михајла Костића, учитеље из Баточине (крагујевачки). — ПБр. 21311 од 8-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Битољу (забавиште): Доминику Лебаковићеву. — ПБр. 671 од 9-I-1914.

за сталног учитеља у Кичеву: Методија Пејовића, учитеља из Битоља. — ПБр. 694 од 10-I-1914,

за вршиоца учитељске дужности у Кичеву; Александру Пејовићу, пређашњу учитељицу. — ПБр. 1144 од 11-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Битољу: Даницу Манојловићеву, свршену ученицу радничке школе. — ПБр. 25900 од 14-I-1914.

за привременог учитеља у Ресну: Васиља Поповића, свршеног ђака Богословије Св. Саве. — ПБр. 21116 од 16-X-1913.

за сталну учитељицу у Битољу: Марицу Ивановићу, учитељицу из Гор. Милановца (руднички). — ПБр. 24608 од 24-XI-1913.

за сталну учитељицу у Битољу: Наталију Милевићеву, учитељицу из Клења (подрински). — ПБр. 22638 од 8-II-1914.

у брегалничком округу:

за сталног учитеља у Штину: Живојина Ђорђевића, учитеља из Гор. Трешњице (подрински). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Кочану: Драгомира Михаиловића, учитеља из Леновца (тимочки). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Радовишту: Ивана Лекића, свршеног ученика учитељске школе. — ПБр. 14178 од 16-X-1913.

за сталну учитељицу у Штину: Наталију Митровићеву, учитељицу из Марковца (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за привр. учитељицу у Кочану: Маријолу Катмарићу, учитељицу у пензији. — ПБр. 21116 од 10-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Штину: Зорку Бабамовићу, пређашњу учитељицу. — ПБр. 19918 од 10-X-1913.

за сталног учитеља у Радовишту: Бранислава Манојловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 13075 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Оризару: Божидара Јовановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Кочану: Александра Катмарића, учитеља из Рудника — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Кочану: Јевту Тасића, учитеља из Илиног Брда. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Штину: Љубицу Болећ, ученицу VIII разреда гимназије. — ПБр. 21117 од 16-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кочану: Милицу Јовановићеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 21117 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Штину: Душана Д. Николића, учитеља из Горачића (чачански). — ПБр. 21114 од 16-X-1913.

за сталну учитељицу у Кочану: Аницу Јовановићеву, учитељицу из Оснића (тимочки). — ПБр. 21114 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Блатцу: Александра Кидишевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15246 од 20-X-1913.

за сталну учитељицу у Штину: Станку Лешјанку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 17399 од 20-X-1913.

за сталну учитељицу у Кочану: Љубицу Миленковићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 12768 од 20-X-1913.

- за сталну учитељицу у Светом Николи: Христину Поповићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 12227 од 30-X-1913.
- за сталну учитељицу у Светом Николи: Надежду Милићевићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14694 од 30-X-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Немањини: Тихомира Богосављевића, сврш. ђака гимназије. — ПБр. 14112 од 1-XI-1913.
- за привременог учитеља у Карбинцима: Милету Радуловића, свршеног ђака Реалке. — ПБр. 23156 од 1-XI-1913.
- за сталну учитељицу у Штипу: Даринку Вучковићеву, учитељицу из Прокупља. — ПБр. 23027 од 1-XI-1913.
- за сталне учитељице у Штипу: Милеву и Милицу Врбавчеву, учитељице из Радујевца (крајински). — ПБр. 22674 од 1-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Балвану: Сретена Николића, сврш. ђака гимназије. — ПБр. 13820 од 1-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Башину Селу: Љубицу Болећ, учитељицу из Штина. — ПБр. 14677 од 2-XI-1913.
- за сталног учитеља у Тркању: Спиру Цанарчевића, учитеља из Скопља. — ПБр. 23230 од 3-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Немањини: Михајла Ђ. Поповића, студента права. — ПБр. 25754 од 15-XI-1913.
- за сталног учитеља у Кочану: Петра Димитријевића, учитеља из Тетова. — ПБр. 24770 од 15-XI-1913.
- за сталног учитеља у Виници: Душана М. Стојановића, учитеља из Вете (пиротски). — ПБр. 24375 од 15-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Зрноvcу: Милоша Поповића, ђака VIII разр. гимназије. — ПБр. 12770 од 16-XI-1913.
- за сталног учитеља у Орizarу: Миливоја Кајевића, учитеља из Обарди (пријепољски). — ПБр. 23995 од 20-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Виници: Милоша Поповића, свестеника. — ПБр. 25113 од 21-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Берову: Илију Капаревића, свестеника. — ПБр. 25283 од 21-XI-1913.
- за привремену учитељицу у Виници: Марију Аранђеловићеву, привр. учитељицу из Сумраковца. — ПБр. 24923 од 25-XI-1913.
- за сталну учитељицу у Радовишту; Десанку Милутиновићеву, учитељицу из Сукова (пиротски). — ПБр. 25030 од 3-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Радовишту: Јестиру Младеновићеву. — ПБр. 21733 од 16-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Берову: Љубицу Карчевићеву, (за женски рад). — ПБр. 26416 од 20-XII-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Радовишту: Емилију Тасићеву, (за женски рад). — ПБр. 28889 од 23-XII-1913.
- за сталног учитеља у Виници: Милорада Поповића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 29923 од 24-XII-1913.
- за сталног учитеља у Штипу: Љубомира Аћимовића, учитеља из Гостивара. — ПБр. 94 од 1-I-1914.
- за сталну учитељицу у Пехчеву: Станку Убавкићку, учитељицу из Бујановца (кумановски). — ПБр. 26942 од 1-I-1914.
- за сталну учитељицу у Штипу: Јелену Милојковићку, учитељицу из Крагујевца. — ПБр. 1083 од 4-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Берову: Аницу Петровићеву, свршену ученицу VII разреда гимназије. — ПБр. 23473 од 9-I-1914.

за сталног учитеља у Џочану: Александра Бисића, пређашњег учитеља. — ПБр. 24768 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Штину: Драгињу Михајловићеву, учитељицу из Беле Воде (крушевачки). — ПБр. 1142 од 10-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Цареву Селу: Видака Дабовића, ђака учитељске школе. — ПБр. 16896 од 11-II-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Св. Николи: Ефенди Абдулу Мамутовића, хоџу. — ПБр. 3709 од 12-II-1914.

у звечанском округу:

за сталног учитеља у Вучитрну: Боривоја Јосимовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 20786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Митровици: Јосифа Поповића, учитеља из Призрена. — ПБр. 14118 од 06-X-1913.

за сталну учитељицу у Митровици: Досту Васићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 23488 од 16-XI-1913.

за сталног учитеља у Митровици: Тодора Михајловића, пређашњег учитеља. — ПБр. 23486 од 25-XI-1913.

за привременог учитеља у Соколици: Божу Ј. Поповића, пређашњег привременог учитеља. — ПБр. 28820 од 1-XII-1913.

за привременог учитеља у Дубоком Потоку: Алексу А. Поповића, учитеља из Белог Поља. — ПБр. 27799 од 11-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Манастиру Девичу: Данила Божанића, монаха. — ПБр. 29615 од 19-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Митровици: Даницу Булатовићеву, (да ради у Забавишту). — ПБр. 27204 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Вучитрну: Селима Хасановића, (за муслиманску веронауку). — ПБр. 14 од 11-I-1914.

у косовском округу:

за сталне учитеље у Приштини: Љубицу и Светозара Дичића, учитеље из Лужнице (крагујевачки). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Приштини: Даницу Јанковићку, учитељицу из Ниша. — ПБр. 19586 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Липљану: Милована Данчевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 14968 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Приштини: Арсенија Секулића, учитеља из Баковице. — ПБр. 21782 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Грачаници: Александра Живановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12771 од 20-X-1913.

за сталну учитељицу у Приштини: Ружицу Јовановићку, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 14661 од 30-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Штрпцу: Јосипа Царнића, ђака учитељске школе. — ПБр. 12692 од 30-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Приштини: Захарија Леви, рабина (за припр. и I разр. јеврејске школе). — ПБр. 22015 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Огошту: Ђорђа Поповића, учитеља из Жегра (косовски). — ПБр. 24471 од 15-XI-1913.

- за вршиоца учитељске дужности у Церинци: Славка Хранисављевића, студента права. — ПБр. 13069 од 16-XI-1913.
- за вршиоце учитељске дужности у Гвилану: Бајрама Рашитовића и Ајрула Алиагића. — ПБр. 24966 од 16-XI-1913.
- за сталну учитељицу у Феризовићу: Магдалену Никшићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 10335 од 25-XI-1913.
- за сталног учитеља у Неродимљу: Стевана Никшића, учитеља из Нове Вароши. — ПБр. 10335 од 25-XI-1913.
- за сталног учитеља у Врбештици: Стају Поповића, учитеља из Модрича (охридски). — ПБр. 29012 од 23-XII-1913.
- за привременог учитеља у Рогачици: Глигорја Јовановића, свршеног ђака Призренске Богословије. — ПБр. 25571 од 16-XII-1913.
- за сталног учитеља у Лапљем Селу: Богдана Мучалицу, учитеља из Макиша (топлички). — ПБр. 18287 од 1-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Пожарону: Василија Петровића, свршеног матуранта. — ПБр. 4676 11-II-1914.

у кумановском округу:

- за сталну учитељицу у Бујановцу: Станику Тодоровићку, учитељицу из Драгова (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Куманову: Зорку Грубановићеву, учитељицу из Јовца (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Куманову: Параскеву Радовићку, учитељицу из Варварина (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Куманову: Босиљку Цветићеву, учитељицу из Прокуља. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталног учитеља у Кратову: Јеротија Арсића, учитеља из Доње Рецице (топлички). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталног учитеља у Куманову: Ранка Рапића, учитеља из Дубља (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталног учитеља у Куманову: Јована Радовића, учитеља из Варварина (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталног учитеља у Бујановцу: Илију Тодоровића, учитеља из Драгова (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталног учитеља у Винцу: Крсту Божиновића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 20786 од 1-X-1913.
- за сталног учитеља у Куманову: Милована Кокића, учитеља из Пожеге (ужички). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.
- за сталног учитеља у Злетову: Машана Ракочевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.
- за сталног учитеља у Страцину: Живојина Дикића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.
- за сталног учитеља у Опилу: Јована Стевковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-XI-1913.
- за сталног учитеља у Барбареву: Тихомира Ђурића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.
- за сталног учитеља у Злетову: Николу Ђорђевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.
- за учит. заступницу у Кратову: Ружицу Милојевићку, свршену ученицу В. Ж. Школе. — ПБр. 21117 од 16-X-1913.

www.unilib.rs за привременог учитеља у Кривој Паланци: Јована Поповића, свршеног ђака Призренске Богословије. — ПБр. 21116 од 16-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Османовцу: Персиду Бошковићку, свршену ученицу В. Ж. Школе. — ПБр. 21117 од 16-X-1913.

за привремену учитељицу у Романову: Савку Зојићку, свршену ученицу Скопске Девојачке Школе. — ПБр. 21116 од 16-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Кратову: Илију Кажича, пређашњег вршиоца уч. дужности. — ПБр. 18917 од 30-X-1913.

за сталног учитеља у Кривој Паланци: Борђа Божановића, учитеља из Подржикоња (кумановски). — ПБр. 22424 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Страцину: Милана Јовановића, учитеља из Дренка (кумановски). — ПБр. 19852 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Псаачи: Спиру Шицовића, учитеља из Љубанца (кумановски). — ПБр. 23570 од 15-XI-1913.

за привременог учитеља у Клиновцу: Андреју Трајковића, учитеља из Кршевице (моравски). — ПБр. 24719 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Кршевици: Милену Тубићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 20366 од 16-XI-1913.

за сталног учитеља у Душановцима: Данила Цакића, учитеља из Злетовца (кумановски). — ПБр. 25184 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Кривој Паланци: Косту Поп-Јањића, учитеља из Огута (кумановски). — ПБр. 25872 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Табановцу: Петра Шућуревића, учитеља из Мл. Нагоричана (кумановски). — ПБр. 26799 од 1-XII-1913.

за сталног учитеља у Кокошци: Петра Стојановића, учитеља из Малотина (кумановски). — ПБр. 27444 од 7-XII-1913.

за сталног учитеља у Пчињи: Стојана Станковића, учитеља из Пелинца (кумановски). — ПБр. 27414 од 7-XII-1913.

за сталног учитеља у Солоту: Богдана Анђелковића, учитеља из Бељаковца (кумановски). — ПБр. 27414 од 7-XII-1913.

за сталну учитељицу у Кратову: Љубицу Живковићеву, учитељицу из Куклина (крушевачки). — ПБр. 17074 од 20-XII-1913.

за учитељског заступника у Кривој Паланци: Бранка Чобанића, сврш. ђака учит. школе. — ПБр. 29807 од 20-XII-1913.

за сталног учитеља у Шлегову: Јована Атанасковића, учитеља из Отиловића (пријепољски). — ПБр. 29732 од 1-I-1914.

за сталног учитеља у Дурачкој Реди: Илију Бановића, учитеља из Метежева (кумановски). — ПБр. 418 од 10-I-1914.

за сталну учитељицу у Куманову: Персиду Симићку, учитељицу из Малче (нишки). — ПБр. 674 од 3-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Плавешинцу: Владислава Гаковића, сврш. богослова у Релеву. — ПБр. 2036 од 20-I-1914.

за сталног учитеља у Прешеву: Димитрија Вучковића, учитеља из Г. Крвине (широтски). — ПБр. 681 од 3-I-1914.

у охридском округу:

за сталну учитељицу у Охриду: Даницу Недељковићку, учитељицу из Десића (подрински). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Ориду: Милеву Р. Поповићеву, учитељицу из Голубиња (крајински). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Ориду: Николу Станковића, учитеља из Душца (чачански). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Дебру: Драгомира Ђоковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за привремену учитељицу у Струзи: Славку Поповићеву, свршену ученицу Скопске Девочијачке Школе. — ПБр. 21116 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Дебру: Тодора Дмитријевића, учитеља из Голеша (битољски). — ПБр. 23415 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Галичнику: Душана Јаковљевића, учитеља из Пљеваља. — ПБр. 20064 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Селцу: Павла Николића, учитеља из Лушиште (тетовски). — ПБр. 23915 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Струзи: Милољуба Бабића, учитеља из Бељајке (моравски). — ПБр. 24051 од 15-XI-1913.

за привремену учитељицу у Ориду: Олгу Петровићеву-Шиконарију, свршену ученицу из Сомбора. — ПБр. 26614 од 9-XII-1913.

за сталног учитеља у Струзи: Радивоја Миловановића, учитеља из Петрова Села (крајински). — ПБр. 30687 од 1-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Галичнику: Викторију Д. Михајловићку. — ПБр. 19669 од 1-I-1914.

у призренском округу:

за сталну учитељицу у Призрену: Евгенију Суботићеву, учитељицу из Осипаонице (београдски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Призрену: Стојану Анђелковићеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Жегри: Ђорђа Поповића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Будакову: Цветка Шутаковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Призрену: Спасоја Фишића, учитеља из Цариграда. — ПБр. 21187 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Ораховцу: Живка Шорића, учитеља из Гукоша (руднички). — ПБр. 21114 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Броду: Манојла Лазаревића, учитеља у пензији. — ПБр. 23863 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Ресталици: Цветка Шутаковића, учитеља из Будакова, по служб. потреби. — ПБр. 25132 од 20-XI-1913.

за привременог учитеља у Муштитшту: Ђорђа Божовића, свршеног ђака Призренске Богословије. — ПБр. 25702 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Долцу: Величка Јовановића, учитеља из истог места. — ПБр. 26783 од 1-XII-1913.

за сталног учитеља у Ораховцу: Предрага Ђурђевића, учитеља из Призрена. — ПБр. 26483 од 1-XII-1913.

у пријепољском округу:

за сталног учитеља у Новој Вароши: Милана Лисичића, учитеља из Доброг Поља (тимочки). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Прибоју: Младрага Верговића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Новој Вароши: Даницу Црвенчићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Новој Вароши: Катарину Стојановићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Пријенољу: Милорада Николића, учитеља из Сухог Дола (рашки). — ПБр. 21787 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Пријенољу: Добросава Леовца, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 15070 од 20-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Пријенољу: Јована Митрановића, учитеља у пензији. — ПБр. 21117 од 16-X-1913.

за сталног учитеља у Виношкој: Александра Арсића, учитеља из Милешева. — ПБр. 24623 од 1-XI-1913.

за сталне учитеље у Милешеву: Даринку и Михајла Куртовића, сврш. ђаке Скопског Лицеја. — ПБр. 19491 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Пријенољу: Стаку Јевђовићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 16251 од 16-XI-1913.

за сталну учитељицу у Радојињу: Јеузимију Караламијеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 26825 од 16-XI-1913.

за вршиоце учитељске дужности у Пријенољу: Сејфа Шеовића, Мурата Сукића и Хасана Касума Јлзи бега Селмановића; у Новој Вароши: Исмаила Бећир Агића и Хаџиза Ајдара Салибеговића; у Прибоју: Ибраима Карасмановића, Сајта Челебића и Редена Чаушевића, све бивше турске учитеље. — ПБр. 29837 од 20-XII-1913.

у рашком округу:

за сталну учитељицу у Новом Пазару: Зорку Х. Поповићеву, учитељицу из Параћина (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Новом Пазару: Драгу Радовићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Новом Пазару: Радована Николића, учитеља из Црнињева. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Вистрици: Милоша Радосављевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 22055 од 30-X-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Новом Пазару: Даринку Давидовићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 20530 од 30-X-1913.

за сталног учитеља у Сеници: Милорада Стојића, учитеља из Вирина (моравски). — ПБр. 22558 од 1-XI-1913.

за сталног учитеља у Новом Пазару: Стевана Антонијевића, учитеља из Солуна. — ПБр. 24622 од 14-XI-1913.

за сталну учитељицу у Новом Пазару: Савку Антонијевићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 24621 од 14-XI-1913.

за привременог учитеља у Никољачи: Вукоду Поповића, свршеног ученика Призренске Богословије. — ПБр. 24489 од 15-XI-1913.

за привременог учитеља у Сјеници: Миленка Цјевчевића, свршеног ђака учитељске школе, без испита. — ПБр. 14692 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Јоманици: Станка Јовановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 24932 од 20-XI-1913.

за сталног учитеља у Сухом Долу: Јеремију Поповића, учитеља из Долгавца (битољски). — ПБр. 25569 од 21-XI-1913.

за сталну учитељицу у Сјеници: Олгу Богићеву, учитељицу из Плеваља. — ПБр. 27716 од 3-XII-1913.

за вероучитеље мухамеданске деце у Новом Пазару: Тахира Попова, Хасана Беговића и Редепа Дражанина. — ПБр. 30603 од 28-XII-1913.

у скопљанском округу:

за сталну учитељицу у Велесу: Анку Ђорђевићеву, учитељицу из Трепче (руднички). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Василију Јанковићку, учитељицу из Савинца (тимочки). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Тодору Ристићку, учитељицу из Секурича (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталне учитељице у Велесу: Милицу и Јелицу Богатинчевићеву, учитељице из Мокрања. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Драгу Главашевићеву, учитељицу из Пожеге (ужички). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Велесу: Аиђелка Јанковића, учитеља из Савинца (тимочки). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Велесу: Ђорђа Живковића, учитеља из Јаковља (нишки). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Велесу: Михаила Велића, учитеља из Нов. Ацбеговца (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Велесу: Владимира Николића, учитеља из Велике Плана (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Велесу: Михајла Ристића, учитеља из Ланишта (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталне учитеље у Скопљу: Даринку и Петра Ђаковића, учитеље из Марковца (смедеревски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталне учитеље у Скопљу: Лепосаву и Вукашина Поповића, учитеље из Багрдана (моравски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталне учитеље у Скопљу: Босиљку и Стојана Капетановића, учитеље из Подгорца (тимочки). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталне учитеље у Скопљу: Јованку и Маринку Петровића, учитеље из Цри. Салаша (подрински), — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Скопљу: Милана Миловановића, учитеља из Прћиловице (моравски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Милеву Тодоровићеву, учитељицу из Кормана (нишки). — ПБр. 10242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Даринку Милетићеву, учитељицу из Пирота. — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Даринку Марковићеву, учитељицу из Чачка. — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Љубицу Николајевићеву, учитељицу из Крјева (смедеревски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Даринку Алексићеву, учитељицу из Јелашнице (нишки). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Драгу Јанковићеву, учитељицу из Прћиловице (нишки). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Наталију Петровићку, учитељицу из Белице (моравски). — ПБр. 20926 од 17-X-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Катарину Пилетићку, учитељицу из Ратара (смедеревски). — ПБр. 15222 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Видосаву Николићеву, пређашњу учитељицу. — ПБр. 27717 од 21-XI-1913.

за сталну учитељицу у Скопљу: Милеву Јелићку, учитељицу из Текије (крајински). — ПБр. 12541 од 25-XI-1913.

за сталне учитеље у Скопљу: Анђелију и Живојина Младеновића, учитеље из Лозовика, (смедеревски). — ПБр. 21578 од 25-XI-1913.

за сталног учитеља у Качавику: Михајла Поповића, учитеља из Доморвица (косовски). — ПБр. 27950 од 11-XII-1913.

за сталног учитеља у Скопљу: Михајла Профировића, учитеља из Књажевца (тимочки). — ПБр. 21309 од 11-XII-1913.

за сталног учитеља у Драчеву: Арсенија С. Ковачевића, учитеља из Папратишта (скопски). — ПБр. 29808 од 12-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Башином Селу: Славку Милићеву, свршену ученицу VI разр. гимназије. — ПБр. 13800 од 16-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Д. Јабучишту: Милуна Маџаревића, пређ. врш. учит. дужности. — ПБр. 15097 од 20-XII-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Оризарима: Настасију Димитријевићеву, учитељицу из Теова. — ПБр. 29146 од 23-XII-1913.

за учитеља у Кожељу: Цветка Поповића, свештеника. — ПБр. 28461 од 23-XI-1913.

за сталног учитеља у Војници: Димитрија Огњановића, учитеља из Ранковца (кумаповски). 27504 од 1-I-1914.

за сталног учитеља у Ораховцу: Анђелка Ристића, учитеља из Богомиле (скопски). — ПБр. 28177 од 1-I-1914.

за привремену учитељицу у Скопљу: Милку Јелачу, свршену ученицу учит. школе. — ПБр. 25746 од 1-I-1914.

за привременог учитеља у Војници: Симу Игумановића, учитеља из Башина Села (скопски). — ПБр. 95 од 1-I-1914.

за привремену учитељицу у Градовцу: Роксанду Ђурићку, учитељицу из Међуване (топлички). — ПБр. 18457 од 1-I-1914.

за сталну учитељицу у Скопљу: Катарину Мишићку, учитељицу из Кичева (битолски). — ПБр. 1136 од 9-I-1914.

за вршиоца учитељске дужности у Попадији: Станка Петровића, учитеља из Доброг Дола. — ПБр. 1154 од 11-I-1914.

за вршиоце учитељске дужности у Љубанцу: Јелену и Алексу Јовичића, учитеље из Ждрела (пожар.). — ПБр. 20718 од 15-XI-1913.

за сталну учитељицу у Велесу: Даринку Николићку, учитељицу из Вел. Плана (смедеревски). — ПБр. 676 од 3-I-1914.

за сталну учитељицу у Скопљу: Наталију Стакићку, учитељицу из Сопота (широтски). — ПБр. 690 од 10-I-1914.

у тиквешком округу:

за сталног учитеља у Неготину: Саву Драгићевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 12918 од 15-IX-1913.

за сталног учитеља у Кавадару: Гаврила Поповића, учитеља из Самариновца (крајински). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Кривопаку: Светислава М. Дугалића, учитеља из Течића, (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Дојрану: Михајла Николића, учитеља из Сараораца (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.

- за сталног учитеља у Бевђелији: Николу М. Ковачевића, учитеља из Пирота. — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталног учитеља у Неготину: Драгомира Динића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 31786 од 1-X-1913.
- за сталног учитеља у Светом Николи: Ђорџа Ђорђевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Бевђелији: Ленку Марковићку, учитељицу из Орашја (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913
- за сталну учитељицу у Бевђелији: Катарину Петровићеву, учитељицу из Ратара (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Бевђелији: Стојанку Црвенчанинову, учитељицу из Ковачевца (смедеревски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Бевђелији: Живану Митровићеву, учитељицу из Лошике (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Бевђелији: Васиљку Ајдачићку, учитељицу из Жежевице (чачански). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Дојрану: Давинку Илићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 20786 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Дојрану: Ружицу Николићеву, свршену ученицу учитељске школе. — ПБр. 20786 од 1-X-1913
- за сталну учитељицу у Дојрану: Косару Ранчићку, испитану учитељицу. — ПБр. 20786 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Бевђелији: Наталију Крстићку, учитељицу из Лугавчине (смедеревски). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.
- за сталног учитеља у Мачукову: Борислава Станковића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.
- за сталног учитеља у Ванаши: Радомира Ковачевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 1-X-1913.
- за сталног учитеља у Богданцу: Косту Васиљевића, учитеља из Пећи. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.
- за сталног учитеља у Дојрану: Божидара Весића, учитеља из Орашја (моравски). — ПБр. 21114 од 16-X-1913.
- за сталну учитељицу у Бевђелији: Софију Тановићку, учитељицу из Водена. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.
- за сталног учитеља у Бевђелији: Стевана Тановића, учитеља из Водена. — ПБр. 21787 од 16-X-1913.
- за привремену учитељицу у Бевђелији: Загорку Којчевићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 21116 од 16-X-1913.
- за привремену учитељицу у Кавадару: Душанку Цвијићеву, учитељицу. — ПБр. 21116 од 16-X-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Кривопаку: Милоша Шкарића, пређашњег вршиоца учит. дужности. — ПБр. 21117 од 16-X-1913.
- за сталног учитеља у Фурки: Константина Богдановића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 18800 од 20-X-1913.
- за сталног учитеља у Богданцу: Радована Јеленића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 12492 од 20-X-1913.
- за сталну учитељицу у Кавадару: Анку Миловановићеву, учитељицу из Грнчаре (подрински). — ПБр. 12709 од 25-X-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Неготину: Даринку Костићку, свршену ученицу В. Ж. Школе. — ПБр. 21744 од 36-X-1913.

- за сталног учитеља у Нојцину: Николу Павловића, пређашњег учитеља. — ПБр. 18787 од 1-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Фурки: Милицу Богдановићку, свршену ученицу радничке школе. — ПБр. 18744 од 1-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Калучкову: Богдана Јокића, ђака учитељске школе. — ПБр. 22676 од 1-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Стојакову: Першу Симоновића, сврш. ђака гимназије. — ПБр. 22124 од 1-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Пирави: Светомира Павловића, студента. — ПБр. 24767 од 14-XI-1913.
- за сталну учитељицу у Кавадару: Емилију Миловановићеву, учитељицу из Рођевића (чачански). — ПБр. 24769 од 15-XI-1913.
- за сталну учитељицу у Дојрану: Веру Продановићеву: пређашњу учитељицу. — ПБр. 23009 од 16-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Грчишту: Константина Трајковића. — ПБр. 24247 од 20-XI-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Пепељуши: Милоша Шкарића, вршиоца из Криволака. — ПБр. 25728 од 22-XI-1913.
- за привременог учитеља у Маквици: Борислава Маковића, учитеља из Крапе (битољски). — ПБр. 25991 од 25-XI-1913.
- за сталног учитеља у Горничкову: Атанасија Јовановића, учитеља из Гостивара (тетовски). — ПБр. 25278 од 25-XI-1913.
- за сталног учитеља у Ђевђелији: Василија Ристића, учитеља из Пријепоља. — ПБр. 27945 од 10-XII-1913.
- за сталног учитеља у Богдану: Борислава Станковића, учитеља из Мачукова (тиквешки). — ПБр. 28970 од 16-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Неготину: Наталију Петровићку, учитељицу из Скопља, по служб. потреби. — ПБр. 30284 од 24-XII-1913.
- за сталну учитељицу у Дојрану: Насту Николићку, учитељицу из Сокобање (нишки). — ПБр. 30639 од 1-I-1914.
- за сталног учитеља у Валандову: Филипа Митровића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 25347 од 1-I-1914.
- за сталну учитељицу у Ђевђелији: Зорку Рапићеву, учитељицу из Бадовинаца (подрински). — ПБр. 23969 од 1-I-1914.

у тетовском округу:

- за сталну учитељицу у Тетову: Симку Доронтићку, учитељицу из Јездине (чачански). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Тетову: Драгу Грујићку, учитељицу из Јовца (моравски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталне учитеље у Тетову: Наталију и Трика Стојановића, учитеље из Узвећа (подрински). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталне учитеље у Тетову: Косару и Јована Ђпрића, учитеље из Видровца (крајински). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталну учитељицу у Гостивару: Анку Љубисављевићку, учитељицу из Неменикућа (београдски). — ПБр. 20073 од 1-X-1913.
- за сталног учитеља у Тетову: Милорада Јаковљевића, пређашњег учитеља. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.
- за сталног учитеља у Тетову: Бранка Обрадовића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21786 од 1-X-1913.

за сталног учитеља у Желину: Трајка Антића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 20786 од 1-X-1913.

за сталну учитељицу у Тетову: Достану Јанићјевићеву, учитељицу из М. Извора (тимочки). — ПБр. 20242 од 11-X-p813.

за сталног учитеља у Тетову: Симу Михајловића, учитеља из Лубнице (тимочки). — ПБр. 20242 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Теарцу: Милутина Павловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Вранчишту: Петра Ристића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Гостивару: Војислава Милошевића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Врутоку: Милутина Стамболића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Јелошнику: Ристу Антића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталног учитеља у Сланску: Стамата Исаиловића, свршеног ђака учитељске школе. — ПБр. 21118 од 11-X-1913.

за сталну учитељицу у Лешку: Глигорија Стевановића, учитеља из Лошица (рашки). — ПБр. 21653 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Јелоњању: Драгољуба Николића, сврш. ђака VI разр. гимназије. — ПБр. 14944 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Непроштеноу: Илију Владисављевића, пређ. учитеља. — ПБр. 11424 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Брвеници: Милорада Костића, свр. ђака гимназије. — ПБр. 14937 од 1-XI-1913.

за вршиоца учитељске дужности у Бањци: Гавру Михајловића, пређ. учитеља. — ПБр. 18502 од 1-XI-1913.

за сталну учитељицу у Гостивару: Милеву Лазаревићеву, учитељицу из Крвавице (ужички). — ПБр. 21363 од 15-XI-1913.

за привременог учитеља у Кичеву: Блажу Поповића, привр. учитеља из Врбе (чачански). — ПБр. 20696 од 15-XI-1913.

за сталног учитеља у Раотинцу: Крсту Костића, учитеља у оставци. — ПБр. 23239 од 16-XI-1913.

за привремену учитељицу у Теарцу: Синђелију Стојановићеву, свршену ученицу Скопске девојачке школе. — ПБр. 26723 од 16-XI-1913.

за вршиоце учитељске дужности у Тетову: за мухамеданску веронауку у приправним разредима: Аџуса Ђамил Бећира, Аџус Ејуб Сулејмана и Ешраф Абдулу. — ПБр. 27718 од 26-XI-1913.

за сталног учитеља у Вранчишту: Ристу Перића, учитеља из Маврова (тетовски). — ПБр. 23963 од 1-XII-1913.

за сталну учитељицу у Кичеву: Стану Грујићку, учитељицу у пензији. — ПБр. 27126 од 2-XII-1913.

за сталног учитеља у Гостивару: Тодора Ј. Поповића, учитеља из Зубовца (тетовски). — ПБр. 29111 од 8-XII-1913.

за сталног учитеља у Зубовцу: Милутина Стамболића, учитеља из Врутке (тетовски). — ПБр. 27719 од 10-XII-1913.

за вршиоце учитељске дужности у Гостивару: (за мухамеданску веронауку) Абдул Хаки Хикмета, Хаџус Куртис Исмаила, Мусу Ејуба и Хаџус Керим Идриса. — ПБр. 27413 од 14-XII-1913.

- за сталну учитељицу у Кичеву: Васпљиу М. Караџићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 29299 од 21-XII-1913.
- за сталног учитеља у Тетову: Илију Дојчиновића, учитеља из Плеваља. — ПБр. 162 од 1-I-1914.
- за сталног учитеља у Тетову: Марка Петровића, учитеља из Јачинца (кумановски). — ПБр. 22799 од 1-I-1914.
- за сталног учитеља у Теарцу: Манојла Илића, учитеља из Плеваља. — ПБр. 163 од 1-I-1914.
- за сталну учитељицу у Теарцу: Милку Илићку, пређашњу учитељицу. — ПБр. 23485 од 1-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Стенчи: Тому А. Кршикану, студента права. — ПБр. 30860 од 1-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Копаници: Ђорђа Петровића, студента права. — ПБр. 30941 од 1-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Милетину: Петра Јанковића, ђака учит. школе у Сарајеву. — ПБр. 675 од 3-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Тетову: Јају Илјановића, пређ. турског учитеља. — ПБр. 30416 од 4-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Јеловјању: Идриса Ефендију, хоџу. — ПБр. 30416 од 4-I-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Неготину: Мехмед Али-Асана, хоџу. — ПБр. 30416 од 4-I-1914.
- за сталног учитеља у Тетову: Гаврила Костића, пређашњег вршиоца. — ПБр. 23422 од 20-X-1913.
- за вршиоца учитељске дужности у Леунову: Ставру Спирића, свештеника. — ПБр. 3602 од 11-II-1914.
- за вршиоца учитељске дужности у Гостивару: Истеора Али, пређ. турског учитеља. — ПБр. 3930 од 12-II-1914.

ПЕРИОДСКЕ ПОВИШИЦЕ

Г. Министар Просвете и Црквених Послова одредио је периодску повишицу плате:

- шесту*, Марији Чолаковићки, учитељици из Београда. — ПБр. 25256 од 15-XII-1913.
- пету*, Василији Стојановићки, учитељици из Београда. — ПБр. 26071 од 15-XII-1913.
- трећу*, Јелени Давидовићевој учитељици из Београда. — ПБр. 21261 од 17-XII-1913.
- седму*, Милеви Антоновићевој, учитељици из Београда. — ПБр. 26849 од 17-XII-1913.
- четврту*, Ружици Жижички, учитељици из Браљине (крушевачки). — ПБр. 27507 од 11-XII-1913.
- пету*, Милану Р. Младеновићу, учитељу из Александровца (крушевачки). — ПБр. 15386 од 15-XII-1913.
- пету*, Живани Купчевићки, учитељици из Крушевца. — ПБр. 21836 од 15-XII-1913.
- пету*, Даринки Михаиловићки, учитељици из Крушевца. — ПБр. 19650 од 15-XII-1913.
- шесту*, Крсти Јовановићу, учитељу из Обилићева (крушевачки). — ПБр. 13973 од 15-XII-1913.

- четврту*, Наталији Симићевој, учитељици из Макрешана (крушевачки). — ПБр. 20690 од 15-XII-1913.
- пету*, Даринки Јовановићки, учитељици из Крушевца. — ПБр. 21674 од 15-XII-1913.
- шесту*, Јелени Терзићки, учитељици из Јасике (крушевачки). — ПБр. 25351 од 15-XII-1913.
- пету*, Даринки Крстићевој, учитељици из Крушевца. — ПБр. 20994 од 15-XII-1913.
- четврту*, Станки Јанковићевој, учитељици из Трстепика (крушевачки). — ПБр. 22692 од 15-XII-1913.
- прву*, Ђурђу Димитријевићу, учитељу из Бобова (моравски). — ПБр. 6375 од 8-VII-1913.
- четврту*, Јулји Димитријевићки, учитељици из Бобова (моравски). — ПБр. 18092 од 11-XII-1913.
- пету*, Крсти Димитријевићу, учитељу из Лесковца (врањски). — ПБр. 17600 од 15-XII-1913.
- пету*, Владимиру Гојковићу, учитељу из Јовца (моравски). — ПБр. 18366 од 17-XII-1913.
- прву*, Косари Нешићки, учитељици из Д. Катуна (моравски). — ПБр. 19002 од 17-XII-1913.
- четврту*, Зорки Димитријевићки, учитељици из Свилајнца (моравски). — ПБр. 19366 од 17-XII-1913.
- четврту*, Лазару Стојановићу, учитељу из Сикирице (моравски). — ПБр. 19914 од 17-XII-1913.
- четврту*, Танасију Бркићу, учитељу из Превеште (моравски). — ПБр. 25326 од 17-XII-1913.
- другу*, Драгољубу Димитријевићу, учитељу из Гложана (моравски). — ПБр. 14758 од 16-XII-1913.
- пету*, Зорки Поповићки, учитељици из Свилајнца (моравски). — ПБр. 20976 од 17-XII-1913.
- пету*, Јовану Милијевићу, учитељу из Јагодине (моравски). — ПБр. 21142 од 17-XII-1913.
- седму*, Војислави Ризнићки, учитељици из Ниша. — ПБр. 27516 од 11-XII-1913.
- четврту*, Јелисавети Гојковићки, учитељици из Алексинца (нишки). — ПБр. 19759 од 11-XII-1913.
- пету*, Љубици Хаџићки, учитељици из Сврљига (нишки). — ПБр. 22751 од 11-XII-1913.
- четврту*, Видену Јанковићу, учитељу из Јошанице (нишки). — ПБр. 17644 од 11-XII-1913.
- шесту*, Јелени Петровићевој, учитељици из Ниша, — ПБр. 24948 од 11-XII-1913.
- трећу*, Станку Симићу, учитељу из Мозгова (нишки). — ПБр. 20581 од 11-XII-1913.
- пету*, Миливоју Јовановићу, учитељу из Орида (подрински). — ПБр. 19087 од 15-XII-1913.
- другу*, Борки Аранутовићки, учитељици из Бацова Поља (подрински). — ПБр. 20747 од 15-XII-1913.
- четврту*, Леносави Шљивићки, учитељу из Глушаца (подрински). — ПБр. 19048 од 15-XII-1913.

- четврту*, Живани Тошовићи, учитељици из Комирића (подрински). — ПБр. 24303 од 15-XII-1913.
- четврту*, Драги Симићи, учитељици из Брасине (подрински). — ПБр. 19401 од 15-XII-1913.
- четврту*, Драгутину Тешићу, учитељу из Недељина (подрински). — ПБр. 19281 од 15-XII-1913.
- четврту*, Владимиру Симићу, учитељу из Брасине (подрински). — ПБр. 24255 од 15-XII-1913.
- четврту*, Јовану Јанковићу, учитељу из Шапца (подрински). — ПБр. 19757 од 15-XII-1913.
- шесту*, Радивоју Ристићу, учитељу из Белотића (подрински). — ПБр. 23477 од 15-XII-1913.
- пету*, Даринки Пејићевој, учитељици из Лознице (подрински). — ПБр. 24261 од 15-XII-1913.
- арву*, Косари Костићи, учитељици из Текеђиша (подрински). — ПБр. 19582 од 17-XII-1913.
- четврту*, Јеленасвети Поповићи, учитељици из Беле Цркве (подрински). — 19001 од 17-XII-1913.
- четврту*, Анки Костићи, учитељици из Шапца. — ПБр. 14738 од 17-XII-1913.
- трећу*, Душану Недићу, учитељу на Ставама (подрински). — ПБр. 26933 од 17-XII-1913.
- пету*, Јелени Поповићи, учитељици из Шапца. — ПБр. 19758 од 17-XII-1913.
- седму*, Срећку Стевановићеву, учитељу из Београда. — ПБр. 25504 од 15-XII-1913.
- четврту*, Јелени Михаиловићи, учитељици из Смољинца (пожаревачки). — ПБр. 21898 од 11-XII-1913.
- пету*, Драгутину Марковићу, учитељу из Кленовника (пожаревачки). — ПБр. 19998 од 11-XII-1913.
- другу*, Косари Јанковићевој, учитељици из Смољинца (пожаревачки). ПБр. 21360 од 11-XII-1913.
- другу*, Косари Невенићи, учитељици из Ракинца (пожаревачки). — 21899 од 11-XII-1913.
- пету*, Јелени Ценићи, учитељици из Голунца (пожаревачки). — ПБр. 21402 од 11-XII-1913.
- трећу*, Љубици Балџи, учитељици из Петровца (пожаревачки). — ПБр. 23194 од 11-XII-1913.
- пету*, Јеврему Баљићу, учитељу из Петровца (пожаревачки). — ПБр. 23195 од 11-XII-1913.
- четврту*, Анки Стојановићи, учитељици из Вел. Поповца (пожаревачки). — ПБр. 20611 од 11-XII-1913.
- пету*, Милеви Гојковићи, учитељици из Драговца (пожаревачки). — ПБр. 20804 од 11-XII-1913.
- четврту*, Живки Радовићевој, учитељици из Петровца (пожаревачки). — ПБр. 18675 од 15-XII-1913.
- трећу*, Милицы Мијатовићевој, учитељици из Вел. Села (пожаревачки). — ПБр. 24969 од 15-XII-1913.
- четврту*, Цвети Петковићи из Кучева (пожаревачки). — ПБр. 24022 од 15-XII-1913.

- четврту*, Васи Крагуљевићу, учитељу из М. Црића (пожаревачки). — ПБр. 24967 од 15-XII-1913.
- пету*, Христини Тешићевој, учитељици из Пожаревца (пожаревачки). — 21485 од 15-XII-1913.
- четврту*, Милосаву Марковићу, учитељу из Средњева (пожаревачки). — 18567 од 15-XII-1913.
- трећу*, Васи Гомићу, учитељу из Мишљеновца (пожаревачки). — ПБр. 14970 од 15-XII-1913.
- четврту*, Стевану Мрдаковићу, учитељу из Вел. Градишта (пожаревачки). — ПБр. 19912 од 15-XII-1913.
- четврту*, Тихомиру Јоковићу, учитељу из Крављег Дола (пожаревачки). — ПБр. 18566 од 15-XII-1913.
- другу*, Милеву Лазићевој, учитељици из Танде (крајински). — ПБр. 25880 од 17-XII-1913.
- пету*, Илији Спасојевићу, учитељу из Милошева (крајински). — ПБр. 22079 од 17-XII-1913.
- другу*, Антонији Милосављевићки, учитељици из Д. Милановца (крајински). ПБр. 20235 од 17-XII-1913.
- другу*, Димитрију Димитријевићу, учитељу из Кленовца (крајински). — ПБр. 20233 од 17-XII-1913.
- трећу*, Јелени Димитријевићки, учитељици из Кленовца (крајински). — ПБр. 20233 од 17-XII-1913.
- шесту*, Милицу Пепићки, учитељици из Неготина. — ПБр. 16495 од 17-XII-1913.
- четврту*, Данилу Мишићу, учитељу из Салаша (крајински). — ПБр. 18255 од 17-XII-1913.
- пету*, Станку Дуцићу, учитељу из Д. Милановца (крајински). — ПБр. 18024 од 17-XII-1913.
- пету*, Кости Милосављевићу, учитељу из Прокупља (топлички). — ПБр. 21319 од 15-XII-1913.
- другу*, Драгутину Симићу, учитељу из Шљивара (тимочки). — ПБр. 361 од 17-XII-1913.
- другу*, Ђорђу Ђорђевићу, учитељу из Балинца (тимочки). — ПБр. 23419 од 17-XII-1913.
- другу*, Владимиру Илићу, учитељу из Ласова (тимочки). — ПБр. 16428 од 17-XII-1913.
- пету*, Милану Смиљанићу, учитељу из Зајечара (тимочки). — ПБр. 22072 од 17-XII-1913.
- шесту*, Даницу Франићевићки, учитељици из Зајечара (тимочки). — ПБр. 20717 од 17-XII-1913.
- трећу*, Надежди Половићевој, учитељици из Зајечара (тимочки). — ПБр. 25505 од 17-XII-1913.
- четврту*, Мирослави Пантелићки, учитељици из Рготине (тимочки). — ПБр. 23360 од 17-XII-1913.
- четврту*, Анђелији Младеновићки, учитељу из Лозовика (смедеревски). — ПБр. 12626 од 17-XII-1913.
- четврту*, Јелени Илићки из Ракинца (смедеревски). — ПБр. 19050 од 17-XII-1913.
- четврту*, Косари Бркићки, учитељици из Михаиловца (смедеревски). — ПБр. 20637 од 17-XII-1913.

- www.unilibrary.org, Милеви Обрадовићевој, учитељици из Смедерева (смедеревски). — ПБр. 19398 од 17-ХП-1913.
- трећу*, Лепосави Костићки, учитељу из Голобока (смедеревски). — ПБр. 19688 од 17-ХП-1913.
- трећу*, Катарини Петровићевој, учитељици из Ратара (смедеревски). — 21318 од 17-ХП-1913.
- другу*, Светолику Аврамовићу, учитељу из Милошевца (смедеревски). ПБр. 24589 од 15-ХП-1913.
- четврту*, Урошу Петровићу, учитељу из Јагњила (смедеревски). — ПБр. 19490 од 17-ХП-1913.
- трећу*, Најдану Костићу, учитељу из Голобока (смедеревски). — ПБр. 21837 од 17-ХП-1913.
- другу*, Бориславу Младеновићу, учитељу из Азање (смедеревски). — ПБр-11707-1913.
- пету*, Животи Говедаровићу, учитељу из Баничине (смедеревски). — ПБр. 24873 од 17-ХП-1913.
- пету*, Јовану Тодоровићу, врш. дуж. школ. надзорника из Велеса (скопски). — ПБр. 20229 од 15-ХП-1913.
- пету*, Милану Лазићу, учитељу из Бруснице (руднички). — ПБр. 20746 од 17-ХП-1913.
- четврту*, Јелени Кузмановићки, учитељици из Д. Милановца (крајински). — ПБр. 20748 од 17-ХП-1913.
- четврту*, Роксанди Никитовићки, учитељици из Брђана (руднички). — ПБр. 16815 од 16-ХП-1913.
- трећу*, Зорки Јосићки, учитељици из Такова (руднички). — ПБр. 19814 од 17-ХП-1913.
- четврту*, Софији Протићки, учитељици из Куршумлије (топлички). — ПБр. 20228 од 15-ХП-1913.
- четврту*, Христини Ђорђевићки, учитељици из Прокупиља (топлички). — ПБр. 21317 од 17-ХП-1913.
- трећу*, Милици Раднићки, учитељици из Табановића (ужички). — ПБр. 20353 од 15-ХП-1913.
- четврту*, Атанасију Јовановићу, учитељу из Мочиоца (ужички). — ПБр. 20584 од 15-ХП-1913.
- пету*, Богдану Миловановићу, учитељу из Крајева (чачански). — ПБр. 18160 од 17-ХП-1913.
- трећу*, Растимиру Перуничкићу, учитељу из Рапке (чачански). — ПБр. 20688 од 17-ХП-1913.
- пету*, Сретену Петровићу, учитељу из Саманла (чачански). — ПБр. 20532 од 17-ХП-1913.
- трећу*, Драгињи Марковићевој, учитељици из Даросаве (београдски). — ПБр. 24874 од 14-ХП-1913.
- пету*, Димитрију С. Младеновићу, школ. надзорнику из Крушева (битољски). — ПБр. 20228 од 15-ХП-1913.
- четврту*, Станоју К. Ристићу, учитељу из Вражогрица (тимочки). — ПБр. 19120 од 17-ХП-1913.
- четврту*, Милици Ђерићки, учитељици из Пиромана (ваљевски). — ПБр. 25104 од 15-ХП-1913.
- пету*, Михаилу Стевановићу, учитељу из Врање. — ПБр. 23605 од 15-ХП-1913.

- четврту*, Дарјики Вучковићевој, учитељици из Штина (брегалнички). — ПБр. 21314 од 15-XII-1913.
- пету*, Марку Матејићу, школском надзорнику из Кочана (брегалнички). — ПБр. 18457 од 17-XII-1913.
- трећу*, Драги Лазаревићевој, учитељици из Забојнице (крагујевачки). — ПБр. 27105 од 11-XII-1913.
- четврту*, Љубици Лазаревићки, учитељици из Орашца (крагујевачки). — ПБр. 24890 од 15-XII-1913.
- пету*, Михаилу Катићу, учитељу из Крагујевца. — ПБр. 14733 од 15-XII-1913.
- седму*, Милутину Николићу, учитељу из Крагујевца. — ПБр. 26663 од 15-XII-1913.
- другу*, Добрици Павловићу учитељу из Јарушица (крагујевачки). — ПБр. 28679 од 17-XII-1913.
- пету*, Станоју Савићу, учитељу из Мечковца (крагујевачки). — 19762 од 17-XII-1913.
- другу*, Милутину Михаиловићу, учитељу из Саранова (крагујевачки). — ПБр. 12202 од 17-XII-1913.
- пету*, Војиславу Пантелићу, учитељу из Раче (крагујевачки). — ПБр. 18094 од 17-XII-1913.
- пету*, Драгутину Бремановићу, учитељу из Кнића (крагујевачки). — ПБр. 17303 од 17-XII-1913.
- четврту*, Јевтану Мраву, учитељу из Крагујевца. — ПБр. 27792 од 17-XII-1913.
- пету*, Сретену Јанковићу, учитељу из Наталинаца (крагујевачки). — ПБр. 20700 од 17-XII-1913.
- четврту*, Теофилу Бекићу, учитељу из Жировнице (крагујевачки). — ПБр. 20057 од 17-XII-1913.
- прву*, Бисенији Рајичићевој, учитељици из Грбица (крагујевачки). — ПБр. 18096 од 17-XII-1913.
- трећу*, Стани Милосављевићевој, учитељици из Наталинаца (крагујевачки). ПБр. 19199 од 17-XII-1913.
- пету*, Драги Влајићки, учитељици из Грабовца (крагујевачки). — ПБр. 22064 од 17-XII-1913.
- пету*, Зорки Јањићки, учитељици из Тополе (крагујевачки). — ПБр. 19583 од 17-XII-1913.
- трећу*, Наталији Петровићки, учитељици из Блазнаве (крагујевачки). — ПБр. 22422 од 17-XII-1913.
- пету*, Савети Костићки, учитељици из Баточине (крагујевачки). — ПБр. 18254 од 17-XII-1913.
- четврту*, Наталији Миленковићевој, учитељици из Раче (крагујевачки). — 18095 од 17-XII-1913.
- пету*, Василији Лазаревићки, учитељици из Брзана (крагујевачки). — ПБр. 19083 од 17-XII-1913.
- четврту*, Симки Мишковићки, учитељици из Пирота. — ПБр. 19360 од 15-XII-1913.
- пету*, Милеви Михаиловићки, учитељици из Ниша. — ПБр. 20580 од 15-XII-1913.
- пету*, Недељку Петровићу, учитељу из Сукова (широтски). — ПБр. 19704 од 15-XII-1913.

РАЗРЕШЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова разрешио је од дужности:

Данила Чубровића, вршиоца учитељске дужности у Поповици (крајински). — ПБр. 18381 од 28-IX-1913.

Борислава Илића, вршиоца учитељске дужности у Давидовцу (нишки). — ПБр. 17971 од 1-X-1913.

Милоша Ранковића, привременог учитеља у Градцу (чачански). — ПБр. 17688 од 10-X-1913.

Павла Жижича, вршиоца учитељске дужности у Мариновцу (тимочки). — ПБр. 19955 од 10-X-1913.

Александра Протића, вршиоца учитељске дужности у Горњанима (крајински). — ПБр. 20644 од 14-X-1913.

Драгољуба Шуњеварића, вршиоца учитељске дужности у Маковишту (ужички). — ПБр. 20590 од 18-X-1913.

Михајла Ђукића, вршиоца учитељске дужности у Преображењу (врањски). — ПБр. 27734 од 23-X-1913.

Стевана Максимовића, вршиоца учитељске дужности у Доброселици (ужички). — ПБр. 18987 од 23-X-1913.

Адама Богосављевића, вршиоца учитељске дужности у Копривници (крајински). — ПБр. 20517.

Љубомира К. Ристића, вршиоца учитељске дужности у Врбовцу (тимочки). — ПБр. 21812 од 24-X-1913.

Драгана Стојановића, вршиоца учитељске дужности у Подвршкој (крајински). — ПБр. 21625 од 24-X-1913.

Бранислава Ристића, вршиоца учитељске дужности у Горачићу (чачански). ПБр. — ПБр. 21652 од 28-X-1913.

Миодрага Мирковића, вршиоца учитељске дужности у Рајцу (крајински). — ПБр. 22082 од 28-X-1913.

Васелија Ђурића, вршиоца учитељске дужности у Међуани (топлички). — ПБр. 21482 од 28-X-1913.

Милана Марковића, вршиоца учитељске дужности у Радовању (семедревски). — ПБр. 22757 од 30-X-1913.

Драгомира Јовановића, учитеља у Свидлеви (подрински), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 21044 од 1-XI-1913.

Николу Новаковића, учитеља у Новом Селу (подрински), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 22379 од 1-XI-1913.

Живорада Васића, учитеља у Сечој Реци (ужички), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 22379 од 1-XI-1913.

Живојива Миловановића, учитеља у Ласцу (чачански), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 21045 од 1-XI-1913.

Младена Бошњакковића, вршиоца учитељске дужности у Прлити (тимочки). — ПБр. 23886 од 4-XI-1913.

Богдана Кнежевића, вршиоца учитељске дужности у Јагличју (нишки). — ПБр. 24373 од 14-XI-1913.

Јована Поповића, учитеља у Равњу (подрински), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 22745 од 15-XI-1913.

Јосифа Врбу, привременог учитеља у Јањеви (косовски). — ПБр. 25681 од 23-XI-1913.

Милоша Трифуновића, вршиоца учитељске дужности у Лазници (пожаревачки). — ПБр. 29573 од 25-XI-1913.

Милутина Тасића, учитеља у Трнову (битољски), због одслужења рока у војсци. — ПБр. 24048 од 1-XII-1913.

Миленка Ђурића, вршиоца учитељске дужности у Драгињу (руднички). — ПБр. 13826 од 1-XII-1913.

Ристу Вујачића, вршиоца учитељске дужности у Пајазитову (крагујевачки). — ПБр. 28184 од 1-XII-1913.

Драгољуба Павлићевића, вршиоца учитељске дужности у Врбици (крагујевачки). — ПБр. 17004 од 1-XII-1913.

Владимира и Радолку Стојановића, вршиоца учитељске дужности у Прахову (крајински). — ПБр. 28821 од 1-XII-1913.

Светислава Митровића, учитеља у Слишанима (врањски), због службе у сталном кадру. — ПБр. 25939 од 1-XII-1913.

Николу Марковића, учитеља у Трнави (крагујевачки), због службе у сталном кадру. — ПБр. 26108 од 1-XII-1913.

Николу Серафимовића, учитеља у Ратарима (смедеревски), због ступања у свештенички чин. — ПБр. 25670 од 3-XII-1913.

Милутина Магазиновића, учитеља у Камендолу (београдски), због ступања у свештенички чин. — ПБр. 25670 од 3-XII-1913.

Јелесија Андрића, вршиоца учитељске дужности у Шарбановцу (тимочки). ПБр. 21331 од 3-XII-1913.

Богдана Рашића, вршиоца у Умчарима, Мирка Хопе, вршиоца у Брајковцу и Мату Макридића, вршиоца у Крушевици (београдски). — ПБр. 28411 од 3-XII-1913.

Илију Денића, вршиоца учитељске дужности у Коњусима (крушевачки). — ПБр. 28183 од 3-XII-1913.

Љубомира Атанацковића, вршиоца учитељске дужности у Мелентији (крушевачки). — ПБр. 26679 од 3-XII-1913.

Стојадина Стаменковића, вршиоца учитељске дужности у Блажеву (крушевачки). — ПБр. 25147 од 3-XII-1913.

Јевтимија Поповића, вршиоца учитељске дужности у Здуњу (тетовски). — ПБр. 24398 од 3-XII-1913.

Радомира Ђировића, вршиоца учитељске дужности у Годечеву (ужички). — ПБр. 27111 од 4-XII-1913.

Мустафу Голубића, вршиоца учитељске дужности у Липовцу (крагујевачки). — ПБр. 28182 од 5-XII-1913.

Драгутина Павловића, вршиоца учитељске дужности у Трешњевици (моравски). — ПБр. 27575 од 8-XII-1913.

Живојина Кокића, вршиоца учитељске дужности у Рсавцима (пиротски), ПБр. 27378 од 9-XII-1913.

Александра Протића, вршиоца учитељске дужности у Танди (крајински). — ПБр. 28823 од 10-XII-1913.

Милоша Поповића, вршиоца учитељске дужности у Трнавцима (крушевачки). — ПБр. 28270 од 11-XII-1913.

Тихомира Мирковића, вршиоца учитељске дужности у Чајетини (ужички). — ПБр. 28858 од 14-XII-1913.

Радована Цветића, вршиоца учитељске дужности у Грляшту (тимочки). — ПБр. 28014 од 14-XII-1913.

Живадина Радосављевића, вршиоца учитељске дужности у Грляшту (тимочки). ПБр. — 28014 од 14-XII-1913.

- Душана Милошевића, вршиоца учитељске дужности у Дубочкој (пожаревачки). — ПБр. 28196 од 14-XII-1913.
- Драгића Павловића, вршиоца учитељске дужности у Избеници (моравски). — ПБр. 29966 од 15-XII-1913.
- Јосифа Јанке, вршиоца учитељске дужности у Респику (нишки). — ПБр. 28898 од 16-XII-1913.
- Симу Симића, вршиоца учитељске дужности у Бигреници (моравски). — ПБр. 23543 од 17-XII-1913.
- Димитрија Крчевинца, вршиоца учитељске дужности у Ракови (руднички). — ПБр. 29964 од 17-XII-1913.
- Илију Митровића, учитеља у Столу (пиротски); Петра Чавдаревића у Бискупљу (пожаревачки); Николу Ристића, у Бољинцу (пиротски); Александра Цекића, у Врању; Гавру Пејатовића, у Куманову; Ђорђа Петровића, у Ореовици (пожаревачки); Божидара Загорца у Белушићу (моравски) и Атанасија Витића, вршиоца у Острву (пожаревачки) — због ступања у порезничку службу. — ПБр. 28849 од 17-XII-1913.
- Чедомира Новаковића, вршиоца учитељске дужности у Д. Коњувцу (врањски). — ПБр. 29965 од 19-XII-1913.
- Мату Павићевића, привременог учитеља у Остружњу (валеvски). — ПБр. 29932 од 19-XII-1913.
- Љубицу Болећ, вршиоца учитељске дужности у Башином Селу (скопски). — ПБр. 25690 од 23-XII-1913.
- Драгутина Синадиновића, вршиоца учитељске дужности у Врбештици (косовски). — ПБр. 30285 од 23-XII-1913.
- Александра Савића, вршиоца учитељске дужности у Метовници (крајински). — ПБр. 30227 од 29-XII-1913.
- Илију Милића, вршиоца учитељске дужности у Совљаку (подривски) — ПБр. 30912 од 2-I-1914.
- Милану Јанковићеву, привремену учитељицу у Велесу (скопски). — 28489 од 2-I-1914.
- Вука Протића, вршиоца учитељске дужности у Драгинцу (подрински). — ПБр. 30622 од 2-I-1914.
- Бранислава Мајсторовића, вршиоца учитељске дужности у Азањи (смедеревски). — ПБр. 30466 од 10-I-1914.
- Љубисава Дамњановића, вршиоца учитељске дужности у В. Сугубини (моравски). — ПБр. 146 од 10-I-1914.
- Божидара Пандуровића, вршиоца учитељске дужности у Јасенову (моравски). ПБр. 1135 од 12-I-1914.
- Стевана Милановића, вршиоца учитељске дужности у Кијеву (крагујевачки). — ПБр. 1531 од 13-I-1914.
- Жарка Павловића, вршиоца учитељске дужности у Белом Потоку (тимочки). — ПБр. 1140 од 15-I-1914.
- Олгу Наумовићеву, вршиоца учитељске дужности у Пирови (тигљешки). — 1068 од 21-I-1914.
- Здравка Милићевића, вршиоца учитељске дужности у Наупари (крушевачки). — ПБр. 1484 од 22-I-1914.

ОСТАВКЕ

Господин Министар Просвете и Црквених Послова уважио је оставку: Мирку Томовићу, учитељу из Јевремовца (подрински). — ПБр. 10997 од 6-X-1913.

- Антонију Гоцевићу, учитељу из Драјчића (призренски). — ПБр. 20162 од 12-X-1913.
- Димитрију Ђушевићу, учитељу из Нерова (кумановски). — ПБр. 21730 од 24-X-1913.
- Драгомиру Михајловићу, учитељу из Кочана (брегалнички). — ПБр. 22690 од 1-XI-1913.
- Милану Петровићу, учитељу из Јачинца (кумановски). — ПБр. од 16-XI-1913.
- Даринки Јаковљевићевој, учитељици из Борча (крагујевачки). — ПБр. 17726 од 24-XI-1913.
- Косари Алексићевој, учитељици из Драче (крагујевачки). — ПБр. 24040 од 1-XII-1913.
- Драгомиру Лукићу, учитељу из Љуберађе (пиротски). — ПБр. 26919 од 3-XII-1913.
- Живану Спирићу, учитељу из Орашца (врањски). — ПБр. 27528 од 7-XII-1913.
- Олги Ризњици, учитељици из Жежевице (чачански). — ПБр. 14202 од 7-XII-1913.
- Наталији Николићи, учитељици из Копонице (врањски). — ПБр. 13609 од 7-XII-1913.
- Александру Момчиловићу, учитељу из В. Вране (нишавски). — ПБр. 27376 од 9-XII-1913.
- Тихомиру Нешићу, учитељу из Бучја (тимочки). — ПБр. 28004 од 14-XII-1913.
- Даница Васићицевој, учитељици из Сенаца (крагујевачки). — ПБр. 14652 од 14-XII-1913.
- Јелени Миликовићевој, учитељици из Сјенице (рашки). — ПБр. 28717 од 20-XII-1913.
- Славки Милиновићевој, учитељици из Гуче (чачански). — ПБр. 14204 од 20-XII-1913.
- Милицы Богатинчевићевој, учитељици из Велеса (скопски). — ПБр. 30171 од 28-XII-1913.
- Аритону Чавдаревићу, учитељу из Бајловца (кумановски). — ПБр. 679 од 8-I-1913.

ОПОЗВАНА ПОСТАВЉЕЊА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова одлучно је, да се опозове постављење:

Зорке Убавкићеве, учитељице из Голупца, за Битољ — по молби. — ПБр. 21583 од 25-X-1913.

Јевте Крљевића, учитеља из М. Извора, за Крушево (битољски). — по молби. — ПБр. 21620 од 6-XII-1913.

Јелене Кузмановићке, учитељице из Д. Милановца, за Дебар (охридски) — по молби.

Николе Сретеновића, учитеља из Бедановице, за вршиоца дужности надзорника за срез горњодебарски и Дебар — по молби. — ПБр. 23476 од 9-XI-1913.

Алексе Поповића, учитеља из Стрелца, за Скопље — по молби. — ПБр. 23808 од 11-XI-1913.

Драгутина Виторовића, учитеља из Књажевца, за вршиоца дужности надзорника среза кратовског — по молби. — ПБр. 28677 од 29-XII-1913.

Анке Костићке, учитељице из Шапца, за Ниш — по молби. — ПБр. 29596 од 19-XII-1913.

Јована Милићевића, учитеља из Грејача, за Ниш — по молби. — 30282 од 30-XII-1913.

Марије Кимпановићеве, учитељице из Грлишта (тимочки), за Брајковац (београдски) — по молби. — ПБр. 1539 од 9-I-1914.

Драгутина Поновића, учитеља из Крушевца, за вршиоца дужности надзорника за срез жупско — копаонички, — по молби. — ПБр. 30163 од 15 јануара 1914.

УПРАЖЊЕНА МЕСТА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова огласио је за упражњено место:

Петра Протића, привременог учитеља у М. Моштаници (београдски). — 18444 од 1-X-1913.

Саве Ђурића, привременог учитеља у Арнајеву (београдски). — ПБр. 10440 од 1-X-1913.

Маре Станишићеве, учитељице у Речици (пожаревачки). — ПБр. 22988 од 3-XII-1913.

Срећка Џамоње, привременог учитеља у Гор. Комарицама (крагујевачки). — ПБр. 25619 од 3-I-1914.

Даринке Куртовићеве, учитељице у Милешеву (пријепољски). — ПБр. 436 од 10-I-1914.

ПЕНЗИОНОВАЊЕ

Господин Министар Просвете и Црквених Послова ставио је у пензију:

Марију Ђурићку, учитељицу у Параћину (моравски), по молби. — ПБр. 27683 од 18-XII-1913.

Даринку Местановићку, учитељицу у Тополовнику (пожаревачки), по молби. — ПБр. 27685 од 18-XII-1913.

Вилосаву Кузмановићку, учитељицу у Јабуковцу (крајински), по молби. — 27682 од 21-XII-1913.

Јеласвету Стојановићку, учитељицу у Крагујевцу, (по моби). — ПБр. — 27686 од 21-XII-1913.

Даницу Павловићку, учитељицу у Обилићеву (крушевачки), по молби. — ПБр. 27689 од 21-XII-1913.

Милоја Спасића, учитеља у Рековцу (моравски), по молби, с пуном пензијом. — ПБр. 451 од 8-I-1914.

Даринку Чабрићку, учитељицу у Београду, по молби. — ПБр. 3035 од 31-I-1914.

ПОСТАВЉЕЊЕ ВРШИЛАЦА ДУЖНОСТИ НАДЗОРНИКА НАРОДНИХ ШКОЛА

Господин Министар Просвете и Црквених Послова поставио је за вршиоце дужности надзорника народних школа:

А) У старим границама: у *београдском округу*: за срез космајски, Станишу Станишића, учитеља из Београда; за срез посавски и половину среза врачарског, Милију Луковића, учитеља из Београда; за срез колубар-просветни гласник, I кв., 2. и 3 св., 1914.

ски и један део среза космајског, Драгомира М. Ђорђевића, учитеља из Ниша; *у ваљевском округу*: за срез посавски и један део среза тамнавског, Милана Рабреновића, учитеља из Табановића (подрински); за срез ваљевски и подгорски, Михаила Максимовића, учитеља из Ваљева; за срез колубарски, један део среза тамнавског и град Ваљево, Димитрија Ђосића, учитеља из Шапца; *у врањском округу*: за срез пчињски и масурички, Тодора Станковића, учитеља из Врања; за срез пољанички, један део среза лесковачког и град Врање, Милана Поповића, учитеља из Лесковца; за срез власотиначки и град Лесковац, Сретена Динића, учитеља из В. Шилеговца (крушевачки); за срез јабланички и један део среза лесковачког, Милivoја Пантелића, учитеља из Рготине (тимочки); *у крагујевачком округу*: за срез гружански, Михаила Катића, учитеља из Крагујевца; за срез јасенички, Николу Соколовића, учитеља из Београда; за један део срезова: крагујевачког, јасеничког и лениничког, Глишу Јовановића, учитеља из Паланке (смедеревски); *у крајинском округу*: за срез неготински, Радована Лазаревића, учитеља из Јовановца (крагујевачки); за срез кључки, Милутина Боранијашевића, учитеља из Дознице; за срез крајински, Николу Богдановића, учитеља из Неготина; *у крушевачком округу*: за срез расински и град Крушевац, Крсту Јањушевића, учитеља из Врања; за срез ражањски и један део среза расинског, Стојана Петровића, учитеља из Ражња; за срез трстенички и један део среза расинског, Стевана Живојиновића, учитеља из Крушевца; за срез жупски и копаонички, Драгутина Поповића, учитеља из Крушевца; *у моравском округу*: за срез деспотовачки и ревавски, Димитрија Мелентијевића, учитеља из Београда; за један део срезова левачког и темњишког, Петра Поповића, учитеља из Београда; за срез белички и један део среза левачког, Димитрија Димитријевића, учитеља из Јагодине; за срез параћински, један део среза темњишког и град Турију, Владислава Жеравичића, учитеља из Породина (пожаревачки); *у нишком округу*: за срез нишки и град Ниш, Јована Костића, учитеља из Шапца; за срез моравски и алексиначки, Војслава Михаиловића, учитеља из Књажевца; за срез бањски, сврљишки и један део среза нишког, Владимира Николића, учитеља из Ѓвилана (пиротеки); *у пиротском округу*: за срез белоаланачки, лужички и град Пирот, Светислава Поповића, учитеља из Београда; за срез нишавски, Кошту Јовановића, учитеља из Пирота; *у подринском округу*: за срез јадрански, Јована Петровића, учитеља из Беле Паланке (пиротски); за срез посаво-тамнавски и један део среза поцерског, Живојина Крстића, учитеља из Шапца; за један део срезова: мацванског, поцерског и града Шапца, Димитрија Стојановића, учитеља из Обреновца; за срез мацвански, Васу Урошевића, учитеља из Мионице (ваљевски); *у пожаревачком округу*: за срез моравски, Светозара Милошевића, учитеља из Пожаревца; за срез рамски, Драгутина Михаиловића, учитеља из Закуте (крагујевачки); за срез пожаревачки II, Михаила Стевановића, учитеља из Београда; *у рудничком округу*: за срез качерски и таковски, Живојина Радосављевића, учитеља из Бадовинаца (подрински); за срез лубићки, један део среза таковског и град Горњи Милановац, Илију Радосављевића, учитеља из Београда; *у смедеревском округу*: за срез орашки, Светолика Браковића, учитеља из Јагодине; за срез подунавски, град Смедерево и школе у Селевцу, Владимира Марковића, учитеља из Драче (крагујевачки); за срез јасенички, сем Селевца, Јована Поповића, учитеља из Београда; *у тимочком округу*: за срез зајечарски, тимочки и град Зајечар, Владимира Илића, учитеља из Крушевца; за срез зајечарски I, Христифора Милића,

учитеља из Зајечара; за срез зајечарски II, Прокопија Дамјановића, учитеља из Зајечара; за срез заглавски, Драгутина Пешића, учитеља из Београда; *у топличком округу*: за срез добрички, један део среза прокупачког и град Прокуље, Јована Стојаповића, учитеља из Лесковца; *у ужичком округу*: за срез црногорски и рачански, Дмитра Јовичића, учитеља из Ужица; за срез пожешки, град Ужице и варошицу Ариље, Јована Голубовића, учитеља из Бајине Баште; са срез златиборски, ужички и ариљски без Ариља, Љубомира Смиљанића, учитеља из Ужица; *у чачанском округу*: за срез жички, један део среза трнавског и град Чачак, Благоја Радојковића, учитеља из Дубравице (пожаревачки); за срез драгачевски и један део среза трнавског, Милорада Вујовића, учитеља из Заблаћа (чачански); за срез моравички и студенички, Љубомира Циврића, учитеља из Каоне (чачански).

В) У новим областима: *у брегалничком округу*: за срез малешки и царевоселски, Војислава Шумкарца, учитеља из Београда; за срез штипски и град Штип, Саватија Грбића, учитеља из Крагујевца; за срез кочански и варош Кочане, Марка Матејића, учитеља из Болевца (тимочки); за срез радовишки са Радовиштем, Николу Касапића, учитеља из Лука (крајински); *у косовском округу*: за срез лански и приштевски са Приштином, Лазара Јанковића, учитеља из Ниша; за срез гвјлански и Гвјлане, Ђорђа Јовановића, учитеља из Београда; за срез неродимски са Феризовићем, и качанички, Борислава Младеновића, учитеља из Азаље (смедеревски); *у кумановском округу*: за срез кривопаланачки са Кривом Паланком, Михаила Огњановића, учитеља из Умке (београдски); за срез прешевски, Анту Стојиљковића, учитеља из Београда; за срез жеглиговски са Кумановом, Љубомира Ковачевића, учитеља из Умчара (београдски); за срез кратовски, Марка Церића, учитеља из Куманова; *у битољском округу*: за срез мориховски и град Битољ, Владимира Вемића, учитеља из Белановице (руднички); за срез прилепски и град Прилеп, Рајка Мићића, учитеља из Лапова (крагујевачки); за срез битољски, без Битоља, Драгутина Михаиловића, учитеља из Ниша; за срез кичевски, Андрију Гроздановића, учитеља из Тетова; за срез крушевски, Димитрија Младеновића, учитеља из Пирота; *у охридском округу*: за срез преспански, Стојадина Петровића, учитеља из Битоља; за срез горњодебарски, Живојина Поповића, учитеља из Власотинаца; за срез охридски са Охридом, Војислава Станчића, учитеља из Шапца; *у призренском округу*: за срез шарпланински и град Призреч, Манасија Стојаповића, учитеља из Лесковца; за срез горски, подгорски и подрински, Антонија Тодоровића, учитеља из Тетова; *у тријењском округу*: за срез нововарошки и малешевски, Јосифа Јевђевића, учитеља из Скопља; *у зсечанском округу*: за срез вучитрнски и митровачки са Митровицом, Славолуба Панића, учитеља из Ноћајског Салаша (подрински); *у рашком округу*: за срез дежевски и сјенички, Димитрија Ђорђевића, учитеља из Сопота (београдски); *у скопском округу*: за срез скопски I, Марка Симоновића, учитеља из Пљевља; за срез скопски II, Милана Неделковића, учитеља из Пожаревца; за срез велески и град Велес, Божидара Радуловића, учитеља из Лознице; за срез велески и светониколски, Јована Тодоровића, учитеља из Куршумлије; *у тетовском округу*: за срез Поречки, Марка Пилетића, учитеља из Ратара; за срез галички, Михаила Профировића, учитеља из Скопља; за срез гостиварски, Радисава Љубисављевића, учитеља из Неменкућа (београдски); за срез дољополошки и град Тетово, Живка Јовановића, учитеља из Београда; *у*

тишевском округу: за срез дојрански (валандовски), Драгутина Цокића, учитеља из Соко-Бање; за срез неготински, Стојана Дамјановића, учитеља из Скопља; за срез ђевђелијски са Ђевђелијом, Милорада Ђукановића, учитеља из Београда.

РАСПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима школским надзорницима.

У вези ранијих расписа¹, а поводом извештаја једног школског надзорника наређујем: да од сада сви учитељи и учитељице народних школа упућују преко својих школских надзорника молбе, којима траже од Министарства одсуство дуже од 10 дана. Док не добију саопштење да им је одсуство одобрено, не смеју се удаљавати из места свога службовања. Само у изузетно хитним случајевима (смрт у породици, порођај, заразна болест у кући) могу употребити одсуство и пре саопштеног одобрења, али ће Министарство накнадно ценити: је ли тај разлог био оправдан.

Управитељи основних школа, а где њих нема председници месних школских одбора, дужни су одмах другог дана по изостанку учитеља са дужности, известити надлежног надзорника о томе, као и о дану повратка на дужност, ако се буде вратно (чл. 66. тач. 4. закона о нар. школама).

Школски надзорници ће водити преглед одсуствовања наставника у својим срезовима и у својим полугодишњим извештајима подносиће Министарству списак свих наставника који су одсуствовали. У списку ће бити прегледно означено: откад је и докле наставник одсуствовао и по чијем одобрењу. Међутим надзорници ће се старати да поједини разреди и одељења не остану дуже време без наставника (чл. 74. тач. 11. закона о народним школама). Ради тога ће они саслушавати свакога наставника, који је одсуствовао без одобрења и, према добивеном уверењу, изрицаће и казне.

Оне наставнике, који се без одобрења удале из места службовања и за седам дана не дођу у своје место, надзорници ће позвати преко Српских Новина, да се јаве на дужност, па ако они то не би у року од десет дана учинили, известиће Министарство, да би се могла донети одлука по чл. 47. закона о народним школама.

У срезовима у којима још нису постављени школски надзорници, окружни школски одбор вршиће дужности, које су у овој наредби поменуте.

ПБр. 2506

29 јануара 1914 год.
у Београду.

Министар
Просвете и Црквених Послова,
Љ. Јовановић с. р.

Окружним школским одборима и управитељима учитељских школа.

Да би кандидати, који се из разних крајева увећане Србије јављају за полагање практичног учитељског испита, могли, у интересу школа

¹ А нарочито расписа од 17 марта 1911. ПБр. 4731.

у којима раде, што пре свршавати посао око полагања овста испита, одлучујем: да од сада, до даље наредбе, изузетно од чл. 13. Правила о полагању учитељских испита, учитељи народних школа, који имају да полагају практични учитељски испит тај испит полагају у учитељској школи, коју су свршили.

Ако је њихово место службовања доста удаљено од школе, коју су свршили, могу полагати практични учитељски испит у оној учитељској школи, која је најближа њихову месту службовања. У таквом ће случају учитељи из нових крајева полагати практични учитељски испит у Учитељској Школи у Скопљу; учитељи из округа: нишког, топличког, пиротског и врањског у Алексицу; из округа: моравског, крушевачког, чачанског и ужичког у Јагодини; из округа: крагујевачког и рудничког у Крагујевцу; из округа: крајинског и тимочког у Неготину; из округа: београдског, смедеревског, пожаревачког, ваљевског и подринског у Београду.

Овај распоред вреди и за све кандидате, који су свршили учитељску школу ван Србије.

У свакој учитељској школи одбор за испитивање кандидата састављају: управитељ као председник, а као чланови: један професор Српског језика и један професор Методике и Школскога рада, које одреди управитељ школе.

ПБр. 2861
29 јануара 1914 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Љ. Јовановић с. р.

ОДЛУКЕ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

— Према указаној потреби, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је, да до даље наредбе, врши дужност надзорника народних школа за срез малешки, округа брегалиничког, г. Никола Касапић, вршилац дужности надзорника за срез радовански, поред редовне дужности. — ПБр. 2387 од 8-XI-1913.

— Г. Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је, на основи чл. 15 закона о народним школама, да г. Јордан Бабамовић, учитељ у Штипу, поред своје школске дужности може вршити и дужност председника општине штипске. — ПБр. 25700 од 3-XII-1913.

— На основи чл. 42 закона о народним школама, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је прелаз у другу струку: Адаму Аћимовићу, учитељу из Борча (крагујевачки), Стојану Дајићу, учитељу из Феризовића и Светозару Дичићу, учитељу из Приштине. — ПБр. 26471 од 18-XII-1913.

— Према извештају инспектора за Скопску Област, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је, да се школски срез кичевски издвоји из области инспектората скопског и прида области битољског инспек-

тората. У исто време, да се од школског среза нероднимског одузме политички срез качапички и прида школском срезу скопском. — ПБр. 28737 од 10 јануара 1914.

— Према указаној потреби, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је, да се г-ђа Лепосава Рељиќа, наставница Шабачке Више Женске Школе, упути, по пристанку, на рад у Београдску Вишу Женску Школу, до краја школске године. — ПБр. 768 од 16-I-1914.

— На основи § 6 Устројства централне државне Управе и чл. 66. закона о народним школама, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је: да у новим областима Краљевине Србије, инспектори Министарства Просвете у споразуму са надлежним школским надзорницима постављају и разрешавају управитеље народних школа. — ПБр. 2318 од 21-I-1914.

— На основи чл. 148 Уредбе о Народном Позоришту, Г. Министар Просвете и Црквених Послова усвојио је предлог Управе Народног Позоришта о подели позоришних области и то:

1) *Источна област*: Крагујевац, Јагодина, Ђуприја, Неготин, Зајечар, Параћин, Књажевац, Свидајнац и околна мања места. Средишње место Крагујевац. Ову област добија дружина „Гундулић“ — повластичари Рајчић Топаловић;

2) *Југоисточна област*: Ниш, Пирот, Бела Паланка, Лесковац, Врање, Прокупље, Власотинце и околна мања места. Средишње место Ниш. Ову област добија дружина „Тричковић“ — повластичар Сима Буњић;

3) *Северна област*: Ваљево, Обреновац, Шабац, Лозница, Бања Ковиљача, Аранђеловац, Пожаревац, Смедерево, Паланка, Градиште и околна мања места. Средишње место Ваљево. Ову област добија дружина „Стерија“ — повластичар Драгутин Крмановић;

4) *Средишња област*: Крушевац, Алексинац, Краљево, Врњачка Бања, Чачак, Ужице, Горњи Милановац, Рибарска Бања, Соко Бања и околна мања места. Средишње место Крушевац. Ову област добија дружина „Јоаким Вујић“ — повластичар Коста Делини.

5) *Јужна област*: Градови новоослобођених крајева (Битољ, Прилеп, Призрен, Велес и остала већа и мања места, у споразуму са позориштем у Скопљу). Ову област добија дружина „Тоша Јовановић“ — повластичар Михаило Лазвић.

Подела области на повластичаре важи за две године, но Г. Министар задржава право, да у другој години може, према потреби, учинити измену у распореду позоришних области. — ПБр. 2568 од 27-I-1914.

— Према представци инспектора за Битољску Област, Г. Министар Просвете и Црквених Послова одлучио је, да г. Коста Лозанић, професор Лесковачке Реалке, остане до краја ове школске године на раду у Битољској Гимназији. — ПБр. 2417 од 26-I-1914.

— Одлуком — ПБр. 3832 од 6-II-1914., Г. Министар Просвете и Црквених Послова упутио је, до даље наредбе, на рад у Министарство Просвете г. Владана Јовановића, професора I београдске гимназије.

ОДЛУКЕ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ О КЊИГАМА

Одлуком својом од 18 децембра 1913 године ПБр. 29657 Господин Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је, да се: „Југословенски Филолог“, повремени спис за словенску филологију и лингвистику, под уредништвом професора г. А. Белића, може препоручити за књижнице средњих и стручних школа.

Одлуком својом од 21 јануара 1914 године ПБр. 124 Господин Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је, да се књига: „Зоологија по Шмајлу и другим писцима, I део О човеку (антропологија)“ од г. Милана Томића, професора Крушевачке Гимназије може употребљавати као уџбеник приватног издања у средњим и стручним школама.

Одлуком својом од 29 јануара 1914 године ПБр. 2424 Господин Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је, да се књига: „Црквено Право“ (кратак преглед), од г. др. Чед. Митровића, ванредног професора Универзитета, може употребљавати као уџбеник приватног издања у Богословији Св. Саве.

Одлуком својом од 8 марта 1914 године ПБр. 7040 Господин Министар Просвете и Црквених Послова одобрио је, да се књига: „Родитељски дневник“, од М. и Г. Брауншвига, у преводу г. Влад. Т. Спасојевића, професора Београдске В. Ж. Школе, може, набављати за књижнице народних, средњих и стручних школа и за поклањање ученицима виших разреда.

ИЗВЕШТАЈ Г. РЕКТОРА УНИВЕРЗИТЕТА ЗА 1912/13 ШКОЛСКУ ГОДИНУ

Господине Министре,

У овој светлој години, која ће, нема сумње, оставити видно обележје у историји Србије и Српскога Народа, многи и наставници и студенти Универзитета учествовали су живо у оба последња рата, који учинише да се, по моралној и физичкој снази, коју је наш народ показао, и по тековинама до којих се по свршетку њихову дошло, паде на лепу будућност нашега племена тако силно учврсте далеко изван граница наше уже отаџбине. Изузетне прилике у којима се наша земља налазила током целе школске године 1912—13. укочиле су сав рад у Универзитету. Предавања, у колико су у опште започета, обустављена су већ 18. септембра 1912. године и нису се никако ни започињала, тако да се део рад Унивезитета, поред најобичније администрације, свео само на уписе ђака, на испите, којих је било само у септембарском и јунском року и на незнати рад Универзитетскога Савета, Универзитетске Управе и Факултетских Савета.

Мој овај извештај, који ми је част поднети на крају ове школске године, ограничиће се према томе само на стање Универзитета у току те године и на рад његов у почетку и свршетку њеном.

У почетку школске године било је у Универзитету свега 16 редовних и 25 ванредних професора, 34 стална доцента, 8 хонорарних професора, 2 лектора и 24 асистента. То стање изменило се на крају године у овоме: 1) Што је асистент Михаило Раковић, студент хемије, умро од колере на ратишту; 2) Што је лектор талијанског језика Армандо Занети, због недостојног понашања према нашој земљи, још одмах концем прошле године отпуштен из државне службе; и 3) што је у филозофском факултету изабрат, а на предлог универзитетске Управе, од Ваше стране потврђен за лектора енглеског језика господина James Wiles.

Упис студената вршен је само у почетку зимскога семестра, а уписало се које редовних које ванредних слушаалаца:

У ФАКУЛТЕТ	Редовних			Ванредних		
	мушких	женских	Свега	мушких	женских	Свега
Филозофски	270	85	355	13	12	25
Правни	484	5	489	3	—	3
Технички	269	14	283	10	1	11

Редовних слушаалаца било је дакле свега 1127, а ванредних свега 39, тј. укупно се у почетку школске године 1912—13 уписало у Универзитет свега и редовних и ванредних слушаалаца 1166.

У школској години 1911—12. уписало се у првоме семестру слушаалаца:

У ФАКУЛТЕТ	Редовних			Ванредних		
	мушких	женских	Свега	мушких	женских	Свега
Филозофски	209	67	276	3	8	11
Правни	457	3	460	11	—	11
Технички	253	11	264	6	—	6

тј. укупно 1000 редовних и 28 ванредних слушаалаца а уопште и редовних и ванредних 1028. тако да се број уписаних слушаалаца у почетку ове школске године према лањској повећао за 138 слушаалаца.

Испита је било, као што је мало час поменуто, само у септембарском и јунском року и то:

а.) У филозофском факултету.

1. У септембарском року пријавило се свега 23 кандидата за полагање испита из разних научних група. Од тих кандидата положили су испит са *одличним* успехом један кандидат; са *врло добрим* пет; и са *добрим* осам кандидата. Није положило испит осам кандидата, а због болести одустао је један кандидат.

Ц. У јунском року јавило се свега 11 кандидата. Једном од њих није могла бити образована испитна комисија, пошто је наставник предмета под а.) на ратној дужности, а заменик му се није могао одредити, те је с тога Савет филозофског факултета овоме кандидату одложио испит за септембар идуће школске године 1913—14. Од осталих десет кандидата пуштено је њих седам на усмени испит, а тројица су одбијени због рђаво изражених задатака. Свега тих седам кандидата положили су *дипломски испит* (један *одлично*; тројица *врло добро*; а тројица *добро*).

Докторски испит у филозофском факултету полагао је само из групе математичких наука г. Сима Марковић, сулент III Београдске Гимназије и положио га је са оценом једногласно *одличан* (десет).

б.) У правном факултету.

I. У септембарском року било је свега 500 пријава. Од тих пријавника положили су те испите са *одличним* успехом њих 73; са *врло добрим* 161; са *добрим* 135, са *слабом* 61 а одустало их је од истих 70.

Пошто је правни факултет у седници својој од 20. септембра 1912. године одлучио да се због мобилизације одложе *дипломски испити* до даље наредбе, то тих испита није ни било у септембарском року.

II. У јунском року било је свега 265 пријава, а испити су завршени са овим успехом: са *одличним* успехом положило је те испити 50 кандидата, са *врло добрим* 88, са *добрим* 82, са *слабим* 11 пријављеника.

Одустало од полагања испита свега 12 кандидата.

За дипломски испит пријавило се свега 39 кандидата: њих 35 само за писмени, а 4 само за усмени. Ток целог испита најбоље се види из овог прегледа:

ВРСТЕ ИСПИТА	поло- жило	није по- ложило	прија- вило се
Писмени и обе групе усменог . . .	11	9	20
Само усмени	2	2	4
Писмени и прва група усменог . .	9	6	15

Положили писмени и обе групе усменог и тиме стекли право на диплому свега 13 кандидата.

Докторски испит полагали су и положили у правном факултету дипломирани правник г. Михаило Илић, из економно-политичке групе (са четири одличне и две врло добре оцене) и дипломирани правник г. Драгољуб Јањић, из судске групе (са четири одличне и три врло добре оцене).

в.) У техничком факултету.

Испита је било само у септембарском року, пошто их у јунском по Уредби техничког факултета у опште и нема, а из ова два прегледа најбоље ће се видети колико се кандидата пријавило у ком одсеку за поједине испите и с каквим су их успехом положили:

1. Стручни испит.

ОДСЕЦИ	Пријавило се за септембарски рок	Положило са успехом			
		одличним	врло добрим	добрим	слабим
Инжињерски	21	3	8	4	6
За архитекте	7	—	2	1	4
Машински	2	—	1	1	—

2. Припремни испит.

ОДСЕЦИ	Пријавило се за септембарски рок	Положило са успехом			
		одличним	врло добрим	добрим	слабим
Инжињерски	50	2	7	5	36
За архитекте	5	—	1	2	2
Машински	8	1	1	1	5

За дипломски испит у септембру школске 1913—14 пријавило се у
 а) инжињерском одсеку 19;
 б) одсеку за архитекте 2; и
 в) машинском 2.

Докторских испита у техничком факултету није у опште никако ни било.

Толико о испитима. Да пређем сад на рад Универзитетског Савета и Универзитетске Управе.

Универзитетски Савет имао је свега 3 седнице и од разних питања, која су расправљана на тим седницама, поменућу само ова главнија:

1. Одлучивао је према Вашој иницијативи о томе, како би се с обзиром на велику потребу квалификованих људи уважили на неки начин студентима два семестра, у којима због мобилизације и рата није било предавања и одлучио је да Вам предложи да се члан 6. закона о Универзитету измени и гласи отако:

„Редовно учење у медицинском факултету траје десет, а у осталим осам семестра.

Изузетно за оне слушаоце Универзитета, који су почетком школске године 1912—13. били уписани или који би се у току те године могли уписати у Универзитет, трајаће редовно учење шест семестара. Факултетски Савети према томе скраћеном року учења израдиће нарочити распоред предавања и евентуалне измене у погледу испитних одредаба подиће г. Министру Просвете на одобрење“.

2. На питање декана правног факултета од 3. маја 1913. године, да ли Универзитет може као школа радити за време мобилног стања у војсци и стања рата и да ли се према томе могу полагати испити или не, одлучио је Универзитетски Савет да у Универзитету може бити испита и да поједине власти могу држати своје седнице;

3. Према Вашој жељи да се у нарочитој књизи изнесе сав просветни и културни рад у нашој земљи за последњих десет година — од 1903. до 1913. године — и да у тој књизи буде изложен и рад и стање Универзитета у том периоду, одлучно је Универзитетски Савет да се изради извештај о раду и стању Универзитета од његова постанка до данас и да редакцију извештаја прими на себе, ја, а да за скупљање и сређивање потребног материјала ректор избере једног наставника Универзитета;

4. Изабрао је за ректора за идућу школску годину Господина Слободана Јовановића, професора Правног Факултета;

5. Изабрали су за чланове Универзитетскога Суда: г.г. Милић Радвановић, Сава Урошевић и др. Иван Арновљевић;

6. Почео је претресати пројекат измена и допуна у закону о Универзитету, који је нарочита једна комисија израдила и о коме су поједини факултети поднели своје мишљење.

Универзитетска Управа имала је два састанка и неколико конференција и на тим састанцима већала је и одлучивала о овим важнијим питањима:

1.) Да се стара Ботаничка Башта изда под закуп за 2100. динара;

2.) Саопштено јој је да је Управи Фондова предат на чување фонд пок. Милана Јеремића, у суми 6560. динара и одлучено је да се тај новац сме узети само по решењу Универзитетске Управе;

3.) Одлучила је, да се због рата само врши редовна и хитна администрација,

4.) Да се на место бив. асистента правног факултета г. Бодија, по предлогу правног факултета, постави г. Живановић, са платом од 720 дин. на годину; и

5.) Примила је и проверила пројекат буџета за 1913—14 годину и одлучила је да Вам га препоручи.

Још ми је част поменути и ово:

1.) И ове године поклонио је Лука Келовић, техничком факултету 2.000 динара, да их он употреби на своје циљеве;

2.) Српска Краљевска Академија послала је Универзитету из фонда пок. Николе Крстића, 200. динара стим да се тај новац да најбољем ученику правног факултета;

3.) Г-ђа Христина, удова Филиповић, из Руме, поклонила је Универзитету сву библиотеку и инструменте свог пок. сина др. Александра Филиповића, бив. практ. лекара у Руми. Пошто медицинског факултета за сада још нема, то је Универзитетски Савет одлучио: да се све књиге и инструменти, по примљеном списку, предаду на чување г. Милану Јовановићу-Батуту, с тим да их др. Батут у парочити инвентар унесе и у своје време, кад се медицински факултет буде основао, томе факултету преда.

Завршујући овим свој извештај, Господине Министре, част ми је напоменути Вам, да су многа и веома важна питања: Питање о измени закона о Универзитету; питање о подизању зграде за технички факултет; питање о радикалној оправци наше трошне Универзитетске зграде и наше трошне стакларе Ботаничке Баште; питање о оснивању медицинског факултета и пољопривредног одсека; питање о зидању природњачких института итд. остала перешена и да ће се делимично, још током идуће школске године морати на њих наићи.

Ја смем зар изразити наду да ћете Ви, Господине Министре, и даље живо поклањати своју пажњу тим питањима и благодарећи Вам свесрдно на толиким симпатијама, које сте Универзитету указивали за време мога ректоровања, част ми је уједно уверити Вас о своје дубоком уважању.

Ректор Универзитета
Др. Б. Гавриловић.

ИЗВЕШТАЈ О ВАСПИТНОМ ЗАВОДУ Г-ЋЕ Б. НЕТОВИЋКЕ У НИШУ

Господину Министру Просвете и црвених послова.

На основи чл. 74. т. 1. закона о нар. школама, *походио сам 23. овог мес. и приватну основну школу у васпитном заводу г-ђе Нетовићке у Нишу*, и по свршеном прегледу, а на основи чл. 74. т. 18. зак. о нар. школама, част ми је Господине Министре, поднети Вам следећи извештај:

Овај завод има два одељења: нижи и виши васпитни завод. *Нижи васпитни завод чини приватна основна школа са 4 разреда*, која у свему одговара нашој државној основној школи, и која *постоји већ 25 година у овом месту.*

Смештена је у згради, која одговара свима хигијенским правилима; у њој ради наставница, која има исту спрему, као и наставнице државних основних школа, а наставни план и програм потпуно је једнак са наставним планом и програмом државних основних школа, — те према томе потпуно одговара условима, који се по чл. 11. зак. о нар. школама, од једне приватне основне школе траже.

Бројно стање ове школе са 4 разреда, коју походе мушка и женска деца оваква је:

у I. разреду налази се на лицу места	19	ученика и	12	ученица;
" II. " " " " " "	4	" " "	4	" "
" III. " " " " " "	12	" " "	5	" "
" IV. " " " " " "	6	" " "	3	" "

У сва 4 разреда налази се свега 41 " " 24 " = 65 ђака.

Рад у овој школи отпочео је 16. септембра 1913. године.

Запремина учионице је 120 □ мет. и има довољно светлости.

Школа има сва потребна наставна средства, а деца походе школу уредно, и имају све потребне удбенике и писаћи материјал.

Ради се увек са 2 разреда и то прво са 2 млађа разреда: I. и II. (који после иду у II. одељење, где раде писмени рад под надзором г. Нетовића), па по том са 2 старија разреда III. и IV. (који по подне имају писмени рад из онога што им је наставница прошлог часа предавала).

Тако радећи, ова је учионица за оволики број ђака довољно пространа, а и школске клупе су проширено удешене са по 2 седишта.

У школи се ради по распореду: од 8 до 11 пре и од 2—4 часа по подне.

Наставница у овој четворо-разредној неподељеној школи је г-ђа Христина Бошковићка, учитељица у цензији, супруга г. Милије Бошковића,

књиге овоје оvd. Она ради у овој школи већ 13 година, и врши своју наставничку дужност са пуно воље, спреме, уметности и нежности према деци, као права мати, па је сва деца необично воле.

Радећи тако, г-ђа Бошковићка је до данас прешла већи део наставног програма из свих предмета, држећи се при том начела концентрације, те има наде, да ће до краја школске године свршити део програм.

Оволики део наставног програма могао се успешно прећи само зато: што је школа отпочела рад на време, што су деца прешла из млађег разреда у старији потпуно спремна (јер њима није сметала ратна година, као државним основним школама), што се свако предавање завршавало писменим радом, што родитељи набављају својој деци све школске потребе на време, и — што ова школа има сталан надзор у лицу г. Неговића, који и плаћа наставницу (100 дин. месечно) а који има много искуства и створен је за васпитача.

Према томе и ако наставница г-ђа Бошковићка има 4 разреда мешовите школе са 65 ђака, ипак сам се, после свестраног испитивања, уверио да деца уче све с потпуним разумевањем, да је знање деце поуздано и да се исто примењује и на живот ученика, да се свима наставним предметима поклања подједнака пажња, да се на здравље ове деце много полаже, и да је чистоћа у свему примерна и похвална.

С тога сам приликом овог првог прегледа веома задовољан: са радом, редом, чистотом и успехом у овој школи, те о њој могу само с похвалом говорити.

Зато сам у шкољском уписнику, поред осталог, записао: да настава у свима разредима напредује врло успешно, а да се на васпитну страну обраћа озбиљна пажња и старање.

О другом одељењу овога завода (вншн завод за васпитање девојака) где се нарочита пажња обраћа на живе језике (француски и немачки), музику (клавир), женске ручне радове са шивењем белог рубља, као и о примерном интернатском уређењу за децу са стране, — могу говорити само с похвалом.

И приликом Св. Савске прославе, а и сада по жељи управнице овог завода г-ђе Неговићке, прегледао сам уређење овог завода: учioniце где наставнице држе предавања, сва наставна средства, трапезарију, спаваће собе, купатило, школско дворште са малим парком за шетњу, као и све ручне радове; на платну, свилу, чоси, и — у колико се у томе разумем — успех је особит.

С тога сам мишљења, да је овај завод једна добит за нашу отаџбину, јер одговара свима захтевима једног одлично уређеног васпитног завода; да уравница тога завода заслужује сваку препоруку, и да ишти треба да ужива, по могућству, и неку субвенцију од стране државе како би могао што успешније радити, и примати што више женске деце из наше нове отаџбине, из које се сада у овом заводу васпитавају само две (једна је из Тетова а друга из Велеса).

Бр. 79

26. јануара 1914 год.

у Нишу

Школски Надзорник
за школе срез нишки

Јов. Д. Костић

ЈЕДАН СЛУЧАЈ АГРАРНО-ПРАВНОГА ОДНОСА

(Спор између манастира Каленића и сељана села Прњавора и Шљивице).

(НАСТАВАК)

Којим путем сада треба Управа манастира Каленића да се послужи у одбрани манастирскога имања од неоснованих претензија сељана села Прњавора и Шљивице? Тај пут је обичан, онај који може да употреби сваки појединац у погледу чијега би имања други који појединац предузимао акте које предузимају Прњаворци и Шљивичани у погледу имања манастира Каленића. На име, радња Прњавораца и Шљивичана према имању манастирском, у које они бесправно пуштају своју стоку у попашу и жиропаћу и где узимају огрев, сачињава повреду државине манастира Каленића на имању које му припада, повреда коју забрањују §§ 201. и 208. Грађ. Законика: ти прописи штите у опште државину против сваког напада на њу. Истина, у тим прописима се претпоставља да напад на државину има за циљ одузимање ствари од држаоца (*deiectio, Besitzentzetzung*), али они, наравно, обухватају виртуелно и забрану напада који се састоје у простом сметању држаоцу у држању ствари (*Besitzstörung*). Осим тога, заштита државине предмет је и одредаба Кривичнога Законика, специјално одредаба које се налазе у глави четрдесет другој у Часту Трећој Крив. Законика („О иступљенима тичућима се општине, нарочито о потрици“): ако повреда државине буде имала карактер једног од иступа у овој глави Крив. Законика предвиђених, тада ће се заштита државине састојати не само у фактичком одбијању, помоћу власти, напада на државину већ још и у једној казни коју ће власт изрећи над нападачем.

На основу ових законских прописа, прописа Грађанскога Законика а евентуално и прописа Кривичнога Законика, надлежна власт ће по тужби Управе манастира Каленића донети, против сваког Прњаворца и Шљивичанина који би своју стоку пуштао на попашу или жиропаћу у манастирско имање или би из њега дрва за огрев износио, решење којим ће му наложити да у будуће манастир не узнемирује у његовој посесији а, по потреби, и казниће га, упућујући га, при том, на партицу код суда, ако мисли да има, односно манастирскога имања, право на службености попаше, жиропаће и огрева. Ово значи да, у судском спору о тим службеностима, манастир Каленић има да буде у улози тужене стране (*reus-a*), док би Прњаворци и Шљивичани били дужни, као тужиоци (*actor-i*), да утврде постојање горњих службености, случај тужбе познате под именом *actio confessoria*. Дакле, код суда, биће обрнуто од онога што ће бити код власти која ће имати да узме у заштиту манастир од напада, на његову државину, од стране Прњавораца и Шљивичана: овде имамо државински (посесорни) спор, а код сваког државинског спора, онај који држи односно који је држао ствар и који тражи заштиту код власти за своју државину налази се у положају тужиоца. Кажемо да ће овако бити код сваког државинског спора, што значи без обзира на то да ли је случај узнемиравања државине или је случај дејекције, то јест када је држалац лишен државине незаконитим путем (*vi, clam, precario*). Код случаја узнемирења, тужба узнемире-

нотивавала се у Римском Праву *interdictum retinendae possessionis* или *rei retinendae* (*Besitzstörungsklage*), и то је тужба на коју ће имати право манастир Каленић против сељана села Прњавора и Шљивице, који би покушали да на његовом имању врше службености понаше, жиропађе или огрева. Да додамо да се, у случају дејекције, државинска тужба звала у Римском Праву *interdictum recuperandae possessionis* или *rei recuperandae* (*Besitzentzungsklage*).

Али, могао би се, овом *modus-у. procedendi* код спора о службеностима између Прњавораца и Шљивичана и манастира Каленића, учинити известан приговор коме би била тенденција да, у другој фази спора, у оној фази код суда, манастир буде у улози тужиоца, у улози онога, дакле, који има да докажује (*actori incumbit probatio*), а да Прњаворци и Шљивичани буду у улози тужене стране, положај много пробитачнији, него положај тужиоца, јер *actore non probante, reus absolvitur*, то јест, тужени добија спор, успева, само ако тужилац не успе у својим тврђењима и доказима: тужени добија спор тим што тужилац не успева, успех туженога не долази од неке његове радње већ просто од неуспеха тужиоца, успех туженога је у неуспеху тужиоца.

Реч је о овоме: да ли би се, у прилог Прњавораца и Шљивичана, могао истаћи тај факат да су, онда када је Управа манастира Каленића отпочела противити се вршењу оних службености од стране Прњавораца и Шљивичана, ови последњи били већ у државини (посесији) службености, и да би због тога факта ове последње требало оставити, код суда, у улози тужене стране? Ако би се стало на ово гледиште, онда бисмо тада, у место да се Прњаворци и Шљивичани принуде да поведу против манастира Каленића спор, тужбом *actio confessoria*, којом би тужбом они имали да утврде постојање, у њихову корист, службености понаше, жиропађе и огрева на имању манастира Каленића — спор у коме би положај манастира као тужене стране био повољнији него положај тужиоца — имали обрнуту ситуацију, то јест имали бисмо спор у коме би манастир Каленић био тужилац, са задатком да докаже да на његовом имању не постоје службености које, на њему, траже Прњаворци и Шљивичани. Тужба којом би манастир засновао у овом случају спор била би *actio negatoria*, тужба која је дата власнику једног добра да би могао одбити претензију извеснога лица на неку службеност на његовом добру. Разуме се да би, у једној оваквој претпоставци, положај манастира Каленића био тежи него онда када би он био тужена страна, јер ако он не би успео у својој *actio negatoria*, он би изгубио спор, и Прњаворци и Шљивичани би овај добили.

Овакав респективни однос између манастира Каленића и Прњавораца и Шљивичана, у спору о службеностима, могао би се мотивисати идејтичношћу која, код питања о државини, постоји између својине и службености. Другим речима, правила о државини код својине примењују се, у начелу, и код службености. Тако, задржавајући се само на овој тачки, фактичко вршење или државина (названа иначе *quasi-државина*, *quasi-possessio*) службености заштићена је онако исто као и фактичко вршење својине (државине ствари). И ову заштиту закон даје државини службености као и државини ствари без обзира на то каква је државина: била она или не таква да може одвести стицању службености или својине путем одржаја (узуканије — §§. 925., 928. и 929. Грађ. Зак.), она ће уживати законску заштиту; дакле, овако ће бити и онда када је државина службености законита (правична) али је несавесна као и онда када је она и не-

законита (неправична) и несавесна. Као год што, код ствари, законодавац не допушта да се напада самовласно на фактичка стања, једно стога што претпоставља да фактичка стања одговарају правном стању, а друго зато што не допушта у опште никакав неред, исто тако и код службености, и из истих разлога, законодавац не допушта никакво самовлашће господару послушнога добра против фактичког вршења службености од стране господара повласнога добра, а ово исто вреди и за службености личне (послуга, ужитак, обитаванье). Фактичко вршење службености, то јест државина службености, штитиће се, од стране државне власти, против господара ствари на којој се врши службеност, а на основу тужбе сличне интердикту *rei retinendae* или *retinendae possessionis* (*Besitzstörungsklage*), све дотле док се не утврди да то фактичко стање није сагласно са правним стањем, а то има да утврди власник добра оштеренога државином службености, што он може учинити помоћу тужбе *actio negatoria*. На тај начин, држалац службености имаће само да докаже, код власти надлежне за државинске спорове — јер и овде имамо један случај државинскога спора — да он *фактички врши* дотичну службеност и да је, у вршењу ове, од стране власника добра на коме он врши службеност, узнемирен, па да у спору успе, то јест да власт државна њега одржи у посесији службености а да туженоме изда налог да тужиоцу више не смета у вршењу службености, упућујући га да код суда, тужбом *actio negatoria*, докаже да је његово добро слободно од службености у питању, да, дакле, вршилац службености нема права на ову.¹

¹ Овом приликом да приметимо да, код спорова о пољским службеностима, за које су надлежни општински судови (§. 6. тач. б. Грађ. Суд. Поступка), ови судови чине, изгледа скоро редовно, једну основну грешку. Када је онај који врши извесну пољску службеност у том вршењу узнемирен и када се, због тога, обрати суду општинском за заштиту, суд се задовољава само тиме да тужилац утврди да он дотичну службеност врши двадесет и четири године, и онда му, по основу одржаја (узуканије), досуђује службеност, досуђује му не само државину већ и само *власништво* службености. Међутим, ово је противно закону, пошто се службености стичу одржајем по оним истим правилима по којима и право својине. По систему нашега Грађ. Законика (§. 925.), својина може се стећи одржајем само тако ако је државина ствари била и законита (правична) и савесна, и да је трајала за време законом одређено (§§. 928. и 929. Грађ. Зак., §§. 931., 932. и 933. истога Законика). Ако државина није била оваква, већ је била или незаконита или несавесна или обоје, државина се тада не може никада преобратити у право својине. Исто ово вреди и за службености: да би се једна службеност могла стећи одржајем, потребно је да држалац службености ову врши по неком законском основу (*iustus titulus*) и да је савестан, иначе он не може стећи право службености, право које би он могао убавити (§. 946. Грађ. Зак.), па ма како дуго да би службеност вршио: он је само, и увек, држалац службености и има једино право на заштиту своје државине службености. (В. о ов ме и Др. Л. Марковић, *op. cit.*, књ. I., стр. 426., Ј. Дончарић, *Прибављање стварних службености путем застарелости и губитак због неупотребе* (*non-usus*), штампано у „Враничу“, год. 1906, св. за Август и Септембар). Отуда, када, код општинскога суда, држалац службености утврди само то да он службеност врши има више од двадесет и четири године, не доказујући ни титулус ни *bona fides* — ова би се, у осталом, претпоставила тим самим што би било титулуса —, он тим не утврђује ништа друго до то да има државину службености, државину која му је законом заштићена, али, не и право службености. Да приметимо, напоследку, да једном вршиоцу службености није потребно да докаже да он врши службеност од двадесет и четири године на овамо па да се из тога изведе — док се противно не би утврдило — да је он држалац службености и да, зато, буде заштићен у својој државини службености: доста је да држалац службености ову врши довољно дуго да је тим вршењем засновао једно фактичко стање које закон има да заштити све дотле док се не би доказало да је то фактичко стање противно правном стању. И зато, у колико је реч о заштити државине службено-

Државна ствар је државина службености заштићена онако исто као и државина ствари, омет ће надлежна власт упутити на парницу (на тужбу *actio confessoria*) Прњаворци и Шљивичане. Ово стога што се Прњаворци и Шљивичани не бране тиме да они *врше* службености попаше, жиропађе и огрева, да су они, другим речима, *држаоци* службености, тражећи да власт одржи то фактичко стање све дотле док, редовним спором, манастир Каленић не би утврдио да то стање не одговара праву, то јест да они, Прњаворци и Шљивичани, немају право службености попаше, жиропађе и огрева. Када би овде било речи само о државини службености и о њеној заштити, Прњаворци и Шљивичани би, пошто би, код суда општинскога, доказали да они од дужег времена врше горње службености, имали бити у том вршењу заштићени, и манастир Каленић би био дужан повести спор ради тога да утврди да Прњаворци и Шљивичани немају право на речене службености. Кад се когод позива само на факат државине (било код ствари било код службености) и, по том разлогу, обраћа се власти заштите ради, она му се дати мора, зато што се претпоставља да је, по извесном правном основу (коме се придружио и потребни *modus acquirendi*), држалац стекао и само право својине или службености, због чега се узима да власт, штитећи државину, штити и само право. Држалац ствари или службености који се позива на своју државину прећутно тврди да он има и само право, или бар, не истичући питање о праву, он имплицитно тиме показује да он налази да има и само право својине или службености. Свакако, може се десити, и дешава се, да држалац није bona већ mala fide, то јест да он зна да није, и ако држалац, власник права или службености, али то ће бити изузетно, пошто су држаоци bona fide id quod plerumque fit. И ма да се вели да је заштити државине тај разлог што се том заштитом одржава фактичко стање и ред, у самој ствари то је само *циљ* заштити државине, а етички мотив заштите јесте претпоставка да фактичко стање и ред који постоји одговарају праву и да се, заштитом фактичкога стања и реда који постоји, штити, у исти мах, и право, претпоставка која је, у обичном животу, по правилу истинита, јер је ређи случај да фактичко стање и ред који постоји не почивају на правној основи. Отуда, надлежна власт, од које се тражи заштита државине, не би смела ову одрећи, јер би она, ако би ову одрекла, одрекла, на тај начин, у самој ствари заштиту праву, или бар ово последње би било у већини случајева.

Али, када се неко обраћа власти за заштиту вршења права својине или службености, па, том приликом, истиче да он врши својину или службеност зато што он има само *право* својине или службености, наводећи основ по коме он то право има, онда, у таквом случају, власт којој се је вршилац права службености обратио за заштиту тога вршења дужна је да испита основаност правне претензије тужиоца, разматрањем доказа од стране

сти, што бива путем државинских спорова, судови општински могу се задовољити доказивањем просте чињенице вршења службености; али, чим је питање о власништву службености, то више није довољно, већ је нужно утврдити и титулус државине и bona fides држаоца службености поред трајања службености од десет или двадесет и четири године (§. 929. Грађ. Зак.) односно, ако се тиче ванредне узванице, да је вршење трајало онолико колико то предвиђају §§. 931., 932. и 933. Грађ. Зак.. И, најзад, у овом случају када је реч о томе да ли онај који је доказао да је држалац службености и коме је суд општински, у посесорном спору, пружио заштиту, има заиста право службености, држалац службености и нема да доказује да је он власник службености, већ, напротив, онај који му то одриче и који је државински спор изгубио има да, тужбом *actio negatoria*, поведе спор у коме ће утврдити да вршилац службености није од ове власник.

овога поднесених. Овде више неће бити, у самој ствари, питање о државини службености, већ о праву службености, питање које је сам тужилац истакао, и, пошто власт извиди спор, донеће решење о томе: ко јој према поднесеним доказима изгледа јачи у праву и кога, по тој консидарацији, треба упутити на редовни спор, да ли тужилац или туженога, одржавајући, док се тај спор не сврши, оној другој страни, оној која се на спор не упућује, карактер не држаоца већ власника права. Управо, у једном оваквом случају, и немамо спор о државини него спор о праву власништва, спор који је сам вршилац службености, напуштајући свој положај држаоца за који му је власт дуговала заштиту, засновао, што, наравно, за њега може бити ризично: и заиста, да се је био ограничио на тражење заштите за државину службености, он би успео у томе, у државини би био одржан а противник његов, господар послушнога добра, био би упућен на редовни спор (који се у оваквом случају заснива, као што знамо, тужбом *actio negatoria*); овако, истичући код власти не питање о државини већ питање о праву, он се излаже томе да власт, оцењујући његове доказе, пађе да је он слабији у праву него противна страна, власник послушнога добра, и да њега, а не овога, упутити на парницу (која се заснива тужбом *actio confessoria*). Само разуме се, пошто ова власт, као претходна, има једино тај задатак да, у спору који ће се повести, одреди респективни положај странака, то јест да одреди то: ко ће бити тужилац (*actor*) а ко тужени (*reus*), као и то да, до окончања спора, привремено расправи појављени правни сукоб, то та претходна власт има не да утврди: које је од лица у сукобу у праву, већ само то: које јој, од тих лица, изгледа да је у праву. Та власт, дакле, није потпуно судска власт, пошто она не расправља дефинитивно питање о праву, али она је ипак једна, и ако нижа, врста судске власти: између ње и ове власти има управо онолико разлике колико и између дефинитивнога решења о праву и решења о томе ко изгледа да је у праву. Та власт је, ако се можемо тако да изразимо, *полусудска власт*.

Таква је власт, поименице, власт надлежна за извршење одлука судских (а то су: општински судови, среске односно градске судије тамо где су оне већ установљене, иначе полициске државне власти, чиновници Управе Фондова за наплату потраживања ове Управе), када се, н. пр. приликом пописа, појави питање о својини. Тако, по § 466. Грађ. Суд. Поступка власт која врши попис упутиће увек појављеног господара на парницу, ако се тиче пописа покретних ствари, кад год се ствари у питању налазе у рукама дужниковим: претпоставка је, код покретних ствари, да тамо где је државина тамо је и својина, па стога се дужник који ствар покретну држи сматра за јачег у праву од појављеног господара, и због тога се овај, а не дужник (односно поверилац), упућује на парницу. Што се тиче сличнога инцидента код пописа непокретних добара, за тај случај има у истом пропису — §-у 466. Грађ. Суд. Поступка — одредба по којој ће власт која врши попис упутити дужника односно повериоца на парницу, кад год појављени господар „за доказ своје својине поднесе талију, извршну судску пресуду, поравнање пред судом које се по закону равна извршној пресуди, или другу коју пуноважну јавну исправу“ (допуна од 14. Јула 1898. год.). Ово значи да се узима, у овим случајима, да је појављени господар јачи у праву него дужник, и ако овај држи дотичну непокретну ствар. Шта више, пошто право на својину садржи у себи и право на државину (*ius possessionis*), без кога права, наравно, својина не би имала практичне вредности, има се горњи пропис тумачити тако да ће власт која врши попис бити дужна,

на захтев појављенога господара, непокретност од дужника одузети и предати појављеном господару: чим државна власт утврди да је извесно лице власник некога добра које се налази у рукама другог, она мора, на захтев господара ствари, ову од држаоца одузети и њему је предати.

Сличну власт, да цени ко је јачи у праву, па да, према тој оцени, упућује слабију страну на парницу, има и судија за неспорна (ванпарнична) дела, као што се то види нарочито из чл. 92. Правила о Поступању у Неспорним (Ванпарничним) Делима.

Све ово што смо до сада казали односно решавања надлежне власти о томе: ко је у праву јачи и кога треба упутити на парницу, ваља применити и на спор између манастира Каленића и сељана села Прњавора и Шљивице. Претпостављајући да Прњаворци и Шљивичани поведу против манастира Каленића државински спор, а зато што ће им манастир забранити улазак у своју шуму ради пошаше, жиронађе и огрева, и да, у том спору, истакну у своју корист Височајше Решење од 1849. године којим су те службености биле признате Прњаворцима на имању манастира Каленића, онда ће, у том спору, власт пред коју ће он бити изнесен имати исту дужност као и оне власти о којима смо горе говорили (извршна власт код принудне наплате судских одлука, судија за неспорна дела). Другим речима, она ће, с погледом на доказе које Прњаворци и Шљивичани буду изнели у прилог својих навода, као и с погледом на против-доказе манастира Каленића, оценити: која је, од двеју парничних страна, јача у праву и коју од њих треба упутити на спор. А несумњива је ствар да ће власт стати на гледиште да Прњаворци и Шљивичани немају више у манастирској шуми право пошаше, жиронађе и огрева: када се они, за тврђу свога права, позивају на Височајше Решење од 1849. године и када је то Решење укинато чланом 151. Зак. о Шумама, онда је сигурна ствар да је манастир Каленић јачи у праву и да Прњаворци и Шљивичани имају да буду упућени на редовну парницу, те да у овој, тужбом *actio confessoria*, докажу да им горње службености на манастирском имању припадају. Наравно ово последње велимо само теориски, будући сељани то доказати не могу. Свака власт има да да важности новим законима, и она инстанција која би расправљала о државинском спору између манастира Каленића и сељана села Прњавора и Шљивице огрешила би се о чл. 117. Устава, по коме: „Закони и законите наредбе, који су законим начином обнародовани, имају обавезну силу за све грађане и власти земаљске“, ако би одбила да примени чл. 151. Зак. о Шумама, када се већ Прњаворци и Шљивичани позивају на Височајше Решење тим Законом укинато: то би значило да та инстанција не даје обавезну снагу једном закону.

Ми мало час рекосмо да би се на овакав начин имао да оконча државински спор који би Прњаворци и Шљивичани повели против манастира Каленића због права службености и у коме би своје право бранили Височајшим Решењем. Али, као што смо то и раније у опште рекли, овде не би било државинског спора, већ би ту био спор о томе само: да се одреди узајамни процесно-правни положај манастира Каленића и сељана села Прњавора и Шљивице у парници која ће се између њих водити о службеностима као и да се одреди стање које ће се, у односима манастира и сељана, одржати до времена када се спор о службеностима заврши.

Видели смо да би се то претходно суђење окончало, и са разлогом, на штету Прњавораца и Шљивичана који би били упућени на редовну парницу

и који би се морали, због тога, уздржати од вршења службености за све време док би се спор код суда водио.

Тако би ствар текла, ако би се овај претходни спор водио код једне власти која би била ненадлежна за спорове о службеностима, као што је, н. пр., полициска државна власт. Али, друкчије би било, ако би се тај спор водио код власти која је надлежна за спорове о пољским службеностима, то јест, када би се тај спор водио код општинскога суда који је за исте спорове компетентан (в. § 6. тач. б. Грађ. Суд. Поступка где стоји да су општински судови надлежни да „суде о службеностима пољским, које су изложене у §-у 335. Грађанског Законика“). Тада тај факат што би Пръворци и Шљивичани тражили да им манастир Каленић допусти мирно вршење, на његовом имању, службености пошаше, жиропађе и огрева, на основу Височајшега Решења које им је те службености на манастирском имању признало, значно би заснивање, од стране Пръворца и Шљивичана, не спора о државини тих службености, нити спора о томе ко је јачи у праву и ко треба да буде на парницу упућен, већ би значно заснивање спора о власништву тих службености. Јер, то није ништа друго до подизање тужбе *actio confessoria*, када Пръворци и Шљивичани хоће да докажу, позивајући се на Височајше Решење, да имају *право* службености: у државинском спору утврђује се не право својине или службености, већ *факат* државине, факат који се жели заштитити. И када манастир Каленић истиче, као тужена страна, чл. 151. Зак. о Шумама да докаже да Пръворци и Шљивичани немају *право* службености, онда ту имамо један приговор (*exceptio, Einrede*) који одговара, у случају када би манастир био у улози тужиоца, тужби *actio negatoria*. На тај начин, и с обзиром на становиште које би парничари заузели као и с обзиром на то да општински суд, као надлежан за суђење о пољским службеностима, не би имао коме да упути Пръворце и Шљивичане на парницу, спор који би они засновали код суда општинскога по основу Височајшега Решења био би прави спор о власништву службености, тако да, када би га изгубили, онда би дефинитивно било решено питање о службеностима. (Наравно, одлука општинскога суда подлежи овде разматрању надлежног првостепеног суда: § 15. Грађ. Суд. Поступка).

Разуме се, да би друга ситуација била да су се Пръворци и Шљивичани били ограничили, код суда општинскога, просто на то да, пошто би утврдили факат дугогодишњег вршења службености, траже од суда да их он, у том вршењу, заштити од узнемиравања која долазе од стране манастирске управе. Тада би суд, јер бисмо овде били у присуству државинскога спора, наложио био манастирској управи да остави Пръворце и Шљивичане на миру у њиховој посесији оних трију службености, а њу би, манастирску управу, упутио да, у редовном спору (засновапом тужбом: *actio negatoria*), докаже да је манастирско имање сада, благодарећи чл. 151. Зак. о Шумама, слободно од сваке службености. Али Пръворци и Шљивичани нису тако радили већ су, узимајући на себе да докажу не само *факат* већ и само *право* службености, засновали петиторни спор у коме су они тужиоци и који ће, видели смо, морати изгубити, јер су им службености, ступањем на снагу Закона о Шумама, престале.

Резимирајући све што смо казали односно поступка који се може усвојити за решење питања о службеностима, рећи ћемо, дакле, да тај поступак може бити двојак, према томе ко ће узети на се улогу покретача спора, манастир или селани. 1^о. Најпре, може се управа манастирска обратити, као што смо то већ казали, државинском тужбом полициској власти

спреча левачкога (Рековац) и тражити да та власт одбије Пръворце и Шљивичане од настата на имаовину манастирску, по одредбама Кривичнога Законика (§§ 375. тач. 3. и 6.; 375. а. са Изменама и Допунама од 17. Јануара 1904. год.). Полицијска власт биће овде надлежна и ако су, по §-у 4. а. став 3. Уредбе од 18. Маја 1850. год. (позната под именом: „Полицијска Уредба“), за истује који се кажњавају по приватној тужби надлежни у начелу општински судови, зато што суд општински, надлежан за овај спор између манастира и сељана, не показује ни мало устасиства да манастирско имање брани од Пръворца и Шљивичана, а наведени пропис Полицијске Уредбе и вели: „Но за ислеђење и суђење истуна по тужби приватнога, дужан је приватни тужилац да се најпре обрати општинском суду и само где овај то не би узео у поступак, дужна је дотична полицијска власт, да дело по тужби приватнога узме у свој поступак“. Полицијска власт ће имати, на тужбу манастира, да донесе одлуку да тужени сељани оставе на миру манастирско имање и да, ако нису да имају право на службености на истом имању, подигну за то редовну тужбу (*actio confessoria*) код општинскога суда. Ако би сељани, позивајући се на дугогодишње вршење службености, тражили да се они одрже у посесији ових, полицијска власт не би могла узети тај навод у призрење стога што она није надлежна да расправља спорове о пољским службеностима, било да се тиче о праву било о државини службености, било да се питање о службености истиче у тужби било у одговору на тужбу било у приговору на рочишту. После једног оваког решења, Пръворци и Шљивичани би могли, код општинскога суда, повести само спор о *праву* службености а не и о *државини*, на име, они се не би могли обратити општинском суду у том смислу да им овај допусти *вршење* службености, а да манастир упути на парницу. Јер, пошто би једном полицијска власт забранила Пръворцима и Шљивичанима да праве акте власништва на имању манастирском, општински суд не би могао Пръворцима и Шљивичанима допустити *pendente conditione* такве акте на манастирском имању а манастир упути на парницу: то би значило да суд општински ништи извршну одлуку једне надлежне власти и да допушта, ма то било и привремено, сељанима да на манастирском имању врше акте које је државна полицијска власт оквалификовала као незаконите. 2°. Ако би Пръворци и Шљивичани предузели први кораке, код суда општинскога, против манастира који би се ограничио да их својим сопственим средствима, а без апела на власт, саобразно §-у 208. Грађ. Зак. (право на самопомоћ и самоодбрану) одбија, они не би могли, чим се, за тврђу свога права службености, позивају на Височајше Решење, захтевати од општинскога суда да их одржи у *поседу* службености а манастир да упути на парницу, јер, као што смо већ објаснили, ту би суд општински, с обзиром на чл. 151. Зак. о Шумама који би манастир истакао, имао да сељане одбије и од државине и од *права* службености.

II

Спор о својини.

Непокретна добра, земље, односно којих постоји спор између манастира Каленића и сељана села Пръвора могу се поделити у две категорије: једна категорија обухвата оне манастирске земље о којима је реч у „Протоколу Притјажанија“, а друга, пак, земље које су, после тога Протокола, Пръворци бесправно заузели од манастира и које и данас држе.

1°. Што се оних првих земаља тиче, о њима се „Протокол Притјажанија“ овако изражава: „Ако би се пак који од Пръвораца иселио изван атара манастирског на друго место, може опет земљу своју обрабативати и уживати; а да не може другом продати по манастиру по учињеној прецени, као и то ако би која фамилија од ових са свим изумрла, да не може други ово добро заоставше иза такве фамилије заузети но да припадне манастиру“.

Питање које се односно ових земаља поставља ово је: какво је у самој ствари право које је на тим земаљама манастирским признато Пръворцима „Протоколом Притјажанија“? Да ли је то право својине, тако да је, од Протокола Притјажанија, манастир потпуно престао бити власник у погледу тих добара? Одмах да кажемо да је довољно прочитати горњи став из „Протокола Притјажанија“, па се уверити: а) да тим Протоколом Пръворци нису задобили потпуно и праву својину на дотичним манастирским земаљама и б) да манастир није, истим Протоколом, на тим земаљама изгубио свако право. Неће бити, мислимо, тешко доказати основаност ова ова тврђења.

а). Да „Протоколом Притјажанија“ Пръворци нису постали прави сопственици земаља на којима их је тај Протокол оставио, то се види већ из самих употребљених термина. Ту се не вели да ће Пръворци бити, од тих земаља, сопственици, власници, или господари, нити су, у опште, употребљени изрази из којих би се могло извести с поузданошћу да се је, „Протоколом Притјажанија“, хтела на Пръворце препети својина и који би изрази несумњиво били употребљени да се је таква намера имала. Изрази: „обрабативати“ и „уживати“ не могу се, на сваки начин, тумачити у том смислу, да је „Протокол Притјажанија“ хтео Пръворце начинити власницима дотичних земаља, а ово нарочито вреди за реч: „уживати“, која по терминологији Грађ. Законика — а тај Законик био је већ донесен у време када је „Протокол Притјажанија“ састављен — значи само право уживања, ужитка, а не и право својине (§§ 374., 375. и 376. Грађ. Зак.).

Али, још се са већом сигурношћу има узети да Пръворци нису постали власници, што, према наведеном ставу, Пръворци нису могли те земље продати: ово ограничење учињено њиховом праву на истим земаљама најбољи је доказ да они нису постали сопственици. Јер, једно од најважнијих овлашћења које право својине садржи у себи јесте овлашћење да се предметом својине може по вољи располагати, по вољи то јест, било непосредним отуђењем (теретним или добротним уговором) било отуђењем посредним (задуживањем, на општу или посебну залогу), било, најзад, самим физичким уништењем ствари. То овлашћење било је познато, у Римском Праву, под именом: *ius abutendi* или *abusus*, и оно је, са она друга два овлашћења: *ius utendi*, *usus* (право послуге) и *ius fruendi*, *ususfructus* (плодоживање), сачињавало и данас сачињава право својине (§ 211. Срп. Грађ. Зак., § 354. Аустр., чл. 544. Франц., § 903 Нем. Грађ. Зак.). Отуда, ако једно лице не би на извесној ствари имало право располагања, оно не би било сопственик од те ствари, и ако би оно, на истој ствари, имало она друга два овлашћења, *ius utendi* и *ius fruendi*: оно би тада имало, на ствари, само и једино право личне службености ужитка.

Ius abutendi је, дакле, једна суштина права својине, и због тога тамо где има својине има и *ius abutendi* и, обрнуто, тамо где нема *ius abutendi* нема ни права својине.

Изузетно, власник може бити више или мање законом ограничен у своје право располагања, случајеви које ми немамо овде да набрајамо. Може бити, по изречном одобрењу законодаваца, и ограничења права својине самом вољом појединаца, као што је случај код породичне завештине или фиденкомиса (§ 465. Грађ. Зак.). Али, изван изречне законске одредбе, не може се, приликом преноса својине, био тај пренос теретни или добротни, уговорити да прибавилац ствари не може овом распоредити. Таква клаузула била би ништавна као противна основном карактеру својине, била би, другим речима, ништавна као противна јавном поретку (§ 13. и § 538. Грађ. Зак.). Као што смо и горе приметили, законодавац је једини надлежан да ствара разне врсте субјективних права, власт коју појединци немају: право по коме би прибавилац једне ствари имао само *ius utendi* и *ius fruendi*, а без *ius abutendi* које нико на њој не би имао, било би такво субјективно право за које Грађански Законик не зна, те због тога не би могло ни постојати. Правни посао, ако би то био заживотни посао, био би ту апсолутно ништаван, он не би постојао, и право које су тим послом странке желеле створити не би било створено; а пошто, пак, странке нису имале ни намеру да на прибавиоца пренесу право својину, то би онда из тога проистекла та последица да би својина остала и даље код отуђиоца, а прибавилац би евентуално имао, према овоме, само она тражбена права која могу проистећи из правних послова апсолутно ништавних¹. Што се, пак, тиче завештења (тестаментa) и уговора на случај смрти, могло би се, а на основу §-а 474. Грађ. Зак., узети да клаузула, која би била у завештање или уговор унесена, да наследник односно испорукопримац (легатар) не може наслеђену или испоручену (легирану) ствар отуђити, и не постоји, тако да се, и поред те клаузуле, наследнику или испорукопримцу призна потпуно право својине на дотичној ствари. Разуме се да ми овде не мислимо на случај фиденкомиса за који постоје нарочите одредбе у Грађ. Законнику².

¹ То је право на накнаду штете, ако су, наравно, за то испуњени сви услови које је закон прописао. Штета, пак, у том случају била би штета *аквиланска* а не *уговорна*.

² То је опште начело у приватном праву културних држава да, код својине, не може бити ограничења у погледу права располагања, начело потпуно разумљиво када се имају у виду индивидуалистичке и материјалистичке тежње и друштвено-економским односима: како се те тежње могу остварити помоћу утакмице и што слободнијег и лакшег промета (циркулације) добара, то је сасвим појмљиво што сопственик мора бити неограничен у свом праву располагања добрима која му припадају, та неограниченост доприноси знатно реченој слободи и лакоћи промета, док би, напротив, промет добара био веома ослабљен, ако би се могла цуповажно установљавати ограничења у праву располагања код својине. Ове консидације се истичу и против института фиденкомиса, због чега су извесни законодавци, као што је, нпр., француски (B. Baudry-Lacantinerie, *Précis de droit civil*, t. II, p. 454 et suiv.), унели, код ове врсте завештања, веома знатне рестрикције. Питање може бити само то да ли би, код заживотних правних послова којима би се прибавилац ограничавао у своје право располагања, требало узети да је такво ограничење противно јавном поретку не само у погледу трећих лица већ и у погледу странака уговорница, тако да би се дотични правни посао сматрао у опште као апсолутно ништаван (*inexistant*), и *erga omnes* и *inter partes*, или ће се он сматрати као противан јавном поретку само у погледу трећих лица, тако да би, у односима странака уговорница, био цуповажан, са том, наравно, резервом да би он, и у границама тих односа, могао произвести само правно-тражбена а не правно-стварна дејства, питање којим се ми овде, разум се, нећемо бавити.

Приметићемо да је овај последњи систем усвојен у Немачком Грађанском Законнику, који се у § 137. изражава овако: „Die Befugnis zur Verfügung über ein veräußerliches Recht kann nicht durch Rechtsgeschäft ausgeschlossen oder be-

Истина, држећи се текстуелно „Протокола Притјажанија“, Прљаворци нису могли само „продати“ земље које им је тај Протокол оставио, али, баш и да се том изразу да најужи смисао, ипак има ту довољно ограничења у праву располагања тим земљама од стране Прљавораца да можемо, са разлогом, рећи да то што је Прљаворцима признато на тим земљама није никако право својине. И заиста, Прљаворцима је биле забрањено располагати земљама једним начином који је, од свију начина отуђења, најчешћи; затим, та забрана продаје није била ограничена на неко извесно време — и такво ограничење одузимало би праву Прљавораца карактер потпуне својине — већ је она имала да вреди *ad infinitum*.

Међутим, изразу „продати“ који се налази у „Протоколу Притјажанија“ има се дати шири значај. Најпре, забрана продаје обухвата и забрану задужења, пошто задужење није ништа друго до посредна продаја: ако се дуг не плати, повериоци имају право да добро које им служи као залога узму у попис и продаду га, путем јавног надметања, како би се из њега могли за своје потраживање намирити. Разуме се, да једна оваква забрана није ни најмање повољна за развијање кредита, те је и то један од разлога што се такве правне трансакције забрањују. Даље, под „продати“ је исто што и продаја и куповина: сва је разлика између њих та што се код размене добија за ствар која се отуђује друга ствар (§ 632. Грађ. Зак.), док се код куповине и продаје за ствар која се отуђује добија једна сума новаца (§ 641. Грађ. Зак.). *Datio in solutum*, тако исто, долази у исти ред уговора, па зато и њу треба овде убројати. Напослетку, Прљаворци нису имали право те земље отуђити ни поклоном (§ 561. Грађ. Зак.) као ни тестаментом или уговором на случај смрти (§ 424. и 425. Грађ. Зак.), пошто је циљ који се, ограничењем Прљавораца у праву располагања, желео постићи сасвим логично налагао и такву забрану. На тај начин, једном речи, Прљаворци нису могли, земљама у „Протоколу Притјажанија“

schränkt werden. Die Wirksamkeit einer Verpflichtung, über ein solches Recht nicht zu verfügen, wird durch diese Vorschrift nicht berührt. Овоме треба додати и § 1136. истога Законика, који је у истом смислу и који овако гласи: „Eine Vereinbarung, durch die sich der Eigentümer dem Gläubiger gegenüber verpflichtet, das Grundstück nicht veräußern oder nicht weiter zu belasten, ist nichtig.“ (F. Bernhöft, *Das bürgerliche Recht* у „Encyclopädie des Rechtswissenschaft“, herausgegeben von Dr. Karl Birkmeyer, Berlin, 1901., S. 388., § 37.). У Франц.ском Праву, питање о ограничењу власника у његовом праву располагања спорно је. Јуриспруденција узима да тога ограничења може бити пуноважно, под условом а је оно само привремено а не стално, што значи да је, по тој јуриспруденцији, стално ограничење у праву располагања противно битности права својине и, због тога, противно јавном поретку, док привремено ограничење у праву располагања није противно ни једном ни другом, разлика која нам не изгледа много логична (M. Planiol, *Traité élémentaire de droit civil*, t. II, p. 360 à 365.) и на закону основана, пошто „чл. 1598. Франц. Грађ. Зак. каже у суштини да само закон може једно добро огласити неотуђивим“, а „чл. 1554. истога Законика изузетно доцншта жени која ступа у брак да може уговорити неотуђивост миразних добара за време брака“. (B. Lacantinerie, *op. cit.*, t. I, p. 756). Ми мислимо, као што смо то и напред казали, да што се тиче нашега Грађ. Законика, треба узети да би клаузула о ограничењу располагања код права својине била, и у односима *inter partes*, противна јавном поретку, тако да не би из ње могла проистећи никаква уговорна тражбина: ту би могло бити места једино за *condictio indebiti* или за тужбу због неправичнога обогатења, а ове обе тражбине долазе у сферу неуговорних тражбина (тражбине *ex delicto*, *quasi ex delicto* и *quasi ex contractu*). За Аустријско Право видети: Др. А. Марковића, *op. cit.*, Књига прва, стр. 329., Krainz — Pfaff, *System des oesterreichischen allgemeinen Privatrechtes*, I, § 24).

ограничим, у опште располагаати, ни заживотним правним послом ни последњом вољом, ни непосредно (отуђење) ни посредно (задужење), што значи да право њихово на тим земљама није било својина.

Истиче се сада питање да се зна: на какво је било то право? Из речи да су Приворци могли исте земље „обрабативати и уживати“ могло би се извести да је то било право уживања (ужитка, *ususfructus*-а), право о коме имамо одредбе у §§ 374. à 383. Грађ. Зак. Међутим, што би се противило таквом схватању то је то посматрање да је право ужитка (као и остале две личне службености, право послуге, *usus* — 372. Грађ. Зак., и право становања, *habitatio* — § 384. истога Законика) веома ограничено у своме трајању, оно траје само дотле док живи онај у чију је корист оно установљено, то јест док живи уживалац, као што се види из § 392. Грађ. Зак. који гласи (први став): „Службености личне т. ј. које су за лице какво везане, престају како исто лице умре“ (в. § 913. Грађ. Зак.). Законодавац не гледа радо на личне службености, нарочито на службеност ужитка, из оних истих разлога због којих не допушта ни ограничење у праву располагања код својине: личне службености, а специјално ужитак, сметају промету добара и кредиту. Јер онај — претпостављајући случај ужитка — који има ужитак нема права да добро отуђи ни задужи; оно што он може то је да свој ужитак отуђи или задужи; али како је трајање ужитка, ако не правно а оно фактички, врло неодређено, пошто се не зна колико ће уживалац живети, то је ужитак као предмет отуђења мало користан и као залога веома несигуран, што значи да је неподесно кредитно средство. Власник добра, пак, може, за трајања ужитка, да отуђи или задужи само оно што он, за то време, има, то јест *ius abutendi*, право које је, док уживалац живи, скоро, тако да се изразимо, теориске вредности, због чега оно и не може бити лукративан објекат у промету добара као ни у кредиту: како уживалац, нарочито ако је млад и здрав, може дуго да живи, то ће бити врло ретки они који би хтели прибавити *nuda proprietatem* или ову узети као залог, јер та *nuda proprietatis* могла би таква остати за све време живота прибавиоца односно повериоца, на име онда ако би га уживалац надживео. Из ових разлога, као и из разлога морала, који, свакако, не налази свога задовољења у томе да један појединац очекује да неко умре па да, потом, извесно добро добије потпуно у своју власт — случај који може бити у односима уживаоца и власника — законодавац је перадо задржао установу личних службености, која датира још из Римскога Права, што се види из самога ограничења које је он поставио њиховом трајању. То се види, такође, и из другог става §-а 392. Грађ. Зак. где стоји ово: „Ако би службеност таква на наследнике гласила, онда у случају сумње само се први законски наследници разумеју“. Овоме треба додати и трећи став истога параграфа који се овако изржава: „Ако ли на целу породицу гласи, онда се односи и прелази на све чланове исте породице“. Објашњујући ову одредбу, коју су наши кодификатори узели из §-а 529. Аустр. Грађ. Зак. и која ни тамо није јаснија (она је тамо овако редигована: „*Das einer Familie verliehene Recht aber geht auf alle Mitglieder derselben über*“), новији коментаристи тога Законика веле „да се и овдје има тумачити овај § по §-у 612. о. г. з. само тако да и тад особна служност прелазити има само до другог колена живучих чланова обitelji“ (А. Рушнов, *Tumač obćemu austrijskomu građanskomu zakoniku*, књига I., стр. 719.). Ово је, такође, рестриктивно тумачење, и та рестриктивност долази од тежње законодавчеве да ужитак,

својим дугим трајањем, не уништи, па дотичном предмету, својину. Када се има у виду ова тежња, изгледа нам да је горња интерпретација, с обзиром на стилизацију спорне одредбе, ипак екстензивна: нама изгледа да је тачније узети да би, у овом случају, ужитак трајао само дотле док не би изумрли сви чланови породице који су постојали у времену конституисања ужитка, што ће рећи да тај ужитак не би могао ни уколико прећи на наследнике.

Ипак овај аргуменат, основан на жељи законодавчевој да ужитак не треба дуго да траје, није довољно конклюдентан за тврђење да у „Протоколу Притјажанија“ не ваља видети никакво конституисање ужитка у корист Прњавораца а на земљама манастира Каленића, тврђење које би било мотивисано тиме да, по том „Протоколу“, породице Прњавораца имају ужитак на манастирским земљама не само у границама §-а 392. Грађ. Зак. — а те смо границе горе видели — већ би га, шта више, имале *ad infinitum*, док год оне трају, а тако дуг ужитак не предвиђа Грађ. Законик. Овај аргуменат, понављамо, не би био конклюдентан стога што § 392. Грађ. Зак. дозвољава и такве ужитке који могу трајати много дуже него што је случај са ужитком установљеним у корист једне породице, а то се види из последњег става истог параграфа у коме имамо оваку одредбу: „Ако ли је дана (— то јест лична службеност —) једној задрузи или општини, онда таква траје, докле год иста задруга или општина постоји“. Нарочито могу трајати дуго ове последње личне службености, пошто и саме општине дуго трају.

При свем том није сигурно да је „Протокол Притјажанија“ мислио конституисати службеност ужитка у корист Прњавораца, пошто, као што смо то већ видели, такав ужитак не би могао бити подведен ни под један став § 392. Грађ. Зак., специјално не би могао бити подведен под онај став тога §-а који се бави случајем када је ужитак установљен за све чланове извесне породице: ми смо, збиља, видели да, у овом случају, ужитак се гаси када изумру сви чланови који су постојали у тренутку конституисања ужитка, односно, ако би се усвојило оно друго тумачење ове одредбе које смо горе навели, када изумре друго колено тих чланова, а међутим, по „Протоколу Притјажанија“, ужитак појединих породица прњаворачких имао је престати тек онда ако би оне сасвим изумрле, што значи да се тај ужитак преносио на сва будућа колена тих породица, што је, сумње нема, случај много дужега ужитка него ужитак који предвиђа став трећи §-а 392. Грађ. Зак.. А ако би се, пак, узело да смо, ипак, овде у присуству права ужитка, онда се мора узети да је Височајше Решење, изузетно од §-а 392. став 2. Грађ. Зак., створило један нарочити случај ужитка, нарочито са гледишта његовога трајања. Другим речима, законодавац је, по оваком схватању, допунио, код питања о трајању ужитка, Грађански Законик, и то у посебним односима између манастира Каленића и сељана села Прњавора, он је, случајима трајања и престанка ужитка из §-а 392. Грађ. Зак., додао још један, али не као општу норму већ као специјални случај у односима одређених правних предмета (субјеката). Нема спора да овакво тумачење Височајшега Решења није много у складу са правилом да законодавац, код стварања и регулисања појединих правних института, прописује опште одредбе а не ограничава се само на извесне појединце.

Затим, како би се, ако бисмо Височајше Решење протумачили на основу позитивнога права које је у време његовога доношења вредело у

Србији, могла објаснити та чињеница да је толики број манастирских земља дат на бесплатно уживање сељанима села Прњавора? Ми смо већ видели да право ужитка своди право власниково на просту *pura proprietas* од које власник нема никакве користи¹, и не видимо због чега би најпре манастир Каленић па затим Височајше Решење пристало да, над толиким земљама, манастир изгуби скоро потпуну својину, задржавајући за манастир само *pudam proprietatem*, док би Прњаворци добили ужитак, и то у толикој мери да би тај ужитак трајао све док поједине прњаворске породице не би сасвим изумрле.

17. Јануара 1914. год.,
у Београду

Председник комисије,
Живојин М. Перић.

(Наставиће се).

¹ Треба изузети *благо*, *сокровиште* — које не припада уживаоцу већ власнику. § 376. Грађ. Зак.

РАДЊА ГЛАВНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

1094 РЕДОВНИ САСТАНАК

11 септембра 1913 год.

Присутни: г.г. Сава Урошевић, председник; Мирко Поповић, пот-председник; чланови: др. Душан Рајичић, Миљивоје Симић, Хенрик Лилер, др. Светолик Стевановић, др. Јован Скерлић, Миљивоје Башић, Урош Благојевић и Милан Станојевић.

Бележио: пословођа Лазар Р. Кнежевић.

I

Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.

II

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете ПБр. 16134 од 12 овог месеца, којим тражи од Савета мишљење: могу ли се предложени учитељи узети за надзорнике народних школа.

Савет од предложених учитеља усваја као кандидате: г.г. Димитрија Димитријевића, Драгутина Михаиловића, Јована Голубовића, Милутина Боранијашевића, Ђорђа Јовановића, Стојадина Петровића, Лазара Акшамовића, Николу Ковачевића и Светолика Брзаковића.

Потом Савет одлучује да Господину Министру са своје стране предложи кандидате за школске надзорнике. Ти су кандидати: г.г. Алексеје Спасојевић, Божидар Поповић, Витомир Нињић, Владимир Гојковић, Владимир Илић, Владимир К. Петровић, Владимир Симић, Владимир Сотировић, Војислав Михаиловић, Данило Докић, Данило Катанић, Димитрије Ђорђевић, Димитрије С. Младеновић, Димитрије Петковић, Дмитар Јовичић, Драгомир Ђорђевић, Ђорђе Катанић, Жарко Зечевић, Живојин Радосављевић, Илија Радосављевић, Јован Карабашевић, Љубомир Селаковић, Љубомир Смиљанић, Марко Антоновић, Марко Пилетић, Милан С. Миловановић, Милан Радојевић, Милан С. Смиљанић, Милан Ј. Станковић, Миљивоје Ј. Пантелић, Милосав Лазаревић, Милосав Марковић, Михаило Д. Огњановић, Михаило К. Михаиловић, Михаило Стевановић, Михаило Стојановић, Никола А. Јовановић, Никола Ристовић, Никола С. Сретеновић, Петар Ничић, Прокопије Дамњановић, Раде Миловић, Радисав Љубисављевић, Радован Лазаревић, Радован Пантић, Риста Трајковић, Савко Филиповић, Сретен

Динић, Станоје Б. Ристић, Стеван Ј. Велимировић, Ђирило Јанковић, Христијфор Милић, Цветко Радојичић, Срдан Новаковић, Ђорђе Иличић и Никола Јањић.

Овим је састанак завршен.

1095 РЕДОВНИ САСТАНАК

18. септембра 1913 год.

Присутни су: г.г. председник Сава Урошевић, потпредседник Мирко Поповић; чланови: др. Душан Рајичић, Миливоје Симић, др. Светодик Стевановић, др. Јован Скерлић, Миливоје Башић и Миодраг Ристић.

Бележно: пословођа Лазар Р. Ђежевић.

I

Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.

II

Секција књижевно уџбеничка предлаже, да се за Историју Српског Народа одреде као референти; г.г. др. Јован Радонић, проф. Универзитета, Љуба Протић, управитељ женске учитељске школе и Милан Костић, професор III гимназије.

Савет усваја предлог секције и као награду референтима одређује 60 динара.

III

Иста секција предлаже, да се *Лесновски Манастир*, књига од Стевана Симића, професора, може препоручити за откуп и за књижнице народних, средњих и стручних школа.

Савет усваја предлог секције.

IV

Иста секција предлаже, да се дела Ђ. Шпадијера: Шта је карактер, и Најглавније тешкоће у учитељском раду, даду на оцену г. Љуби Протићу, пошто писац претходно положи 20 динара као награду референту.

Савет усваја предлог секције.

V

Иста секција предлаже, да се дело М. Ј. Андоновића: Македонски су Словени Срби, да на оцену г.г. др. Тихомиру Ђорђевићу и Михаилу Ј. Ђорђевићу, пошто писац претходно положи 50 динара као награду референтима.

Савет усваја предлог секције.

VI

Иста секција предлаже, да се дело Милана Томића, Зоологија, да на оцену г.г. Ивану Баји и др. Данилу Катићу.

Савет усваја предлог пошто писац предходно положи 40 дјачара као награду референтима.

VII

Прочитан је реферат г.г. др. Јована Скерлића, др. Душана Рајичића и Милвоја Башића о Српским читанкама за II, III и IV разред средњих школа, у изради г.г. В. Јовановића и М. Ивковића.

Реферат гласи:

Част нам је поднети Главном Просветном Савету овај реферат о трима књигама Српске читанке за II, III и IV разред средњих школа, које су саставили г.г. др. Војислав М. Јовановић, стални доцент Универзитета и Милош Ивковић, професор II београдске гимназије,

II, III и IV свеска Српске Читанке састављене су у истом духу, као и I књига, коју је саставио сам Г. Милош Ивковић, и која је одобрена за I разред средњих школа. Добре особине ове прве књиге у овим трима су само појачане. Место ранијих схватања писаца наших читанака, да читанка треба да буде за граматiku оно шта су атласи за географију, или да читанка треба да буде као нека помоћна књига за националну историју и географију, ова књига схваћена је сасвим модерно: да израђена по једном књижевном критеријуму треба да буде средство којим се код ученика развија општа писменост, смисао и љубав за књижевност, помаже му се да научи добро писати, читати и разумевати домаће, националне и стране велике писце. Та основна идеја доследно је проведена кроза све четири књиге. И ове нове три књиге су израђене на истој књижевној основи и са истим књижевним циљем код ученика. Са незнатним изузецима узети су састави из дела наших добрих писаца оних који у прошлости и у садашњости представљају српску књижевност. Обрађана је пажња у главном да ти састави буду на домаћу ученика и његовог разумевања. Литерарној вредности појединих састава обрађана је нарочита пажња тако да ове читанке имају у исти мах и карактер једне мале антологије из српске књижевности. Ученик се њима уводи у српску књижевност, познаје главне писце српске, упућује се да их чита. Један ученик који не сврши више од четири разреда средње школе већ ће бити упознат са елементима српске књижевности; сваки ученик имаће у овим читанкама упутства које писце треба читати. Затим треба нарочито похвалити национални карактер IV књиге, која ће несумњиво знатно допринети јачању националне свести и енергије код ученика. Врло добро је учињено што су наведени састави страних писаца о српском народу (као од Ламартина, Белекула и Будућност српског народа од Адама Миџијевића о српским народним песмама и Алфреда Тенисона Црна Гора). Саставци су у читанкама махом краћи и у толико згоднији за школски рад. Добро је затим што су поједини састави објашњавани и коментарисани и што су дати кратки биографски критички чланци о писцима. У свима трима књигама спроведено је јединство у језику, правопису и интерпункцији и у њима ученици нижих разреда биће већ упућени у данашњи начин српскога писања. Укучно узевши ова Српска Читанка означава знатан напредак и биће од користи како ученицима тако и наставницима. Она ће несумњиво помоћи унапређивању писмености код ученика, развијаће им вољу и укусу за књижевност у опште, за српску књигу наполе, — исто тако ова Српска Читанка вршиће корисни утицај на духовно и национално образовање ученика.

Рекавши све то, ми не мислимо да су ове три књиге Српске Читанке беспрекорне. Њима се могу учинити извесне замерке и примедбе и ми их

чинимо у интересу саме књиге, са жељом да их писци усвоје за доцнија издања.

По себи се разуме да ми не можемо примити све њихове судове о српским писцима, али у тим стварима не може се никада постићи потпуна сагласност у мишљењима и у оцењивању.

Прва и главна замерка је што извештај број састава унетих у ове читанке премаша духовни видик и интелигенцију ученика, нижих разреда средњих школа, који су још деца од десет до четрнаест година. Ми не мислимо да за ученике тих разреда и тих година треба писати њиховим језиком или језиком којим се говори у кући и на улици. Ученицима се не треба спуштати но подизати их, не говорити као они, но учити их, да се изражавају, као што говоре образовани и свршени људи како и сами једнога дача треба да говоре. Али и у томе треба да има мере, у свакоме случају треба да има поступности. Не треба као штиво давати ученику оно што га сувише премаша и у коме се он неће моћи наћи. Тако, на пример, нису за ученике II разреда, децу од дванаест година, која су тако рећи јуче дошла из основне школе, састави ове врсте: Полемична разлагања Вука Караџића о српском књижевном језику, савети Франсиса Бекона о читању. Исто тако нису за децу из III разреда: Слонови од Леконта де Лила, одломак из Шекспирова Краља Лира; нити за децу из IV разреда: На Крфу од Јована Дучића, Књижевне идеје српских романтичара од Јована Скерлића, итд. Гетеова балада Баук, писац као књижевна балада, није за децу, која га могу узети буквално. Затим у II књизи писци су, у биографијама и критичким оценама писаца, служили се речима које премашају децу од дванаест година, и које они нису објаснили. (На пример: „Књижевник од духа и укуса“, „здрав и сигуран суд“, „складне, звучне и отмене песме“, „песничке форме“, „природна и дубока слика човечје природе“, „људска осећања, људску мисао он је дубоко разумео а и уметнички изразио“, „исповест једне племените душе која тражи утехе у вери и мисли“, итд.)

Објашњавање су доста познате речи (као небриге) итд. а остале су необјашњење мање познате речи (као товни итд.).

Писци су добро учинили што су код извесних писаца узимали и њихове негативне стране. Али то је требало чинити и код свију, и није добро што се о понеким писцима врло негативно судило, па су ипак унети у ову читанку која има антологијски карактер. На пример: За књижевне радове Светислава Стефановића вели се да су, врло неједнаке садржине и врло неједнаке вредности и показују један једностран још несређен и необрађен дар. Стефановић је врло често неискрен и извештачен, нема увек снаге да се изрази и често се сувише угледа на друге!“... (Књ. IV стр. 27). И како после тога стоји да има врле лепих песама, са мало критичарског смисла обдарен ученик упитаће се: па зашто такав песник улази у ову читанку, у друштво Његоша, Бранка Радичевића, Змаја, Јакшића и Војислава Илића?

Хрватској књижевности требало је дати више места, бар толико колико се у хрватским школским читанкама даје места српској књижевности.

Латиницом је требало донети све писце који пишу латиницом, а писце који пишу ћирилицом донети ћирилицом.

Народној књижевности дато је пристојно место, али требало је донети све родове њене (пословице, загонетке, лирске песме итд.).

Требало би обележавати из којих су књига узети поједини одломци. То је потребно не само због потпуности, него да би заинтересовани ученик знао коју књигу има да чита.

Погрешка је што код препева често није наведено ко је преводилац.

Има исто тако изванредан број ситнијих материјалних грешака. О Бранку Радичевићу се пише: „Пре њега песници су писали оним рогобатним полу-српским, полу-словенским језиком, против кога се борио Вук Караџић; Бранко Радичевић био је први који је почео певати народним језиком (Књ. II стр. 18). То је нетачно: пре Радичевића певали су народним језиком: Јован Хаџић, Јован Суботић, Ђорђе Малетић, Васа Живковић и други. За Љубомира П. Ненадовића се вели да је учио на универзитетима у Европи: „у Прагу, Берлину, Хајделбергу, Женеви и Паризу“ (II. стр. 165). Ненадовић се није учио у Женеви и Паризу, али је тамо био кратко време као путник. —

Као једно од главних и најбољих дела Јакова Игњатовића ваљало је споменути и роман *Трпун Спасен*; епизоде из романа *Вјечити Младожева*, *Напад у чарде*. — У набрајању иначе малобројних књига Петра Кочића, пропуштена је карактеристична *„Суданија“* (IV. стр. 39). — Свакако је омашка пера у брзини што се наводи комад Бранислава Ђ. Нужића *„Опозиција“* место *„Протекција“* *„Свет и пут око света“* нису драме но комедије; као његове драме свакако је ваљало поменути *„Пучину“* и *„Тако је морало бити“* (IV. стр. 110).

Питања су гдеде могла бити стварнија, а нарочито је требало више обратити пажњу да се питањима деца побуђују на самостално мишљење и етички пример. Не исцрпивши овим масу лакших замарака, које ћемо дати писцима на употребу ми наводимо ове ситније примедбе зато да би ново издање било што боље. Иначе и ове три књиге Српске читанке значе напредак у нашој школској књижевности и ми их препоручујемо за употребу у свима средњим школама нашим. Израда књиге је врло добра; цена овим илустрованим и укориченим књигама није велика.

17 септембра 1913.

у Београду.

Јован Скерлић
в. професор Универзитета
Миливоје Башић
професор II б. г.
Душан Рајичић
референт Мин. Прос.

Савет прима реферат, а решење овога питања одлаже за идући састанак, докле се не види да ли постоји као државни уџбеник Српска Читанка за те разреде.

Овим је састанак завршен.

1096 РЕДОВНИ САСТАНАК

30 септембра 1913 год.

Били су: председник Сава Урошевић; потпредседник Мирко М. Поповић; чланови: др. Душан Рајичић, Миливоје Симић, Михаило Бобић, Хенрик Лилер, др. Светолије П. Стевановић, Љубомир М. Протић, др. Јован Скерлић, др. Чедомиљ Митровић, др. Драгољуб Аранђеловић, Стеван Фотић, Миливоје Вашић, Урош Благојевић, др. Данило Катић, Јеремија Живановић, Миодраг Ристић, Милан Ста-
нојевић.

Бележио: Лазар Р. Кнежевић.

I

Прочитан је и примљен записник прошлог састанка.

II

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 12894, којим тражи од Савета мишљење: да ли треба Катарину Јовановићку, учителицу у Дивадици, ставити у пензију.

Административна секција предлаже г-ђу Јовановићку за пензију.

Савет усваја мишљење секције и мишљења је да би Катарину Јовановићку, према лекарском уверењу, требало ставити у пензију.

III

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 8062, којим од Савета тражи мишљење треба ли Милеву Поповићку учителицу у Прокупљу ставити у пензију.

Административна секција предлаже да се она стави у пензију. Савет усваја предлог и мишљења је да би г-ђу Милеву М. Поповићку, према лекарском уверењу, требало ставити у пензију.

IV

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 15438, којим тражи од Савета мишљење да ли Даница Милићева — Стојковићева има квалификације за учителицу женског рада.

Административна секција налази да г-ђца Милићева по чл. 64. Закона о Средњим школама нема квалификација јер нема нижи течај средње школе.

Савет усваја мишљење секције и налази да г-ђца Даница Милићева — Стојковићева нема квалификација за привремену учителицу жен. рада, али може бити хонорарна наставница.

V

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 15966, којим тражи од Савета мишљење о квалификацијама Ружице Островчеве за привремену учителицу женског рада.

Административна секција налази да г-ђца Островчева нема квалификација по члану 64. Закона о Средњим Школама, јер нема нижи течај средње школе.

Савет усваја мишљење секције и налази да г-ђца Ружица Островчева нема квалификација за привремену учитељицу вештина, али може бити хонорарна наставница.

VI

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 13458 којим тражи од Савета мишљење има ли г-ђца Драгиња Седлачек квалификација за хонорарну наставницу женскога рада.

Административна секција налази да г-ђца Седлачек нема квалификација за привремену учитељицу вештина по чл. 64. Закона о средњим школама, јер нема нижи течај гимназије.

Савет усвајајући мишљење секције налази, да г-ђца Драгиња Седлачек нема квалификација према чл. 64. Закона о Средњим Школама, за привремену учитељицу вештина, али може бити хонорарна наставница женскога рада.

VII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 10148, којим шаље Савету на оцену квалификације јереја Светислава Давидовића.

Административна секција мишљења је да јереј Светислав има квалификације за суплента Богословије, али нема поданства и предлаже га за хонорарног вероучитеља.

Савет налази, да јереј Светислав Давидовић има квалификација за редовног наставника.

VIII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 8222 којим тражи од Савета мишљење, има ли Томица Брацановић квалификације за сталног учитеља.

Административна секција предлаже да Томица полаже учитељски испит. Савет усвајајући предлог секције налази, да Томица Брацановић може бити сталан учитељ, пошто претходно положи учитељски испит.

IX

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 12760 којим тражи од Савета мишљење да ли се Матилда Хохнерова може поново вратити у државну службу као стална учитељица.

Административна секција налази да се г-ђца Хохнерова може вратити у службу кад допуну услове које тражи закон о народним школама.

Савет, усвајајући предлог секције налази, да се Матилда Хохнерова може вратити у државну службу као стална учитељица.

X

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 11461 којим тражи од Савета мишљење: да ли се Наталија Петровићка, привремена учитељица у Белици, може вратити у државну службу као стална.

Административна секција је мишљења, да се може вратити за сталну учитељицу, кад поднесе лекарско уверење да је за службу способна за дужи низ година.

Савет скида ову молбу са дневнога реда, док се не прибегну подаци о њеној спреми.

XI

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 18459 којим тражи од Савета мишљење о отварању средњих школа у новим крајевима.

Савет усваја сва предложена места и исказује жељу да се поред предложених места отворе средње школе и у Кочану, Кавадарцу и у Митровици.

Овим је овај састанак закључен.

1097 РЕДОВНИ САСТАНАК

9 новембра 1913 год.

Били су: председник Сава Урошевић; потпредседник Мирко М. Поповић; чланови: др. Душан Рајичић, Миливоје Симић, Михаило Бобић, Хенрик Лилер, др. Светолик П. Стевановић, Љуба Протић, др. Јован Скерлић, др. Драгољуб Аранђеловић, др. Чедомиљ Митровић, др. Радован Кошутић, Стеван Фотић, Миливоје Вашић, др. Данило Катић, Јеремија Живановић, Миодраг Ристић, Урош Благојевић и Милан Станојевић.

Бележио: Лазар Р. Кнежевић.

I

Прочитан је и примљен записник прошлог састанка..

II

Прочитано је мишљење књижевно-уметничке секције да се књига Петра Протића: Наука о богослужењу може примити као уџбеник.

Савет, пошто постоји већ државни уџбеник, одлучује, да се ово питање скине с дневнога реда, док се не види ранија саветска одлука о Црквеном Обредословљу од архимандрита Фирмилијана.

III

Прочитано је мишљење књижевно уџбеничке секције, по коме би Српске Читанке за II, III и IV разред од В. Јовановића и М. Ивковића требало да се приме као уџбеник приватног издања, а Шивићеве Читанке, да се огласе као неупотребљиве.

Савет саслушавши мишљење референата и секције, а према ранијим саветским одлукама од 16-VI-1910 и од 19-IV-1911 године, да се Читанке г. М. Шивића могу прештамповати и ако неподесне, само за годишњу

школску потребу док се не појави бољи уџбеник, одлучује, да се умоли Господин Министар Просвете, на основи чл. 34. Правила о штампању уџбеника:

1. да донесе одлуку, да се Српске Читанке г. М. Шевића избаде из школске употребе као неподесне;
2. да одобри да се понуђене Српске Читанке г.г. Јовановића и Ивковића могу употребити као уџбеници приватног издања.

У исти мах Савет поново моли Господина Министра да за овај предмет, као и за све остале школске уџбенике, распише стечај.

IV

Прочитано је мишљење књижевно-уџбеничке секције о књизи Carmina Selecta од Овидија Назона: да се прими реферат г. Чајкановића и према томе, да се Carmina Selecta не могу употребити као уџбеник.

Савет усваја мишљење секције.

V

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 11301, којим пита Савет за мишљење: треба ли Живку Динићку, учитељицу из Ражња, оставити и даље у служби због слабога слуха.

Административна секција предлаже да се г-ђа Динићка може оставити у служби.

Савет се слаже с мишљењем секције и налази, да г-ђа Динићка може остати у служби, но с тим да јој се да IV разред женске школе, за годину дана.

VI

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 6656 којим тражи од Савета мишљење треба ли ставити у пензију Милеву Стевановићеву учитељицу у Краљевом Селу.

Административна секција је мишљења да би је требало ставити у пензију.

Савет усваја мишљење секције и одлучује, да г-ђу Милеву Стевановићеву треба ставити у пензију.

VII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 5754 којим шаље Савету на оцену квалификације Јелене Цветковићке.

Административна секција је мишљења да г-ђа Цветковићка нема квалификација по чл. 64. Закона о средњим школама за привремену учитељицу женског рада.

Савет усваја мишљење секције, али налази, да г-ђа Јелена Цветковићка може бити хонорарна учитељица женског рада.

VIII

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 9552 којим Савету шаље на оцену квалификације Славке Кимпановићеве.

Административна секција је мишљења да она нема квалификација по чл. 64. Закона о Средњим Школама за привремену учитељицу вештина, јер нема нижи течај гимназије.

Савет усваја мишљење секције, али налази да г-ђца Славка Кимпано-вићева може бити хонорарна учитељица женскога рада.

IX

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и Црквених Послова ПБр. 9551, којим шаље Савету на оцену молбу Миленије Кимпано-вићева за учитељицу женскога рада.

Административна секција је мишљења да молитељка нема квалификација по чл. 64. Закона о Средњим Школама за привремену учитељицу женскога рада, јер нема нижи течај гимназије.

Савет усваја мишљење секције, али налази да г-ђца Миленија Кимпано-вићева може бити хонорарна учитељица женскога рада.

X

Административна секција, пошто је прикупила податке о спреми Наталије Петровићке, учитељице у оставци, мишљења је да она може бити стална учитељица, ако лекарским уверењем докаже, да је способна за службу.

Савет у вези своје одлуке на 1096 састанку усваја мишљење секције.

XI

Административна секција подноси извештај, да је прегледала извештај Задужбинског Одељења Министарства Просвете о стању Фонда Задужбине Вићентија Краснојевића.

Савет прима к знању извештај о стању Фонда Задужбине Вићентија Краснојевића за 1912 годину и понова подноси своје мишљење Господину Министру да је непотребно подносити Савету извештај, пошто постоји Задужбински Одбор.

XII

Прочитано је писмо Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 12554 којим шаље Савету на мишљење молбу Алфреда Маде да по-лаже матуру.

Средњешколска секција предлаже, да му се призна само I разред реалке, а све остало што је учио не одговара програмима наших средњих школа и не може му се признати.

Савет усваја мишљење секције.

XIII

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 14057, којим шаље Савету на оцену молбу Елизабете Гамс, за место наставнице француског језика.

Средњешколска секција налази, да она нема квалификација по чл. 62, 63 и 65 Закона о Средњим Школама, али да би могла бити постављена за хонорарну наставницу у којој женској средњој школи искључиво за кон-верзицију.

Савет усваја мишљење секције.

XIV

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 15155 којим шаље на оцену квалификације Драгомира Марковића. Средњешколска секција налази да он нема квалификација за хонорарног наставника немачког језика. Савет усваја мишљење секције.

XV

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 16446 којим шаље на оцену квалификације Боривоја Борђевића, учитеља из Призрена за хонорарног наставника цртања и писања. Средњешколска секција налази да он не може бити постављен за хонорарног наставника цртања и писања, пошто нема никаквих сведожаба о квалификацији за предавање тога предмета, докле бар не би поднео огледе свога рукописа свих оних врста слова која се траже програмом за средње школе и док управа приватне гимназије у Прокупљу не би известила, да ли је његов избор извршен на основу стечаја за учитеља писања и цртања или без стечаја. Савет усваја мишљење секције.

XVI

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 14764 којим шаље Савету на оцену квалификације Косаре Јанковићеве за наставницу средњих школа. Средњешколска секција налази да она нема квалификације по чл. 62, 63 и 65 Закона о Средњим Школама за привремену предметну учитељицу, али може бити хонорарна наставница, нарочито за српски језик и књижевност.

Савет усваја мишљење секције.

XVII

Прочитано је писмо Господина Министра Просвете и црквених послова ПБр. 17859 којим шаље Савету документе Драгутина Здравковића, да му се одреде квалификације према нашим средњим школама. Средњешколска секција налази, да му се може признати нижи тецај средње школе.

Савет усваја мишљење секције.

Овим је састанак закључен.

НАСТАВА И КУЛТУРА

СЛИКЕ И ОПИСИ У РЕЛИГИЈСКОЈ НАСТАВИ¹

Бујица Петковић, учитељ.

Средство, које поред доброг излагања речју може још знатније да уздигне очигледност религијске приче која се предаје, јесу *библијске слике*. Код других народа као код Немаца, има маса библијских слика, које се употребљују у настави. Обично су издешене у серије. Тако за предавања из новог завета има три серије са по шест слика: I серија: *Исусов рад у Галилеји*: 1. Исусово крштење, 2. Слепац из Витсаиде, 3. Јаирова кћи, 4. Раслабљени, 5. Исус као учитељ на мору, 6. Исус у фарисејевој кући. II серија: *Исусове криче* итд. Код нас у том погледу није тако много рађено. Школских слика за религијску наставу готово и немамо. Код тако слабе обрађености тих ствари није чудо што чак и по ученичким уџбеницима наилазимо на такве слике, где је на једној страни на пример Пилат млад човек, а одмах на другој страни истог уџбеника Пилат је старац и ако је радња у којој се јавља само пола дана познија од прве. То је знак да је једна слика узета из Немачке, друга из Русије итд. и да се на то код нас не полаже велика вредност кад тако нешто може да буде и у уџбенику државнога издања. Методских упуштава за употребу слика у настави такође немамо. Једино нешто-мало о томе можемо прочитати у „Просветном Гласнику“ за годину 1912. на страни 275. где се критикује један уџбеник за науку хришћанску, па се узгред говори и о библијским сликама.

Неки дидактичари сасвим потцењују вредност добрих библијских слика у настави. То је погрешно. Али је исто тако погрешно мислити, да се употребом слика савлађују све велике тешкоће, што их пружа обрада библијских прича у основној школи. У томе греша на-

¹ Одељак из *Методике религијске наставе у основној школи*, коју сам изradio по W. Bittorfu и др. писцима.

рочито методичар Банг, кад приликом разјашњавања о подели градива у религијској настави пише: „Од како је Вангеман својим „Библијским очигледним сликама“ створио основу за истиниту очигледну наставу, мора престати свако размишљање противу увођења библијских прича у млађе разреде основне школе“. Ми напротив тврдимо, да се настава библијских приповедака у нижим разредима основне школе још више отежава употребом Вангеманових слика. То је због тога, што језгра приче, историјска радња са психолошким и етичким постуцима често претпоставља представе, које много пута још недостају ученицима тог ступња, а које се такође ни сликом не стварају, и тако разумевање децје не могу потпомоћи. Унутрашња страна приче, у којој лежи прави образовани моменат, не може се из слике закључити. Као код других дисциплина, тако и у религијској настави слика има само вредност средства за оживљавање; излагањима у слици побуђују се деца на духовно учешће, таква излагања дају хране машти и осим тога стварају ослонац за памћење.

У овом смислу употребљавати слике, стара је ствар. Још Лутер и Меланхтон указивали су на користи од добрих слика. И пиетист Спенер захтева, да у школи има табла од бакра, на којој ће се насликана прича задржати пред очима и боље упамтити. „Кад је Коменски својим „Orbis pictus-ом“ силно скренуо школску пажњу на дужност, да се наставно градиво очигледно посматра, онда су по његову примеру сви познати педагози до новог времена захтевали такође употребу слика у настави библијских прича. Тако Рајмер пише; „Детету наступају пред душу ликови и догађаји библијских прича; оно све проживљује као да је било тамо кад је прича постала. Отуд симпатична радост децја према сликама“. У Дистервегову „Упуту“ разлаже Сајферт о употреби библијских слика на једном месту овако: „Да се слике необично допадају деци и да се помоћу њих предавање речима необично оживљује и утврђује, позната је истина. Ако мати износи својој деци библијску причу пред очи, онда се она много сигурније утврди у срцу, него кад се предаје само речима. Зато треба библијске слике својски да помогну и учитељеву наставу библијских приповедака“. Познато је даље, да Вангеман сматра као нешто неопходно искоришћавање слике за плодну наставу библијских приповедака. Он пише у своме предговору за „Прву библијску очигледну наставу“: „За прву наставу изгледају ми библијске слике као неопходни додатак приповедачевим речима; јер сликама треба дете тек да дође до имовине од представа, помоћу којих тек могу утицати речи на дух и осећања“. Већ више пута спомињати Ширен каже: „Употреба библијских слика је веома за препоруку“.

И људи, који припадају Хербартовој педагошкој групи захтевају искоришћавање библијских слика у настави на свима ступњевима

учења. Међу осталима Дерпфелд говори о примени библијских слика на оном месту, где захтева очигледно причање за предавање библијских прича. То је место тако интересантно, да не можемо пропустити а да га у потпуном обиму овде не изнесемо. Оно гласи: „Они, који библијским тумачењима не допуштају никакав придодатак, треба ипак бар на то да помисле, да су они ову слободу сами схватали предочавајући приче сликама. Или треба ли да буду пуритански расположени да мисле: пошто стари библијски писци нису били у исто време и цртачи и дрворесци, зато сада не сме ни један учитељ никакав дрворез да употребљава — ? Било би ипак готово смешно ако се ова будалааштина мора оповргавати у времену, кад се све друге науке служе овим очигледним средствима. Библијске слике у истини испуњавају добру службу, претпостављајући да су одиста добре и да не стварају недостојне представе. Али ми ћемо смети да запитамо шта испуњавају илустрације. Оне предочавају увек само извесан моменат из приче, или ако се односе на поједине ствари, онда ове поједине ствари: оружје, посуђе, зграде, покрајине итд. Али поред тог момента и поред ових појединих ствари могу се још много других момената и ствари разјаснити на сличан начин, ако се имају дотичне слике. Ако њих нема, онда долази говор, потанко причање место илустрација. Оба начина имају исти задатак: очигледност, и у колико постижу овај задатак, имају исто право. Али се ни један начин не сме превидети. Сваки начин има својих страна: сопствених недостатака и сопствених одлика. Најбоље излагање речима не може увек слику накнадити, наиме не у стварима и спољним одношајима; али још мање може слика живу реч приповедачеву да замени, — наиме у унутрашњим стањима и одлукама. Дакле, без папирне илустрације може се бити у невољи; без очигледног потанког причања никад“.

Из историје методике нашег наставног предмета можемо осим наведених личности још и друге навести, који су исто тако као и ови методичари наглашавали вредност библијских слика за очигледност и оживљавање наставног градива.

У вези са напредном техником у израђивању слика у опште имали су многи захтеви за библијске слике последицу, да данас у просвећенијем свету ни једна школа више не сме тако сиромашна бити, да нема за школску употребу ни једне библијске слике. Шта више сада је можда овде онде тако, да се и сувишна вредност полаже искорисћавању слика, бар се мора то закључити из наговештавајућих гласова, који се подижу противу сликовног култа наших дана. Тако се у учитељским круговима у Немачкој наводи високоцењени професор Циглер из Штрасбурга противу злоупотребе предочавања свега и свачега помоћу слика. Овај труд омета подједнако и дете и учитеља, ономе одузима машту, а и овога не чини добрим услед вечитог пока-

живања слика, он због тога заборави вештину очигледног описивања и живог причања, и баш зато, што је много удобније износити готову слику пред очи, него је сам стварати у дејој души, баш зато и јесте и за њега веома опасно наставно средство. И Ланге опомиње на умереност у показивању слика, њему су домовинске представе најутицавије помоћнице за аперцепцију и за наставу библијских прича. „Мора се нагласити“, тако пише он, „да није основано оно много распрострањено и изопачено мишљење, које објашњаваће без показивања слика, па биле ове најоскудније и најнеистинитије, држи за немогуће“. Ипак и поред овога постоји мишљење, да слике и у настави библијских прича имају своје место.

Питање је сада кад је најподесније време за показивање слика.

Тако су сагласни погледи о примени, а напротив, веома су супротна мишљења о изношењу слика у једној методској јединици. Према овој страни, дакле према томе кад да се слика у методској јединици покаже, има три правца. Прво ћемо те правце укратко упознати, да бисмо после могли изнети гледиште којег се треба држати у овом питању.

1. Почнимо са оним правцем, који полази од слике, који дакле слику показује пре излагања приче. Његов најважнији поборник јесте Вангеман. Он је свој поступак изложио и покушао да правда у предговору и уводу једнога свога дела. У предговору обраћа се он мајкама учитељима и учитељицама малишана. Уверавајући о томе, да кућа мора положити прву клицу религијског мишљења и осећања у дејче срце, очевидно хоће Вангеман да да надражаја за то, да се стари, лепи обичај, са малом децом пажљиво посматрати слике у породичној библији, опет треба да оживи у кући. При оцени слика, чији ток он опширно излаже у спису, Вангеман има у првом реду кућу пред очима, и свој начин је матерама показао. Али писац рачуна са стварним чињеницама и врло добро зна, да се школа не може наслањати на приправни рад кућни. Зато захтева да сама школа предузме овај припремни курс у своје руке. Систематско проматрање слика у првој школској години њему је претходни ступањ за наставу библијских приповедака, он треба да створи потребне представе за приповетке, зато мора да буде не само у вези са приповетком, већ процењивање слика треба да предњачи причи; ипак и тада треба проматрање слика да помогне, да прва религијска настава буде плодна за дух и срце и да за живот произведе трајне, темељне утицаје. „Али овај се задатак (развијати јасне представе и изазвати утицаје на срце) не може постићи ако се слика покаже тек тада, пошто се дете већ упознало са причом. И то не треба пропустити; али то бива тек на наредном ступњу“ (у II. и III. разреду).

2. Други правац хоће слику да покаже тек после приче. Њега заступају Ширен, Кер, Шурин, Шуман итд. Први каже: „Најбоље показивати слику после приче“. Кер, особити посматрач и практичар прве врсте, каже: „Библијске слике треба употребити одмах после првога причања. Учитељ је још у својој припреми за причање обратио пажњу на то, да му се причање потпуно сложи са сликом. Детету се дакле ствара још за време учитељског причања једна духовна слика оне радње која се описује, и онда непријатно дира дете ако спољна слика, која му се показује, не хармонира са сликом, која је постада у његовом духу. Неумесно је употребити библијску слику *пре* причања, пошто се тада надражи само дечја радозналост, па се за време причања расејава... Слика (тада) у главном не служи за боље разумевање приче, већ прича ће послужити бољем разумевању слике“. У овај правац убрајају се и они методичари, који проматрање слике предузимљу тек онда, кад се врши ступањ етичког разматрања (II б).

3. Напослетку трећи правац. По њему се библијска слика износи тек на крају пређене јединице. Обрада слике изводи се дакле на петом наставном ступњу. Примени припада да изнесе слике и да их разјасни. Овај назор признају издавачи „Школског Годишњака“ у Немачкој. Да чујемо у изводу основе њиховог мишљења. Они пишу: „Важни основи говоре за обраду слика на петом наставном ступњу. Посматрања, која су чинили стручњаци, бацају такође нову светлост на ову област. Како је неки уметник замишљао догађаје и како се односе слике које су постале у ученичкој машти према онима које је уметник израдио? — Ова питања воде ка новим мислима, какве би се на петом ступњу само могле пожелети. У светлости уметничког представљања не само да се изводе пред дечје очи конкретни, јасни одношаји, већ тиме у исто време добијају оне идеје, које имају за основицу чињенице из приче, какве су фиксиране на четвртном ступњу, нов живот. Али прво морају деца упознати из наставне обраде целину мисли; па тек онда ће им се и слике појављивати у вишој светлости, у светлости која и уметника води при изради слике. Наш поступак чини даље ванредну вежбу за потанко проматрање слика. Ово заиста треба тако добро да се научи као читање књига. Јер колико пута стоји одрасли пред сликом, а да не зна шта да отпочне. Он није научио да разјасни слику саму по себи, па му је потребна помоћ трећега пре но што разумедне оно, што је представљено. Напослетку проматрањем слика мора се добити ванредан завршетак свију методских јединица, које се односе на слике“.

За који ћемо од ова три наведена правца да се решимо?

Без поговора одбијамо Вангеманово мишљење за школску наставу. Оно, што Вангеман жели, лежи пре школског времена. На супрот туговању због религијске равнодушности наших дана увиђамо

ми сваке нове школске године, да је већина малишана, који нам се доводе за школу, већ примала на овај или онај начин разне религијске надражаје, и зато нам изгледа припремни курс за наставу библијских приповедака у Вангемановом смислу као излишан, управо као штетан, пошто убија интерес за доцнију обраду приповедака. Кад би овај припремни курс и поред онога што кућа даје у религијском погледу био ипак потребан, онда би се тиме свакојачо разбио најбољи доказ, да приповетке, које су већ одређене за почетак учења, нису за овај ступањ. Али из једног другог основа не можемо одобрити за школу Вангеманово посматрање слика пре причања. Оно јако подсећа на очигледну наставу, која ученицима досађује набрајањем и имењовањем ствари, које су представљене на слици. Чудо је са колико су имена малишани овом наставом обасути. Тако у обрађивању слике о рају по Вангеману има од прилике око тридесет имена, од којих је добра половина сасвим нова детету. Али ово претрпаваше децјег памћења бива у добром уверењу, да су само оне представе, које су пробуђене сликом, потребне да децје разумевање припреме за причу о рају. Питамо ми, да ли је за мисли о очинској љубави Божјој, коју износи прича о рају, одиста потребно употребити тако једно средство, као што чини Вангеман? Ми морамо ово питање порећи и одбацити одвојено обрађивање библијских слика од излагања приче.

Други правац нам се допада као бољи од првог и ако се наше мишљење не слаже потпуно са сватањем методичара овога правца. Правилно је што присталице овога правца слици одређују место, на коме има она боље да послужи. Дете треба оно, што је помоћу живе речи учитељеве запазило у духу, да види чулно пред бобом у изложеној слици, како би тиме излагање добило у јасности и одређености. Желети је при том, да деца схватањем онога момента из приче, који је уметник представио, задовоље и осећања, и уз то задобију представе из очигледне приче, јер „све разумевање слика је аперцепирање, схватање и разјашњење истих јаким и развојним представама“. Противу овога поступка наводи се мишљење, да се показивањем слике непосредно после приче не даје ученику нимало времена, да сам својом маштом створи слику. А и у повољном случају наступа ипак опасност да се приказивањем слике квари слика која је створена маштом. Ми не делимо ово мишљење и имамо искуство, да кад је настава правилна, и слика која постаје маштом са свршетком излагања, дакле после приче, стоји готова у души васпитаниковој. Штета каква може дакле само у томе бити, ако се слика, која је постала маштом у души, разруши чулним надражајима јаче уметникове слике. Ну, ако су одношаји тако неповољни, онда је сасвим свеједно да ли ће ова последња наступити одмах после причања или пола часа доцније, дакле на петом ступњу. Али то у главном не треба да буде. Учитељ треба

на предавању ученичку машту тако да занима, да слика која њоме постане, у главном има знаке стварне слике. О каквом кварењу маштине слике приказивањем стварне слике не може дакле тада ни бити говора. Баш напротив, уметничка слика потврђује ону која је постала у машти и даје јој јачу снагу. Дабоме да то зависи много од вештине учитељеве, којом он изводи наставно обрађивање слике. За показивање слике био би овакав увод: пошто је прича изложена учитељ каже: „Сад ћемо, децо, да цртамо причу! Шта све мора да буде из наше приче насликано?“ Изнесу ли овде деца карактеристичне црте слике уз припомоћ учитељеву, онда се каже: „Немамо потребе да цртамо слику пошто је већ нацртана, ево ја сам понео да вам покажем, видите!“ Изгледа нам врло важно да се сад допусти деци неколико тренутака мирнога задовољства и посматрања пре него се захте да слику разјасне.

Као што се види, ми се слажемо са мишљењем, да се слика приказује после причања, у колико се у томе поступа по означеном начину. Инак и ово, што нас од овога мишљења одваја, нећемо прећутати. Нама изгледа као штетан принцип, кад се у главном само на крају излагања или тек после етичко-религијског удубљивања сматра да је време, кад се слика мора показати. Строго се управљати по овоме захтеву одвело би шаблону, дакле наставној пракси, која нити се обзире на слику, нити на потребе дечје. Ако је слика добра, онда се приказује у највишој тачци приповеткине радње. Је ли наставна обрада неке приче дошла до ове највише тачке, онда се дечја потреба гура ка објективирању, дете тражи и у истини да види моменат приповеткине радње о чему је живим описивањем у њему постала духовна слика. Основа за стварно уживање слике јесте дакле припремљена; понеку тачку у приказивању објаснити речју. Тако се учини право и слици и детету кад се она покаже на овом месту. Добро је ако се приказивањем слике у исто време заврши и аперцепција; али то није безусловно потребно за даљу наставу.

Из нашег приказа јасно је сад, да се ми са заступницима другога правца слажемо у томе, да слика треба да послужи за то, да се очигледност речи још више уздигне и да се изазвана осећања предавањем појачају. Али ми тражимо на супрот њима, да се ове последице постигну тиме, што се слика неће увек само на крају излагања показати, већ да се обрађивање слике више утка у излагање садржине. Какво опште упуство кад и где треба слику изнети, не можемо дати; о томе има да реши карактер слике и потреба дечја.

Имамо да расправимо још трећи правец, чије присталице обрађују слику на петом наставном ступњу. Већ из места, које методичари овога правца одређују слици, даје се наслутити, да они од проматрања слике захтевају сасвим другојачији циљ него методичари дру-

гога правца. Тако и јесте. Док употреба слике на крају излагања садржине стоји у служби синтезе и „треба да повећа очигледност приче“, дотле се при посматрању слике на петом наставном ступњу не ради више на томе, да се повећа очигледност оне приче која се предаје, већ се овде слика показује више као средство за понављање, тумачењем слике треба прича да се репродукује у промењеном облику. Даље, обрада слике на петом ступњу стоји у служби естетичког образовања. Али се ови утицаји на осећања лепоте код деце не изазивају само проматрањем појединих слика, већ више приказивањем читавог реда складних слика, јер се естетички утицај знатно повећава, схватање постаје необично удубљено тек посматрањем читавога циклуса слика. Проматрања правих класичких приказа дају естетичком образовању одличну потпору и приправљају деци радост и уживање, тиме се буде осећања радости, која су главног добродошла настави. Оне идеје, које леже у основи чињеница из приповетке, добивају класичким приказом нов живот“. Узмимо даље још уз то, да се наставна обрада састоји само у изразима о слици, онда је јасно, да је ова врста обраде тек за више разреде, јер се све последице, којима се надамо, ишчекују тек на већој ученичкој зрелости са већом одређеношћу. У овој се обради, дабоме, и не мисли на употребу оних слика, које су израђене за школску употребу, а које ни најмање не одговарају захтевима уметности, већ захтевима „јефтиноће“.

Неоспорна је истина, да школа има задатак, у колико јој мајсторска дела хришћанске уметности стоје на расположењу, да деце осећање побожно посвети у ова дела, тако да помоћу уметникова представљања учини још јаснијом ону светлу идеју, која се јавља из излагања саме приповетке. Али је исто тако очевидно, да се овај задатак може решити тек у вишим разредима, и да зато најбоље прилике даје проматрање слика на петом ступњу наставног процеса. Без сумње је за уживање у лепоти неке уметничке слике потребна извесна духовна зрелост, мањи свет унутрашњег искуства. У колико је сад већи свет искуства, у толико је дете зрелије за посматрање слике у смислу методичара трећег правца. Ми се, дакле слажемо, са методичарима овога правца, али са оградом, да је овај начин само за старије разреде.

Обухватимо напослетку укратко излагање о употреби библијских слика! Ми сматрамо библијску слику као важно помоћно средство у историјском делу религијске наставе. Она помаже ученику да дође до што је могућно веће очигледности понеког момента из оне приче која се предаје, удубљује схватање истих, а у вишим разредима служи и за естетичко образовање деце. Не може се дати одређено мишљење кад се може слика посматрати. Ако се хоће само један моменат из приче да прикаже, онда се приказивање слике има тада извести, кад

се излагање појединих одељака доведе до сцене, која сликом постаје очигледна. Понајвише пада посматрање слике у исто време са свршетком аперцепције, али ни то није безусловно потребно. У вишим разредима препоручује се употреба слика на последњем ступњу. Овде се слика јавља као средство за репродукцију; већа ученичка зрелост чини да се изгледа на што веће естетичке последице, које религијском интересу дају нових подстицаја.

Као што наша извођења показују, ми полажемо велику вредност на марљиву употребу и правилну примену библијских слика. Али с друге стране не кријемо, да библијска слика у главном ипак само зато служи, да очигледно прикаже спољне моменте приче, нарочито културноисторијске. *Ипак многе културноисторијске представе*, које су често битне за разумевање приче, не показују се сликама, већ се морају саопштавати путем очигледног описивања. Исто тако иде и са *географским одношајима*, чије уважавање захтева још и ступањ јасности. Истина је, да се понеки део из светог писма не може разумети ако се издвоји од попришта на коме се одиграо. На који се начин сад обазирао на географски моменат светог писма?

Пре свега овде ваља разликовати поједине ступњеве. У нижим разредима детету је врло тешко замислити географске одношаје неке земље, која је просторно далеко од њега. Дете се на овоме ступњу укорењује још у свему у завичају, и као што је истина, да и мало дете већ има потребе, да ономе што му је испричано даде очигледну основу, тако је истина, да ова очигледна основа не може никако друкчија бити, него домовинска. Сасвим тачно у овоме погледу пише Ланге: „Ако се запитамо и ако мало боље размислимо где смо се духом својим налазили у онај мах кад први пут чусмо причу о рају и о првим људима, кад са народом Израилским газисмо преко Црвенога Мора и кад пристасмо с њиме на Синајску Гору; кад са висова планине Небо погледасмо с Мојсијем на обећану земљу где тече мед и млеко, — наћи ћемо на своје велико изненађење, да смо тада у мислима лутали по својој домовини, по њеним доловима и бреговима; да смо у домовинске равни дочарали све оне шуме и плодне равнице, степе и ливаде, кладенце и куће, људе и животиње с којима се сретасмо у Библији“.

Ово посматрање, које је без сумње сваки учитељ на себи учинио и врло интересантан доказ, који је Ланге навео из сопственог детињства, морају нам бити јасан доказ о томе, како треба да обрађујемо географску страну у свима, а нарочито у млађим разредима. Домовинске су представе оно, чијом помоћу можемо у неколико очигледно показати удаљена попришта, где се дешавало оно, о чему се у причи говори. Теоријски је познат значај завичаја у овом погледу; ми ћемо овде навести како практички рад од тог знања извлачи користи. Место

сваког даљег расправљања могу за то послужити неколико примера. Узмимо причу о Исусову рођењу. Први део циља у тој причи је: „Где се Христос родио?“ Та нам прича показује како се завичај искоришћује, да би код деце постала општа слика земље, у којој се Исус родио. У тој се причи каже: „Исус се није родио у нашем месту, а није ни у нашој земљи. Земља где се он родио далеко је од нас. То је врло лепа земља; зове се Хананска земља. У Ханану има сад *исто овако као код нас градова и села*. Један град се зове Назарет; тамо је становао Јосиф и Исусова мати Марија. Јосиф је био дрводеља. Где су становали? — Кажите имена њихова! — У тој земљи владао је цар *као што у нашој земљи влада наш краљ*. Како се зове *наш краљ*? — Тамо се цар звао Август“.

Други пример даје нам прича: Јосифово спасење из тамнице. Пошто се деци саопште фараоновни снови, каже се: „Ви се сигурно чудите тако знаменитим а и чудноватим сновима. Фараон је снo, да је стајао на обали једне реке. У Мисиру има једна велика вода, широка, дубока река. Она се зове Нил. Како се зове? — Како се зове наша река? — Ви сте већ видели да у нашој реци нема увек подједнако воде; понекад је много воде. Кад то? (Кад дуго пада киша, вода на-дође.) Дабоме, у пролеће је често толико воде у нашој реци, да се излије преко обала. Вода онда стоји по ливадама. Каже се поплавила вода. Тако као наша река, тако чини и та велика река у Мисиру. Једанпут годишње плави она земљу. Ми се не радујемо кад се наша река излије, те поплави земљу. Зашто? (Вода упропасти ливаде и поља.) Ади Мисирци се радују кад њихова река поплави земљу. Зашто се томе радују? Помислите, у Мисиру, не пада киша целе године. Шта би у том случају било код нас са биљкама? (Не би могле да расту, осушиле би се.) Да би могле биљке да расту, морају имати воде. Која река сад даје биљкама воде у Мисиру? (Нил.) Кад се Нил излије, онда је сва земља влажна, биљке (кукуруз, пшеница) могу весело да расту. Тад је родна година. Која река даје дакле родну годину Мисиру? Нил. — Дабоме. Кад се вода из Нила врати опет у обале, онда Мисирци сеју, и онда расте жито и храна за стоку тако брзо, да они још двапут, па и три и четири пута годишње могу жети. Тада има доста жита за људе и много сточне хране“.

— Као што се види, при описивању плодности нилске долине завичај даје помоћ анерценцији.

Помислиће се зар није могуће да нижи разреди схвате скицом поменути географски материјал појединих прича. Већ чујемо мишљења, која са свих страна говоре поводом овога. Деца извесно немају на овоме ступњу, о коме ми мислимо, још никаквог разумевања карата, пошто им још за то недостају сви географски претходни појмови. А ова знања опет у предавању, као што ми мислимо, нису баш ни потребна. Ми мислимо на ову ствар овако: на платну које је превучено

картијом, а које је по величини удешено за разредну наставу, учртвају се места свете земље онако, као што се јављају. Карта путује из једне школске године у другу, мало по мало отвара се деци наставом у познавању домовине разумевање за нацртану карту Палестине, док су она раније излазила на крај са изразима, десно, лево, горе и доле; сад говоре да је Витлејем јужно од Јерусалима, да Јордан тече од севера на југ, да се из Јерусалима силази у Јерихон итд. Карта се усавршава из године у годину, деца увиде да су они њу нацртали сами под упуством учитељевим, врло лако се обавесте о њој и у последњој школској години је карта свете земље предмет поштовања, њу као верног пратиоца школских година добро упознају и заволе. Дабоме, ово што смо казали, може се извести пре свега само у подељеним школама и овде само тада, ако наставнички колегијум са свима својим члановима стоји према овој ствари симпатично и потпомаже је са интересом.

Ако овако захтевамо уважавање географске стране из приче у млађим разредима, онда се стављамо у свесну противност према другим методичарима, који су мишљења, да се подробно описивање географских основа приче сасвим слободно сме оставити деци. И Трендорф иде у овом погледу сувише далеко кад пише: „За методску заблуду, која се изводи из нејасног схватања појма очигледности, рачунам ја и захтев географских верних описа свете земље и нарочито главних места светог писма. Ова очигледност је за религијски унутрашњи живот од врло подређеног значаја“. У овим речима лежи оно што је правилно близу онога што је погрешно. Правилно је, да спољна радња из приче, дакле природни, географски и културно историјски материјал има мањи значај за религијски унутрашњи живот ученика од оног моралног и религијског материјала, који се садржи у причи. Погрешно је, пак оно, што се сад из тога закључује да очигледно саопштавање географских основа у причи не треба озбиљно ни узимати. Из искуства је ипак тако, да се код ученика тек тада може рачунати на стварно разумевање и схватање од срца оних религијских и моралних искуствених чињеница, које се налазе у причи кад ученик добије и од спољашњег дела приче очигледност. Очигледношћу спољних чињеница продире ученик у разумевање исказаних речи и посматраних поступака. Познавање географских одношаја свете земље и упознавање народних обичаја ове земље образују одлични аперцепциони материјал за унутрашњу страну приче на свима наставним ступњевима. Само ово знање по нашем мишљењу не треба саопштавати тако, да на пример географија свете земље претходи обради приповетке, већ тако, да се географске поуке увек придају причи. Ми овде идемо у свему за искуством које учи, да се деца тек тада отпочну јако интересовати за неку земљу, кад је она попрште за неку причу, кад је везана са

судбином личности, чије се учешће не може ускратити. Тако ми испитујемо, расправљамо и изводимо начисто код сваке приче само географску страну, у колико очекујемо да тиме она садржина, која се налази у њој, постане детету очигледно јаснија. У колико је прича очигледнија овим расправљањем, у толико се у детету дубље утврђују прави васпитни моменти, у толико се више дете подстиче да размишља о вечноме, што се скрива иза променљивога низа појава.

За илустрацију овога што смо казали, да наведемо који пример. Да узмемо методску јединицу којој је циљ да упозна ученике „како је Исус Навин поделио Хџананску земљу и како је народу било у њој“. У другом одељку те јединице обрађују се речи: „Пошто Господ умири Израелца од свих непријатеља његових, показа му сва доброчинства, што му их обећа“. Оне дакле има да се испуне садржином. То се изводи описивањем: Израелцима је ишло у новој земљи врло добро. Пастири око Јордана и на планини Јуди становаху још у шаторима, а код других Израелца имала је свака породица своју кућу и наоколо османлуке од винове лозе. Лоза се пењала на османлуке и расла је до крова на кући. У лето и у јесен висило је грозђе о османлуку. И какву су још корист имали људи од винова лишћа? (Хладовину.) Становници су се најрадије бавили по својим османлудима; само онда, кад нису могли више да остану напољу, улазили су у кућу; кад дакле? (Ноћу и кад је ружно време.) Разуме се, куће нису биле тако лепо уређене као наше; свака кућа имала је мало простора, само једна врата и ниједног прозора; какви су кровови били на кућама већ знате; какви? — У таквим кућама ви не бисте могли становати; али Израелци су тиме били потпуно задовољни. Зашто? (Нису за друкчије ни знали; друкчије им нису ни требале; јер су целога дана могли бити напољу.) *Обухватање: стан.*

И у пољу је било лепо. Око села и градова простирале су се *ливаде* и *поља*. Шта расте по ливадама? — Шта у пољу? — (Пшеница и јечам.) На висовима налазе се храстове и јелове шуме, лугови од палама, вртови од поморанца и лимунова. Осем тога тамо расту дивне јабуке, шљиве, кајсије, брескве, бадем итд. — Још у јануару, кад је код нас велика хладноћа, кад има и леда и свега, цветају у земљи Хананској бадемови, а на земља се виђају шарене сасе, љубичице, лале, кринови итд. Крајем априла већ почиње жетва јечма, крајем маја пшенична жетва. Затим долази берба смокве, а од августа берба грозђа и маслинке. Затим за маслинком зејтин; зашта се он употребљује? — Овај зејтин прави се од маслинки; маслинка је плод са дрвета које личи на нашу шљиву, а различите је боје: има маслинака плавих, црних, црвенкастих, белачастих и зелених. Маслинке се цеде, и исцеђени сок је скупцеви зејтин. Како се зову дрвета на којима расту маслинке? (Маслиново дрво.) Зове се и маслина. Много

маслинака је имало на брду, на које је Исус често излазио са својим ученицима; како се звало то брдо? — По чему је добило име ово брдо? — Обухватање: *земаљски плодови*.

У својој лепој земљи радили су сад Израиљци марљиво. Октобра је било време сејања; шта су тад радили? (Радили су на њиви). То је бивало чим падне прва, рана киша. Од краја октобра до почетка марта падале су велике кише. Које је годишње доба код нас у овом времену? — Али и за време великих киша имали су понекад посла, нарочито кад јаке кише причине штете виноградима; какве штете? (Свали киша комађе од камења, ископа рупе по виноградима, однесе ограду око винограда.) Шта мора онда да се ради, да виноград сасвим не опусте и не пропадне? — Крајем марта и почетком априла бивају кратке кише; оне се зову позне кише; тада сунце јако сија са ведрога неба и жито ускоро узри; које прво? Сад почиње непрекидна жетва; шта мора да се ради са зрелим житом? (Да се пожње и повеже у снопове.) Шта се ради са сноповима код нас? — Израиљци нису тада ни од чега страховали; они су врли снопове одмах на пољу, на великој каменој плочи. Ово гумно било је округло и наоколо ограђено ниским зидом. Звало се као и код нас гумно. Како се код нас врше? (Коњима или вршалицом.) И Израиљци су врли као и код нас што многи раде: газили су влађе целога дана воловима или коњима; како излазе зрна из влађа? (Животиње га изгазе.) После тога морају се зрна издвојити од плевне. То бива као и код нас, дакле? (Вејањем.) Жетелац веје лопатом увече, кад дува ветар; шта бива тада са тешким зрневљем? (Пада на гумно.) А са лаком плевом? (Одлети.) Ветар је разнесе. — Обухватање: *сејање и жетва*.

Жетва је била весели рад; по чему се то може познати? (По певању.) За време жетве остају људи и дању и ноћу у пољу, тако и господари; зашто? (Због крађа или да неко не упали жито.) Тада се готови и јело у пољу, разуме се, врло просто. Класови се испуре на ватри, па се зрна истроше и једу. Или се зрна смељу између камења; шта онда постаје од зрна? (Брашно.) Од брашна се после с водом замеси тесто и пече погача. А како гасе људи жеђ? (Водом.) Вода се меша и са јелом; зашто? (Тако се жеђ још боље гаси.) А где су склањали своју жетву? (У житнице.) Али у земљи Хананској нема много дрва: било је скупо направити житницу. Зато су они копали велике јаме. Обухватање: *жетва*.

Још веселије је било у виноградској берби. Кад стиже грозђе од августа до новембра становале су читаве породице у виноградима. У сваком винограду била је по једна кула; зашто? (Да се ту склоне ноћу и од кише.) Од куда то, да људи толико остану у виноградима? (Имају тамо много посла.) Код њих је грозђе рађало више него код нас; понеки чокот је био јак као какво дрво и имао је безбројно

доза. Шта су радили Израиљци са толиким грожђем? (Кували су лекмез и правили вино.) Вино су правили у лагумима. То су била удубљења у стени 2 метра дужине, 2 метра ширине и пола метра дубине. У лагуму су људи муљали грожђе; шта је из зрна излазило? (Сок.) Пред сваким лагумом било је једно велико удубљење у камену, и у ово буре од камена водио је жлеб из лагума. Пред каменим жлебом била је у лагуму решетка; зашто? (Да задржава опне од грожђа.) Шта су били Израиљци кад су толико радили у винограду? (Виноградари.) Зашто су виноградари били у своме послу тако весели? (Богата берба, грожђе, слатка шира.) По чему се види веселост код виноградара? (Певање, свирање у харфу и цитру, ударање у бубањ, играње.) Обухватање: *берба грожђа*.

Други пример за то, како се узимају у предавању очигледна средства (слике, карте, причања о плодовима итд.) да се изведе верно описивање географских одношаја у некој причи, јесте јединица о Исусову завичају. У тој јединици постаје оваква слика: Исусов завичај био је мало, незнатно место, али са дивним положајем у средини Галилеје. То можете дознати из ове слике која вам показује данашњи Назарет. (Слика!) Из посматрања слике види се ово: на вису једнога брега који се благо пење, виде се кућике у месту које броји од прилике 7000 становника. Данас су већином хришћани. Место је опкољено маслиновим и палмовим вртovima. Куће су саграђене од камена и имају, равне кровове. У предњем делу видимо једну жену која носи крчаг на глави; она иде са извора у долини пред градом, који је опкољен хладовитим дрвећем. То је једини извор у Назарету. Овде је можда и Марија, мати Исусова, са Исусом често захватала воде. Даље у долини, а и на вису око града видимо забране и између ових поља за усеве. Голети су висови даље у задњем делу; оне чине пашњаке за овце и козе. Преко ових висова води пут у плодну раван која се у плавој даљини ограничава брдским ланцем Кармилских планина. Изађемо ли са овом двојицом францисканских калуђера које видимо лево (францискански манастир, најважнија зграда у месту није јасна на нашој слици), на врх брда, поглед ће нам отићи до даљних планина на југу, до стрмените горе Тавора на истоку, до Галилејских брда на северу, затим до висова Ливана и Хермона на којима и лети лежи снег, и Средоземног мора на западу. Ова је јединица за више разреде основне школе и овде износимо начин рада као интересантан да се види како треба радити.

При свем том што ми свуда полагамо главну вредност на повећивање ученика у мисли оних личности које раде, и на то да их уведемо очигледним начином у свет осећања и живот воље истих, ипак полагамо у свако време и на градиво за географско-природно и културно-историјско описивање.

ПСИХОФИЗИЧКИ ОСНОВИ МУЗИКЕ

ПОСВЕЋЕНО, У ЗНАК ВИСОКОГ ПОШТОВАЊА,

г. Јосифу Маринковићу музичару.

У психолошком смислу и данас донекле важи стари схоластички став, који је у новој Философији *Локе* обновио: *Nihil est in intellectu quod non antea fuerit in sensu* (ништа није у интелеку, што прво није било у чулу). „Душа“ долази на свет одиста у неку руку као *tabula rasa* или, како се *Локе* још изражавао, као „*white paper void of all characters*“ (бела хартија без и једног слова). Извор свега сазнања, почетак свега душевног живота су чулни осећаји, т. ј. они душевни садржаји које добијамо употребом чулних органа. Од свих чулних органа пак најважнија су т. зв. чула за даљину: око и ухо. Које је од та два чула важније, — питање је, на које се не да лако одговорити. У колико се има у виду човек као појединац, може се без оклевања рећи: око је далеко важније него ухо. Око нам даје сав овај лени, шарени свет разноврсних боја и, што је још далеко важније, око нам омогућава најјасније и најпотпуније представе простора, у које долази и најважнија таква представа, представа сопственог тела. Бити лишен вида, значи бити лишен најважнијег органа сазнања и најмоћнијег оружја у борби живота. Међу тим, за човека као члана друштва, који у језику наслеђује једно огромно интелектуално благо, једно тако рећи готово сазнање, ухо је без сваке сумње, ако не важније, оно исто тако важан орган као и око. Са колико труда и муке глувонема деца морају савлађивати оно, што нормална деца науче тако рећи играјући се, инстинктивно, готово рефлекторно, нарочито т. зв. имитативним покретима међу којима су први по важности гласови који, постепено асоцирани с предметима одн. представама, остају у свести као њихова имена, управо замена. На тај начин, фиксирајући поједине несталне душевне појаве, гласови одн. речи, из њих састављене, играју најважнију улогу у економији душевног живота. А човечји говор, који је необично богат најфинијим прелазима и најразличитијим комбинацијама гласова, састоји се такође из осећаја слуха; јер су и гласови осећаји слуха.

Шта су осећаји слуха, — не може се рећи. Они, као ни остали осећаји, — за то што су последњи психички елементи т. ј. елементи непосредног искуства — не могу се дефинисати: они се морају непосредно искусити, доживети. Описивати осећаје слуха глувоме исто тако је узалудан и смешан покушај, као и описивање боја слепоме. Овде је могућна једино нека врста генетичке дефиниције т. ј. описивање начина, на који дотични предмет постаје, изношење услова тога

постанка. Ти услови за осећаје слуха су познати: спољашње, физичке дражи, у виду звучних одн. ваздушних треперења треба да допру до слушног нерва и, преко њега, до сиве коре у великом мозгу, специјално до слепоочне кришке (*lobus temporalis*). Да не може свако такво треперење изазвати осећај слуха, познато је: то изражава Веберов закон, који у исто време казује, каквим спољашњим дражима одн. каквим или управо коликим променама њиховим одговарају и промене у осећајима слуха.

И ако су осећаји слуха тесно везани, пре свега, са осећањима — на чему почива дејство музике — а и с осталим осећајима, нарочито с осећајима вида, ипак их и најобичније, свакидашње искуство лако издваја из тих веза. Исто тако лако дају се у главном разликовати међу осећајима слуха две различне врсте осећаја: *осећаји шума* и *осећаји тона*, и ако се и они јављају обично спојени међу собом; јер је веома тешко произвести чисте тонове без шума, а у шумовима, опет, могу се често јасно разликовати поједини тонови. Али се они ипак могу и морају издвојити за то, што се једни могу мењати, док други остају непромењени. А то не било могуће, да су они једно и исто. Психолошка природа шума ни данас још није потпуно разјашњена. Шумови се јављају увек онда, кад звучна треперења и сувише кратко време трају да би се осетила као тонови: то су тренутни или прости шумови; или кад су треперења веома сложена, тако да се неправилно укрштају, управо без икаква реда претрпавају и узајамно ремете, те не могу да даду једну складну целину. Многи шумови нису ништа друго до интермитирајући (испрекидани) највиши или најнижи тонови. У физичком погледу се вероватно сви шумови могу свести на прости тонове (јер се и математичком анализом могу и најсложенији и најнеправилнији облици треперења, најкривље линије — које одговарају шумовима — свести на најпростије, правилно периодичне, само неправилно изукрштане таласе). Али у психолошком погледу се шумови не могу сматрати само као збир простих тонова, већ као специфични, од тонова различни осећаји слуха. Међу собом шумови се разликују поглавито по интензитету, — као јачи или слабији, — а доклекле и по квалитету: као високи и ниски шумови. Али су квалитативне разлике врло незнатне или бар врло неодређене, те се за то шумови не могу довести ни у какав поступан ред, као што се тонови по својој различној висини могу уредити. Може се рећи, да се у једном шуму у толико јаче истиче и различан квалитет, у колико он више личи на тонове, у колико им је ближи. То свакојако и долази од квалитета каквог тона који је саставни део шума. Такве шумове, блиске тоновима, производи нпр. бубањ, многа звона итд. Обични шумови — којих има необично много — су нпр. сугласници у говору, животињски гласови, шумови које производе поједине при-

родне појаве (ветар, киша, грмљавина, реке, море, лишће на дрвећу итд.) или вештачке људске радње (пуцање, стругање итд.).

Сви звуци одн. осећаји звука постају у физичком смислу, као што смо већ казали, треперењем најситнијих делића (молекула) тела које се преноси на околни ваздух и у облику треперења ваздушних молекула долази до нашег уха. Шумови постају непериодичним или неправилно периодичним треперењима т. ј. таквим код којих се облик и трајање појединих треперења неправилно мењају. Тоновима пак постају правилним периодичним треперењима која су између себе једнака и по облику и по трајању одн. по дужини и по брзини. Простом или чистом тону одговара према томе најпростије могуће треперење (т. зв. синусно треперење). На сваком простом тону разликујемо *висину* или квалитет и *јачину* или интензитет тона. Висина тона зависи од трајања појединих треперења одн. од њиховог броја у секунди, а јачина тона зависи од јачине тих треперења (одн. од њихове амплитуде). Јачина код тона није, као код боја, зависна од квалитета, јер исти тон може бити јачи или слабији, гласнији или тиши. По висини тонови образују један непрекидан низ од најнижих до највиших тонова. Физичке границе су од прилике 10—12 треперења у секунди за најниже и 40.000 за највише тонове. Те крајње границе су, у осталом, врло непоуздане. За то су ти најнижи и највиши тонови у пракси одн. у музици неупотребљиви.

Међу тим, за средње т. ј. ни сувише високе ни сувише ниске квалитете (нарочито између 200 и 1000 треперења) наше ухо је необично осетљиво, јер је способно да и веома незнатне разлике у трајању појединих треперења одн. у њиховом броју у секунди схвати као промене у квалитету (висини). Ту је наша осетљивост апсолутна, а не само релативна (за њу дакле важи Меркелов, а не Веберов закон), јер је за различне тонове довољна просечна најмања разлика — т. зв. праг разлике — од само $\frac{1}{5}$ једног треперења у сек., па да се (једва приметно) осети промена у висини тона. Пошто је та необично фина апсолутна разлика бар за средње интензитете приближно константна, то је и број различних тонова врло велики. Израчунато је, да се при поступном мењању висине тонова, када је наша осетљивост највећа (због чега се говори и о нарочитој осетљивости за промене тонова, која је такође испитивана) може разликовати на 10.000 тонова, који су (минимално, једва приметно) различни по висини. А кад се узму у обзир и шумови и т. зв. музикална боја тона, онда је тај број, разуме се, још далеко већи. За разлике у интензитету тонова важи Веберов закон у најширим границама; ту је он потврђен више него и у једној другој психичкој области. Наша осетљивост за интензивне разлике осећаја звука додуше није велика, али је релативно константна. Она износи просечно $\frac{1}{3}$ објективне јачине звука, т. ј. два осећаја звука

се могу разликовати по интензитету, кад је објективна или физичка јачина једнога за $\frac{1}{3}$ већа одн. мања од објективне јачине другога. То је просечна вредност наше осетљивости за разлике у јачини, која важи за све осећаје звука у опште, дакле, пре свега, и за осећаје шума. Међу тим, за средње интензитете појединих тонова она може бити знатно већа. Тако је по неким старијим истраживаоцима за a_1 , у његовим средњим интензитетима, прилично сталан праг разлике $\frac{1}{8}$, за a , међу тим, $\frac{1}{5}$ итд. Вредно је још напоменути, да при истој објективној јачини одн. амплитуди, виши тонови изгледају јачи него нижи.

Најновијим испитивањима је утврђено, да се квалитет према крајњим границама тонова, нарочито према горњој (дакле у правцу највиших тонова) све мање и мање мења и најзад остаје непроменљив, ако се можда чак и са свим не изгуби, као што неки тврде (W. Köhler, Akustische Untersuchungen; Bericht üb. d. V Kongress f. exp. Psych., S. 115 ff.). Због тога се данас висина и квалитет одвајају као две различне особине тонова одн. у висини се разликује поред квалитета (као музикалне особине), који се може мењати независно од висине или може чак и недостајати (нпр. у обичном говору или код врло високих тонова), још и извесна „светлина“ или боја тона, о којој ћемо доцније више говорити.

У непрекидни психолошки низ тонова унесен је из практичних, естетичких разлога извесан ред, извесно ограничење. Не све, ма и најмање, једва приметне, већ само извесне разлике у висини тонова, извесни квалитативни односи њихови, имају особити значај за нас. На тим односима почива музика. Музика је из непрекидног психолошког низа тонова изабрала један поступап ред тонова (скаду) са обзиром на извесне нарочито важне односе. Музички систем тонова представља према томе један ужи избор из психолошког низа тонова, као што психолошки низ представља један ужи избор из физичког низа звучних треперења, која ми осећамо као звуке само у раније поменутих границама. У музици употребљени тонови одн. треперења, која им одговарају, стоје у нарочитим, врло простим бројним односима. У колико је тај однос — т. зв. интервал („међупростор“, одстојање) — два тона простији, у толико су они за нас сличнији, сроднији, складнији.

Најпростији такав однос је октава (ако не рачунамо чисту приму или први интервал, т. ј. однос једнога тона према самоме себи, његов сазвук или стапање са самим собом, кад истовремено двоструко за звучи). На име, ако од ма кога тона у непрекидном низу тонова пођемо, ми ћемо после многих више или мање различних тонова наићи на један тон који је необично сличан, скоро исти са полазним тоном и ако је од њега виши или нижи, према томе у коме смо се правцу кретали. У физичком погледу тај тон има два пут више одн. мање треперења него први. Тон, који има два пут више треперења него

полазни тон, зове се његовом октавом. Октава једног тона односи се дакле према њему као 2:1. Скоро исто тако су слични са једним тоном и они тонови који имају 3, 4, 5 (итд.) пута више треперења од њега, дакле они који се према њему односе као 3:1, 4:1, 5:1 итд. Октава је најпростији однос два тона и за то су два тона најсличнији онда, кад је један октава другог. Али у границама једне октаве, т. ј. између два тона од којих један има два пут мање треперења него други, има још врло много тонова. У физичком смислу сви су ти тонови ближи првом, полазном тону него његова октава, али су психолошки мање слични с њим. Али међу њима, опет, има тонова чији је (бројни) однос према првом тону такође врло прост, те су и они с њим више или мање сродни, складни. Како историја музике показује, ти односи, ти различни ступњевии у границама једне октаве су тек постепено примећавани и у музици употребљавани. Чак није било лако ограничити ни саму октаву, т. ј. наћи једном тону најсличнији тон. Јер (по Веберовом Закону) могу с једним тоном изгледати подједнако слични више различних тонова, чије су разлике само и сувише мале, не достижу величину прага разлике, те зато за нас нису приметке. Одавно се у музици између једног тона и његове октаве разликује још 6 ступњева: октава је према томе (рачунајући и први тон одн. први ступањ), као што јој и име казује, осми ступањ.

После октаве најсроднија је с једним тоном његова *квинта*, т. ј. пети ступањ у музичкој скали. Тај пети тон (*g*) стоји према првом (*c*) у односу као 3:2, т. ј. има за половину треперења више од њега ($3:2 = 1\frac{1}{2}$). Према томе тај тон у физичком погледу лежи у средини музичке скале, јер као што од првог тона има за половину више, тако од његове октаве има за половину мање треперења. После квинте долази *кварта*, четврти тонски ступањ или однос четвртог тона у музичкој скали (*f*) према првом. У физичком погледу тај је однос 4:3, т. ј. кварта једног тона има једну трећину треперења више од њега. За тим долази велика *терца* ($5:4 = 1\frac{1}{4}$), па (велика) секста (5:3), итд. То су т. зв. природни или (математички) чисти интервали. Међутим, они — осим октаве — у музици нису и не могу бити математички чисти, јер то зависи од наше осетљивости за разлике у интервалима, т. ј. од наше способности да одређујемо музички интервал два тона. А испитивање те способности — т. зв. релативног слуха — показује, да се од чистих интервала једни (нпр. мала терца) смањују, а други (нпр. велика терца) повећавају. Склоност ка повећавању интервала јавља се нарочито при истовремености тонова, док се њихов однос тачније оцењује, кад следују један другом, јер се онда (теже или никако) не стапају. Да је октава за оцењивање најнеповољнији интервал, јасно је из раније реченог о ограничавању октаве. Много ређи него релативни слух је т. зв. апсолутни слух, који се састоји у

способности, да се ма који одсвиран или отпевац тон тачно одреди по висини или да се ма који тон („нота“) непосредно тачно одсвира или отпева. Међутим, представе или слике сећања појединих тонова су, као и све слике сећања, нејасне, неодређене и нестабилне. Оне нису никад, као што се раније мислило, верне репродукције или копије стварних (чулних) тонова, а што то често изгледају, долази отуд, што у њиховом стварању играју важну улогу кретања гласних органа, што се у извесним границама врши „унутрашње певање“. Способност за репродукцију одн. поновно упознавање тонова испитује се упоређивањем једног тек минулог тона са једним садашњим тоном од исте или мало различне висине. Та способност зависи, на првом месту, као и за све остале психичке садржаје, од времена које између једног и другог тона протече.

Интересантно је поменути, да су код многих људи осећаји и представе слуха тако рећи обојени (*audition colorée*), јер се истовремено с појединим шумовима, тоновима или сазвучима тонова јављају осећаји боја. Ти секундарни осећаји или саосећаји (синестезије, синопсије) зову се *фотизми* и јављају се у вези често и с читавим музичким комадима, не само с појединим тоновима и гласовима одн. речима. Јасни тонови изазивају у главном јасне боје, али нарочитих правила нема (једноме је нпр. глас *a* црн, другом *plav*) итд.

Способност упоређивања различних тонских одстојања (не само музичких него и немускалних интервала) по њиховој апсолутној вредности — способност, која је свакојака играла важну улогу при ограничавању музичких интервала — испитивана је познатом психофизичком методом средњих поступности. Тим испитивањем је утврђена наша способност, да понека одстојања у извесним границама (највише у обиму две октаве) скоро са свим тачно делимо, т. ј. да нађемо тон који је и објективно у физичком смислу, тачно или скоро тачно у средини. На тој способности оцењивања једнаких апсолутних интервала почивају извесни музички системи (нпр. јапански систем, који не почива на консонанци и дисонанци, јер у његовој октави нема квинте, терце итд.) У области око c^5 (4176 треп.) тонови се чују као нижи (често за читав тон) него што су у ствари. За то се ту говори о „нормалном погрешном слушању“.

После октаве је још код Грка био најважнији интервал квинта; помоћу ње су у старим — т. зв. квинтним или Питагорејским — скалама добијани и остали ступњевци. Кварта н. пр. добила се, кад се за један квинтни интервал вратило од октаве натраг ка прими. Прима, кварта, квинта и октава су основи, на којима су подигнуте и модерне скале, које су се развиле из средњевковних црквених, као што су се ове развиле из грчких скала. Само се у модерним скалама тонови одређују по принципу трозвучка или тројног акорда, као што га нпр.

чини један тон са својом великом терцом и квинтом *c, e* и *g* као *dur*-акорд или, у *moll*-у, *c-es-g*.

Сви се мелодијски тонови данас заснивају на акордним тоновима. Отуда је све више расла потреба, да се поједини ступњеви повишавају одн. снижавају. Сваки интервал може бити промењен, проширен или сужен на тај начин, што ће се један или оба тона повисити одн. снизити („алтерирати“, „хроматски“ променити). Т. зв. дијатонска скала (основна таква скала је *C-Dur: c, d, e, f, g, a, h, c*) има 7 ступњева, и то пет т. зв. целих тонова, између којих су могући међутонови, и два полутона. Полутоновима су најмањи музички — али не и психолошки — интервали, најмање разлике или одстојања два тона, у којима нема више никаквих међутонова. Из дијатонске скале постаје хроматска скала или скала од самих полутонова. Таква скала има 12 ступњева одн. (урачунавајући и октавни тон) 13 тонова. На клавиру представљају седам доњих, већих, белих дирака основну дијатонску скалу са два полутонска ступња (трећи и последњи интервал), а горњих пет мањих, црних дирака представљају међутонове или, у односу према одговарајућим доњим диркама, полутонове. Тих мањих дирака нема, разуме се, у трећем и седмом интервалу, јер су то већ полутоновима. На виолини се полутоновима свирају прстом до прста (без икаквог замаха) итд. По тврђењу неких истраживача (нпр. Римана) најстарије мелодије (грчке, келтске, кинеске, јапанске) су биле без полутонова, у пентатоници (т. ј. 5 целих тонова у скали).

Међутоновима (*cis, des, dis* итд.) којима се музичка скала донекле попуњава, нису, разуме се, ни близу исцрпљени сви психолошки могући тонови. Међу тим, пошто би се ма који тон могао узети као полазни, основни (т. зв. тоника) и према њему, пренашањем поменутих односа (интервала) с оба краја — на више или на ниже, ка вишим или ка нижим тоновима од њега — утврђивати остали тонови, то би и у музици био могућан врло велики број ступњева. Само пошто би се на тај начин дошло, опет, до све мањих и мањих интервала одн. до једва приметно или и неприметно различних тонова (чије су разлике у пракси неизводљиве), — јер се никако не може вратити потпуно на полазни тон, — то је тај број ограничен тиме, што је у нашем данашњем музичком систему за основицу узета једна скала (*C-Dur*) са апсолутно, физички или бројно утврђеним висинама појединих тонова. Њима на данашњим клавирима одговарају поједине дирке, од којих прва и последња представљају крајње границе: најнижи тон (*A* субконтра-октаве) од $27\frac{3}{16}$ треперења у секунди и највиши (c^5) од 4176 треперења. Као крајњу музичку границу на више означавају неки (Штумф) велику терцу тог на клавиру највишег тона, дакле e^5 , коме одговара 5895 треперења у сек. (т. ј. једна четвртина више). Људски глас — узгред речено — не достиже ни једну од тих

крајњих граница, које су, омет, разуме се, шире при певању него у обичном говору (који се креће од прилике између 400 и 2.000 треперења).

Осим тога на данашњим клавирима падају уједно тонови чији су интервали или чије су разлике врло мале, мање од полутона (нпр. *cis* и *des*, *fis* и *ges*, *his* и *c*, *ces* и *h* итд.), јер су те разлике у пракси иначе тешко изводљиве. *Des* је нпр. више (у физичком и психолошком погледу) него *cis*; — *c des* је т. зв. дијатоничан, а *c cis* хроматичан полутон; — али у пракси је то често готово обратно, јер се *cis* (које је постало повишавањем) „интонује“ обично више него *des* (које је постало снижавањем); у осталом може час *des*, час *cis* бити одсвирано или отпевано више одн. ниже. То, разуме се, још више важи за све још финије разлике, за двоструко хроматски промењене тонове као међуступњеве међу већ (хроматски) промењеним тоновима (нпр. *cisis* — између *cis* и *dis* — пада уједно са *d*, свира се том истом дирком, као и *eses* — између *des* и *es* итд.). Свака дирка на клавиру означава према томе три (у физичком а често и у психолошком погледу) различна тона.

Данашњи клавир — чије су претече клавире (клавихорд или монохорд; клавицимбал; пијанофорте) на којима се у жице ударало каквим чврстим предметом (металним штанићем; дршчицом од штичијег пера; меким чекићем) — су дакле „темперирани“, т. ј. поједини ступњи, мањи од полутона, су на њима изједначени. У старијој, „неравномерној температури“, неколико најважнијих интервала су били потпуно, математички „чисти“, али за то су остали у толико јаче одступања. У садашњој „равномерној температури“ су сва одступања подједнако расподељена и сви полутонски ступњи су једнаки. Сви интервали (осим октаве) су за то „нечисти“: велике терце су сувише велике, а квинте мале према природним или чистим интервалима. Тоновима чија је разлика или одстојање мање од полутона, падају уједно. У осталом, чак ни (*Bosanquet*-ов) хармонијум са скалом од 53 ступња, т. ј. са 53 тона у октави (*Helmholz, Die Lehre v. d. Tonempfindungen*, 4. A., L. 531), не постиже чистоћу природних интервала и ако су ту одступања, разуме се, већ далеко мања и за ухо неприметна. Међутим, та одступања од природних интервала, те разлике — које су стари Грци називали *енхармонијским* — нису никаква штета за музику. На против, баш на занемаривању тих разлика, на енхармонијском замењивању тонова (нпр. *cis* са *des* или обратно, итд.) почива све богатство *модулација*, т. ј. финих прелаза (напцирања), померања, замењивања тонова. У осталом, стари Грци су, како неки (нпр. Хелмхолц) тврде, баш за то што се нису умели користити модулацијом и хармонијом, били осетљиви за финије разлике него ми и употребљавали и у пракси — не само у теоријској спекулацији (како други — нпр

Gevoert — мисле) — и четвртине тонова, т. ј. и у полутонским интервалима разликовали међутонове. Најзад, и арапско-персијски музички систем дели октаву на 17 ступњева, дакле ступњева мањих од полутона (т. ј. трећине тона).

У 16. и 17. веку узимао се за удешавање осталих тонова — за „штимовање“ оргуља — један сразмерно висок тон (т. зв. хорски тон). Кад се пак музика почела развијати и изван цркве, добила је један сопствени основни или нормални тон (т. зв. *Kammerton*). Његова висина је непрестано мењана, увек друкче утврђивана: по париском утврђењу (*Stimmung*-у) од 1788 г., по старијем Моцартовом, по бечком и берлинском „штимунгу“ у половини прошлог века, тај се тон кретао између 409 и 412 треперења. Најзад париска комисија (1858) утврдила је као полазни тон (*diapason normal*) за удешавање осталих тон од 435 треперења у секунди (т. ј. a' ; по француском рачунању, по коме се сваки талас — брег и долина — сматра као *vibration double*, тај тон има 870 простих треперења). Тај тон је доцније усвојила и бечка конференција (1885), те он данас готово опште важи (изузев нпр. у Енглеској).

Како се тонови у стварности не јављају никад као потпуно чисти или прости, већ увек мање или више сложени, то се они разликују, поред висине и јачине, још и својом бојом. Овде није говор о боји простих тонова, која се данас у главном, као што смо већ напоменули, разликује поред висине и јачине као трећа особина сваког тона. Овде је у ствари говор о боји (сложеног) звука, коју пак такође можемо називати бојом тона не само за то што чистих, простих тонова у ствари нема, него већ и за то, што ови појмови у науци нису још пречишћени. У осталом, ово новије (Штумпфово) гледиште је у главном победило старије, Хелмхолцово (који је знао само за боју звука), јер је висина, као што смо раније напоменули, много сложенији појав него што је Хелмхолц мислио. Тек под Штумпфовом претпоставком се могу објаснити извесне врло важне тонске појаве, нпр. феномен октаве: октавни тонови су различни по висини али једнаки по квалитету или боји. Штумпфова теорија, у осталом, је само допуна Хелмхолцовог учења о боји тона (одн. сазвука), које је и данас признато и које ћемо сад овде изложити.

Боја тона, — музикална боја тона, како ју је Хелмхолц називао, — је она особита разлика између тонова исте висине и јачине, која долази од различног звучног извора, од различних музичких инструмената. Нпр. један исти тон је друкчији на клавиру, а друкчији кад се одсвира трубом или на виолини, или кад га отпева овај или онај певач. Скоро потпуно прости или бар сразмерно најпростији, најчистији тонови производе се тзв. звучним виљушкама, дијапазонима. Међу музичким инструментима најчистије тонове даје флаута; али и

ти тонови имају своју специфичну боју. Боја тона постаје отуд, што се у ствари никад не чује један чист тон, већ је један, тзв. основни или главни тон, увек сложен, увек праћен другима који се јављају истовремено с њим из извесних физичких разлога (јер је немогућно произвести у ваздуху одн. на њ пренети потпуно проста треперења). Ти споредни, парцијални (*aliquot-*) тонови се једва чују или слободним ухом и не чују, већ само дају основном тону, стапајући се с њим, нарочиту боју. Основни тон је увек најјачи и најнижи, док су споредни, парцијални (делимични) тонови, који се с њим заједно јављају, знатно слабији али виши од њега, те се због тога зову и *горњим тоновима*.

Да ти сазвучни тонови заиста постоје, утврђено је и експериментално, помоћу тзв. резонатора. То су различне стаклене или металне цеви или кугле које су удешене тако, да одговарају или да затрепере, зазвуче заједно с појединим различним тоновима за које су удешене, — исто тако као што услед једног одсвираног или отпеваног тона у отвореном клавиру затрепери, зазвучи (ресонује) она жица која је удешена за исти тон одн. за исти број треперења. Отуда резонатори, стављени на ухо, веома појачавају онај тон за који су удешени, док остали тонови услед тога — одн. услед тзв. ускости свести — ослабе. Висина, јачина, број и ред или распоред горњих тонова, који прате основни тон и стапају се с њим, је код различних звучних инструмената различан, те је отуда и боја једног тона различна према различном инструменту којим је произведен. Горњи тонови иду овим редом (разуме се, у најпростијем, идеалном случају тј. кад би се сви чули): први горњи тон је октава основног тона, други је квинта те октаве (одн. првог горњег тона), трећи је друга октава основног тона итд. То значи: ако основни тон има 100 треперења у секунди, први горњи тон има 200, други 300, трећи 400 итд. Као што се види, горњи тонови стоје у нарочитим бројним односима према основном тону, јер имају 2 или 3 или 4 итд. пута више треперења, због чега се називају и *хармоничним горњим тоновима*. То важи бар за првих шест горњих тонова. Донекле се и слободним ухом (без резонатора) могу разликовати поједини делимични тонови у једном сазвуку или сложеном звуку и много лакше квинте и терце него октаве, јер се ове јаче стапају са основним тоновима.

Горњи су тонови све слабији, што су виши, а кад су умерене јачине они чине стапање потпунијим и због тога, као што ћемо доцније видети, пријатнијим. Ако се чују и највиши горњи тонови (нпр. осми, девети итд.) онда сазвук постаје оштар, рапав, непријатан; а ако горњи тонови не чине један хармоничан низ, онда сазвук прелази у нескладап шум. Нехармонични су горњи тонови нпр. код бубња, звона итд.

Стапање тонова је у толико потпуније, у колико је простији бројни однос њихових треперења. За то најпотпуније стапање представља, као што смо већ видели, октава, па квинта итд. Као што и најпростији тонови представљају у ствари стапање више тонова, тако се и више таквих релативно простих тонова стапају у даље сложене звуке (двозвуке, трозвуке итд.). И ту ће стапање бити у толико потпуније у колико су основни тонови — који су приближно исте јачине (а има их 2 у двозвуку, 3 у трозвуку итд.) — и њихови горњи тонови у простијим односима између себе.

При извесним — нехармоничним — интервалима или односима два тона, нарочито ако се они разликују врло мало (нпр. за 1 или 2 треперења), сложен звук није непрекидан, већ се осећа наизменично дизање и спуштање, јачање и слабљење звука, т. зв. „*њихање*“.¹ Број тих њихања у секунди једнак је разлици у броју треперења оба тона. За то је њихање све брже, што је већа разлика у висини тонова. У том случају — нпр. ако је број њихања у секунди већи од 6 — њихање т.ј. то периодично мењање (интермитирање), јачање и слабљење звука, може постати потпуним прекидањем звука, што ми осећамо као непријатне „ударе“ тона, који су један од другог јасно одвојени паузама, испрекидани. То је нарочито код ниских тонова случај. Ако је њихање још брже, звук чини утисак непрекидне рапавости. При врло великом броју њихања (преко 132 у секунду, колико се по Хелмхолцу још да опазити) ни рапавост се више не опажа. При чистим, хармоничним интервалима нема њихања, те за то она служе као мерило за чистоћу интервала (нпр. при „штимовању“). Умерена њихања — и ако су њихања скоро увек непријатна — се могу употребити у музици, нпр. за подражавање дрхтања — „тремулирања“ — човечјег гласа итд. Неки (нпр. Р. Кениг) свде на њихања и карактеристично разлагање или одјекивање трубних звука. Физички посматрајући њихања постају отуд, што се таласи оба тона преплићу тако, да се час две одговарајуће половине двају таласа (оба брега или обе долине) узајамно појачавају, а час две супротне половине — кад брег једног таласа падне на долину другог — узајамно ослабе; за то је број њихања једнак с разликом у броју треперења оба тона.

Када два тона истовремено зазвуче, — нарочито ако су ти тонови високи и подједнаке јачине, — онда се чује и један трећи, нижи и слабији тон, чија висина одговара разлици (диференцији) у броју треперења оба прва тона, због чега се тај тон зове *тон диференције*. И тонови диференције постају без сумње услед укрштања (интерференције) звучних таласа, и то или у самом уху (и свакојако у уву-

¹ Колико је мени познато, овај је израз употребио прво г. Св. Максимовић у својим „Основима Психологије, Логике и Педагогике“.

трашњем уху). — т.зв. субјективни тонови диференције, — или, далеко ређе, у спољашњем ваздуху: објективни тонови диференције. У овом другом случају они се могу појачати резонаторима, док то у првом случају није могуће. Међу тим, сам начин на који тонови диференције постају, није нам ближе познат. Није искључена могућност, да они долазе од њихања, пошто је број њихања у секунди једнак с бројем треперења диферентног тона. Код врло ниских, дубоких тонова, не могу се чути тонови диференције, јер су они увек много нижи и тиши него примарни, основни тонови. Пошто пак свака два тона, који се довољно (преко 30 треперења или неки пут и мање) разликују, могу дати и тон диференције, то број тих тонова у једном сазвуку, сложеном из више тонова, може бити веома велики. Јер и тон диференције између два основна тона може опет са сваким од њих или са њиховим горњим тоновима дати тонове диференције, а и ови опет између себе могу дати друге, нове итд.

У физичком одн. математичком смислу имају се увек мањи бројеви треперења одузимати од већих, докле год само њихове разлике прелазе раније поменуто крајњу границу ниских тонова, т.ј. докле год оне уопште дају чујне тонове (тонове најниже, т. зв. субконтра-октаве). Сви се ти тонови, разуме се, не чују, јер или су и сувише слаби или пак падају уједно један с другим одн. с примарним или главним тоновима. Нпр. тон диференције између једног тона и његове октаве не постоји, јер се поклапа с њим. Исто тако ако се један исти број више пута понавља, т.ј. ако се добије из више различних одузимања, онда ће свима тим једнаким разликама одговарати, разуме се, само један тон. У опште се чују само они тонови диференције, који су нижи од основних тонова (а то ће бити ако су ови у границама једне октаве). Код врло малих интервала се чује само први тон диференције, тј. онај између оба основна тона. Остали тонови диференције — другог, трећег, итд... вишег реда — се чују при већим интервалима. Нпр. при седмом интервалу (септими) и не чује се први тон диференције већ само други итд. Што су год слабији, тонови диференције се у толико јаче стапају с примарним тоновима. Ако су врло ниски, дубоки, ти су тонови ретки, испрекидани.

Под истим условима, под којима постају тонови диференције, — тј. услед интерференције звучних таласа — постају и т. зв. *тонови сумације*. Тако их је назвао Хелмхолц који их је први и запазио. Заједно с тоновима диференције они се називају и једним именом: *комбинациони тонови*. Њихов број треперења је, као што већ и само њихово име показује, једнак са збиром (сумом) треперења оба примарна тона. Међутим, ови тонови су од далеко мањег психолошког значаја него тонови диференције, јер су не само далеко слабији од њих, него се често и поклапају с највишима од њих, те за то не играју никакву

видну улогу при стапању тонова. Ти би тонови иначе чинили најчешће нехармоничне интервале са примарним тоновима.

О осећањима која изазива стапање тонова, њихова складност однескладност, говорићемо мало ниже.

Да би се разумеле теорије осећаја слуха, потребно је сетити се анатомске структуре уха. Најсложенији и најважнији део уха су завојци *ушжа*, од којих је сваки једним зидом подељен на два канала. Најважнији, кожни део тога зида је т. зв. *базиларна или основна мембрана*. То је једна фина опна која се састоји из веома много — по некима до 20.000 — попречних паралелних влакана. Та сићушна влакна су различне дужине, јер је мембрана одоздо на горе, ка врху *пужа*, све шира него на доњем. На тај начин основна мембрана личи на какав инструменат од различних жица, од којих свака има друкчије треперење. На основној мембрани се налазе завршеци слушног нерва, т. зв. *Кортијев орган*, састављен из *Кортијевих лукова* и *Кортијевих или слушних ћелица*. На сваком влакну основне мембране стоји по један такав лук састављен из два јако извијена и горњим крајем спојена стубића. По њима се гранају влакна слушног нерва, која иду ка слушним ћелицама, а до којих се треперења звука преносе преко основне мембране.

Ваздушни таласи, који проносе звуке, заталасају прво бубну опну, чија се треперења преносе даље на оне три слушне кошчице у средњем уху (чекић, наковањ и узенгију), којима је задатак да звучне таласе што верније, т.ј. непромењене и неослабљене, преко т. зв. овалног прозора, на који се узенгија наслања, пренесу у трем. Трем је средњи део т. зв. кошчатог лавиринта (унутрашњег уха), који опкољава кожни лавиринат, али тако, да су ипак растављени једним слојем течности (перилимфом). При сваком треперењу бубне опце, узенгија заталаса ту течност, утиснувши се својим доњим крајем у овални прозор. Треперења те течности преносе се, најзад, до основне мембране у *пужу*. Свако такво треперење појединих делова уха траје само дотле, докле трају и спољашњи, ваздушни таласи који су их проузроковали. Ухо је чисто механичко чуло и за то код њега нема, као код хемијских чула (нпр. код ока), т. зв. *наслика* т.ј. трајања осећаја и кад спољашње дражи ишчезну или, ако их (нарочито код високих тонова) и има, како се данас тврди, оне нису квалитативно исте са тоновима иза којих остају, него су просто „зујање“ ушију.

Слушни нерв (*nervus acusticus*) се дели у два огранка: у нерв *пужа* (*nervus cochlearis*) и у нерв *трема* (*nervus vestibularis*). Први је у правом смислу слушни нерв; он је далеко важнији него други, чија се влакна гранају нарочито по кружним каналима, којима се не зна значај за слух (ако они можда не служе, како неки мисле, као апарат за осећаје шума). Међу тим, најновијим испитивањем је утврђено, да

сва три канала, као и нерв трема, служе за одржање равнотеже и оријентисање тела у простору.

По Хелмхолцовој „хипотези резонанце“ свако влакно основне мембране има друкчије сопствено треперење и према томе је свако удешено („штимовано“) за друкчији тон. Нервна влакна пак, чији су завршеци на основној мембрани, имају различне специфичне енергије, тако да свако влакно производи увек један исти, специфичан тон. Чим се дакле јави какво звучно треперење, одмах затрепери (ресонује) оно влакно основне мембране, које му одговара. Сложени звуци се растављају тако, да сваки прост тон заталаса влакно које му одговара. Тако растављена треперења драже нервна влакна, која на њих одговарају својим специфичним квалитетима. Да би пак објаснио и њихања, Хелмхолц је претпоставио, да свако влакно затрепери донекле и онда, кад затрепери које влакно у његовој близини, тј. кад се јави тон, чије је треперење само мало различно од његовог сопственог треперења. У том правцу, проширујући још више способност резонанце појединих влакана и одбацујући хипотезу специфичне енергије нервних влакана, у новије време су многи (нпр. Херман, Ебингхаус и др.) на различне начине модификовали Хелмхолцову теорију; јер се њом иначе не могу да објасне све појаве слуха (нпр. тонови диференције, које је Хелмхолц морао објашњавати треперењем бубне опне и слушчних кошчица, дакле треперењем у средњем уху). Ипак је као најтачнија увек задржана основна мисао Хелмхолцова, његова претпоставка о „клавијатури пужа“, по којој основну мембрану (са Кортијевим органом) треба схватити као апарат за резонанцу, као ресонатор. За то су остале без успеха неке новије, супротне теорије слуха (нпр. Евалдова), које претпостављају да свако звучно треперење надражује основну мембрану њеном дужином, тако да заталасава сва или бар врло многа њена влакна. Том се теоријом да тешко објаснити најважнија способност уха: да сложене звуке анализује, раставља и да истовремено разликује више тонова.

На стапању тонова почива и тзв. консонанца (грчки: симфонија) или сазвучност, благозвучност тонова. Ако се тонови стапају у целину, ако чине јединство или један прост, једноставан утисак, онда се такво стапање назива консонанцом. Консонанца је дакле свако јаче, потпуније стапање тонова. Што је стапање слабије, непотпуније, у толико је и консонанца мања. Тоновима, који се не стапају уједно, већ се одвајају, разликују, дисонантни су (дисонантни), несазвучни, нескладни. Дисонанца је дакле несазвучност, нескладност симултаних (истовремених) тонова. Стапање претпоставља истовременост два тона, али се тонови стапају и при мелодичној сукцесији, у колико један, претходни тон, остаје свеж у свести, кад је други већ наишао. Тоновима, који су консонантни, који се дакле јако стапају, сродни су директно или у

www. првом степену. Остали су сродни индиректно. Два су тона нпр. сродни у другом степену тј. преко неког заједничког трећег тона с којим сваки од њих консонира, док су између себе дисонантни (нпр. *c* и *d* су консонантни преко *g*). То је једна од новијих теорија (Штумфова), која је без сумње најтачнија (*K. Stumpf. Tonpsychologie, Bd. II, 1890, § 19f.*). Старије теорије (нпр. Ојлерова) објашњавају складност тонова (консонанцу) несвесним бројањем или несвесним схватањем простих, правилних бројних односа међу тоновима. Хелмхолцова теорија наглашује нарочито значај њихања за дисонанцу: величина или ступањ рапавости, коју њихања изазивају, одређује величину дисонанце. Консонанца пак почива на директном сродству сазвука (а не простих тонова као по Штумфовој теорији): два основна тона су у толико сроднији, у колико су им више делимичних тонова заједнички. Консонанца је дакле сличност два основна тона која почива на заједници или подударачу њихових горњих тонова. У дисонанци нема те сличности (никако или врло мало), као што у консонанци нема (или има врло мало) њихања. Међу тим, новија истраживања (Штумфова) су показала, да има дисонанце и без њихања и њихања без дисонанце; за то Хелмхолцова теорија није тачна.

Још једна врло важна разлика постоји међу консонанцом и дисонанцом: то је разлика у осећањима, која оне у нама изазивају а на којима почива музика. То су естетичка осећања: допадање и недопадање. Консонанца је, може се рећи, у главном пријатна; она изазива допадање, осећање хармоније (због чега се и сама консонанца назива хармонијом); дисонанца је у главном непријатна, изазива недопадање, осећање дисхармоније. У колико је консонанца јача, у толико је пријатнија: консонантни акорди су у толико пријатнији, у колико више чине једноставан утисак, утисак целине, јединства т. ј. у колико је стапање потпуније; и обратно. У музичком погледу се и дисонанце објашњују консонанцама, консонантним акордима. Данас се све скале одн. сви мелодијски тонови, као што смо већ казали, заснивају на тоновима консонантних (*Dur-* и *Moll-*) тројних акорда. Акорд је сазвук од најмање три различна (по висини) тона приближно исте јачине. Тројни акорди могу бити и консонантни и дисонантни; четворни акорди су увек дисонантни. Дисонантни акорди постају из консонантних. Дисонанце су сазвучи, сазвучавање или истовремено сазвучавање две или три консонанце. У психолошком погледу то је тачно већ и у том смислу, што је сваки привидно прост тон, као што смо видели, у ствари једна консонанца, један консонантан сазвук, јер се потпуно стапа са својим горњим тоновима. У музици се истина не мисли на такве једнозвуче, већ на трозвуче, на тројне (*Dur-* и *Moll-*) акорде, на којима сви остали акорди почивају; али већ у поједином тону, у једнозвучу (одн. у његовим

хармоничним горњим тоновима) лежи скривен трозвук (*K. Grunsky, Musikästhetik, 1911, S. 14 f., 77*). Тако су у C-Dur-трозвучу (c-e-g), где је (c) основни тон, његова терца (e) и квинта (g) у ствари његови горњи тонови.

Што се тиче хармоничности појединих интервала, не влада, изгледа, ни данас потпуна сагласност у мишљењу појединаца. Вековима се све до најновијег времена препирало чак и о хармоничности кварте. Данас се она, поред октаве и квинте (не рачунајући чисту приму: c-c), увршћује у тзв. чисте интервале; а ти се интервали сматрају као потпуне консонанце. За тим долазе „непотпуне консонанце“: велика терца и мала терца (a-c'; 6:5), велика секста (c-a; 5:3) и мала секста (e-c'; $\frac{8}{5}$). Велика секунда (други ступањ: c-d) је очигледно дисонантан интервал, и ако постаје правилним периодичним треперењем (из две врсте треперења чији је бројни однос — 9:8 — врло прост). Дисонантна је и велика септима (15:8; седми и последњи ступањ у скали, не рачунајући октаву, чији је однос према првом тону, као што смо видели, 2:1 или $\frac{16}{8}$). Дисонантни су, најзад, и сви промењени, проширени или сужени интервали. Али у музици се не рачуна са консонанцом и дисонанцом појединих интервала, т. ј. са двозвучима, већ са трозвучима, са акордима, са хармонијама (хармонија је грчка реч која одговара латинској речи акорд). За то је за хармоничку музику, за стварање хармоније, велика терца важнија него кварта, која се сматра само као допуна квинте (до октаве). Због тога што код старих Грка велика терца (дитонус) није важила као консонантан интервал, већ као парафоничан (т. ј. између симфоније или консонанце и дијафоније, дисонанце), није био употребљен *dur*-акорд (основни тон — велика терца — квинта), вели један историчар грчке музике (Bellermann), и за то се није могла развити хармонијска музика.

Хармонија у ширем музичком смислу је следовање, везивање акорда. Хармонија је дакле шири појам него консонанца. У њој се могу употребити и дисонанце које се после опет „разрешују“ у консонанце изостављањем тонова, који сазвук и чине дисонантним, кварећи утисак целине.

Дисонанци има у музици веома много. Тако оне постају ако се при спајању две хармоније (два консонантна акорда) већ у времену првог акорда одсвирају или отпевају унапред и тонови који припадају тек другом; или ако се умеђу прелазни тонови (нпр. *cis* између *c* и *d*), којих у главној скали нема, да би се нпр. подражавало природном говору, плакању итд. Акорди се не везују само хармонијски него и мелодијски. Данас је истина у музици омиљено везивање акорда без мелодије или, како бар поборници такве музике тврде, с мелодијом оју тек треба погодити, која се с муком мора нагађати. Међу тим, и

ако се о чистој мелодији можда не може говорити — већ за то што је и поједини тон у ствари један акорд, једна хармонија — ипак је мелодија, ако не старија и важнија од хармоније а оно бар исто тако првобитна и исто толико важна, исто тако богат извор најчистијих, највиших естетичких осећања.

Мелодија је једна уређена сукцесија тонова која почива на музичкој скали одн. на хармоничким интервалима. Музичка скала управо и није ништа друго до избор извесних тонова одн. ступњева, интервала, који се употребљују за стварање мелодије. Са свим потпуно мењање, у прелазима много мањим од полутонских, је немелодично. Мелодија иде од тона ка тону (на више или на ниже), везујући један с другим. У тој вези, у смењивању различних ступњева, различних односа (целих и полутонова), у прелазима из једног тона ка другом тону — не у самим појединим тоновима — лежи драг мелодије.

Осим својом садржином, својим квалитативним односима, тонови у сукцесији (један за другим) дејствују и својим обликом, својим распоредом у времену. Тај распоред, тај облик је *ритам*. Ритам претпоставља правилно периодично следовање тонова. Кад год је дато такво следовање, ми га рашчлањавамо, уносимо у њ извесну поделу. И у монотону куцање часовника, и у једнолико цурење кишних капљица (ако није сувише споро, у великим паузама) ми уносимо лако и радо ритам, т.ј. извесан распоред, извесну поделу. Ми одвајамо једне тонове од других, задржавајући се дуже на једнима него на другима, и ако су они сви истог трајања. У исто време ми наглашујемо, дижемо, појачавамо једне, а спуштамо, слабимо, управо остављамо ненаглашеним друге тонове, и ако су сви они исте јачине. Дужи (продужени) тон изгледа увек наглашен; наглашен тон изгледа увек дужи. Промена трајања тона је нераздвојна од промене јачине; и обратно. Ритам је распоред у трајању тонова, однос њихових трајања. Али с променама у трајању иду паралелно и промене у јачини. У том смислу ритам је исто што и *такт* (у поезији „метар“) т. ј. периодично дизање и спуштање, смењивање наглашених и ненаглашених чланова, тонова. Основни ритам је двојна подела; двочлан ритам (први члан наглашен и, следствено дужи, други члан ненаглашен и краћи) је најпростији ритам или такт (то је $\frac{2}{8}$ — такт или т. зв. такт марша). Ритам, као распоред према трајању тонова, и такт, као распоред према њиховој јачини, се истина у музици одвајају; али у ствари, по својој психолошкој природи, они су нераздвојни. Такт је управо само најпростија ритмичка јединица. Ритам се састоји из тих јединица, из тактова, из понављања тактова; он је заједничко име, општи појам за све различне врсте тактова. Из најпростијег, двочланог такта постаје скоро исто тако прост трочлани такт (први члан наглашен,

Друга два наглашена; $\frac{3}{8}$ -такт, „валцер-такт“). Сви сложенији тактови се дају свести на двочлани и трочлани такт.

Веома важну улогу игра у музици поред висине, јачине и боје још и трајање тона. За то је тачно одређивање брзине у времену, једно мерило времена (темпо), по коме тонови треба да следују један за другим, као што је познато, од врло великог значаја у музици. Ухо је пак необично осетљиво за разлике у времену. И необично фина, апсолутна осетљивост за разлике у висини тонова на крају крајева је такође само веома фина осетљивост за разлике у трајању тонова. Јер висина тонова зависи од броја треперења у секунди, а то значи, од трајања појединог треперења: за то се тонови (у средњим висинама) разликују по висини и онда кад њихова разлика, као што смо раније видели, износи само $\frac{1}{5}$ једног треперења. Да би у опште произвели осећај (не и да би се јасно схватила висина), за понеке тонове је довољно трајање у хиљадитим деловима секунде или чак и у деловима тих делова (нпр. за g^4 само $\frac{3}{5}$ од хиљадитог дела сек.). По извесним мерењима (Маховим) ми исто тако лако примећујемо разлике у трајању истих тонова: тон, који траје $\frac{1}{2}$ сек. довољно је продужити само за $\frac{1}{120}$ сек., да би се осетила разлика. Најзад, два се тона разликују као два — не спајају се у један — ако их раздваја интервал од само $\frac{1}{500}$ сек.

За простор пак ухо је врло непоуздано чуло. Локализација осећаја звука је врло неодређена, и то нарочито одређивање правца и даљине звучног извора спреда и позади, док је локализација десно и лево нешто мало поузданија. Нарочито се брка спреда и позади, одозго и одоздо, кад се глава и, следствено, уши не крећу. Међутим, услед различног кретања главе одн. ушију (од места звука или ка њему), јачина звука се мења и ми, нарочито користећи се још и ранијим искуством, доносимо закључке о правцу и даљини звука. Али недостатке у том погледу ухо богато накнађава као „чуло за време“, како је с правом названо због своје необичне осетљивости за разлике у времену. Ухо је такође названо (Циен) и „чисто квалитативним“ чулом. А шта нам оно у том погледу даје, какво квалитативно богаство, колико душевно благо, видели смо у току горњег излагања.

Др. Борислав Лоренц.

ХУМАНИСТИЧНЕ СТУДИЈЕ И ЕКСАКТНЕ НАУКЕ.¹

од

Ханрија Поенжареа

члана француске академије и академије наука.

Могу ли се научници користити ваљаним језичнокњижевним образовањем или је то образовање за њих само некористан раскош? Јасно је пре свега да би им оно, ако се не би њим користили толико колико научници, било увек корисно толико колико људима; они нису непрестано затворени у својој радионици; они живе животом свега света и ништа од онога што је људско не треба да им је туђе; али то није питање које хоћу да расправљам овде. Ја не говорим о човеку, већ једино о научнику и хоћу да покажем, колико ће његов научни рад постати плоднији, ако је његов дух примио здраву храну класичне књижевности.

Заиста ја нећу тврдити да сваки, који није прошао кроз класичне студије, треба да се одрекне тога да постане научник; чињенице би ме одвише лако утерале у лаж; дух (геније) налази увек свој пут и крчи га по потреби кроз најгушће чисте; али тим се неће да каже да није боље ходити великим путем; нећу ни то да вам наводим списак свих великих научника, који су у исто време били научници првога реда и духовити књижевници; било би одвише лако мени одговорити да се цео свет, има тек педесет година, користио класичним образовањем и да су га ти велики људи примили као сви њихови савременици. Па ипак верујете ли ви да би Гаус, да би Лаплас, да би толики други били оно што су били да се нису изоштрили књижевношћу?

Да, то је истина: пре педесет година нико не би за корисно држао доказивање, којег се ја лаћам данас. Толико је истина, коју хоћу да браним, била очигледна и изван сваке препирке. Али од онда су дошли апостоли користи. „Шта значе“, говораху они, „ова узалудна граматичка вежбања, у којима наша деца троше своје најлепше године? Зашто их остављати при старом свету, који је мртав и који се неће вратити више, у место да им се покаже одмах нови свет који

¹ Овај је говор знаменити математичар Поенжаре говорио на француском језику у шестом редовном годишњем скупу бечкога „друштва пријатеља хуманистичне гимназије“ 22. маја 1912. год., у свечаној дворници бечкога универзитета. „Науке“ (sciences) су ексактне науке — математичне и природне науке. Говор је штампан на француском језику у „Mitteilungen des Vereins der Freunde des humanischen Gymnasiums“. 1912. L. 52. — 62. За речи „l'esprit de finesse“ нисам могао наћи у нашем језику бољих речи од речи „дух расуђивања“.

Ј. Лукић.

је жив? Освојења научна се гомилају; требаће година учења да их присвојимо. Ове скупочене године ми не можемо расипати. Књижевно образовање је само губљење и расипање времена. Треба ићи право намери, па да се иде брзо“. Господо, математичари кажу да је права најкраћи пут од једне тачке до друге, али они немају право и ја ћу то показати сад.

После апостола користи дошли су статистичари. Они су показивали успехе што су их постигли при научним испитима ученици реалних школа. То бејаше бедан разлог. У реалним школама почињу се науке раније. До дана испитнога прелазила се њихова грађа два пута чешће, него што су је прелазили другови им класичних школа; на послетку то се зна на памет. Али стварање духа није се користило овим непрестаним преживањем. Ученик је више учио, али је мање способан за учење. Не треба у школи учити, већ у животу. У школи треба да учимо учити. Дођите дакле десет година после испита, па видите шта су постали једни, а шта други; они који знађаху добро свој програм, јер су га прешли сто пута и они који су о том имали само општи поглед, али чији дух бејаше врло прекаљен.

Ови, рећи ће се, не би мање дух прекалили да нису губили своје време у граматичи. Ах граматика! О њој се рекло много зла; поступа се с њом данас као са нечим сумњивим; хтело би се да се она избаци, па да се језици уче без ње и измислио се директан метод, који би допустио да се буде без ње. Не мислим да је граматика најкориснија од језичнокњижевних струка, али ипак мислим да се не би имало права презирати је и не разумети корист, коју граматично вежбање има за стварање научникова духа.

Сећам се једне приче, коју сам чуо од главнога надзорника математичне наставе, господина *Vacquart*-а. Он надгледаше један разред реалне школе, чији наставни план бејаше у то доба мање књижеван него што је данас и питаше једнога ученика о познатом правилу, које нас учи да се производ не мења, кад се промени ред чинилаца. Знак множења може се казати било у облику „(чинилац) који (номинатив) множи“ било у облику „(чинилац) који (акусатив) множи (други чинилац)“ (*qui multiplie, que multiplie*). Чим је помечуто правило утврђено, има се права употребити без разлике један или други облик; али пре него што је се оно доказало, немамо права да употребимо један место другога. Ученик наравно не осети ових разлика и он изговори доказ који знађаше готово на памет и мишљаше да га добро зна употребљавајући сасвим наопако оба облика. Надзорник га прекиде и покуша да га доведе дотле да види своју погрешку; у том није могао успети. *Кoji* (*qui*) је субјекат, *који* (*que*) је директан објекат. Ученик није разумео, а исто тако ни његови другови. Субјекат и директан објекат били су за њих речи без смисла.

Они су се сећали нејасно да су некада, када су граматички анали- сали, називали редовно подметом реч, коју су видели пред глаголом, а директним објектом реч, која је била иза глагола. Шта више они су знали да ово правило није било без погрешке и да су се, кад се оно употребљавало (што је међутим било још најпоузданије), добивали каткад задаци за казну, али одатле до схватања једва осетне разлике, у којој се овај сиромашни господин Vasquart трудио да је они схвате, било је далеко. Никад се, говорио ми је изврсни надзорник, не би сличан догађај могао догодити у латинском разреду.

Верујем заиста да би се нашло данас, у разредима наших реал- них школа, духова боље израђених. То, што је надзорник Vasquart видео, не би се више поновило у истом облику. Али има гомила не- милих догађаја исте врсте, ситнијих, мање големих, мање очигледних, што чекају младе људе, који прилазе учењу наука, а нису постали гипки гимнастиком разума, која се зове граматика. Наши западни је- зици, нарочито француски језик, јесу танка и тачна оруђа, која својим многоструким флексијама, редом речи и својим везама казују прелазе бескрајно ситније, него што је она разлика, која се била измакла ученицима, о којима тек што сам говорио. О свима овим ситним пре- лазима математичар мора себи да да рачун; да се само један прелаз промени, онда пада све његово расуђивање; и он мора о њима да да себи рачун без напрезања; треба да је навика, разликовати их од првога погледа, постала за њега друга природа.

Има заиста два начина разумевања; може се разумевати у главном и у појединостима. Дете разуме у главном; за дете је реченица клата и његов нагон би га навео да је пише као једну једину реч. Свака реч је средиште удруживања мисли, које средиште подиже око себе кружне таласе; реченица то су покрети, који излазе из гомилања ових таласа; дете види само ове покрете, али оно не зна да одваја оно што је у њих од ове или од оне речи.

То је разумети као што види кратковид човек, којем се различни делови од предмета чине као пеге, које се сливају једне у друге и које су сличне оним пегама, којима се људи диве у сликама неких нових сликарских школа.

Каква је јасност ових слика, такво је обично и разумевање ре- ченица. Дивљак и сељак неће никад знати за друго разумевање. Многи одрасли и шта више образовани људи задовољавају се тим разуме- вањем за обичне потребе у животу, чувајући право разумевање за нај- теже проблеме. Кад се уче живи језици по модерној методи, трудимо се да тачно постигнемо да ово просто разумевање туђих реченица предњачи разумевању по појединостима, које треба да буде стечено тек доцније. Доста је да се не иде „на лево“, кад се заповеда да се

иде „на десно“. Не треба рашчлађавати прави смисао речи „на десно“. Једном речи, то је доста за живот.

Али то није доста за мишљење, није доста за учење науке и нарочито математике. Математично мишљење је као танка справа за таљење метала; ако јој се дају одвише крупни комади, они неће пролазити; треба јој мање крупне грађе, пре свега истрвене тако рећи рашчлађавањем речи.

Казали су ми да хинески језик, који је једносложен и без граматике, не може да искаже неке ситне прелазе, које ми исказујемо променама речи и да су „небесници“ због оскудице у оруђу, које им допушта тачно мислити, од науке одвојени и да ће остати одвојени. За Французе, који разумеју свој језик само у главном, као дете, за оне једном речи, који немају граматике, француски језик је што и хинески језик.

Реч је о прелажењу од једнога од ових начина разумевања ка другом; треба се одучавати сматрати реченицу као кладу; треба разликовати њене различне делове, њихове узајмичне односе и многоструке ситне прелазе, који постају од промена речи; треба учити видети све то једним погледом. Треба дакле себи ломити дух рашчлађавањем облика у речи. Начин основних школа и начин модерних школа то је граматично рашчлађавање, вежбање најдосадније од свих вежбања, које захтева много писања за мало плодова и при којем се помажемо извежбаношћу и емпиричним досеткама без васпитне вредности.

Други начин употребљава превођење с туђега језика и превођење на туђи језик. Овде ученик мора замењивати речи једнога језика речима другог језика, метати их у падеже и на место према језику на који се преводи, то што га гони да мисли о њиховим узајмичним везама. У осталом то нису више апстрактни обрасци, којима он влада, већ речи, од којих свака има своју особину и које имају још мало живота. Мерите колика се корист добива, кад се преведе на туђи језик само једна страна и цените према том колико би листовна хартије требало исписати, па да се изврши граматично рашчлађавање овога истога текста.

Али зар се не би могли постићи исти резултати живим језицима, који су подеснији стога, што се могу практично употребити, јер се говоре? Пре свега уче се данас ови језици по директном методу, то јест у главном; реченице се сматрају као кладе, то јест без граматике; прогони се превођење с туђега језика и превођење на туђи језик као јерес коју треба спалити. Па кад бисмо се оставили и овога директнога метода, нови језици, који су сви аналитични и који су као у калулу саливени, не би могли заменити старе језике, који многострукошћу и богатством својих флексија и збијеношћу својих синтакса

имају других начина да искажу исте прелазе у значењу речи тако, да се не може прелазити од једнога језика другом, а да се не пази на све ове прелазе.

То показује узгред колико су неразборити они, који хоће да се учи латински језик по директном методу. Ја не знам да ли би се језик учио с мање напрезања; али то би мало значило, ако је напрезање то што користи, а не језик. Ако вам лекар пареди да идете у високе горе да себи оснажите мишиће, онда се не треба возити, већ треба ићи пешке.

А било би још много горе учити француски језик по директном методу. Због тога би млади људи, који не знају латински језик, намах изгубили сваку могућност да икад разумеју француски језик тачно и у појединостима. Директан метод учи нас у немачком језику свему оном што од њега знају Немци, који нису ишли у школу, а и то није за презирање. Кад пређемо границу, ми покрвенимо од келнера због својега незнања; немачки језик, како га говоре келнери, био би за нас већ добит; француски језик, како га говоре келнери, то би заиста било још мање. Ја сам већ напред казао да то није онај француски језик, који је за математичаре.

„Али ако је само вежбање у анализи намера, коју треба постићи, зар будући математичар не може постићи непосредно, борећи се од почетка с грађом, на којој ће имати да ради после тога, с количином, бројевима и сликама?“ То би било упрезати волове иза плуга. Крупне комаде, које ова анализа треба да иситни у прашину, паметно је изломити прво у мање комаде; радити друкчије то би било штети сварити пре него што се жвтало. Та анализа врши жватање; она нам даје сварљиве елементе. Облици речи, који су производи овога првога обрађивања, имају још нешто стварно и нешто што је готово живо; они су стога мање немали младој деци, која се могу упознати с њима у доба, када би им математика била неприступачна.

То, што сам казао о математичару, вреди и о природњаку. И он мора мислити и по том различлањавати, разликовати елементе предмета, које они испитују, одвајати их мишљу једне од других, поредити их и састављати их. Све ће он то научити радити или језичном анализом или математичним вежбањем; али овај други пут њему је у опште затворен. Биолог има исто толико мржње према математици колико најједностранји књижевник. Ови чисти облици математичаревих, који му се чине празни, без боје и без живота, задају му смртну досаду и за њега су без интереса; он је готов да у њима види тако исто празно као и немилу оруђе. Не остаје му дакле други пут, којим би ишао до пут хуманистичних студија. Ова граматична анализа, плод граматичнога упореднога учења језика, биће му обилато довољна као

гимнастика и она ће се мање противити његову укусу, јер ће му она нудити предмете још нелишене сваке боје и свакога живота.

Има једно на што се жали цео свет. То је што неки научници и неки инжењери не знају да искажу своје мисли јасним и тачним језиком. То је оно што се називало у нас кризом францускога језика и оно што се без сумње назива у вас кризом немачкога језика. Није се оклевало окривљивати за ово незгодно стање слабу хуманистичну књижевну наставу. Сви људи не могу бити велики писци и вештаци на перу; слика, боја стила, нагласци у речитости и срећни изналасци речи могу им недостајати и они могу бити без њих. Али је свима потребно да буду јасни и да не замарају читаоца. Најдуховитије мисли остаће некорисне, ако не можете учинити то, да их разумеју они што су око вас. Њутон би, пренесен изненада у Хину, умро непознат и не би могао довршити своје дело, јер Хинези не разумеју енглески језик, а свакога дана, то заиста треба рећи, излазе научне расправе, које су може бити узвишене, али ми нећемо о њима знати никад ништа, јер су писане језиком, који је сличан хинеском језику. Многи људи од посла жале се што добивају од својих инжењера извештаје написане истим (хинеским) језиком.

Има, као што је то напоменуо скоро госп. Лешателије, један скуп врло простих правила, која је довољно употребити, али их треба употребити, ако човек хоће да буде уверен да ће га други разумети. Потребно је особито навићи се сређивати своју мисао и не почињати њено разрађивање, док се није утврдила једна основа и треба се навићи не настављати то разрађивање своје мисли без ове основе. Ова основа треба да је логична и да се чини таква не само оном, који је њу смислио, већ и свима његовим читаоцима.

Чини се да је ту само реч о сасвим спољашњој тачности; стало је до тога да се пише на начин разумљив, као што је стало и до тога да се има читак рукопис. Ако не знаш читко писати, твоје најбоље мисли измаћи ће се оном којем пишеш, јер ће се он одрећи тога да чита твој неразговетан рукопис. А међутим даје се вештини лепога писања само значај другог реда; има врло великих људи који пишу „свраче ноге“; они не морају писати разговетно, ако узму секретара. Зар се не би могло радити тако исто у овом што се тиче стила. Духовит човек био би тај, који би само мислио, а поред њега био би један скроман мањи чиновник, један писар, који би те његове велике мисли исказивао језиком разумљивим осредњим људима.

Ах, али не! „Стил, то је сам човек“, рекао је Бифон; ако је стил непотпун, онда је и човек непотпун; добро писати то је добро мислити; и ако се хоће да пише с помоћу својих помоћника, требаће их молити и да мисле за нас. Разумљивим језиком треба писати не само зато да нас други разумеју, него и зато да и сами себе добро

www.razumeo. Мисао је потпуна само онда, када је она потпуно исказана; дотле је она само неодређена и нејасна, она постоји тако рећи само као могућна. Она не може да ствара нове мисли исто тако као какво биће, које није још скинуло своје ларвне обликe и које је неспособно за распад. Ако оставиш другом бригу да мисли на њен завршни облик, она није више твоја; ако је не ослободиш њених омотача, она ће остати неплодна или што је још горе — она ће те преварити и завести на странпутицу. Чинило се мало пре да ја ценим мало лепо писање; али није тако. Колико бих погрешака избегао ја у својим алгебарским рачунима, да сам имао лепши рукопис; колико ми је се пута догодило да рђаво препишем своје једначине, јер сам сам свој рукопис рђаво читао. И заиста су они, који немају стила, изложени сличним неприликама, али у области бескрајно вишој од *ове рачунске*, у области расуђивања и чисте мисли.

Могло би се само мислити да научна настава у овом погледу још може бити довољна сама себи, на пример стилизовање математичнога задатка могло би се научити исто тако лако као и стилизовање каква превода с туђег језика или какве приповетке. То би била погрешка; свагдашњи живот не допушта нам да у то сумњамо; али није доста потврђивати ову чињеницу, треба јој наћи и објашњење. Математични задатак у опште је нешто врло тешко, бар по оном што тврде ђаци, којима се задају задаци. Изналажење нових мисли тражи од детета највеће напрезање, за које је оно способно и не остаје му више моћи да их уређује и да им даје добар облик. Мисли ће му доћи како могу и у ма какву реду; оно је још захваљно што му се оне појављују макар и неуређене и оно ће их показати такве какве су му се појавиле. У књижевном задатку напротив оно осећа да је главно управо распоред грађе, тачност и јасност стила; оно нема друго што да ради; мисли, које има да исказе, њему су добро познате; ђак нема да се напреже да им обухвати целину и стога их може лакше уредити. Ја додајем то да ће му друговање с великим писцима стављати непрестано пред очи угледе; ако је учитељ добар, он ће звати натерати ученика да добро гледа ове угледе и да их гледа с коришћу. И то ће бити угледе у исто време и за састављање и за стил. За стил има још само један начин да га добро створимо, а то је превођење с туђег језика. Кад је ђак добро разумео један стари текст, он треба још да га каже својим материнским језиком и то је најбољи начин да се научи матерински језик, јер треба њим да каже оно што се најпре мислило на туђем језику.

Књижевност, добро предавана, може бити и корисна школа за посматрача. Истински песници знају посматрати; они не употребљавају своје епитете насумце, они их пишу, пошто су посматрали. Ако професор зна свој посао, он неће пропустити ниједну прилику да по

каже ученику тачност једнога епитета; али да би о тој тачности ученик могао судити, треба да он сам научи посматрати. Ви мислите може бити да ја говорим овде о будућем биологу, али не говорим.

Биологу то не треба; гледаће му је урођено, иначе он неће учинити никад ништа ваљано. Али напротив математичару је потребно да га науче да посматра, а то му је исто тако потребно као и сваком другом. Као што нема посматрача, који нема каткад прилику да размишља мало, тако нема ни мислиоца, који не би морао да посматра.

Сав свет слаже се у том да је језичнокњижевна настава, добро схваћена, најпогоднија да развије у нама „дух расуђивања“ (*l' esprit de finesse*). И као што је „дух расуђивања“ (*l' esprit de finesse*) потребан свему свету, јер цео свет треба да живи, јасно је да је језичнокњижевно образовање потребно научницима као и свима људима. Само се обично мисли да им је образовање потребно да постану само људи, а не да постану научници и у том се људи варају.

Може се бити, рећи ће ми се, научник и шта више велики научник без икаква „духа расуђивања“ (*l' esprit de finesse*) и сваки може познати људе од науке, који, могло би се чинити, немају тога духа. То би се могло чинити само површном посматрачу. Ако сретамо толике математичаре и толике природњаке, који су у обичном животу каткад неспретни, то је стога што они, одвучени својим мислима од прилика које их опкољавају, не виде оно што је око њих. Али ако они не виде, то није зато што они немају добре очи; то је само стога што они не гледају. Они ће се својим очима знати послужити, кад се узговори само о оним предметима, који им се чине занимљиви.

„Математички дух“ нам допушта да судимо по потпуним, поузданим и добро постављеним претходним поставкама; али потребан је „дух расуђивања“ (*l' esprit de finesse*) сваки пут, кад се хоће да нађе истина из многоструких и непоузданих података, између којих података треба бирати. Област овога духа је дакле много пространја него што се мисли. Он није никако ограничен на оно што се тиче књижевности или на оно што се тиче друговања људи међу собом. Мисли ли се да се научник, који има да реши какав проблем, не налази никад пред непоузданим подацима? Оставимо физичара и биолога: доказ би о њима био одвише лак; али шта да се каже о чистом математичару? Он треба да докажује и његови докази треба да се оснивају на стени и да састављају постојане споменике; за тај је посао створен „математички дух“ (*l' esprit géométrique*).

Али пре него што докаже, он треба да пронађе; али нико није никада нешто пронашао самом дедукицијом. Чиста логика не може стварати; има само један начин за пронашавање, а то је индукција и за математичара и за физичара. Али према индукцији првенство има инстинкт пронашања и способност бирања; треба се задовољити посма-

трањем и не чекати поузданост; и овде нам треба „дух расуђивања“ (l' esprit de finesse).

И због тога има две врсте математичара; има их таквих који имају само математички дух; они ће бити корисни радници, који ће ићи с успехом сасвим означеним путевима; треба нам оваквих људи и то треба нам их много. Али поред ових многих математичара има и таквих, који имају „дух расуђивања“ (l' esprit de finesse), а то су они, који стварају; једна страна, коју они напишу, вреди колико читава књига. Може бити ваљано да се ова драгоценост и у људи који немају језичнолитерарне образованости; ја бих могао за то навести примере; има заиста људи, који имају „дух расуђивања“ (l' esprit de finesse) од природе, па им стога не треба туђа помоћ; али то је изузетак, већина људи има само клицу те способности и само образованост може ту клицу развити.

Ја сам узео реч „дух расуђивања“ (l' esprit de finesse) у про-страном смислу; није реч само о познавању људи, и ако ово познавање није на одмет, па чак и за научника, који је, не могући да види све сам собом, нагнан да се ослања на сведочанства других људи. Каквим погрешкама није изложен, ако не зна оценити та сведочанства и измерити њихову вредност! Али и ако узмемо реч у њену општем смислу, зар не видимо да су језичнолитерарне студије за чудо способне да нас вежбају у вештини погађања; зар скроман ученик, који преводи просто с туђега језика, нема свакога тренутка прилике да од два смисла, граматички могућна, бира и погађа који је од њих тачан?

Али није то најглавније! Учењем старе класичне књижевности учимо се ми најбоље да се одвраћамо од онога што има само случајну и посебну корист, учимо се да се старамо само за оно што је опште и да тежимо увек неком највишем савршенству. Они, који су је окусили, постају неспособни да ограниче свој видик. Спољашњи живот говори им само о њиховим користима једнога дана, али они га чују само у пола; они хитају да виде нешто друго; они свуда чезну за једним вишим отачанством.

Може бити могло би се озбиљно замерити класичним студијама због овога. Ако треба желети да од десет младих људи њих девет постану трговци, зар није опасно огадити им још унапред оно што треба да испуни њихов живот? О овом нисам властан да говорим; за то би требало питати трговце и инжињере; у осталом они су већ одговорили на то и они су се у већини изјаснили у корист класичних студија. Али то није мој задатак овде; ја тражим само то како треба радити, па да се створе научници.

И то је сасвим јасно! Научници не треба да се одрекну стварања практичних намера; он ће их без сумње и постићи, али треба

да их постигне тако, да му оне буду као неки сувишак. Не треба никад да заборави да је особити предмет, који он проучава, само део велике целине, која тај део превазилази бескрајно и да љубав и радозналост за ову велику целину треба да је једини покретач његову раду. Наука је имала дивних примена, али наука, која би гледала само на примене, не би била више наука; она би била само „крива музара“. Нема друге науке осим науке, која тражи истину ради истине.

Треба се пењати више и све више да се види све даље. За правога научника је врх, на који тек што је се успео, само претходни ступањ, који треба да га води вишем врху. Ето какав је дух, који треба да га одушевљава. Тај дух, то је онај дух, који је вејао некад над Грчком и који је учинио да се ту роде песници и мислиоци. Остаје у нашој класичној настави нешто од старе грчке душе, нешто што нас гони увек да гледамо у висину. И то је драгоценије за стварање научника него читање многих математичних дела.

Још једну реч па да завршим. Корист није једини непријатељ класичнога образовања, оно има и једнога унутрашњег непријатеља, а то је употреба учености на зло. Употребила се та ученост на зло у Француској и то се називало угледањем на Немачку. У слици, у којој сам гледао да вам изнесем добротинства језичнокњижевне наставе, ви морате опазити да ученост не заузима у опште никакво место. Треба да је професор учен, али не треба да допусти да се то види. Ништа није противније „духу расуђивања“ (l' esprit de finesse) него педантизам.

ОШТАР И ШТЕТАН.

(чл. 42. ЗАКОНА О СРЕДЊИМ ШКОЛАМА).

У једно време беше овладала бојазан у вишим круговима нашим да ће нас преплавити школовани људи. Израчунало се, по нечем, да имамо школованих људи више него што нам треба. Хиперпродукција интелегентних задаваше бриге и Влади Краљевине Србије, која не могаше да понаместа све кандидате за чиновничка места у маленој Отаџбини нашој.

Као да је тај страх ушао био и у Министарство Просвете. Само се тим да пласира све јаче поштравање одредаба којима се сузбијаше јача навала у средње школе. Уводи се школарина, заводи се нижи течајни испит, отежавају се погодбе за благодејање, не примају се у школу деца старија од тридесет година, поштравају се казне за ученике, даје се право Професор. Савету да може на крају тромесечја

отпустити из школе ученике који не покажу повољан успех. Отежати улазак у средњу школу, избацити из ње ученике који од прве не покажу довољно марљивости — то беше смисао измене ранијега закона о средњим школама. Није се више тежило да што већи број прође кроз средњу школу, већ да се што чешће врши одбир оних који наваљују у школу.

Не знамо шта ћемо с толиким школованим младићима; нису нам потребни многи кандидати за чиновничке положаје: такве су речи падале с врха државне управе.

Да је ово тврђење било нетачно; да ми, ни у онај мах ни доцније, нисмо имали не само суфицита у школованим људима него ни довољан број за најважнија места у разним гранама државне управе: доказ је у том што су недошколовани, нестручни људи заузимали важне положаје. А тек се данас види сасвим јасно, како нам је сувише мали број људи спремних да заузму положаје и у судској, и у полицијској, и у финансијској, и у просветној — у свим струкама у проширеној Србији.

Погрешан је био рачун, па погрешан рад, и сад тешке последице таквога рада.

Дотакосмо се само узгред ове теме, да бисмо скренули јачу пажњу на једно питање о којем хоћемо да проговоримо.

У низу одредаба, којима се сузбија нагомилавање ђака у средњим школама, поменусмо и овлашћење, дано Професор. Савету да може, крајем тромесечја, отпустити из школе ученика који не покаже повољан успех. Та одредба, унесена једанпут у закон о средњим школама, задржана је и до сада, и ако је закон од тога времена двапут мењан. Према томе, могло би се рећи да је умесност и оправданост њена баш тим најбоље доказана, што ни наставничке колегије, ни Министарство Просвете не налазе разлога да је избаце из закона.

Ево у целини те законске одредбе, која је ушла у чл. 42. закона о средњим школама:

„После другог тромесечја, Професорски Савет, на предлог Разредног Већа, може неспремна, немарљива и неуредна ученика отпустити из школе с тим, да на крају исте школске године полаже разредни испит из свију научних предмета тога разреда. За ученике поновце оваква се одлука може донети одмах на крају првог тромесечја“.

Професорском Савету даје се право да отпусти из школе ученике који су неспремни, немарљиви и неуредни. Он може отпустити, ако му Разредно Веће предложи за отпуштање, ученике који немају повољан успех, који су немарљиви и неуредни.

У неким школама ова одредба законска није никако ни примљивана; друге су школе ређе чиниле употребу од ње. А било је случајева

из којих је отпуштан велики број ученика. Само једнога тромесечја отпуштено је из једне школе, на основи 42. чл. закона, више од четрдесет ученика.

Јесу ли сва ова деца била неспремна, неуредна и немарљива? Како се то десило да се у једној школи натрпа толики број такве деце? Да ли су наставници, јесу ли Разредна Већа одиста стигли да упознају ту децу, да стекну тврда уверења да су ти ученици и неспремни и неуредни и немарљиви? Је ли се ко потрудио да загледа у кућу у којој живе та деца, да упозна средину у којој се она крећу, да их извуче из рђаве околине?

Разредни старешина можда није стигао да то све сазна, свакојак није ни могао за тако кратко време (за три, за шест месеци) упознати све ученике, сазнати све тешкоће с којима се боре поједина деца. Понекад то апсолутно није ни могућно, кад у једном разреду има по 60, па и 90 ученика.

У школама с толиким бројем ученика у разредима не да се ништа озбиљно ни радити. Разредном старешини не може се пребацити нехат, ако он и за три и за шест месеци не упозна своје ученике, а још мање се може захтевати од њега да их све походи у њиховим становима и да проучи средину у којој живе.

Осећајући силан терет од тако великог броја ученика по разредима, где нема ни довољно простора, често ни седишта за све ученике, разредни старешина и сви наставници који раде у таквом разреду једва чекају — не треба рећи: нарочито траже — прилику која би донела могућност за разређивање ученика. У тако многобројним разредима не може одржати ред ни највештији наставник. И деца, збијена, не могу остати мирна и пажљива. Она дају повода и сама, да се код наставника њихових створи уверење: да су сви, немирни и непажљиви ученици, немарљиви и неуредни. На њима се, без много омишљања, врло лако примењује чл. 42. закона. Отпуштају се ученици из школе, да би начинили више места својим друговима, који у том моменту нису обележени као неспремни, немарљиви и неуредни. Отпуштају се из школе ученици, да би створили могућност за правилан рад у разреду, који је био засут великим бројем ученика.

По чл. 28. закона о средњим школама, дужна је свака средња школа примити све ученике из своје школске области.

Због ове одредбе, многе школе унишу двапут већи број ученика него што може стати у школску зграду. Не имајући довољно просторија за отварање паралелних разреда, школска управа натрпава ученике у учионице тако, да често на једнога ученика не дође ни по три кубна метра, а разреди добију по двапут већи број ученика него што је законом одређено.

Школа у овом случају подсећа на разграђену ливаду, у коју улази ко год хоће.

Закон, одредбом једнога члана, потиरे одредбу другога члана. Морају се примити сва деца из шкоске области, па макар их дошло и по стотину на сваку учioniцу, а закон (чл. 27.) одређује да број ученика у нижим разредима не треба да буде већи од педесет, у петом и шестом да не буде већи од четрдесет, а у седмом и осмом — тридесет ученика.

Као да је глагол *треба* дошао у овај члан закона само зато да утврди да у нижим разредима *може* бити и преко седамдесет, па и деведесет, а у вишим разредима по педесет и шесет ученика!

Не треба се чудити што наставници, у оваквим приликама, морају прелазити преко многих обзира, па, само да добију могућности за рад у претрпаним разредима, олако жртвују један број ученика, избацујући их из школе, на основи чл. 42.

Било би врло неумесно тражити од наставника да у таквим разредима раде с преданошћу и захтевати од њих успех. И Разредно Веће и Професорски Савет не могу бити одговорни што се, у оваквим приликама, користе одредбом чл. 42., који је толико опасан за ученике.

Али што се у једној школи може извинити, у другој се не може одобрити.

Било је школа, у којима нити је био велики број ученика, нити су учioniце препуне, па је опет примењиван чл. 42. закона у свој оштрини својој.

О тим школама ваља нарочито проговорити.

Закон о средњим школама, чланом 40., допушта понављање разреда. Ако је неки ученик показао слаб успех једне године, он се може друге године поправити. Нема наставника који не би могао навести многе ученике своје, добре и по свему ваљане, који су у млађим разредима били немарни и неуредни, па су понављали разреде. Ономе који не уради свој посао од прве како треба, ваља дати могућности да исти посао ради поново, па ће га тада, врло вероватно, урадити много боље.

Слаб по учењу, неуредан, немаран ученик не може донети радости својим наставницима, али се наставнику даје прилика да своју вештину и умешност огледа на такву ученику, да од њега начини ваљану и вредну децка. Школи није само задатак да учи и да васпитава добру децу, већ и да поправља испуштenu и запарложену децу.

Избацивањем на улицу ученика, који су у чл. 42. названи неспремни, неуредни и немарљиви, наставници су себи олакшали посао. А шта ће бити од деце која су отпуштена из школе, о том школа не води рачуна. Нек се старају родитељи њихови. Истина, закон у цетираном одељку чл. 42., допушта да ти ученици могу на крају

школске године полагати испит из свију предмета тога разреда. Свакоме је наставнику ова наредба до неразумљивости чудна. Из школе се истерује један ученик, јер не учи, јер стога што је неспреман, немарљив и неуредан, не да се учити; признаје се да се с њим не може ништа радити, а одмах се утврђује да тај ученик може поново доћи у школу, ако крајем исте школске године положи испите из свих предмета оног разреда из којег је отпуштен. Дакле, може се код куће поправити, може се припремити за испит и положити га, може се учити и поред тога што му је службено речено да је неспреман, немарљив и неуредан. Значи: у школи се није могао поправити, није се дао ничему научити, па га школа предаје родитељској кући да га она поправи и научи. Што школа не може и не уме, то нек уради кућа.

Само се на тај смисао може свести одредба која допушта неспремну, немарљиву и неуредну ученику да може полагати испит из предмета оног разреда из којег је отпуштен.

И то говоре сами наставници, фактички творци закона о средњим школама! Они овим признају да је родитељска кућа јача и умешнија него школа, а у свакој прилици сви говоримо — говоримо оно што јесте — да нам кућа, махом шаље у школу неваспитану децу.

Чл. 42. закона о средњим школама ружи овај закон, који је, у основи, добар. Њим се омаловажавају наставници. За ученике је опасан. Родитељи ученички носе, због примене његове, велику штету. Тај члан закона не треба поправљати, нити га другим нечим замењивати; њега ваља избацити из закона.

Од ученика који буду оглашени да су неспремни, немарљиви и неуредни, па стога избачени из школе, само један део — биће осетно мањи од 50% — вратиће се опет у школу, покушаће још једном да буду увршћени у ред оних који су спремни, уредни и марљиви. Онај други, већи, део отпуштених ученика, удариће на другу страну: неко ће отићи на занат, неко у трговину, неки на друге послове. Несумњиво је да ће један, и не баш мали део отпуштених ученика, ударити кривим путем. Неки ће се осетити да им је учињена неправда што су отпуштени из школе, и онда ће их незрела памет њихова одвући међу оне који се свете друштву нерадом и наопаким радом. Отпуштене ученике предузетају родитељи с највећом огорченошћу, одбијају их од куће и силом гурају на пут који ће их одвести залу.

Може бити да је међу том децом било и лених талената, који би се развили и из њих би изишли красни људи. А и они који се одаду другим професијама, пошто буду отпуштени из школе, остаће кроз цео живот с врло мало знања, те неће бити онако корисни радници какви би могли бити, да нису спречени да штогод више науче у школи.

Сви разлози говоре против чл. 42., и стога, у првој прилици, ваља га укинути. А дотле, мислимо да би г. Министар Просвете једним расписом могао скренути пажњу свима средњим школама на штетне последице од примењивања овога члана, па их упутити да га никако и не примењују.

Л. Л.

ПЕДАГОШКЕ РЕФЛЕКСИЈЕ

Има једна лепа изрека Емерсонова коју ја посвећујем васпитачима. Он је рекао: „Они, који се највећма користе васпитањем, јесу увек деца која се неопажено протурају кроз живот. Срећни су дакле чланови многобројних породица“. А то треба да значи: васпитањем се највећма користе она деца, која су спречена да им се то васпитање да. Има толико хумора у овом парадоксу, да се чудим како до данас није дат на каквом испиту као мисао коју „треба развити“.

Свакако, Емерсон, пишући ово, мислио је на родитеље буржоаских породица — а и на друге који уврте у главу себи идеју „да даду васпитање својој деци“. То су родитељи који познају своју дужност, који у том неће попустити, и који су готови и спремни на сваку жртву. Не треба да их доцније ма за што могу прекорети, или да им могу рећи: сећам се једне тежње, једнога прохтева, једне склоности, једне идеје, којој сте дали слободу да се развија, не пречећи је, не поткресујући је. Не. Баштован бодрим оком пази на све и његова рука је ту да задржи од свега. И да би човек био сигуран да се неће имати и сувише посла, и да се неће пропустити ни најмања ситница, има се што је могућно мање деце, па чак само и једно једино. На тај начин може се том детету, јединчету, поклонити свеколика пажња и све своје време; не оставља се оно само ни једног јединог тренутка; на тај начин створиће се убеђење да ће оно бити добро васпитано и одгајено.

И на првом месту почиње се „добрим држањем“. Од четврте или треће године, чим је дете у стању да се држи на својим ногама или да седи с другима за столом већ се на њ пази. Помислите да ово мало детенце има све да научи: држање виљушке и ножа, чаше, кашике, и шта ти ја знам шта још. Свему га томе уче, и немилосрдно га прекоревају за сваку неупутност, не штедећи ни себе ни њега. Оно дохвати кашику или виљушку целом шаком, одмах му је отимају из руку (често са оштрим прекорима кад се отпочне ова операција по сто тринаести пут) и затим му је правилно међу између палца и кажипрста, тако да дршку с доње стране придржава средњи прст. Кад се дете вежба и покушава да пресеке парче меканог меса, манипулише но-

из све снаге, ну ту је мати или отац, они пазе на све. Узимају дете за руку, испружају му показатељ по леђима сечива, испружају га колико год може да стигне и да се испружи, и потом му узму показатељ леве руке и издужују га на исти начин по виљушки. После тога строго га изгрде, исеку му месо, које је пред њим, јер је тако невешто у руковању са ова два оруђа као да су му везане руке.

Ну у десетој, у једанаестој години, дете коме је дато добро васпитање, ништа није напредније, баш као да му није дато од свега ни трунке. Треба му опет рећи: „Не прави толико ларме кад пијеш, мисли на прете кад сечеш месо, мисли на ноге“. Јер не може се ни замислити колико дечје ноге стварају непријатности родитељима. Ове ноге не мирују, што је врло непријатно, а често их деца и укрсте. Има врло много очева које спопада бес кад сагледају укрштене ноге; они би пре допустили својој деци не знам какву лудост само да не виде да укрштају ноге. Може бити то је отуда што деца тако кваре обућу, панталоне, или не знам можда ни сам шта. Једном, седећи за столом, чуо сам једно дете кад је запитало свога оца, шта ће му се десити отуда што је укрстило ноге; мислио сам да ће овај отац тог тренутка смрвити ово своје дете. Ова тврдоглава истрајност у навикама за које се толико муче да их реформишу требало би да нагони родитеље да мало размисле, требало би да их убеди да сами себи задају врло некористан посао и муку. Ну кад је човек заузет да другог васпита нема времена ни да мисли. „Рекао сам ти већ две стотине пута до сад да се не ослањаш лактовима о сто, већ да ставиш само обе шаке поред тањира овако као што ради твој отац (који се међутим никад тако не држи до изузетно овога пута кад опомиње)“.

После „доброг, пристојног држања“ које има још врло много ствари, а које овде нисам поменуо, јер им нема краја, обраћа се пажња уљудности, умешности, дечјем достојанственом грађанском понашању. Овде је васпитање већ нешто друкчије, оно није тако истрајно и продужено, — нарочито с тога што се уљудност као врлина има да развија у опхођењу с туђинима. У кући довољно је да дете уме да каже хвала. Али треба то да уме да каже чим почне да говори: никад није и сувише рано стицати добре навике. Ван породичног круга васпитање које родитељи дају својој деци у овом домену може се резимисати овом уобичајеном фразом: „Кажи госпођи добар дан“. Дете треба да каже госпођи добар дан; нека би требало поновити му ову заповест пет стотина пута, нека би га требало грдити, казнити, тући, успеће се. Запамтите ово да се назива добро васпитаним дететом готово и једино оно дете које каже госпођи добар дан. А тако исто и какав младић добро је васпитан кад каже каквој госпођи добар дан.

Да би се отишло каквој госпођи да јој се каже добар дан, да би се негде њом учинила каква посета, којој је претходило страховито облачење

праћено читавом серијом опомена и препоручивања у којој је немање од стотину и једног савета, треба се користити трамвајем. Ту треба бдити, јер то је тренутак када не треба да се открије рђаво васпитање. Путовања формирају младеж, без сумње, ну под погодбом да су родитељи ту и да они организују и управљају путовањима како ваља. Почиње се тиме што децу посађују на клупу; ну зато што су она мала, њима је тешко седети, јер су им ноге и сувише кратке, те су приморана да их држе обешене и круто. Додајте томе да их сваки час грде, јер о њихове ножице, које су ван седишта, сваки час закачићу хаљине или панталоне мимопролазника. Нико се од тих мимопролазника не жали; нико се, уосталом, нема шта ни да жали зато што га се дотакла бела чиста дечја ципелица. Ну, ту је мати која бодро бди, и ма да је овде у питању њезип патуљак никад ни за живу главу не би хтела да подражава грешној снисходљивости ових „непознатих“. Она зна шта јој ваља чинити и хоће да јој дете буде добро васпитано. Тога ради оно треба мирно да седи и да склони своје ноге (само не знам куд). Тако исто не треба да гледа кроз прозор. То је опет друга забуна очева и материна. Знате, да тек што уђете у трамвај или у железничка кола, деца појуре прозору да гледају кроза њ. Шта бисте хтели да раде? Оно не може да чита своје новине, не уме да их чита, а напослетку и нема својих новина. Оно не може ни да се занима као господа, загледајући жене, нити пак као госпође које се забављају с људима: то га нимало не занима. И тога ради оно гледа кроз прозор: друге трамваје који јуре, друга кола, аутомобиле, дрвешне, телеграфске и телефонске жице. Ну, ту је мати која бди. Нека би покушало да клекне на својој клупи, да стане и да стоји поред своје мајке, или пак да се сасвим окрене прозору, одмах га она враћа на место. „Буди миран“. Не треба никад ни погледом да мрдне. А зашто не треба да гледа кроз прозор? Нико то не зна, ни ја, ни ико други, а нарочито ни један родитељ, који непрекидно попује са овом забраном. У толико је она поштованија. Нема никог међу нама ко нема ово искуство. Ако сте у возу, у којем је каква госпођа са својим дететом, нека бисте путовали пет или педесет километара, нећете спавати, нећете читати, нећете дремати, али ћете присуствовати непрекидно обнављаној борби између детета, које хоће да гледа кроз прозор и мајке (оца) који то неће. Родитељи знају да вам сметају, и њихово дете, и они сами, али тако исто знају да се добро васпитање не може ни замислити без мало незгода и непријатности за цео свет.

И кад је реч о томе да се детету да васпитање, њихова будноћа никад не малакше. Она се простире на најмање гестове, на најситније радње, на најнезначајније речи. Детету треба да се пристојно држи да ради како ваља, да пристојно говори. И нарочито још не треба. Не треба да се игра са водом, ни са земљом, не треба да бере цвеће,

нити пак да иде стрмом страном, не треба да крха своје играчке, не треба да се дотиче масе ствари, не треба да мучи своје родитеље масом незгодних и ситних питања, и т. д.

Једини принцип коме се покоравају они који узимају на себе да даду васпитање својој деци, јесте велики принцип: Немој то, не ради то! Тај је принцип сталан и човек се не задовољава да ради као што мисли, а мисли — да је дете, овај мали бујни живот, дивља биљка и то врло живахна, којој треба непрекидно смањивати пораст. Од ове младе животиње, која скаче, која се непрекидно смеје у сав глас, и која непрестано расте тако да јој одело никад не одговара порасту, треба начинити створење мирно, као што смо ми, уљудно, дисциплиновано, готово да уђе у ма какве стеге, само ако су стеге чврсте и уског обима. На томе се ради. Све су манифестације живота брижљиво потиснуте, све су конвенције стрпљиво утиснуте у мозак, навике потпуно механички васпостављене. И на крају крајева показује се лепо васпитано дете. Оно право седи на својој столици, не укршта ноге, не говори ништа, никад ништа. Нетренимице гледа у своју матер, као какво паметно куче, и нада се да ће добити своје парче шећера.

Ну, напоследку, рећи ће ми какав нестрпљивији читалац, па ипак је потребно да васпитамо своју децу. Нећемо их оставити да живе по својој вољи, као пилићи. И како могу баш ти Американци који изгледа да остављају толико слободе својим синовима и кћерима, како могу ипак тако високо узносити врлине васпитања и имати толико вере у његову живахност? — И истина може изгледати чудновато што је оне хумористичке речи изговорио један Американац и што је такво неповерење према васпитању формулисао један од оних који имају толико вере у васпитање да нам формирају или да реформирају индивидуе. И тако је исто истина, да нам америчка педагогија показује две врсте факата који су по спољашњем изгледу контрадикторни: с једне стране су деца над којом се бди и којој сметају толико мало, колико је то само могућно, која живе далеко од својих родитеља, сама међу собом, позвана у свакој прилици да даду доказа иницијативе, укратко деца која се развијају потпуно слободно, и с друге стране тако велика васпитачка вера, педагошка литература можда најобилнија и најоригиналнија на свету, зватни кредити и новчане суме утрошено на конструкције и одржавање масе сваковрсних школа, покушаји са свима наставним методама аутоктоним или донесеним, укратко општа тежња досвећена васпитању, усавршавању васпитања, веровању, да се побољшаним васпитањем може добити од индивидуе максимум приноса.

Ну зна се такође да је ова контрадикција привидна. Оно што Американци замишљају под васпитањем јесте васпитање самог себе самим собом, самоваспитање, развијање детета које ради на самом себи, и поправља се, и извучи из себе боље створење. Кад се тако

www.unilib.rs

ствар посматра нестаје контрадикције. Може се једновремено веровати у васпитање и у слободу, и штети и обављати једновремено и једно и друго, пошто је васпитање само слобода дана детету да се развије, да чини погрешке и да се користи својим погрешкама, да се ствара, као што су се створили један Stanley, или један Booker Washington. И то је Русовљево васпитање.

Ну ово опет не доноси и не налаже собом потпуну попустљивост која значи да треба скретити руке, и пустити децу да чине сваковрсне лудости, које им падну на ум, и да се њима родитељи не занимају као и да не постоје, и да се тако не паште и не труде око њихова васпитања и подизања. Напротив то значи да родитељи треба да се паште онолико колико и они којима је стало да „даду добро васпитање својој деци“, али само на други начин. Пре свега потребно им је уместо што ограничавају и збуњују децу, да ограничавају и ометају сами себе. Треба са своје стране да допусте сваковрсне радљивости које су нам непријатне у толико у колико ометају наше навике или наше спокојство, ну које су природне манифестације дечје делатности, и које због тога треба да пристанемо да подносимо; деца су брига и зебња својим родитељима, то родитељи треба да знају унапред, и да се томе не чуде тек доцније, и да тога ради не предузимају да се ослободе ове забуне и бриге и да подижу и чувају своју децу. Тако исто треба се чувати и не издавати им некорисне заповести. То је, пре свега, рђаво у погледу саме методе: на тај начин приморани су родитељи да дају својој деци масу заповести, којима ако се покуравају биће доведена до механичке непокорности, а ако се не покоре понекима од тих заповести, тим ће покушати да се не покоравају и другима. Шта више родитељи се необично паште да деца забране незначајне радње, чије предано потискивање и уклањање изазива бол у деце, а тако и у матере, и којих би временом нестало и ако се не би на то наваљивало, услед самог пораста и услед подражавања старијима. Дете није мали одрастао човек, то је дете, и оно треба да живи својим, дечјим животом: није рђаво да мало буде непослушно, грубо; прописно поздрављање, одело које ће стојати увек како ваља, коса очешљана и непо ремећена, све су то врлине потоњих година. На послетку, умножавајући на овај начин око детета заповести и забране, ризикује се да се необично алтерира степеница вредности и да се учини оно да метне на исту ногу врлине врло разнолике важности. Не треба дете да верује да је подједнако потребно да узме како ваља руком нож, виљушку и кашику, и да буде искрено и вредно; не треба да му се честита и да се оно осећа достојно уважења зато што се пристојно понашало, што се није лактовима ослонило о сто при обеду, нити пак прекрштало ногу преко ноге. Зна се врло често шта по-

стају ова деца „добро васпитана“, она остају добро васпитани људи, ништа више.

Ова педагогија задржавања и спречавања много је тежа у примени но што се чини. У њој треба самом васпитачу да располаже необичним владањем над самим собом, њему треба непрекидно противљење, резистенција догматичким тежњама, које су тако империозне код свију нас, тачно двојење и разликовање онога што се може допустити деци без икакве бојазни.

Ове су врлине нарочито потребне у нашем васпитању (француски, а и нашем српском) пошто наша деца живе заједно са својим родитељима у истим одајама, за истим столом. Без сумње хтело би се да децу оставимо слободну, да их не мучимо церемонијама које ће они научити доста рано, да им не прекидамо њихове игре сваковрсним притиском и забраном. Ну такође непријатно је видети покапан и умрљан застор на столу, или очево одело, зато што дете рђаво држи виљушку у рукама, или зато што просипа чорбу из кашике. Незгодно је и непријатно је гледати како дете уноси у „намештену собу“ своје играчке и нове и поломљене, како тамо направи прави дар-мар, па их потом ту и оставља и иде на другу страну. Право је понижење кад их виде како улазе у собу кад има неког у посети, а међутим руке су им прљаве, нокти неочишћени, хаљине неутегнуте, коса сва умршена и кад поред тога неће да кажу „отменој госпођи“ добар дан, кад неће да декламују какву песмицу, — којој их уче већ шест недеља, кад неће да понове какву лецу, згодну реч, коју иначе непрекидно понављају, и кад се поред свега тога устреме на слаткише као да их дотле никад нису окусила.

На све ово на првом месту рећи ћу да дете доиста смета и изазива забуну, ну да ваља све ово умети издржати и на то се навићи. Додаћу одмах да је све то могућно одмах ублажити, па чак и потпуно потиснути. Није потребно терати и учити децу да знају декламације, нити их пак учити да кажу добар дан кад имамо кога у посети, није потребно гостима показивати и приказивати своју децу, као што се обично показује новокупљени шешир; дете није никаква нова ствар која изазива љубопитство, није куриозитет. На тај начин не бисмо имали да се стидимо што неће да каже добар дан госпођи или што нема класично држање, потпуно правилно потпуно коректно „каког добро васпитаног детета“. Ако се сматра да је тешка обавеза непрекидно му понављати да треба да се задовољи каквим кутком у соби, и да склони све своје играчке кад се њима више неће да игра, нека се детету одвоји посебна одаја, у којој може да ради и да се игра како му је воља. Ако се плашимо да ће оно правити неред при обеду, или ако нам је непријатно што морамо сваки час прекидати разговор да бисмо му препоручили да брже једе своју чорбу и да

пази на чистоћу и да јело, воће и колаче не узима прстима, дајмо му да једе одвојено, сасвим само, за његовим малим сточићем, и оно ће ту научити да једе како треба јести, а, међутим, нећемо му бити досадни својим придиковањем.

Укратко — а ово је и закључак ових малих педагошких савета о томе како треба живети — нека деца не живе с родитељима и ствари ће ићи врло добро. Издвојеност, ову јединствену установу (бар у принципу) нису пронашли велики енглески или амерички педагози: она се природно породила код народа реалистичнијих и мање сентименталних, који су интелигентнији према истинитој једнакости и добротинствима која из ње потичу. Они су осетили да деца треба да живе између себе и са својим наставницима, а не са својим претпостављеним, нарочито са претпостављеним који се тако разликују од њих самих. Они су осетили да узрок расхлађењу између родитеља и деце, и да сва тешкоћа коју ствара и изазива прерано васпитање леже у додиру између родитеља и деце. Потисните тај додир, потисните заједнички живот, и тешкоће нестаје. У основи, размишљајући о том сасвим слободно, ко мисли да је потребно да се деца „добро држе“? Посигурно нико. Само човека вређа кад их види да се рђаво држе и тада и против своје воље, ма да се предочава опасност и ма да се од ње бранимо, ипак се напрежемо да их дресирамо. Кад их не бисмо видели, не бисмо на то мислили, и сасвим природно, сама по себи, растући, без онога тешког напора с једне стране, без онег тешког опирања с друге стране, у колико би постепено била увођена у ближи однос са одраслима, она би чинила оно што виде да се ради. Ну, док су мала, одвојена одаја, и живот са својим вршњацима: а ти вршњаци су и опет деца а нисмо ми.

Ну рећи ће се цео свет не може имати одвојену одају, не може имати нарочиту одају да у њу смести више деце, и пре свега да има више деце. Шта да раде људи из народа, сиромашни људи који имају тако мале станове да нема места ни за њих саме. Како да они спреме једну собу за децу? — Не жалите децу из народа, она се подижу много боље од буржоаске деце, и много срећније. Она имају природу, поље, двориште.

L'éd. т., март 1914. год.
Roger Cousinet.

— Сп. —

ТРУДИМО СЕ ДА „ЛЕПО ГОВОРИМО“ (ПРАКТИЧНА ПЕДАГОГИЈА)

Ту недавно слушао сам једнога учитеља из основне школе, кад је држао предавање својим ученицима. Глас му је био хармоничан и

благ, ма да поуздан, у извесним тренутцима и снажан, јер његове инфлексије означаваху нијансе мисли или осећања; и било ми је право задовољство гледати како су малишани пажљиви, и како лепо на питања одговарају.

Уочивши ово сам сам себи рекао: „Зашто се сви учитељи као овај не потруде да стекну добру дикцију? Да ли је то равнодушност, или је презирање умешности и вештине да се лепо говори, или је томе просто разлог што никад нису помишљали да дикција може имати важности? Обично добро читају, обучавају и упућују ученике да изразито рецитују одабране комаде. Знају свакако, у што се уосталом не да посумњати, да је добро и правилно читање готово прави коментар; тим што обраћају пажњу на почивке, што ударају гласом на речи од веће важности, што убрзавају или успоравају поједине фразе, тим чине те се идеје и њихова веза и односи појављују у пуној светлости, те се развија потпуно чисто осећање, срца у деце вибрирају унисоно са читачем. Посигурно „изражавање“ нема моћи да открије смисао непознате речи, нити пак да учини приступачним какав апстрактан пасус, ну оно ипак има непоречно пробојну моћ: помоћу његовом живе идеје и осећања“.

На сва ова преимућства и користи изгледа да се не обраћа довољна пажња, кад се говоре своје речи, кад се хоће да изрази своја мисао, што већ није случај кад је човек тумач туђе идеје.

Овај на пример говори својим ученицима као регрутски инструктор, пред којим они стоје развијени у редове на тридесет метара даљине. Глас оваквог учитеља испуњава сву слушаоницу, пробија зидове и индискретно се меша са суседовим предавањем, кога то, разуме се, буну и чини му тешкоће. Ма да није ни груб ни строг, помислило би се по његову гласу да је увек ту близу да се нађути. То је тон уздржаног незадовољства, које је препуно претњама и казнама, као да се заплашивањем има да украти некакав непослушни народ. Знам потпуно да ово неће за дуго стварати код деце забуну, кад се увере да је њихов учитељ по природи благонаклон. Међутим, од тога трпим сам предавање, грмљава учитељевих речи квари утисак, каогод што бура квари електричну светлост.

Каогод што наставник овим ништа не добија, тако исто губи и његово здравље. Какав некористан умор! При крају дана учитељ се осећа потпуно изнемогао, и то више ваља приписивати његовој погрешци, него ли његову позиву.

Овај други опет је свечан и достојанствен, као што су били некадашњи наставници, не зато што презире децу, већ са несвесног подражавања учитеља који је њега васпитавао и упућивао, и који је такође ову наравну стекао од свога учитеља. Његове лекције падају с такве висине, да се већ расклађују у свом пролазу и да падају

сврзнуте на понеке мозгове. У онога опет је глас без израза и махиналан, као у оних људи чији је дух одсутан. Он је остао при оном „школском тону“, који даје фразама лажну каденцију а речима нешто извештачено и конвенционално. То има врло великог дејства и на децу. Она долазе до закључка да сматрају да је школа свет за себе са посебним обичајима и прописима, да се у њој разликује начин говорења од општег говора, да у њој све оне речи које су свима заједничке, природене, губе свој смисао. Као да постоји несугласица између и идеје, она *не мисле*. За њих речи представљају само звукове а не идеје.

Размишљајући овако редом, ко не би увидео да је добро говорити онако исто корисно као год и лепо читати? Кад се лепо говори, нагласак, прилагођен мисли, постаје убедљив, обујима дете у моралним козеријама; постаје гибак, живахан и привлачан у историјским лекцијама; тим смо у стању да изазовемо љубопитство у научним испитивањима. Треба избегавати заморна и некорисна гласна праскања; треба се прилагођавати акустици дворнице; треба пазити на артикулацију; не треба при самом почетку бити и сувише брз, како би се дало времена идеји да продре у дејчи дух.

И тако, позната, блиска детету, каква лака реч, изразита и природна, ствара му утисак разговора с паметним и добрим оцем, који и сам пази на оно што говори. Није то више уџбеник или књига која се изражава преко учитеља, ту је сад интелигенција, срце једнога човека што се саопштава потпуном јасноћом и пријатношћу проширеног и поузданог знања, сва топлина убеђења и наклоности. Педагошки сан! рећи ће можда какав скептик. Не! Ово није уображење већ стварност, стварност за коју би се желело да је већа, но што је.

Тајна? Треба пре свега бити убеђен да *лепо* говорити много доприноси живахности лекције: ово убеђење брзо наилази. Потом треба — а ово није педагошки рецепт а међутим живо се дотиче душе — волети оно што се ради, волети децу, волети науку, бити отворена и искрена душа, љубопитљив, смишљен, подобан за вибрирање. Нагласак се може употребити у речима само у мери у колико се то зна, у колико се то осећа, у колико се има задовољства да се нешто саопшти.

ШКОЛСКО И КУЛТУРНО КРЕТАЊЕ У СРПСТВУ, СЛОВЕНСТВУ И СТРАНОМ СВЕТУ

ЗАПИСИЦИ СРПСКОГ ГЕОЛОШКОГ ДРУШТВА

152. Збор. (10. јануара 1910).

Др. В. Е. Петковић приказује детаљну геолошку карту околине Београда.

„Према плану утврђеном за израду детаљне геолошке карте околине Београда, мени је припала секција „Београд“, ђенералштабне карте размера 1:25.000, која захвата простор између Саве и Дунава на северу, половине Макиша и Железника на западу, Железника, Кнежевца и с. Раковице на југу, Роспи-Ћуприје и Великог Мокрог Луга на истоку. Мада је простор за испитивање релативно мали, ипак посао није нимало лак, прво, што су развијени неколики геолошки чланови, обично у разним фацијама; друго, што је терен веома јако поремећен, те је врло тешко ухватити везу распрострањењу појединих чланова; треће, што је велики део области покривен дилuviјалним материјалом који врло много отежава испитивање старијих слојева.

Г. Ј. М. Жујовић је у *Основима за Геологију Краљевине Србије и Геологији Србије* дао већ преглед геологије околине Београда. На детаљној карти утврђене су, што је могућно тачније, границе појединих формација, у колико је њихово распрострањење било досад познато, и у колико је детаљним испитивањем оно проширено или сужено, и извршена је детаљнија стратиграфска подела, нарочито доње Креде.

1. Најстарији седименти у околини Београда припадају доњој Креди и представљени су глинцима, ланорима, кречњацима, пешчарима, конгломератима, бречјама. Као основа свих доцнијих слојева служе сиви, дискуловити и флишолуки пешчари, врло лепо стратификовани и откривени на више места у долини Топчидерске Реке. У њима досда

није нађен ниједан фосил; по стратиграфском положају припадају најдоњем Неокому.

2. Врло су много развијени слојеви *ургонске фације* (реквиенски кречњаци и орбитолински лапори и пешчари), који одговарају горњем Барему и доњем Апту. *Ургонски се кречњаци* обично јављају у облику великих нестратификованих или нејасно стратификованих маса, каткад препуни фосила, некад сасвим празни; у овом последњем случају су најчешће модрикасти и брегасти. Због ових својих особина, а нарочито због лепих дебелих слојева и наизменичног ређања с цементним лапорима у подножју Авале или с обичним лапорима (око Реништа, на Змајевцу итд.), могло би се закључити да представљају какав виши кретацејски хоризонт. Међутим пажљивим упоређењем поуздано се може утврдити да кречњаци у бањичким мајданима, на Дедињу, Стражевици, и даље ка Авали, затим по ободу Макиша од Реништа до Велих Вода, у ствари нису ништа друго до локална модификација реквиенских кречњака у Топчидеру и Кошутњаку. Вероватно је пак да је један део њихов старији и да одговара Хотривском кату, нашта указује налазак *Phylloceras Thetys* у лапорима испод реквиенских кречњака на км. 8,100 у Кошутњаку и једног фрагмента од *Noplites-a* у лапорима на Змајевцу код Жаркова. Ово има да се даљим испитивањима утврди.

3. *Орбитолински слојеви* леже или преко реквиенских кречњака или су, што је чешће, наизменично поређани с њима, или се, најзад, јављају самостално, без видљиве везе с њима. Поред раније познатих у њима су нађени и неки нови, карактеристични фосили.

4. *Голт* је откривен у Реништу, код Жаркова, на југозападном крају Кошутњака, где га, на км. 8,100 пресеца железничка пруга. Нов је налазак голтских слојева у потоку Бубању код Кумодража. Слојеви Голта, пешчари и кречњаци, зеленкасти, сиви и црвени, садрже врло богату фауну. Поред раније прикупљених фосила, сада су нађени неки нови, врло карактеристични, и на основи целокупне њихове фауне може се утврдити, да су у околини Београда развијени поглавито доњи и средњи Голт. У горњем Голту већ је наступила регресија мора из Београдске околине.

5. Нова трансгресија наступила је тек у горњој Креди, кад су се наслагали пешчари, глинци, лапорци *госавске фације* с врло многим неринејама (*Nerinea n. sp.*), циренама др. Поред познате локалности на западној страни Топчидерског Врда, између Господарске Механе и Цареве Туприје, где госавски слојеви леже дискордантно преко реквиенских кречњака, нађени су госавски пешчари с неринејама, коралима итд. северно од манастира Раковице. Исто тако морају уврстити и конгломерати и пешчари на западном подножју Стражевице, преко пута кнежевачке железничке постаје.

6. Терцијар је у београдској околини представљен на првом месту *другомедитеранским слојевима*. Нов је њихов налазак у бунару Електричне Централне у Београду, где су констатовани као тегл од 90 м. до дубине 161 м. са фосилима. Осем тога утврђено је, да кречњаци код чесме у селу Бањици припадају лајтовцу.

7. *Сорматски* пескови и кречњаци леже или преко сивих пешчара (Кошутњак, Раковица), или преко ургонских слојева (Топчидер, Репиште), или преко голтских слојева (Кошутњак, Раков. шума), или преко госавских слојева (Топчид. Брдо). Они су врло много развијени у околини Београда. На неким местима они су сада први пут констатовани или су нађени сада у њима фосили где досада нису били познати (п. Прњавор, Каљави Поток итд.) и тиме им је распрострањење тачније одређено.

8. *Понтиски слојеви* су развијени само у реону Београда. Ниједна нова локалност није констатована поред оних што су раније биле познате.

9. *Дилувија* је развијена веома јако и у највећем делу, нарочито између Топчидера, Бањице, Мокрог Луга и Дјунава, покрива старије терене.

10. *Алувијални наноси* се налазе у низинама поред Саве и Дјунава, у долини Топчидерске Реке итд.

11. Од *ерузивних стена* треба поменути већ познате изданке фонолита код Бањице.

Др. Д. Ј. Антула приказује каолин с кварцем, као седимент из златокопа код Враћа и камени угаљ из Лепчинца у вези с фосилима *Inoceramus Cuvieri*, *Acteonella gigantea*, *Omphalia Kefersteini*, *Nerinea Palletiana*. Такве фосиле, који утврђују на госавску старост слојева, приказује и из Илина под Ртњем.

Ј. М. Жујовић реферире о спису: *P. Oppenheim, Ueber eine Eocänfauna von Ostbosnien und einige Eocänfossilien der Herzegovina. — Jahrbuch d. k. k. geol. Reichsanstalt, Wien, 1908, p. 311—344.*

У околини Јање, испод Зворника, Каџер је на више места нашао прилично еоцених фосила које је уступио на обраду П. Опенхајму. Места са фосилима јесу: б. Дебелац на западној страни Јање, Араповићи, Узуновићи, Николићи. Студија фосила показала је да су слојеви у овим местима исте старости и да се уврћују у средњи Еоцен. Опенхајм је у овој студији описао 11 фела корала, 1 *Siphonopora* и 28 фела мекушаца. Пада у очи велики број нових фела и одсуство амулита. Корали су сродни са онима у Коринтску, који су несумњиво од доњег дела средњег Еоцена. Мекушци имају сродника у фауни Ронке. Формација је литорална, од части бочатна.

Уз студију ове босанске еоцене фаунице аутор је дао опис 3 врсте корала и 3 врсте мекушаца, које је нашао у алвеолинскоме кречњаку између Дубравице и Храсна, у Ерцеговини. Корали су познати из слојева Сан Ђовани Иларионе и указују на дубљи хоризонт средњег Еоцена. А шкољка *Corbula cf. Lyorsi* и пуж *Mesalia pedinogyra* указују на извесно сродство са одговарајућом фосилном фауном у долини Нила.

153. Збор. (10. фебруара 1910).

Др. М. Т. Леко говори о радиоактивним водама у Србији. Предавач је укратко изложио особине радијума и радиоактивних тела, затим је говорио о радијумовој еманацији и о теорији трансформације елемената. Пошто је поменуо најјаче досад познате стране лековите радиоактивне воде, обратио је пажњу да се и код индиферентних термалних вода лековита моћ њихова објашњава радиоактивношћу. Како наше лековите воде досад нису испитиване у погледу радиоактивности, то је он предузео да то изврши и износи резултате својих испитивања. За одређивање радиоактивности у нашим лековитим водама употребио је апарат познат под именом *фонтактоскоп* конструисан од Енглера и Сивекинга. Предавач приказује тај апарат и објашњава на који се начин њиме одређује радиоактивност у води, а затим саопштава резултате одређивања радиоактивности у води београдскога водовода, у Врањској, Нишкој, Рибарској и Соко-Бањи. Вода из београдског водовода је радиоактивна и, поред радијумове еманације у раствору, садржи још и незнатних трагова радијумове соли. У Врањској Бањи радиоактивност знатно опада са стојањем. Због овог наглог опадања које је брже но код радијумове еманације радиоактивност ове воде не би долазила искључиво од радијума. Нишка терма је прилично радиоактивна, а кад се узме у обзир и издашност извора онда би се могла угоредити и са лековитим индиферентним термама које су знатно радиоактивније. Исто је тако доказано да радиоактивна еманација у лековитој топлој води Рибарске Бање долази од радијума. У Соко-Бањи испитивана је радиоактивност у води с извора Преображења, Св. Јована и Бањице. У свима је нађено да су радиоактивне и то с извора Св. Јована најјаче, слабије с Преображења, најслабије с Бањице. Међутим вода у Бањици утиче најлековитије стога што се у њој купање врши непосредно на извору, а у Преображењу се спроводи кроз цевн до када и басена те при томе радиоактивност воде знатно опада.

Др. С. Радовановић говори о геолошком саставу терена из којег избија кисела вода код Прилика, у окр. ужичком.

Јел. Михаиловић реферисе о трусовима у Босни и Херцеговини у току 1908 год. према службеним подацима, које је објавила метеоролошка опсерваторија у Сарајеву. У тој публикацији (*Erdbebenbeobachtungen in Bosnien und der Herzegovina, im Jahre 1908*) изложени су и микросеизмички и макросеизмички подаци. Од микросеизмичких података објављене су анализе од 51 потреса, од којих је било: локалних 7, блиских 36, и далеких 8. Макросеизмички подаци прикупљају се од војних команданата и надлештава, жандармериских стражара и метеоролошких станица, а публикују се у изводу по шеми коју је усвојио Rudolph при изради каталога. Из прегледа макросеизмичких података види се да су се потреси у погледу интензитета јављали овако: VIII ступња (6); VII (3); VI (5), V (40), IV (11), III (5) и II (2). Изнесена је и статистика потреса по часовним интервалама, где се истиче максимум учестаности (по 4) од 5—6, 10—11. пре подне и 10—11 с. (увече), а минимуми, без и једног потреса, падају у интервалима 6—8 пре подне, 1—5 и 8—10 сати после подне. У процентима на интервал од 0—6 сати 36,66% потреса, од 6—12 сати 6,67%, од 12—6 с. по подне 30%, и од 6—12 с. ноћу 66,66% т.ј. две трећине укупне суме на доба од 0—6 пре подне и од 6—12 с. после подне.

154. Збор. (10. марта 1910).

Др. С. Радовановић приказује профил Поречке Реке код Топонице и Клокочевца.

Јел. Михаиловић износи кратак преглед сеизмичности Србије у појединим крајевима, у току 1909. године. Сеизмичност је била знатно слабија него прошлих година. Било је свега 46 потреса за 35 дана. Ти су потреси по областима распоређени на овај начин:

Предео *Вел. Мораве* имао је 12 сеизмичких дана са 16 потреса:¹ 1. јануара (В. Поповић) један потрес; 2. јануара (Богавица) један потрес; 22. јануара три потреса (Глоговац, Сиоковац); 23. јануара један потрес (Јагодина); 25. маја један потрес (Мачевац); 8. јула један потрес (Ђурица); 12. јула један потрес (Сењски Рудник); 1. септембра један потрес (Крвије); 6. септембра два потреса (Жабари, Бусур, Лаоле); 7. септембра два потреса (Бусур, Лаоле); 26. септембра један потрес (Лаоле); и 20. октобра један потрес (Секурич).

Предео *Подриња* имао је за 5 сеизмичких дана 5 потреса и то: 5. фебруара један потрес (Ступница); 18. и 19. децембра два потреса (Дворска, Ступница); 29. и 30. децембра два потреса (Дворска, Ступница).

¹ Датуми су по новом календару.

Предео *Врањске Котлине* и њене околине имао је за три сеизмичка дана 5 потреса: 10. и 11. марта четири потреса (Врање); 18. октобра један потрес (Сурдулица).

Предео *Јасенице* имао је за 3 сеизмичка дана 3 потреса: 15. маја (Топола); 8. септембра (Јунковац); и 22. новембра (Каменица).

Предео *Пека* имао је за 2 сеизмичка дана 3 потреса: 34. августа два потреса у вези са покретима у Јужним Карпатима (Вел. Градиште); и 10. новембра (Нересница).

Предео *подгорја Котлиникова* имао је за 2 дана 2 потреса: 14. октобра (Цветке, Пајсијевић; распростра се чак до Београда); и 21. децембра (Пајсијевић).

Предео *Хомола* имао је 16. јула три потреса (Жагубица).

Предео *Косанице* имао је 10. августа два потреса (Бања Куршумлијска.)

Иzolоване потресе показале су области: жупска 15. августа (Рогачина); космајска 25. јуна (Вел. Иванча); сувоборска 3. децембра (Брежђе, Планиница); подунавска 10. јуна (В. Моштаница); драгачевска 13. октобра (Ариље); пожривачка 17. јануара (Набрђе); и крагујевачка 22. новембра (Белошевац).

Из области Старе Србије и Македоније добивени су извештаји о трусовима: 4. јануара (Солун и околина); 18. јануара (Солун); 23. јануара три потреса (Воден, Острово и околина); 9. марта (Солун); 10. марта два потреса (Дојран и околина); 11. марта два потреса (Солун, Дојран); 17. марта (Солун и околина); 28. септембра (Солун); 8. и 9. новембра (Солун и околина); и 11. децембра (Солун).

Ј. М. Жујовић раферише о радовима *R. J. Schubert*-а, који се односе на геологију Далмације: 1. *Vorläufige Mitteilung über Foraminiferen und Kalkalgen aus dem dalmatinischen Karbon.* — *Verhandl. d. k. k. geol. Reichsanstalt, Wien, 1907, p. 211—214*; 2. *Der geologische Bau der Insel Puntadura (Dalmatien).* — *Ibid., 1907., p. 250—256*; 3. *Zur Geologie des oesterreichischen Velebit.* — *Jahrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt, Wien, 1908., p. 345—386*; 4. *Das Trias und Juragebiet in Nordwesten von Knin (Dalmatien).* — *Verhandl. d. k. k. geol. Reichsanstalt Wien, 1909, p. 67.—79.*

1. Аутор је 1905. утврдио један изданак горњег Карбона који се у области Велебита простире од подножја Влашког Града, кроз Малу Пакленицу, Ивину Водицу у Велику Пакленицу. Хоризонт обележен са *Productus semireticulatus*.

Од фораминифера нашао је представнике родова: *N. schwagerina*, *Valvulinella* nov. gen. et nov. spec., *Ammodiscus*, *Agammina*, *Cornuspira*, *Luniscamina* (?), *Nummufostegina*.

Од кречних алга нашао је нове форме које је именовао: *Mizzia* и *Stolleya*.

Фораминифере сличне горњим одредио је и из примерака које је Буковски донео из Матковића, југо-источно од Сутоморе у Јужној Далмацији.

2. На старој прегледној карти геолошки састав овога острва обележен је врло просто: на западноме делу Креда, а на источноме Еоцен. Међутим, по детаљноме прегледу који је извео К. Ј. Шуберт састав није тако прост већ и из разлога што се преко острва пружају три свода, по чијим су боковима поједини геолошки чланови зонарно размештени. Изостављајући старије и новије производе Кватернера, прво леже слојеви неког средњеоценога лапорца, који на С. З. почињу на рту Растовац па иду до половине острва, до затона Радњаче. Други је члан главни нумулитни кречњак, који се распростире поглавито од рта Дура (на С. З.) до рта Козјака (на Ј. И.) а на више места садржи крупне нумулите (*N. perforatus* и *N. complanatus*). С обе стране прати га трећи члан: кречњак са имперфоратним фораминиферама (алвеолине и милиолиде.) Све то лежи на рудистним кречњацима, који чине основу острва, садрже сем радиолита и остресе (*Chondrodonta Munsoni-Joannae* Hoff) и који се на истоку смењује са кретацејским доломитом.

3. У овој расправи приказан је геолошки састав „аустриског“ дела Велебита, који је Шуберт картирао у 1905. и 1907. години.

Најстарије стене у овој области спадају у карбонску систему. То су поглавито доломити, кречњаци и шкриљци.

У свима тим стенама има врло много фораминифера *Neoschwagerina craticulifera* и других, кречних алга (*Mizzia*), малих пужића. Слојеви су сви марински. Спадају у горњи Карбон, а не у Тријас као што су их сматрали Стахе и Горјановић (1900).

Перм је може бити представљен оним шареним пешчарима и доломитима без фосила, који леже изнад швагеринских а испод верфенских слојева.

Верфенски су слојеви од првених шкриљаца, кречњака и пешчара. Садрже *Mucites Fassensis* и *Avicula Venetiana*. Спадају у доњи хоризонт Верфена, чији горњи део овде фали, те наступа *Muschalk* конгломератом и пешчарем, (који се по негде јавља и у Верфену), па доломитом и кречњаком, са мало криноида и пужева. Изнад ових се слажу чврсти, сиви или црвенкасти, кречњаци *Клименте*, са неједнаким пужевима и коралима. Не може се поуздано одредити да ли ови кречни камаљи спадају у средњи или већ у горњи Тријас, који се изнад њега наслањао или у виду црвених лапораца и кречњака, са криноидима, коралима, пужевима, шкољкама, или у виду црвенкастих и зеленкастих пешчара.

Нађени фосили слични су са фосилима у слојевима Рајбла, а има сличности и у петрографскоме саставу.

Преко тих слојева наслагани су моћни доломити и доломитски кречњаци који одговарају алпскоме „главном доломиту“.

Лијас средњи и горњи поуздано су утврђени паласком: *Lithiotis*, *Megalodus pumilus*, *Terebratala rozoana*. Доњи Лијас и Рет — несигурни су.

У *Јуру* је Шуберт уврестио моћне банке загаситих и црних кречњака, који леже преко слојева са *Lithiotis* а које је раније и онцао и предходници му у доњу Креду стављао. У њима су запажене фораминифере, корали и пужеви, али већином неодредљиви и некарактеристични. Као специјалитет се истиче корал: *Cladocoropsis mirabilis*.

Кречњачке бречије, масивне, сиве, које се на далеко истичу као зупчасте риди, и својим положајем и садржином рбина од рудиста опредељују се као кретацејске. На Велебиту оне леже на банцима средње Јуре, а на Свалаји на титонскоме калкшисту.

Рудистни кречњаци и бречије из горње Крете садрже на много места пресеке радиолита, а по негде и *Ostrea (Chondrodonta) Joannae*. Захватају велико пространство карстнога облика.

Промински су слојеви од конгломерата са укрупцима алвеолинских кречњака и од лапораца са *Lucina*, *Cerihium*. Има их на много места.

Слатководног Неогена нема на много места. Садржи остатке биљака, конгерија, унија, палудина.

Дилувијални конгломерати, са биљкама које указују и на горњи Плиоцен. Има их обалских, флувијалних, падинских. Неки можда стоје у зависности са негдашњим глечерима на Велебиту.

Дилувијални су производи још и боксит, црвеница и бигар са пужићима, али је за чудо како их је мало у области Велебита.

За ову кречњачку област значајна је појава кварцног песка и шљунка у долини Модрића, који су канда рецентни.

Тектоника овога дела Велебита сасвим је проста. Већ Стахе је њу представио антиклиналом чије је језгро од тријасних слојева. Шуберт је дао профиле од С. И. на Ј. З., од прилике од главнога гребена до мора, из којих се види да је језгро антиклинале од карбонских и пермских(?) слојева, а велико до мора обрнуто крило из сложенога низа напред поменутих мезозојских чланова.

На више места нађени су трагови фосилнога угља, и рудна гвожђа, мангана, бакра и олова, али нигде у колични вредној да се експлоатишу.

У палеонтолошкоме делу ове расправе Шуберт је дао нешто детаља о нађеним фелама фораминифера.

4. Предео од Книна северно до Плавна има овај геолошки састав, почев од најстаријих чланова ка најмлађима, без обзира на сумњиве представнике Перма :

Верфенски кар, у дну од шкриљаца и пешчара са мијадитима, при врху од плочастих кречњака са *Naticella costata*, *Turbo rectecostatus*, *Dinarites*, *Tirolites*. Он обухвата и оне слојеве који се до сада сматрају за карбонске.

Мушелкалк са диплопорама и криноидима. По негде има кврга са амонитима као код Хан-Булога близу Сарајева.

Венгенски шкриљци са *брахиоподима*, амонитима (*Norites gondola*, *Trachyceras Archelaus Pinacoceras*, *daonicum*, *Hungarites cf. Emiliae*). У доњим партијама представљени су можда и Бухенштанјски слојеви.

Местимице има и *pietra verde*.

Доломити и *кречњаци*, представници највишег дела средњег Тријаса или најнижег дела горњег. За највећи део времена горњег Тријаса и ова област Средње Далмације била је на суву.

После те празнине у серији седиментарној наслагали су се слојеви *Лијаса*, средње *Јуре* и *Титона*, па за овима *кретацејски* кречњаци и доломити.

Сви ови чланови распрострању се као узани појаси правца С. З.—Ј. И. и граде доста просту серију набора са раседима.

До скоро се мислило да је овај *Мезозоик* на своме месту док професор Шмит (из Базела) није изнео претпоставку шаријаже тријаса са Велебита. За ту претпоставку Шуберт вели да ничим није поткрепљена, те се на њој и не зауставља као што је раније и Кернер поступио (Verh. d. k. k. R. A. 1907. № 12).

Од млађих формација у околини се Книна налазе: *Промински ниво* конгломерата и лапораца, неогени слатководни лапор, *дилувијални* конгломерати, бигар и *алувијум*.

Од еруптивних формација помињу се: *дијабазно-диоритне* стене на Коњском Брду, у Тропољу, у Загровићу, код Плавна и Стрмице.

155. Збор. (10. априла 1910.).

Поводом предлога Српског Лекарског Друштва да се одржи у овој години II Конгрес Српских Лекара и Природњака, одлучено је, да за сада треба одложити сазивање овога конгреса.

Др С. Радовановић саопштава резултате преговора између њега и проф. Ложија из Будим-Пеште о заједничком раду српских и мађарских геолога на изради детаљне геолошке карте обеју обала дунавских од Београда до Оршаве.

Дел. Михаиловић реферисе о спису г. Спаса Вацова, директора метеоролошког института у Софији: „Земетресенија въ България прѣзъ 1908 година“. Ово је 9-та књига у серији сеизмолошких публикација, које издаје метеорол. институт у Софији. Каталог је израђен у свему по истом шаблону као и сви претходни, т. ј. прикупљени материјал изложен је само хронолошки. Из тих се прегледа једино може видети број дана са потресима, али се не види и број потреса, што је за сеизмичност једнога предела врло карактеристично. На крају публикације изнесен је статистички преглед сеизмичких дана преко године, а за тим статистика свих потресних дана по месецима почев од 1892. до закључно 1908. Оба та прегледа дају само приближну слику сеизмичких прилика бугарске територије, али се не види преглед по областима ни по интензитету. У серији потресних дана кроз онај низ година истиче се један минимум са 9 дана (1900 год.) и максимум од 213 дана (1904.), после којег иду године: 1905. са 118 дана; 1906. са 109 дана; 1907. са 65 дана, и 1908. са 38 дана. То јасно указује на период стишавања сеизмичке активности у Бугарској.

156. Збор. (10. маја 1910.).

Др. Д. Ј. Антула приказује детаљну геолошку карту околине Авале. „У области Авале развијени су ови геолошки чланови:

1. *Неоком.* — Најстарији седименти у области Авале налазе се на источној падини Авале у изворишту Врановачког Потока и на њеној источној падини више шумарске куће. Они су представљени метаморфним силиковитим кречњацима и кварцитним пешчарима и шкриљцима. Као еквивалентне седimente с овим стенама сматрам и глиновите и лапоровите шкриљце, у којима се у долини Топчидерске Реке појављују лампрофирске жице. Ова серија неокомских шкриљаца најбоље је отворена у усецима жељезничким на Км. 12,4, 12,100 и 15,200, где се на последњем месту налазе у готово вертикалним слојевима, чији је правац пружања С.С.И. — Ј.Ј.И. Овде се може проматрати и неколико лампрофирских жица, које су утиснуте међу шкриљасте слојеве. Слични шкриљци са лампрофирским жицама виде се и у Гирејевом мајдану (Камењац), где се налазе у вези с ургонским кречњацима и кречним бречијама а тако исто и ниже Ресничке чесме на десној страни Топчидерске Реке. Најпосле, у Пречици, пред староживином топионицом, на левој страни реке појављују се црни роговити шкриљци с рожначким чврстим складовима, који се пружају С.—Ј., а имају пад на И. Ови шкриљци трају до Кусе Потока; у њима се појављују 3 изданка еруптивних стена. И то прво одмах до топионице налази се изданак лампрофира, који је отворен на ширини

од 30 м, а даље на више, уз поток, откривена су рудар. поткопима још 2 каолинисане риолитске жиге, поред којих се појављују оловне и цинкане руде у виду неправилних и несталних жилица, те су и истражни радови у овим поткопима напуштени.

2. Као *млађе неокомске* творевине, а старије од Ургона, сматрам банковите бречијасте кречњаке с фрагментима од рожнаца, кварца, кречњака и хлорита, које сам проматрао изнад шкриљаца у Ђиријевом мајдану, затим у Раковици и у мајданима цементног лапорца у Рипњу.

3. У вези с овим бречијастим кречњацима појављују се цементни лапорци, банковити кречњаци црне боје (у Пашином мајдану) и пешчари у Рипњским мајданима цементног лапорца. Сви ови седименти представљају нам по своје стратиграфском положају старије седименте од ургонских кречњака који се у овом терену појављују на ушћу потока Павићевца код села Рипња, на десној страни Топчидерске Реке. Ургону припадају и плавичасти кречњаци у Рушањском мајдану код ресничке жељезничке станице, а тако исто и плави кречњаци с калцитним жилицама, који се на супротној страни Топчидерске Реке између Ресника и Пиносаве појављују.

II. *Голт*. — Голт је представљен глињима, глин. лапорцима и кречњачким слојевима. Глиње и глиновите лапорце проматрали смо у Чесменском Потоку у селу Рушњу, где се пружају С.269°З.—Ј.И., а падају на С.И. под 37°. Ту се налази карактеристична *Puzosia Mauroiana d' Orb. sp.*, а тако исто и у глиновитим слојевима на путу од Рушња за ресничку станицу, само се ови пружају И.—З., а падају на Ј., и црни кречњаци на 26,500 км. више рипањске станице.

III. *Друга медитеранска стажа* представљена је лајтозачким кречњацима одмах више Лештана на путу преко Кречана за Врчин. Ту се појављују моћни трошни кречњаци са литотамнијама, коралима и ехињидама.

4. *Сарматска стажа* далеко више пространства заузима. Ми смо сарматске кречњаке посматрали на овим местима:

а.) Идући од ресничке станице ка селу Реснику код саме сеоске чесме виде се церитски кречњаци правца С.300°З.—Ј.И. пад на С.И. под 20°.

б.) Церитски кречњаци откривени су и у Раковичком Потоку на 700 м. од манастира Раковице. То су слојеви хоризонтални, а испод њих се појављују пескови, који вероватно одговарају II мед. етажи. У ресничким бунарима свуда је налажен сармат. кречњак, вероватно је и десна страна Раковичког Потока од сармат. кречњака само је она као и ресничка страна прекривена Дилувијумом. Дилувијална глина прекрива терцијарне слојеве и у долини Милошевог и Вучјанског Потока. Тек у изворашту последњег потока, испод Торлака, појављују

се понова терцијарни слојеви, и то најпре бели песак затим сарматски кречњак, а испод њега познати нам *тегел*.

в.) Сарматски кречњаци виде се и код Кијева, на левој и десној страни Топчидерске Реке преко ургон. кречњака.

г.) У Касаповом Потоку сарматска етажа представљена је кречњацима са многим мактрама и церитима; затим код Пећине изнад села Врчина и у потоку Грабљаку.

д.) Овој етажи вероватно припадају и кречњачки камаљи, које смо проматрали на висовима В. (262) и М. Камен (260), затим на Крушику и Ј. И. од Збеговишта у болечком атару. На В. Камену пружају се од И.—З. а падају на Југ.

ђ.) Церитска глина испод села Рипња.

V. *Конгериска етажа* представљања је у околини Авале, и то поглавито на њеној источној падини овим седиментима:

1. *Бречијама од серпентина*, рожнаца и кречњака које се налазе у селу Зуцу испод жутих и белих пескова. Исте бречије откривене су у већем пространству у Староселском Потоку, у потоку Кованичишту (конгерије), а нарочито у левом краку Карагача. Сличан материјал види се у Лештану на левој страни Болечице, у потоку Мочилу и потоку *Слагини*.

2. *Зелени и сиви пешчари* у потоку *Карагачу*.

3. Гвожђевити крупнозрни пескови са много меланопсиса, конгерија и других фосила у потоку Карагачу, и то при крају његовог левог крака.

4. Као конгериски најмлађи кат могу се узети бели и жути пескови, који покривају све ове напред побројане конгериске седimente који велико пространство достижу у околини Зуца, Врчина, Заклопаче и Бегаљице.

IV. *Дилувијална глина* има велико пространство по странама Раковичког Потока и Врчинске Реке.

Од еруптивних стена највиших пространства узимају серпентини, а често се појављују лампрофирске и риолитске жице.

157. Збор. (10. октобра 1910.).

II. С. Павловић. О дилувијалним мекушцима из околине Београда. Из дилувијалних слојева београдске околине и Београдског Подунавља и Посавља (Вишњица, Вел. Село, Ритопек, Мачин и др.) одређени су ови облици: *Hydrolimax laevis* Müll. *Vitrina elongata* Drap., *Euhyalina nitens* Müll., *Polita radiatula* Gray., *Vitrea crystallina* Müll., *Conulus fulvus* Müll., *Patularia rudrata* Stud., *Punctum pugmaeum* Drap.,

Vallonia pulchella Müll., V. costata Müll., V. tenuilobris Braun., Petasia bidens Chem., Trichia hispida L., T. terrena Clessin, T. rufescens Pen., T. suberecta Clessin, T. vilosa Drap., Eulota strigella Drap., E. fruticum L., Arionta arbustorum L., Xerophila striata Müll., X. Nilssoniana Beck., Tachea vindobonensis Fér., Helicogena pomatia L., Chondrula tridens Müll., Napaeus montanus Drap., Zua lubrica Müll., Caecilianella acicula Müll., Torquilla frumentum Drap., Orcula dolium Drap., Pupilla muscorum L., Edentulina columella Benz., Isthmia minutissima Hartm., Vertigo pygmaea Drap., V. Moulinsiana Dup., Clausiliastra laminata Mont., Kuzmicia pumila Ziegl., Pirostoma ventricosa Drap., Succinea oblonga Drp., S. oblonga Drp. var. elongata Cless., S. oblonga Drp. var. paludinaeformis Sandb., Carychium minimum Müll., Limnophisa palustris var. turricula Held., L. truncatula L., Corteus corneus L., Tropiciscus marginatus Drap., Gyrorbis rotundatus Poir., G. spirorbis L., G. septemgyratus Zieg., Bathyomphalus contortus L., Gyraulus albus L., G. glaber Teftr., Segmentina nitida Müll., Bythinia ventricosa Gray., Tropicidina macrostoma Steerb. (Предавање је у целини штампано у *Наславнику* за 1910. годину).

Јел. Михаиловић реферише о каталогу трусова у Босни и Херцеговини у току 1909. године (Erdbebenbeobachtungen in Bosnien und der Herzegovina, 1909). Каталог је службено издање метеоролошке опсерваторије у Сарајеву. Садржи, као и сва ранија издања ове врсте, анализе уписаних сеизмограма у Сарајеву и констатоване макросеизмичке покрете.

У току те године добивено је на Вичентинијевом микросеизмографу 64 сеизмограма, од којих је било 16 локалних, 26 блиских и 22 далеких. Макросеизмичких појава констатовано је свега 26, што указује на то, да је сеизмичка активност прилично попустила. У погледу интензитета потреси су означени по Роси-Фореловој скали (I—X), а било их је: VII ступња (1); VII (2), VI (10), V (8), IV (2); III (3). По часовним интервалима распоред потреса не показује никакву правилност. Истиче се апсолутни максимум од 4 потреса у интервалу 9—10 сати у вече и два секундарна максимума по 3 потреса између 1—2 пре подне и 8—9 сати у вече. То значи, да од целог броја потреса пада на интервал 6 сати пре подне до 6 сати после подне 34,62%, а на интервал од 6 сати после подне до 6 сати пре подне 65,38%, што указује на већу учестаност за време ноћних часова.

158. Збор. (10. новембра 1910.).

Радосав Васовић. Трагови Леденог Доба у Црној Гори. „Сем ранијих података о леденом добу у Црној Гори, које су изнели: Цвијић,

Hassert, B. Horak и Vinassa de Regny, ја сам у стању додати још два мања прилога.

I. Права Црна Гора (некадашња Зета) може се сматрати као једна кршевита кречњачка височина, која се преко четири котлине ступњевито спушта од северо-запада на југо-исток, према Скадарској низији. Највиша је котлина *Његушко Поље*, па се наниже ређају још: *Цетињско Поље*, *Добрска* и *Цеклинска Жупа*. Прве две котлине *јесу*, а друге две *нису* права поља.

Добрска и Цеклинска Жупа су котлине са мањим унутрашњим неравнинама, које се састоје из нижих секундарних гребена и љегнућа.

Цетињско и Његушко Поље јесу права поља, чија су дна заравњена наносним материјалом. Али из тога наносног материјала избијају кршевити гребени, који се у Цетињском Пољу зову „гомиле“. Између ових „гомила“ налазе се понори. Из раније су била отворена и позната три покора — један код цркве на Ђипур, други код војног стана, трећи код лабораторије —, четврти је отворен тек пре шест година, у имању једног Јабучине и зове се понор „под границом“.

Дубина наносног материјала у Цетињском Пољу различна је, негде је плитка, а негде знатно дубока. Свуда овај материјал лежи непосредно на кречњаку и свуда је један исти — крупан шљунак и песковита глина, без фосила. Тај шљунак *Тиеце*¹ пропраћа овим речима: „Није било без интереса констатовати несумњиво речни шљунак у котлиној цетињској долини, где сада нема ни реке ни потока“. О тој истој творевини Цвијић вели: „Нема нигде, ни у Ивановој Алузи, ни у Коритима, ни око Бабљака и Штировника ни циркова, ни седиментата, ни топографских облика, који би на старе глечере упућивали. Даље је поуздано да шљунак Цетињског Поља нема никакве непосредне везе са старим глечерима; није ни флувио-гладцијалног порекла, јер је на Ловћену био само један глечер, који се од Језерског Врха према Његушком Пољу спуштао“².

На супрот томе тврђењу, ја сам над самим Цетињским Пољем, у првом селу до Цетиња, у *Бјелошима*, нашао трагове усанулог глечера. Село Бјелоши налази се на једном заравњаку, чија се северо-источна ивица стрменито спушта у Цетињско Поље. На овоме заравњаку налазе се велики блокови углачаних и неуглачаних стена. Велики број облица, с крупним шљунком и песковитом глином, сачуван је у једном лучном бедему, који се пружа преко целог овог заравњака, а који је испуцаном страном окренут према Цетињском Пољу. Издубљеном стра-

¹ *Tietze E., Dr. — Geologische Uebersicht von Montenegro (Jahrbuch d. k. k. geologischen Reichsanstalt. 1884), p. 90.*

² *Глас LXV Срп. Краљ. Академије. Ј. Цвијић. Нови резултати о гладцијалној еноси Балканског Полуострва, стр. 204.*

ном тај је лучни бедем окренут вису што се зове *Бјелошки Соко* (1400 м.). Између овога вуса и Иванове Алуге, издиже се други вис исте висине и зове се *Писдан*. Овај вис и Бјелошки Соко раздвојени су једном увалом која личи на типски цирк и зове се *Сњежница* (Сњежнички Долови), где се увек налази снега и леда. Цирк Сњежница отворен је према и. с. п., а то је према Бјелошима и Цетињском Пољу. Од тога цирка, па све до Бјелоша, налази се очврснут и растресит шљунак *подинске морене*, а на бјелошком заравњаку је материјал *крајње морене*, с врло лепим примерцима углачаних, затим избразданих и изгребаних стена.

Према томе, главно лежиште старог бјелошког глечера било је у тој Сњежници, чије су ивице 1400 м. надм. висине, а глечерски језик свршавао се над самим Цетињским Пољем, у висини око 800 м. над морем. Несумњив је факт: да се од бјелошког глечера педио глечерски поток, који је с флувио-гласијалним материјалом утицао у Цетињско Поље; да је у почетку вода отицала кроз поноре, а крупнији материјал остајао на површини. Због велике навале воде и флувио-гласијалног материјала, стари понори морали су бити запушени, вода није могла сва отицати и онда је Цетињско Поље морало бити претворено у *карстно језеро*, које је сав флувио-гласијални материјал нивелисало у једну хоризонталну раван, из које сада вире само они секундарни гребени, што се зову „гомиле“.

То језеро, по нестанку глечера, могло је још врло дуго трајати, све док се поједини понори нису почели отварати. Изгледа да је највећа количина воде отекла кроз понор на Ђипур, испод садање придворне капеле. Ово је отицање било постепено и трајало је врло дуго, јер се према томе повору, кроз велики део Цетињског Поља, формирало речно корито, које се и сада лепо распознаје. Ова река представљала је последњу фазу у престанку глечера. Пречишћавањем старих понора, вода је свуда исцеђена, сад је остало суво *карстно поље иокривено флувио-гласијалним материјалом*.

Пластичка прегласијалног Цетињског Поља била је слична садашњој Добреској жуни, која је сачувана од глечера и флувио-гласијалног материјала.

П. У Црној Гори прве трагове леденог доба констатовано је господином Цвијићем, на Дурмитору. Тај његов први проналазак састојао се у томе што је нашао „флувијалне морене, које чине бедеме око Шкрчких Језера, у Горњој Алишници, Валовитом и Добром Долу; можда је глечерског порекла и материјал испод Валовитог Језера до Увите Грде“¹. За многобројна језера, Цвијић каже: „Типских глечерских

¹ Цвијић Ј. Др. — Гласијалне и морфолошке студије о планинама Босне, Херцеговине и Црне Горе. *Глас* LVII, стр. 151.

трагова има једино у котлинама Великог и Малог Језера у Шкрки и њих увршћујем у језера *гледерског порекла*“ (стр. 158). „Остале језерске котлине нису у вези с гледерима, разноврсног су порекла, поглавито карстне“ (стр. 158). „Најниже морене Дурмитора имају висину 1700 метара“.

Гледерски трагови на самој Дурмитору су безначајни, а много су значајнији у његовој околини. Од Жабљака до Јунчевог Дола има неколико појединачних благих узвишења, која се састоје из трошног материјала — крупан и ситан шљунак, велико обло камење, песковита глина. Сав је тај материјал хаотично измешан. По облацима виде се врло јасно греботине и зарези којима се карактерише материјал подинске морене. Ови брежуљци су карактеристични типови такозваних *друмлени*, који се у глацијалној морфологији увршћују у ред подинских творевина гледерских. На таквом једном друмлену је црква на Жабљаку (1455 м.). Свуда по Језерима наилази се на врло обилат материјал подинских морена. Спуштајући се Буковици наилази се на Ускочки Омар, где се налазе разбацане и растурене заобљене и незаобљене стене како леже на трошном терену. Ове стене нису се могле ни од куда докотрљати, већ су морале бити транспотиране. Кад се пређе мост на Буковици, испод села, и знатно одмакне од реке, при наступању у Буковичку шуму, налази се једна крајња морена, која се састоји из врло крупног заобљеног и незаобљеног камења, замешеног у песковиту жућкасту глину. Кад се одатле изађе на Ивицу (1020 м.), опет се на тој заравни виде многи друмлени, исто онаки као што и они код Јунчевог Дола. Низа стране, од Ивице до Шавника, свуда се налази трошни материјал подинских морена. У Шавнику (844 м.), у школском дворишту, налазе се врло велики блокови стена, које леже озго, на трошном материјалу.

Кад се од Шавника испењемо на Крљево, испод планине Војника, одатле настаје зараван с неравнинама и по њој се налази подински материјал, који се у највећој маси види код једне јаруге (Сурдуб). Из те удољине излази се на плато који почиње од хаџа на Гвозду па траје до Крстца на Буковику. Та таласаста равнина зове се Никшићска Планина, чија је средња висина 1350—1400 м. Она у свему личи на висораван Језера (само што нема језера) и стоји према Војнику онако исто као што Језера стоје према Дурмитору. Никшићска Планина спушта се Ивановом страном у Ивањско Поље. Ово је поље с јужне и југо-источне стране ограђено двема амфитеатралним узвишењима врло велике висине; *то су крајње морене огромне масе*. Обе се морене састоје из заобљеног камења, трошне глине, пескуше, с врло великим незаобљеним стенама, које леже на *тај трошним узвишењима*. На спољашњој страни друге (спољашње) морене налази се село Луково са два своја ступњевита поља Горње Луковско Поље

права је стрма равна састављена од трошног материјала и диже се до врха спољашње морене. То је типски пример за *прелазни конус* (Uebergangskegel), којим материјал крајње морене прелази поступно у чист флувио-гладцијални материјал, какав се налази у Доњем Луковском Пољу.

Материјал ових крајњих морена састоји се из песковите глине измешане с крупним заобљеним и незаобљеним блоковима свих стена које се налазе на Војнику, па чак и Дурмитору, што је Хасерт приметно, по дурмиторској брежији. Значи: да су глечерске масе из ова два лежишта (Језера и Никшићска Планина) морале, бар за време највеће глечерске експанзивности, бити у комуникацији. На тај начин ове крајње морене на Буковику биле би творевине оног глечерске језика који се од те заједничке глечерске масе издвајао низ Иванову Страну, а растапао у атару садашњег села Лукова. Она крајња морена у Буковици представља фазу кад је веза између ова два глечерска басена била прекинута и кад је сваки басен за себе имао своје глечере; тада је глечер са Језера силазио низ Буковицу и оставио ону крајњу морену у Доњој Буковици.

Несумњиво је флувио-гладцијални материјал ишао даље из Доњег Луковског Поља; он је отицао знатном количином у Никшићско Поље. Али Никшићско Поље није испуњено само материјалом овога глечера, у њему су се гасили потоци од више глечерских језика, који су се са неколико страна спуштали према некадашњој Никшићској котлини, док је нису испунили и претворили у садашње равно поље“.

Јел. Михаиловић износи опис сеизмографа и других апарата употребљених у сеизмолошкој станици Геолошког завода на Ташмајдану.

159. Збор. (10. децембра 1910.).

Др. С. Радовановић говори о угљенимом терену код Орашца, у тимочком округу.

Ј. М. Жујовић реферире о овим радовима *F. v. Kerner*-а о геологији Далмације: 1. Das Kohlenführende Paläogen von Ruda in Mitteldalmatien. — Verhandl. d. k. k. geol. Reichsanstalt, Wien, 1907, p. 134—157; 2. Lias und Jura auf der Südseite der Svilaja Planina. — Ibid., 1907., p. 268—281; 3. Vorläufige Mitteilungen ueber Funde von Pflanzen in der Svilaja planina. — Ibid., p. 294—297; 4. Die Trias am Südrande der Svilaja planina. — Ibid., 1908., p. 259—289; 5. Reisebericht aus der östlichen Zagorje (Mitteldalmatien.) — Ibid., 1908., p. 244—250; 6. Bericht über den Abschluss der Aufnahme des Blattes Sinj — Spalato. — Ibid., 1909., p. 235—245. —

1. Котлина Руде уваљена је у карсту на јужном подножју б. Пролога, а испуњена је слојевима палеогене старости. У серији тих слојева, коју је Кернер поделио на три групе, највише има лапораца налик на исту фацију б. Промине. У горњој групи лапораца има и неколико метара дебелога фосилнога угља, који се од проминскога разликује, што је шкриљаст, загасито сив и угодан за фабрикацију гаса, док је промински црн, смоласто сјајан и шкољкастог прелома; изданци овога угља распрострају се $1\frac{1}{2}$ километар. У лапорцима је нађена прилично богата флора амантацеа, лаурацеа, протеацеа, рамнеа и легуминоза, са двадесет добро одређених фела и још двадесет којима су само родови могли бити одређени. По првима се може закључити да слојеви нису виши од тонгриских (Олигоцен).

Котлина Руде је синклинала са врло стрмим слојевима како кретацејскога тако и палеогенога терена; на јужноме ободу слојеви падају ка северу а на северноме ка југу, али су оба крила ове боре врло несиметрична. Набор је испресецан уздужним и попречним преломима, услед чега је структура овога предела сложенија постала.

Највећи део ове расправе посвећен је топографскоме опису предела и угљенога слоја у њему.

2. *Титонски* слојеви са амонитима и аптихусима (Лемешки слојеви) на западној страни Свилаје планине били су једини представници јурскога терена у средњој Далмацији, докле Кернер није у истој области нашао и представнике *Лијаса* и *Јуре*, које је у другој горе наведеној расправи описао. На западној страни Свилаје налази се најпотпуније развиће Мезозоица средње Далмације, јер ту има слојева који су се створили у периодама Тријаса, Јуре и Креде.

3. У тријасној серији слојева нашао је Кернер два хоризонта са *фосилним биљкама*, о којима је учинио објавио претходно саопштење у трећој горе истакнутој расправи. Оба су хоризонта у околини Мућа, растављена слојевима еруптивне туфозне масе *pierta verde*. У доњем хоризонту нашао је биљке које привремено упоређује са *Sagenopteris*, *Sphenozamites*, *Gleichenites elegans*, *Palissya*. У горњем су хоризонту биљни остаци скоро неодређиви. — Северно од Мућа у вишим тријасним вапнацима има врло много гиропорела.

Трагова фосилних биљака има и у Верфенским слојевима код Буља, у околини Сиња.

Јурска система Свилаје оскудна је у фосилима, а монотона у погледу стена. Цела је саграђена од кречњака и доломита малих вапњација. — Ј. И. од Сињскога Поља Лијас је развијен у фацији зага-ситих кречњака у којима је Кернер нашао фосиле: *Cochlearites*, *Chemnitzia* и *Megalodus*. На јужној падини Свилаје има лепидотида (по највише *Cochlearites*), малих мегалодонта (*M. pumilus*) и шемниција у банцима сивога вапнаца, испод кога леже доломити на танке бречије,

а изнад кога су лапорци. Ова зона са литиотидима има велико распрострањење и знатну дебљину. Преко ње је зона негавих, често црвенкастих лапораца; па зоне сивих јурских кречњака изрешетаних вртачама, и зоне доломита разних варајетета крунисаних низом чалија и гвоздаца од једних кречњака; овим је, може бити, представљена средња Јура, али нема довољно основа за ову претпоставку. — Изнад овога наслагани су кречњаци и доломити који се разликују од доњих тиме што су зрнасто-песковити и садрже корале налик на *Stylosmilia* или *Goniocera*, највише на *Spongiomorphidae* а које је проф. *Felix*¹ као нов род и фелу одредио: *Cladocoropus mirabilis*.

Ови коралски слојеви представљају део горње Јуре — Малма. Распрострањени су врло много. Преко њих су развијени танко-слојевити кречњаци са рожнацима, па доломити који садржавају негде аптихусе, негде остатке амонита, негде корале, криноиде, шкољке и пужеве — што се све може сматрати као еквивалент Лемешких слојева, дакле као крајњи члан Јуре у овој области.

4. *Тријас* Свилаје детаљно је приказао Кернер у четвртој горе наведеној расправи. Он је сложен из ових чланова:

Верфенски Слојеви:

I. Рауваке. II. Загасити кречњаци у подини правих Верфенских слојева могли би и Перм представљати.

III. Црвени шкриљац са мијадитима.

IV. Сиви, вапновити шкриљац са 60 врста амонита, које је Китл описао.

V. Дијабаз-порфирит; пробија Верфенске слојеве.

Мушелкалк:

I. Доломитни кречњак.

II. Црвени бречаста кречњак.

III. Вели доломит, распрострањен више но друге стене средњег Тријаса.

IV. Вели кречњак, карстних облика, с криноидама и алгама.

V. Црвени квргасти кречњак са мало фосила: *Monophyllites*, *Ptychites*, *Atractites* итд. (Фауна Хан-Булога).

VI. Загасито-црвени глинени шкриљац са траговима од *Ptychites* и *Ceratites*.

VII. Загасито-сиви рожни кречњак са *Spiriferina trigonella*.

Ладински кат:

I. Светли доломит, доломитни кречњак, црни шкриљац са биљкама *Sagenopteris*, *Podogamites* итд.

¹ *Felix*: Eine neue Korallengattung aus dem dalmatimischem Mesozodem — Sitzungber. d. naturforsch. Ges. zu Leipzig 1906).

II. Аугит-порфирит у сливу од 2 километра дужине и неколико декаметра ширине.

III. Бели и зелени туфови.

IV. Загасити-сиви кречњак с венгенским цефалоподима: *Potrachyceras*, *Arpadites*, *Aulacoceras* итд.

V. Бели кречњак са брахиоподима (*Spirigera trigonella*), шкољкама, пужевицама, гиropорелама (ниво С. Касијана).

VI. Туфозни плочасти пешчар, са траговима биљака и угља.

Са овим је настала периода издизања ове области, коју су пратиле (поменуте) ерупције, док су се у заосталим водама развијали кречни рифови од кречотворних алга.

5. Загорје у Средњој Далмацији зове се простор малих брежуљака и удолина ограничен на северу венцем Мозећа, а на југу прибрежним брдима Кастела. — Западну половину ове области описао је Кернер поводом описа детаљне карте Шибеник — Трогир, а сада даје детаљни опис источне половине Загорја. Из ових детаља извадићемо да је највише површине заузето кредом, па затим Еоценом.

У Креди има доломита и рожних кречњака, преко којих су наслагани рудисни кречњаци са *Radiolites angeoides* Lam., *Chondrotonta Mousoni* Choff. — Еоцен је укљештен на врло много места, те прекида једноставност великог кретацејскога кречњака. На неким местима има козинских слојева.

Тектонику чине неколике велике боре, које су на неким местима, најашиле једна на другу. У северном су крају стрмије, збијеније, а у јужном блаже и више развучене и населе.

6. У овој су белешци изложени геолошки подаци о Мозећу, Радићу, Прологу, Мосору и Чемерници, и о неколиким шкољкама у заливу Салоне. Описује се распрострањење обичних чланова Креде и Палеогена и њихово суделовање у појединим тектонским јединицама. На Мосећу је СЗ. крај од једне велике антиклинале; а ЈИ. крај, који поступно прелази из динарскога правца у лезински, развијен је у неколико скоро упоредних набора. Ово је, дакле, неко одступање од оне обичне појаве у Далмацији, да је оропластика непосредни израз геолошке грађе, т. ј. да су корутине по тектонским коритима, а гребени по сводовима слојева.

Са II. међународног Конгреса Самарићана — У време од 9. до 13. септембра ове године, по новом календару, одржан је у Бечу II. међународни Конгрес Самарићана, или како га званично окреташе Конгрес за спасавање у несрећама и за спречавање ових.

На тај Конгрес слегло се са свих страна културна друштва врло много званичних заступника и изасланика а још више приватних суделоваца, које чланова, које присутника.

Од балканских држава биле су званично заступљена Румунија и Грчка. Србија није имала званична заступника, а Црна Гора, Турска и Бугарска уопште не беху заступљене.

Што наша Отаџбина није била заступљена званично на овом Конгресу, даје се лако протумачити и извинити.

Ну ја лично нисам се могао оглушити према овом Конгресу, што је мени врло добро познато, шта је у нашој Отаџбини баш мојом иницијативом на полу јавна Самарићанства рађено и остварено, на име за ових потоњих десет година. На тај начин пало је мени у део да покажем на том Конгресу сакупљеним из свега света поборницима и трудбеницима око јавног Самарићанства, шта се у нас на томе огранку јавног рада за опште добро народа смерало и радило, а колико се успело, па и за чим ћемо ми Срби у томе и даље бити.

Учинно сам тако јер сам дубоко уверен да ће баш искуство ова два потоња наша рата, у вези са резултатима овог међународног конгреса, неодољивом снагом допринети да се у нас увере о неодољивој потреби и огромној користи систематске организације Самарићанства у целој земљи. Кад то буде, кад у нас Самарићанство као социјална установа обгрли целу нашу Отаџбину, кад се за ту установу делотворно заинтересују државни фактори и цео наш народ, кад се друге сродне установе са нашим Самарићанством и непосредно споразумеју и међусобно уједине, да по начелу о подели рада свако свој позив врши а опет и све свакој на помоћи буду, да се дакле и узајамно испомажу и унапређују, а наиме кад сви скупа делом прионемо да као Српски Самарићани смишљено, одлучно и истрајно прегнемо на посао, тада ће и од тог нашег рада ускоро морати бити плода и добра и обилата и опште корисна, с којим ћемо ведро чела моћи ступити међу остале културне народе.

Према закључку I. Међународног Конгреса за Самарићанство, који је одржан г. 1908. у Франфуркту на Мајни одржан је садашњи збор у Бечу у времену од 9. до 13. септембра 1913. год.

Да би се осигурао успех овог збору, организован је у Бечу посебан приређивачки одбор. Исти је имао за протектора вел. војводу Леополда Салватора, а почасни председници беху му главни градоначелник бечки д-р Вајскирхнер и познати пионер хуманитарности гроф Х. Вилчек. А како су главни приређивачи умели и хтели да уваже глас новог времена, и посебице велики значај сарадње женскиња на хуманитарном послу уопште, а посебице у области Самарићанства, то је уз приређивачки одбор постојао и нарочити одбор женскиња, који је био под покровитељством вел. војвоткиње Бланке, а под главном управом грађица Фетерове и Вилчекове.

Конгрес је имао своју редовну главну управу, којој беху на челу д-р граф Фетер и проф. д-р В. Екснер, а главни тајник је био д-р Х. Харас, главни управник бечког друштва за спасавање.

На конгресу је суделовало до близу 2000 лица, што представника посебних народних одбора самарићанских из Аустро-Угарске и осталих културних земаља, што опет нарочитих делегата појединих држава, хуманитарних установа, друштава, а понајвише редовних чланова Самарићанства и овог конгреса, и најзад конгресних обичних суделоваца.

Обзиром на пријављени конгресни материјал: предавања, извештаји, прикази и т. д., било је на конгресу десет нарочитих одсека. Од ових је сваки имао своју редовну управу, у којој је конгрес сам бирао из своје средине нарочите своје почасне председнике, где је и мене допала част.

дан будем постављен за почасног председника у II. одсеку, који је био намењен „Обуди лекара за прву помоћ“ (Сирема Самарићана).

Остали су одсеци имали за тему:

- I. Прва лекарска помоћ у несрећама.
- III. Самарићанство у градовима и по селима.
- IV. Самарићанство у путном саобраћају (на железницама, код аутомобила, авиоплана и т. д.).
- V. Самарићанство на мору, по језерима и рекама.
- VI. Самарићанство по мајданима и сличним радовима.
- VII. Самарићанство у пожарништву
- VIII. Самарићанство у висовим брдима.
- IX. Самарићанство и сморт
- X. Сиречавање несрећних случајева.

Већ сами ови написи сведоче о обилатости конгреског рада, као и о интензивној занимљивости и још камо већој поучности многобројних предавања, реферата, демонстрација и т. д.

Отварање и затварање конгреса било је у великој саборници бечког парламента, а поједини одсеци конгрески држали су своје седнице у посебним дворанама истог парламента.

Седнице појединих одсека почињале су тачно у одређено време. Предавања текла су према утврђеном распореду. Дуже од $\frac{1}{4}$ сахата није нико могао говорити. У расправи добио је сваки говорник пет минута. Седнице по одсесима су држане до подне (до $\frac{1}{2}$ 2 сах.) а у слободном времену пре подне и за тим после подне били су општи састанци, разгледања бечких знаменитости, хуманитарних установа, практичне демонстрације Самарићана на води и копну, краћи излети и т. д.

С вечера, у очи отварања конгреса, било је у градској палати бечкој упознавање конгреслија. Први дан конгреса с вечера био је пријем у аустријском министарству унутрашњих послова. Трећег дана с вечера примљени су чланови конгреса у двору бечком. Четврти дан с вечера биле су свечане представе у дворским позориштима. Пети дан у вече завршен је конгрес пријемом и свечаним банкетом у градској палати бечкој.

Ради олакшања конгреског пословања и удобности конгреских чланова постојао је у парламентарској згради нарочити биро, даље поштанска и брзојавна филијала, посебне дворане за конверзацију, за читање новина, писање писама, па је за трајања конгреса излазио и посебан лист, у којем су чланови конгреса имали тачан преглед конгреског рада за тај дан, а и друге њима подобне информације.

Да би се страни гости у Бечу што лакше разазнавали, стајали су им на расположењу посебни тумачи и путевође.

Још су ради лакшег распознавања како самих конгреслија, тако и разних конгреских часника биле уведене посебне значке, по којима је свако дотична лица могао наћи, све да их лично није познавао.

Конгрес је отворен, како рекох у великој свечаној саборници бечкој 9. септ. тачно у $\frac{1}{2}$ 10 сах. пре подне. Кад је протектор конгреса вел. војвода Леополд Салватор заузео своје почасно место, узео је реч председник конгреса д-р М. Фетер, који је нагласно главни смер овог састанка међународних Самарићана и предложио да се брзојавно поздрави владар аустро-угарски, као први и делотворни Самарићанин у монархији, па је за тим посебнице благодарно вел. војводи Салватору и вел. војвоткињи Бланки, што се вољно примили протекторства.

Вел. војвода *Салватор* нагласио је у одговору, да се с радошћу примио протекторства над конгресом са тако значајном и племенитом сврхом, те је пуно уверен да ће резултати конгреских саветовања свима педужним невољницима донети корисна плода.

Затим је говорио министар *Хајнолд*, који је истакао како борба човека са природом у цели културног напретка посвуда тражи све више жртава. Али та културна борба човека с природом иште да човека снабдемо свима средствима, која ће му помоћи да по могућству одоле опасностима и последницама те борбе. *То је бужност и државе саме.* Али је тек у другој половини прошлог века социјално законодавство отпочело делати. Том раду придружују се и подвизи овога конгреса, чији резултати треба да припомогну државама у вршењу њихових дужности на том пољу.

Главни градоначелник бечки д-р *Вајскирхнер* нагласио је, да су чланови конгреса прожети најчистијом и најплеменитијом љубављу према својим ближњима, па подсетив како је познати пожар у бечком „Ringteater-у“ онде створио „друштво за спасавање“, завршио је речима: „Ми сви жалимо жртве крвавих ратова и захвали смо свима, чије милосрдне руке блаже све наше јаде“.

За тим узеше реч још неколико беседника, што је и мене побудило, да конгрес поздравим овако: Пуно сам задовољан и сматрам за особиту почасти што на овом конгресу сакупљене врсне и предане поборнике и присталице светске идеје Самарићанства могу свесрдно да поздравим са данас неоспорно културног кристализационог центра балканског и што из те моје српске отаџбине могу да му жажелим свако добро и свестран успех, а тим више што се наша Србија свесно и истрајно, са пуно добре воље, одлучности и самопрегоревања, ставила под племенити и спасоносни стег Самарићанства, уверена да то од ње захтевају добро схваћени интереси наше државе и нашег народа, културног људства уопште, у чијем ће друштву и моја отаџбина сада још камо обилније моћи и хтети прегнути око унапређења нама свима заједничких самарићанских подвига и идеала.

После свечаног отварања конгреса, извршено је истог дана после подне конституисање појединих конгреских одсека, а дан за тим отпочели су радови по свима одсецима.

У четвртак 11. септ. пре подне одржао сам и ја у седници другог одсека своје предавање под називом:

„Почетак Самарићанства у Србији“.

које у целини гласи:

Срећан сам, што поред овако значајног збора и договора светског Самарићанства добих прилике, да његовим општекорисним подвизима и црљевима допринесем, које зрно из земље и од народа, према којима се све до данас са што које стране поступало врло мањички, увек без стварних разлога и незаслужено, пита више често са врло лоше скривеном па богме оштентативно истицањом зловољом и злудашћу.

Преузимам ову своју задаћу са толико више орности, јер се поуздано надам, да ће овај наш конгрес по својем непосредном и каснијем утицају имати плодних и благословених последица и за моју Отаџбину Србију, која свесна својег задатка и циља свестрано успешно греди унапред.

www.unilib.rs Нагласив и utvrdив ово, нека ми је дозвољено да у збијеној језгри прикажем, шта је у нас у Србији учињено и још се смера у корист Самарићанства.

Почетак Самарићанства у Краљевини Србији пада у годину 1885-6, када искуство из тадашње српско-бугарске војне зајска категорично, да се ова хуманитарна установа што пре оживотвори. Ну, прилике тадашњих времена и режима у нашој Отаџбини осујетиле да од те спасоносне намере буде дело.

Тек кад епохална г. 1903. у народном и државном животу наше српске Краљевине донесе потпуни преокрет и препороџа! на боље, могло се са изгледом на повољан успех приступити и остваривању самарићанске идеје.

Улога делотворна пионера идеје српског Самарићанства паде у део општем гимнастичком удружењу „Душан Силни“, као установи разгранатој унакрст целе Србије. Овом позиву и задатку удовољило је то удружење тиме, што је своју организацију допунило посебном секцијом за Самарићанство и што је основало јавну и бесплатну школу за спрему Самарићана српских. У тој школи је мени, као покретачу целе ове ствари, поверена управа и сама настава, теоријска и практична.

На супрот разноврсним тешкоћама, апатији па и противности, чак и од стране званих, чиме је у нас отире морала да натезе свака новина, успело се најзад ипак са стабилизацијом самарићанске јавне школе. Ова је обухватила више течајева обзиром како на саме наставне предмете тако и на донесену спрему и занимање добровољних слушалаца, будућих Самарићана.

Сваки посебни течај у овој нашој самарићанској школи трајао је у смислу наставног плана професора *Есмарха* 6 сахата. Сваког сахата је искључењем свега научног материјала предузимано само оно и онолико шта и колико сваки практичан Самарићанин безусловно мора да зна. Предавања базирала су се махом на принципима савремене очигледне наставе. Као водилца крајња и циљ свему раду школском — теоретској поуци и практичним вежбама — вредело је правило да Самарићанин *није* зван свуда и у свему заменити лекара, а још мање га може и сме мимоилазити и потискивати, него треба да приуговори поље за рад лекара и да томе раду обезбеди што бољи успех.

Пошто је пак Самарићанство са народном хигијеном, према крајњем циљу обојих, најгешње склопано, ја сам продужујући по мени организоване и управљане течаје о Самарићанству, унео у наставни план још један посебни сахат, који је био намењен поуци о нези болесника на дому и у болници. Тиме сам Женске Подружине и наша Девојачка Друштва, којих је у Србији леп број, смерао задобити за Самарићанство, чиме би се ово како треба проширило, подигло, оснажило и utvrdило.

Сваки поједини течај наше самарићанске школе завршен је јавним испитом, да тиме с једне стране делом разоружамо и себи привукамо нашем покрету песклоне и пасивне елементе у опште, а с друге стране да ширу јавност а наиме јавне власти подстакнемо на што издешнију и што истрајнију припомоћ нашег српског Самарићанства.

Ово наше настојање имало је повољна резултата. Наш војни санитет заинтересовао се одмах с почетка за наш покрет, па је на наше испите слао посебног својег заступника, једног вишег санитетског чиновника, који је затим прегао да Самарићанство одомаћи у нашој војсци. И *Министарство Унутрашњих Послова* било је о нашим испитима заступљено, по јед-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ним инспектором државног санитета, чиме се смерало и друге власти и установе и јавност нашу у опште заинтересовати за што боље заузимање за самарићанске подвиге и идеале.

Посредством наших самарићанских течајева смерао сам прокрчити пута Самарићанству и у *средње* и *више просветне* заводе наше Српске Краљевине, па да га ту стално утврдим. Радило и ради се о томе, да се исто пре свега уведе и стабилише у нашим *учитељским школама* и *богословији*, јер су у нас учитељи и свештеници пресудни фактори у пронагисању општекорисних подвига и смерова у широким народним слојевима, према чему они највише могу допринети, да Самарићанство као такво унакрст народа самога захвати чврста корена.

Касније је по мојим јодномишљеницима у *Женским Задругама* и *Девојичким Друштвима* уведено више посебних течајева ради науке и вежбе Самарићанака и за што бољу њихову спрему у нези ратних рањеника.

Зарад припреме *државне жандармерије* за самарићанску службу основани су у школи жандарма нарочити течајеви, у којима је мени била поверена теоретска и практичка обука. На том позиву радио сам све до неколико дана пред сам рат Балканског Савеза против Турске. Кроз пуних осам година спремио сам у тој школи преко 1000 жандарма за прву помоћ у несрећама, јер се ови ту по својем положају и служби први могу наћи, те су и позвани да примене своје самарићанско знање и умеће.

На тај начин настојавамо ја и још неколицина мојих начелних једномишљеника и прегалачких сатрудника, да у складу са специјалним приликама у нашој мајци Србији ударимо поуздане темеље српском Самарићанству. Ово ће у исти мах моћи послужити као излазна тачка за систематску и поступну консолидацију свих народних слојева наше Српске Краљевине на пољу *народног здравља* и с тим скончаног опште културног напретка.

То би у главним потезима била верна слика оних подвига с којима смо ја и моји начелни пријатељи прегли око оживотворења Самарићанства у нашој Отаџбини Србији.

Сви позвани фактори ретком снагом и истрајношћу настали су за тим, да игноровањем сваке вапсарске рекламе, која је другде тако јако уобичајена уздигну нашу Отаџбину до положаја, који одговара њеној прошлости, потребама садашњице и позиву будућности.

Тај је положај омогућио да су наша Краљевина и наш народ у *оружју* и о тек минулом двојном дуелу војном на Балкану са ретким еланом у неочекивано кратком времену постигли такве успехе, који стекне потпуно и безусловно признање свих непреокупованих кругова савременог људства и ако су им и ту извесни силом великани и с њима удружени злурадници покушавали све порећи, чак и само право на опстанак...

Према томе надам се поуздано, шта више уверен сам потпуно, да ће подаци, које сам овде у језгру истакао, у вези са стварним и моралним утицајем овог одличног међународног збора у ствари српског Самарићанства имати повољних последица како по даље држање и даљи рад наших српских јавних власти — од којих наша *војна управа* и наш *војни санитет* хвале вредним примером и успехом напред греде, — тако исто и нашег *друштва* и његових *хуманитарних* *установа*, а испред свију па-

ших српских лекара, који су баш овде на дело први и звани и одабрани. —

Ово ће тада неминовно проузроковати да у нашој Отаџбини Србији, овом, опетујем, данас неоспорном културном кристалizacionом средишту Балкана, сви и свако, од горе до доле, свесно и самопрегорно, одлучно и истрајно, вољно и орно продуже себе посвећивати племенитој и спасоносној служби самарићанској.

То ће доћи тим пре, јер је у нас сваки делотворан патриота данас више него икада уверен, да је такав поступак у добро схваћеном интересу наше мајке Србије и нашег српског народа, наиме за случај евентуалног новог крвавог обрачуна међу народима. Ми ту евентуалност не желимо, не тражимо, ни као Срби, ни као људи, али се ће не плашимо, нити се истој уклањамо, ако икад наши животни интереси дођу у питање.

А траже обележено опште искорачивање у корист Самарићанства и актуелни обичаји, па последице посевдњевна рата у миру, који нам намеће борба за опстанак у савременом културном раду, пошто и овде, као и у оном војном рату, само физичко, материјално, умно и морално напредан и снажан човек и народ може из тмине избити на светлост, може надбити сва зла и све противнике, те извојевати и обезбедити свој свестрани васкрс.

Кад све ово, за чиме ми српски Самарићани речју и радом настојаемо постане видним делом, тада ћемо и ми у нашој Краљевини Србији имати *Савез Српских Самарићана*, разгранат у накрет наше Отаџбине, а свестан својег позива, и способан да истоме потпуно задовољи. Утицај и значај и корист тог савеза приказаће за свакога видно његова дела и његови успеси, и ми ћемо тиме у будућности о ратним заплетима и у мирну времену свакој опасности много мирније и поузданије моћи насупрот стати, него до сада. Јер друштво, народ, ратничка или културна војска, у чјим ће редовима бити доста извежбаних Самарићана, камо лакше ће поднети и савладати све могуће тешкоће, па и најтежа искушења усуда, што ће га народу, држави и културном човештву у опште тек само корисна плода морати донети.

То ето желимо и на томе радимо ми српски Самарићани, а Бог ће дати и добри људи помоћи, да тако и буде, што даље све боље.

Овај мој извештај о Самарићанству у нашој Отаџбини дао је повода дискусији, у којој је суделовало више чланова конгреских.

Први је узео реч д-р Фигатнер из Загреба, који је, позивајући се на своје искуство из српско-бугарског рата, осуђивао српске лекаре и замерао употребу Самарићанака. Чинио је тако, јер да је затекао ране загађене па и кварне и црвљиве. Приписивао је то лошем првом завоју и превизијану рана по Самарићанима. Замерао је да су лекари били небрижљиви у намештању првог завоја. У опште је био противан, да женскиње ~~исује~~ ране и превизија ране.

Други говорници расправљали су о обиму, начину и средствима за поучу лајцима о Самарићанству, а даље и о делокругу и у позиву тих приватних помоћника, обзиром на то да се догађа да неки од тих Самарићана од тако добивене спреме хоће после у приватном животу да чине злоупотребе тиме, што неовлашћено залећу у послове самих стручних лекара, што се никако не може ни одобрити ни трпети.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

WWW.UNIBELRS

После дискусије узео сам у смислу конгреског пословника и завршну реч, на коју је сваки предавач имао права, јер нисам могао пропустити без прилике испаде конгреслије д-ра Фигатнера против нашег војног санитета, као и против суделовања женскиња у Самарићанству.

Д-р М. Фигатнер срески градски лекар у Загребу, уједно и лекар тамошњег Друштва за спасавање и тајник троједничког националног одбора за Самарићанство, приказао је у првом одсеку овога конгреса свој реферат са насловом: *Ратна хируршка искуства у српским и бугарским болницама.*

Познато је и широкој међународној јавности, да су баш меродавни, страни, објективни посматрачи и пратници рада нашег женскиња и нашег војног санитета за време оба рата само с похвалом и признањем говорили и писали како о првима тако и о другима, док су противно томе у погледу бугарског санитета и прилика на њиховим болницама и са њима наклоне стране готово без изузетка слушале велике замерке па и тешке осуде.

Чиме се др. Фигатнер у главном огрешно о наше женскиње и о наш санитет, види се из овог мојег одговора на његове испаде. Одговор мој гласи ј у језгри овако:

Не могу брзине прећи крај назора г. др. Фигатнера да женскиње *не* треба употребити за негу рањеника; но ако би се то ипак учинило, да им *никако не буде* допуштено први завој са рана скидати и мењати. Др. Фигатнер позива се на своје искуство из потоњег српско-бугарског рата, и вели да је он у Београду наишао на септичне ране, шта више и на усмрделе и прљаве. Он то ставља на терет лошем првом завоју и каснијем мењању тог првог завоја по Самарићанкама.

Против овог обеђивања српских Самарићанка као таквих и уопште морам се свечано оградити, и то с разлогом:

Те Самарићанке, српске матере и њихове кћери, пријавиле су се и узете су у очи рата Балканског Савеза против Турске. Узете су из првих и образованих слојева српског женског света, који је већ по себи обавештен бар о основима опште хигијене. А мимо то, оне су још у посебним течајима теоретски и практично поучаване у својем позиву а нарочито о томе какве судбоносне последице има свако загађивање ране.

Наше Самарићанке уопште нису ни могле доћи у положај да врше први завој односно да том згодом загаде рану, јер оне нису ни биле на самоме бојишту, где је тај рад извршен.

Ако се изузетно ипак догодило да је која Самарићанка изменила први завој, могло се то десити само касније по болницама, да је који рањеник приспео са загађеном раном, септичном и усмрденом и био у грозници, а лекар није био одмах при руци, или је био преокупиран, па је због оклевања изгубила кобна компликација. Ну и то се могло евентуално догодити само с почетка познатог изненадног бугарског препада и отуд огорченог боја првих дана, онда када 2—3 хиљаде рањеника одједном приспеше само у Београд, у којем је било врло мало лекара, јер осим нешто старих људи сви други бежу у војну и у близини бојишта, а страни лекари и мисије стране мал не сви бежу већ отпуговали. Ту је могло доћи до оних изузетака, може бити и преокупираног лекара, јер се од два зла морало бирати мање. Ал ја сам уверен, да наше Самарићанке и у такој згоди својим радом нису зло увећале, него баш умањиле, јер је та работа само најспремнијим и највештијим међу њима могла бити поверавана.

Ако се и догодило, да је која рана до примања рањеника у болницу београдску била загађена и кварна, не може се ни због тога кривити и осудити српски војни санитет као такав и на делу.

Треба ту имати у виду да су дотични рањеници често а особито за време оних дана луте и крваве борбе на Злетову 3—4 дана били заостали на бојишту иза бугарских нападача, те нису могли бити изнесени и превезени до првог бојног превијалишта, за које се време могле ране загадити, што се најмање може замерити војном санитету.

Ако се пак догодило, да су у самим болницама и са нехата и других кривица лекара у њима ране постале кварне, о томе ја овде не могу пресудити, јер као 76 годишњи болешљиви старац био сам проглашен неспособним за вршење сваке војне лекарске службе услед чега нисам ни био у стању, да рад лекара у београдским и другим болницама непосредно пратим и контролишем.

Али ме изненађује веома, да др. Фигатнер своје опаске и отуд замерке није учинио на лицу места, није изнео на београдским састанцима лекара, који су у нашим болницама неговали рањенике, па није ни јавности предао, што је тим пре и властан и дужан био извести, што су како лекарска нега, тако нарочито српски војни санитет и наше Самарићанке, баш са надлежне стручне стране изван наше отаџбине Србије само са признањем и похвалом спомињани и истицани.

Толико сам одговорно на испаде др. Фигатнера и годило ми је да је тај мој одговор одјекнуо у конгресу одобравањем.

Пре него завршим, хоћу да забележим, како је овај конгрес свој рад доконао.

Последња предавања и дискусије о њима била су у суботу 13. септембра по новом календару до подне.

У тој завршној седници конгреса поднео је први тајник Др. Харас главни извештај о раду конгреса. Затим је председник предложио, те је и закључено, да се оснује „Међународно уједињење за спасавање и за сиречавање незгода (Међународни Савез Самарићана), те се одмах приступило и конституисању. У „сталну комисију“ те установе делеговани су: председник I. међунар. конгреса Самарићана, даље председник и главни тајник овог II. конгреса и још председник и главни тајник будућег III. конгреса. Осим тога улазе у ту комисију по два делегата од сваке земље, која је на садашњем конгресу била заступљена. Те делегате изабраће напред поменути петорица чланова комисије, споразумно са надлежним факторима дотичних земаља. Председник те сталне комисије је за сада председник овог II. међународног конгреса. Комисији је наређено да напрт статута тог „Међународног Савеза Самарићана“ обзиром на спроведену расправу конвенцијом установи и одмах у живот приведе.

Изасланик низоземских Самарићана поднео је после тога молбу низоземске владе и града Амстердама: да идући конгрес буде у том граду, што је конгрес одушевљено прихватио.

Затим је председник гроф Фетер закључио конгрес. Захвално је вел. војводи Салватору и вел. војвоткињи Баварије, председништву парламента, граду Бечу, штампи и свима који помогоше овај конгрес. У овом дому одјекнула је песма над песмама о ђубави к блињњему, и ако глас те песме продре до у најдаље крајеве, тада смо ми свакако постигли свој смер.

Конгрес се иза тога развио уз поклич: *до виђења у Амстердаму*. С вечера истог дана био је у великој дворани бечке градске палате свечан пријем и банкет, у којима се без парочите позивнице није могло суделовати. Домаћин је био бечко градско заступство на челу му сва четир градоначелника са њиховим супругама. Гости, којих је било на 1300, дочекивао је сам главни градоначелник.

О банкету истакао је гл. градоначелник значај овог „Конгреса човечности“, па је с тим у вези наздравно аустријском владару и суверенима свих држава, које су на конгресу биле заступљене.

У здравици гостима подсетио је исти грађански првоначелник бечки на основи Међународни Савез Самарићана, чиме је „перманентна комисија љубави ближњему искорачила на поприште међународна живота и рада“. Зажелео је Савезу и комисији му трајна и обилата успеха, како би се што пре и што даље потисло све што данас још дели државе и народе, те да велики заједнички подвизи и задатци културна људства у појединачна и у целине добијају првенство.

Пошто је председник конгреса наздравно граду Бечу узео је реч аустријски министар унутрашњих послова:

Хајнолд који нагласив заједнички рад, напредовање на културном пољу за последњих деценија рече како рапидно и значајно ширење *културног интернационализма* упада јако у очи у времену које се — бар у политици — налази у несумњиву и одлучну знаку *национализма*. Народи ће још за дуго остати под владом народне идеје, која је створила државе, народе одушевља на велика дела и донела им огромне успехе привредне, културне и посебиче политичке. Влада народносне идеје обележава се природно врло израженим индивидуализмом, заокружује сопствени народ, искључује остале, те одводи народносним борбама. Али промисао је и тим народима улио тежњу, да за културни рад траже међу собом везе. У модерном животу народâ видимо често како политички национализам и културни интернационализам упоред корачају, и то на срећу народâ. Тај интернационални културни рад оличен је нарме на пољу Самарићанства. У души људској почива племенита тежња, да се невољном ближњему нађе на помоћи. Нега те племените тежње уродила је у културних народа установом *Црвена Крста*, великим и спасоносним делом *Женевске Конвенције*, које савлађују чак и непријатељску мржњу и освету сред рата, те су културне народе довеле догле, да према народном непријатељу поступају као према пријатељу присном. У то име наздравља конгресу и конгреској управи.

Бивши министар Др. Витек здравио је жени, као сатрудници човековој, а посебиче истрајној и самопрегорној помоћници лекара, и поузданом и опробаном *стубу Самарићанства* међународног.

Другом згодом, ако ми здравље допусти изнећу прегледно језгро осталога овог конгреса, који треба и у нас да одјекне што пре и што боље и јаче. *Млађима је овде, да пригле, продуже и усаврше што ми старији пољу Самарићанства отаочесмо и створисмо*, како би наша људства ведром и на овом огранку јавна рада за своје добро и за корист дима, који је већ дао, представљају својим симпатијама и својом потпором, јер су научили различити *варно од обсне, упознати су и штују у њој свесног и поузданог и снажног фактора за културни препоређај и напредак Балкана.*

Др. Љуб. Ненадовић.

Школе у Русији — 1. Универзитети — До 1. јануара 1912 године лични састав наставника на универзитетима био је овакав: 9 професора богословије, 454 редовних професора, 158 млађих редовних професора, 9 доцента и 664 приватних доцента. Упражњених катедри 120. Остављених на универзитетима за спремање за професорско звање било је 353 лица, а послатих за тај циљ у иностранство 26 лица.

Општи број студената био је 36.147 (1909 год. — 38.616) од којих је странаца било 1481 (1909 год. — 1780).

Најобилније су посећивани у 1911 год. универзитети Московски (9.242 студента) и Петроградски (8.224 студента) а најслабије Саратовски (289).

По факултетима број је студената био овакав: на правничком 14.477 (год. 1909 — 16.450); физичко-математичком 9.036 (1909 год. — 9.523); медицинском 9.238 (1909 год. — 8.966); историјско филолошком 3.106 (1909 год. — 3.376); источних језика 154 (1909 год. — 176) и богословском 136.

Највећи број студената био је православне вере 26.574 а по старежу деце великаша и чиновника 12.937.

Лица, која су слушала курс на универзитетима према уставу од 1884 године и на правном факултету Јуревског универзитета, подвргнута су завршном испитивању испитне комисије. Општи број оних, који су полагали те испите у 1911 год. био је 6541, од којих је положило испит 5573 лица или 85,2%.

Докторат су положили њих 51 а на степен магистра удостојени су њих 30.

У току године помоћ сиромашним студентима указивана је у виду стипендије и као потпора за плаћање школарине. Стипендије је издато у суми 540.030·58 рубаља а потпоре 113.558·68 руб.

2. Виши технички заводи — У почетку године било је под управом Министарства Просвете 6 виших техничких завода и то: 1. Технолошки Институт Цара Николе I у Петрограду. 2. Технолошки Институт Цара Александра III у Харкову. 3. Технолошки Институт Цара Николе II у Томску. 4. Царско-техничка школа у Москви. 5. Политехнички институт у Риги и 6. Институт сеоског газдинства и шумарства у Новој Александрији.

У тих шест техничких завода до 1 јануара 1912 год. било је 483 наставника и 9.340 студента (1909 г. — 9.835) и 28 страних слушалаца.

Од свих њих најпосећенији је био Царско московски технички завод (2.748 ступ.) а најмалобројнији Ново-александријски (457 студента).

У почетку године ступило је у заводе 2.517 студента а изашло 2.422 студената и то пре свршетка курса изашло је 2.225 или 76% (год. 1909 — 1.459 или 70% а по свршетку курса 697 или 24% (1909 год. — 608 или 30%).

Највећи број студената долази на ова одељења: механичко 5.000 и хемијско 1656 а најмање на грађевинарско одељење — 151.

Већина је њака било православне вере (6136 или 66%) а по старежу већином синови грађана и занатлија (3036 или 33%).

Подвргнуто је испитима 700 студ.: положило испит 697 студ. или 99,5% од целокупног броја оних, који су положили испит.

У току године издато је сиромашним студентима стипендије 148.543 руб. и 49 коп. и потпоре 45.183 руб. и 06 коп.

Издржавање свих виших техничких завода износило је 2,556.378 руб. и 6 коп. од којих је 1,578.519 руб. и 23 коп. било издато из државне благајне, 708.395 руб. и 64 коп. скупуљено је од такса за наставу а остало из разних специјалних извора.

Више техничке школе, као што се види из извештаја буџетске комисије царске думе а по рачуну Министарства просвете 1911 године, примиле су доста мали број слушалаца јер је пријем отежан строгим конкурсом. Практична спрема студената реализује се тешко и недовољно због чега се у фабрикама и заводима већа пажња поклања страним практичарима.

3. *Петроградски Женски Медицински Институт* — 1. јануара 1912 год. имао је 1.928 студенткиња.

Године 1911 изашло је пре свршетка курса 684 а полагало је испите 441 од којих је било 206 студенткиња и 235 доктора медицине страних универзитета. Испит је положило 318 лица и од њих је добило звање лекара с одликом 120 лица, а без одлике 198 лица.

На издржавање Института утрошено је 314.227 руб. и 66 копјејака од чега на државу долази 233.400 руб.

4. *Психо-невролошки институт* — 1. јануара 1912 године било је у њему: 65 професора, 23 предавача, 22 асистента и 8 лабораната. Слушалаца је било 2035.

5. *Педагошки Институт П. Г. Шалапутина у Москви* — Бројно је 12 наставника и 29 слушалаца, а државна стипендија била је одређена за 20 слушалаца. За издржавање овога института из државне благајне издато је а према закону од 3 јуна 1911 године — 61.625 рубаља годишње. Буџетска комисија 1911 године приметила је застој у развоју ове школе због оскудице њених потреба и захтева.

6. *Демидовски правни лицеј* — У демидовском правном лицеју на дан 1. јануара 1912 год. наставнички персонал састојао се је из 17 лица: Студената је било 632 од којих је 311 свршило школу.

На издржавање лицеја утрошено је 56.735 рубаља.

7. *Историјско-филолошки институти* — У царском Петроградском историјско-филолошком институту било је 24 наставника. На дан 1. јануара 1912 год. било је 128 студената од којих су свршили школу њих 44.

У историјско-филолошком институту кнеза Безборотка у Њезину, било је 15 наставника и 111 студената од којих је свршило школу 22 студената. На издржавање оба историјско-филолошка института издато је из државне касе 239.130 руб.

Историјско-филолошки институти, по речима буџетске комисије, показали су се свим слабо егзистирање. У последње четири године курс Петроградског института свршило је 83 студента (тј. око 20 њака годишње) од којих су 6% класици, 48% литератори и 46% историци. Мало боље резултате дао је Њезински институт али ипак оба су дала врло мали број спремиљених наставника за средње школе, те се је у Министарству озбиљно помишљало о њиховој реорганизацији. Сад се само чега какве ће резултате показати ново основани Шалапутински институт и према томе отпочеће реорганизација.

8. *Царски лицеј Девљева Николе у Москви* — Број наставника на лицеју износио је 18 лица. Студената је било 270, од којих су полагали правнички испит њих 56 студената.

На издржавање овога лицеја утрошено је 41.550 рубаља.

9. *Институти источних језика* — На дан 1. јан. 1912 године постојала су два таква института: Лазаревски институут источних језика и источни институт у Владивостоку. У оба института било је 33 наставника. Студената је било 220; официра слушалаца било је 17 и страних слушалаца 22.

У Лазаревском институту свршило је курс 14 студената, а у источном институту 17 студената и 20 официра.

10. *Виши женски курсеви* — Оваквих је курсева било у Петрограду и Москви.

На Петроградским вишим женским курсевима било је 130 професора и предавача и 30 асистената. Слушатељки је било 5610. Већина их је било (2740) на историјско-филолошком одељењу.

Већина слушатељки (3948) било је од 19—28 година.

1911 год. свршило је курсеве 248 слушатељки.

На Московским вишим женским курсевима било је 1. јануара 1912 године 5706 слушатељки од којих је 2626 било на историјско-филозофском одељењу; 1684 на физичко-математичком и 1396 на медицинском одељењу.

11. *Ветеринарски институти* — У 4 ветеринарска института (Јуревском, Харковском, Казанском и Варшавском) на дан 1. јануара 1912 године било је 126 наставника и 1638 студената. Од њих је 207 свршило за ветеринаре.

На издржавање института утрошено је 186.097 рубаља од које је суме држава дала 296447 рубаља. Стипендије и поппоре издато је студентима у току године 48.181 руб.

Што је овако мали број ђака на ветеринарским институтима објашњује се тиме, што су њихова уређења неподесна и што је ветеринарска струка у Русији запостављена.

По руском Зора Р. Стефановића
учитељица Браничево

*

Анкета о читању у школи — На дневном реду су анкете, па разуме се и у школском свету. Један Рус, по имену Балтагон, тежећи да сазна литерарни укус код мале деце, поставио је дечацима и девојчицама, којих је било 1600 на броју, из основних школа у Москви, ових пет питања:

1) Шта више волите да читате: приче, стихове или басне?

2) Шта више волите: или да читате сами или да слушате да вам ко други чита?

3) Коју врсту приповетки више волите: оне у којима се говори о људима, о животињама или о природи?

4) Волите ли више кратке приче, онакве какве су у вашој читанци, од једне или две стране, или пак дугачке од десет страна, које сачињавају брошуру или малу књижицу.

5) Које приче више волите оне из стварног живота или измишљене.

Из добивених одговора добивени су ова резултати:

Деца, која су сва била измеђ 9 и 13 године, веома се интересују дугачким и потпуним причама, веће представљају целину и које се односе на одрасле људе и на децу; врло се мало интересују стиховима и описима

природе а још мање баснама и извађеним одломцима; велику вредност придају изношењу стварног, истинитог живота, а никако не воле измишљене ствари.

*

Конгрес у Лозани — Реч је о конгресу *спортске психологије и спортске физиологије* који је одржан прошле године у Лозани.

Неки беседници претерали су са важношћу спортова, тврдећи и износећи да су они у стању да „даду човеку све моралне особине“. Ну и поред овога претеривања чуле се овде врло снажне идеје, а неке и посве нове.

Пре свега сви се сложили и признали да спорт може бити само тако морални агент, ако се ради умерено, и да потпомаже, ако се у том спорту правилно вежба, извесне одлике и особине, као што су издржљивост, тачан и прецизан поглед и т. д. Напоследку, утврђено је да је спорт приступачан свима, и ако се не мисли да у се том спорту односи победа, може бити врло користан сваком оном ко га обавља методички и без прекида. Тако је исто изнесено „да су најпрепоручљивији они спортови који се обављају у заједници“ јер поред индивидуалних подобности они развијају солидарност и дух другарства и куртоазije. Сваки улаже свој максимум напора да би постигао успех и резултат који интересује целину; пита више обавезност на покорност старешини ствара и оцртава навикну на дисциплину, која је тако корисна у грађанском животу.

Одушевљен за спорт, који обузима готову свуколику његову пажњу, трешећи се у овој радљивости која се зове „спортском грозницом“, млад је човек мање приступачан грешним прохтевима и изазивањима. Његова уобразиља, његова осећајност, налазе довољно хране у забављању и пословља која стварају физичка вежбања, не тражећи никако опасна задовољства и у потребном часу, он ће се осећати подобнији да разуме и схвати брак на достојанственији начин.

Истављено је питање који би спортови били корисни за сељане. Овима, ма да се одају физичким радовима, уопште недостаје окретности и агилности. Вежбања у мачевању, у борењу, у боксовању не би била некорисна, ако би међутим умор допуштао сељаку да их придода својем свакодневном раду.

Говорећи о спорту код деце, једном члану конгреса пала је срећна идеја да ода хвалу *маршевању*, које, подобно већ да развије издржљивост, стрпљење, и солидарност, кад се врши у организованој групи, учи још да се позна и заволи природа.

Овај конгрес не сматра никако да је испунио питање о вредности спортова и о њиховој методи. Он је само утврдио потребу спорта који би се вршио методички, а и тим је самим учинио корисно дело.

L' ed. m.

*

Неписмена у Прусској — 1912 Пруска је у својој сувоzemној војсци бројала 127 регрута на 206.218 који нису знали ни читати ни писати, што износи 0,062 од сто. У морини пак била су два потпуно неписмена регрута на 22.887 што значи 0,009 од сто. Ово значи да у Немачкој не може бити више речи о неписменима. — Истина при утврђивању ових цифара није одржан никакав испит над регрутима, да би се тачно утврдило колико је знање код ових овако писмених људи.

L' ed. m.

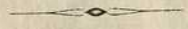

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

*

Савез далматинских учитељских друштава у Сплету — Овај Савез почео је од 14 јануара о. г. издавати свој друштвени орган *Гласник*, који се пеће ни сада, а ни убудуће бавити никаквом партијском политиком, нити икоју странку заступати, већ ће се једино ограничити на: буђење друштвене (учитељске) свести; настојање око свеопште и учитељске организације; износиће у пригодном облику јаде и беде, од којих три учитељство; настојаваће свим могућним допуштеним средствима да одстрани препреке, које се буду подизале ма с које стране против развоја учитељства; тражиће да што пре буду коначно уређени правни односи учитељства, њихове деце и удовица; износиће се рад Савеза и у њему удружених окружних учитељских друштава, и напослетку доносиће вести о учитељству уопште и т. д. — Власник је листу „Савез далматинских учитељских друштава“ — Издавач и уредник је Иван Ујевић — Писма, чланци и све што спада у круг рада овог листа шаље се на адресу Савеза — Сплет Приморска улица.

радо
ри
(ш
гра

ПРИКАЗИ И ОЦЕНЕ

1. ДРУШТВА И УСТАНОВЕ

Српска Краљевска Академија. — Главни годишњи скуп Академије 3 фебруара 1914 године: 1. Примљен је к знању извештај Академијиних контролора о рачунима и фондовима Академије за 1913. год. 2. Изабрани су секретари стручних Академија за 1914 годину академици: г. г. С. М. Лозанић за Академију Природних Наука, др. Ал. Белић за Академију Философских Наука, Слободан Јовановић за Академију Друштвених Наука и Ст. Тодоровић за Академију Уметности. 3. За контролоре Академијиних рачуна и фондова за 1914 годину изабрани су г. г. Ј. М. Жујовић, др. Мих. Петровић и Јов. Н. Томић. 4. За чланове Одбора Задужбине Димитрија Стаменковића за 1914 и 1915 годину изабрани су г. г. Живан Живановић, државни саветник и Јован Миодраговић, проф. у пензији. 5. За академике нове изабрани су г. г. др. *Михаило Гавриловић*, посланик Краљевине Србије на Цетињу, — за Академију Друштвених Наука и *Богдан Поповић*, професор Университета — за Академију Уметности. 6. За нове дописнике изабрани су г. г. др. *Недељко Кошанин*, доцент Университета и управник Ботаничке Баште „Јевремовац“, др. *Владимир Варићак* и др. *Драгутин Герјановић-Крамбергер*, професори Университета у Загребу — за Академију Природних Наука; др. *Јан Вогдан*, професор Университета у Букурешту и др. *Илија Барбулеско*, професор Университета у Јашу, — за Академију Философских Наука; *Алекса Шантић*, песник из Мостара — за Академију Уметности.

Скуп Академије Природних Наука 7 фебруара 1914 год.: 1. Усвојен је реферат г. г. С. М. Лозанића и др. Ј. Цвијића да се спис проф. Жив. Јуришића: „Животопис и рад др. Јосифа Панчића“ штампа као споменица стогодишњице рођења Панчићева, пошто писац учини извесне измене по напоменама референата. 2. Одлучено је да се поводом стогодишњице Панчићева рођења одржи једна свечана седница Академијина. 3. Приказана је расправа Ивана Таје: „Изаучавање једне двоструке ферментске акције“, па је одлучено да је прегледа академик г. С. М. Лозанић. 4. Усвојен је и Председништву упућен предлог академика г. др. Мих. Петровића да се заведе претходно штампање извода из расправа Академије Природних Наука (пре штампања целе расправе) на француском језику, који не би били већи од 2—3 стране.

Академија Природних Наука имала је скуп 10 фебруара 1914 године на коме је усвојен реферат академика г. С. М. Лозанића да се расправа Ивана Ђаја: „Изучавање једне двоструке ферментске акције“ штампа у Гласу I разреда.

Академија Филозофских Наука имала је скуп 10 фебруара 1914 године на коме је приказан и упућен на оцену г. Ј. Скерлићу спис Ивана Касумовића: „Езоповске басне код Доситеја Обрадовића“.

Председништво Академије имало је скуп 15 фебруара 1914 године: 1. Да би се убрзао посао око израде и издања Југословенске Енциклопедије одлучено је, да овим послом за сада руководи академик г. др. Белић, коме је одређен за секретара г. др. Јован Ердељановић. 2. Усвојен је предлог Академије Природних Наука о држању свечаног скупа Академије приликом стогодишњице Панчићева рођења, с тим да Академија Природних Наука спреми за ову седницу све што треба. 4. Утврђени су смерци за награде из Задужбина: а) *Миколe Ј. Мариновића* за поетски спис (у стиху или у прози) с моралном и патриотском тенденцијом који је написан чистим српским језиком и одликује се лепотом слога и садржаја; награда је до 500 динара у злату, а рок предаје списа је 30 новембар (закључно) ове године. б) *Арх. Нићифора Дучића*: I за „расправу или монографију из српске филологије, географије и етнографије у опште; награда је до 1600 динара у злату, а рок предаје списа је 30 новембар (закључно) 1914 године. II за „расправу или монографију из српске историје, политичке, војничке и црквене“; награда је до 1600 динара у злату, а рок предаје списа је 30 новембар 1915 године. За обе ове награде Дучићеве „садржина списа не сме никад бити политичке природе. Ваља да је у њему чист и правилан српски језик и стил течан и одабран“. — За расписане награде (Мариновићеву и Дучићеву) важе ове одредбе: а) награде могу бити досуђене списима оригиналним, у рукопису или штампаним за последње две године; б) величина награде за научни и популарни спис одређује се према оцени референата и дотичне Академије, а може се поделити и на два списа; в) списи из лепе књижевности могу бити награђени или целом наградом или половином или трећином, а може се награда поделити на два или три списа; г) списи се могу слати или под пишчевим именом или са знаком (шифром) на спису и на куверти са именом пишчевим у њему. Куверти ненаграђених списа неће се отворати, већ ће се заједно са ненаграђеним списом враћати лицу које је спис Академији предало, или — ако је спис стигао преко поште — ономе, ко покаже рецензије поштански о предаји списа на пошту; д) награђени спис ако је у рукопису, писац је дужан наштампати у року од године дана кад му се рукопис врати; а ако то не учини, губи право на награду. Спис мора бити наштампан најмање у 300 комада, а награду писац прима кад поднесе Академији 50 наштампаних примерака; е) награђени списи које су писци штампали, њихова су својина; е) свака расправа или спис који се као рукопис награди, носиће, кад се наштампа, име задужбине која га је наградила, дан смрти завештаоачеве и редни број награде тога фонда. Ако се спис издаје као засебна књига онда има и слику оснивача задужбине на насловном листу и на корицама.

Академија Друштвених Наука имала је скуп 17 фебруара 1914 године: 1. Спис Владимира Николића: „О народним школама у Широту и округу пиротском пре ослобођења“, који је био на реферату код г. др. Јов. Радоњића, па га је овај вратио неоцењена, упућен је Етнографском Одбору. 2. Академик г. Јов. Н. Томић реферисао је о спису Владисава Скорића:

„Српска православна црква и народ у Сарајеву у 17. и 18. веку“ да у овоме облику не подноси за издања Академијска нити за издања етнографска, и ако у њему има грађе која би се могла штампати и у једним и у другим издањима. Одлучено је, да се спис врати писцу и да му се доставе напомене референта. З. Приказан је и упућен на реферат академику г. Јов. Н. Томићу спис попа Саве Накићеловића: „Подаци за прошлост Крајине Херцеговске (1687—1697)“.

Свечани годишњи скупи Академије 22. фебруара 1914 години, на коме је прочитан извештај у изводу о раду Академије у 1913 године. Према овоме извештају у Академији је одржано 45 скупова, и то: 9 Академије Природних Наука, 3 Академије Философских Наука, 5 Академије Друштвених Наука, 1 Академије Уметности, 2 Заједничка скупа, 20 Председништва и 5 целокупне Академије. Рад Академије на овим скуповима је у овоме: 1. *Рад Председништва и целокупне Академије.* Пошто је Грађанска Банка раскинула уговор о зидању нове зграде Академијине, расписана је нова лиценција, и по одлуци Академијиној зидање уступљено Фирми Мат. Блеха архитекте. Новац је узет од државе на зајам, који ће јој се вратити у ратама из прихода саме зграде. — Ради илустровања српских народних песама Академија је позвала српско-хрватске и словеначке уметнике да узму учешћа у илустровању песама. За овај посао пријавио се довољан број уметника и сви су послу приступили, а неки су већ с послом готови и своје радове послали Академији, која ће их послати у Беч ради израде клишета. — Захваљујући Државном Савету на одређеној помоћи из Задужбине Велимиријанума за проучавање старе архитектуре и живописа у новим крајевима, утврђен је план о изради и издању ових старина. — Примљен је к повољном знању извештај г. Министра Просвете и Цркв. Послова да је усвојио њен предлог о продаји винограда пок. Милана Кујунџића на Топчидерском Брду и да се отуда добивени новац придода већ основаној Задужбини покојниковој, из чијег ће се прихода награђивати радови из области Академије Философских Наука. — На изјаву Бугарске Академије Наука Словенским Академијама којом се протествује против радње српских политичких и војничких власти у Македонији и којом се, у исто време, напада и Краљевска Влада, и наша је Академија дала своју изјаву: да задатак научних тела, као што су Словенске Академије, не може бити да оцењују политичке поступке ни једне Владе, и да је Савез Словенских Академија био замисљен као чиста научна заједница итд. 2. *Рад у стручним Академијама.* Академија Природних Наука примила је за Академијина издања ове радове: академика др. Јована Цвијића: „Ледено доба у Проклетијама и суседним планинама“ и „Глацијација дробњачких језера и резултати о глацијацији и глацијалној ерозији“; академика др. Мих. Петровића: „Интерполација и интеграција помоћу једне класе одређених интеграла“, „Квадратура помоћу курвиметра“, „Елементарна релација између правих и кривих луки“ и „Једна врста инваријаната кривих линија дефинисаних диференцијалним једначинама“; дописника Петра С. Павловића: „Пећински пуж, *Lartetia serbica* n. spec. из западне Србије“; дописника др. Мил. З. Јовичића: „Појава кобалта у Србији“; др. Милутина Миланковића: „О распореду сунчеве радијације на површини земље“; др. Славка Шећерова: „О експериментално произведеним двоструким, троструким и многоструким лицима код пужева, специјално код барског пужа *Linnea stagnalis* L.“ и „О обрнутом пресађивању сифона код аспидије *Ciona intestinalis* L.“; Ивана Ђаје: „Утицај убацавања гликозе и сахарозе у вене на млечни шећер“

и „Изучавање једне двоструке ферментске акције“; д-ра Младена Т. Берића: „Разматрање о конвергенцији и дивергенцији редова“; Жив. Јуришића: „Животопис и рад д-ра Јосифа Панчића“. Све су ове расправе штампане у 91. и 93. Гласу, сем списа „Животопис и рад д-ра Панчића“, који ће се штампати као споменница. Ова је Академија прихватила предлог академика г. Ј. М. Жујовића о изради геолошке карте старе Рашке и послао овај поверила г. г. Ј. М. Жујовићу, Сави Урошевићу и д-ру Свет. Радовановићу; а примила је к знању и стечај Казанског Физичког Математичког Друштва од 500 рубаља за најбољи спис који се тиче Неевклидове Геометрије. Академија Философских Наука примила је за Академијина издања ове радове: академика д-ра Ватрослава Јагића: „Словенски текст Козме Индиноплова у рукопису инока Гаврила од год. 1649.“; дописника д-ра Тих. Остојића: „О Давидовићевим Српским Новинама и његовој Штампарији“; д-ра Веселина Чајкановића: „О атонском кодексу грчких пословица са једним новим Есхиловим фрагментом“; д-ра Владимира Ђорговића збирку старих српских записа и натписа; д-ра Драг. Н. Анастасјевића Исписе из грчког архива хиландарског; Радослава М. Грујића збирку старих српских записа и натписа. — Академија Друштвених Наука примила је за Академијина издања ове радове: академика Љуб. Стојановића: „Хронологија у старим српским записима и натписима“; академика Гл. Гершића: „Царински Савези“; академика д-ра Владана Ђорђевића: „Црна Гора и Русија (1784-1814)“; академика Јов. Н. Томића: „Поход Турака на Црну Гору 1712. (Царев Лаз)“ и „Црногорски митрополит Василије и емиграција Црногораца у Русију 1754-1757“; дописника д-ра Ст. Станојевића: Студије из српске дипломатике. VI. Промулгација. VII. Интервенција (петиција). VIII. Експозиција (нарација). IX. Диспозиција. X. Сапкција и пена. XI. Короборација. XII. Апрекација. XIII. Потпис. XIV. Хронологија. XV. Писар. XVI. Печат; дописника д-ра Драг. М. Павловића: „Покрет у Босни и у Албанији противу рефорама султана Махмуда II.“; дописника д-ра Јована Радонића: „О деспоту Јовану Оливеру и његовој жени Ани Марији“; Марка Драговића: Записе на рукописним и штампаним књигама у ризници цетињског манастира; д-ра Милоја М. Васића: „Кађење у егејско-миносском култу“; Максима Трпковића: Православна пасхалија и проверавање датума“; д-ра Душана Пантелића: „Аустријски покушаји за освојење Београда 1787-1788“; Рад. М. Грујића: „Споменници Срба у Хрватској, књ. од 1538-1656“, — али пошто писац спреми овај рукопис за штампу по напоменама референта. — Академија Уметности је одлучила да се огледа ради штампа прва књига музикалија црк. Корнелија Станковића, и учинила распоред међу српским, хрватским и словеначким уметницима који ће илустровати српске народне песме за издање Стаменковићеве Задужбине. 3. Академијина издања у прошлој години су ова: Глас 91 (I. p.), 92 (II. p.), 94 (II. p.), Етнографски Зборник 19 и 20, Годишњак 25 (за 1912), Покрет у Босни и у Албанији противу рефорама султана Махмуда II. од д-ра Драг. М. Павловића (засебно издање), Србија и Русија 1784-1814“ од д-ра Владана Ђорђевића (засебно издање), Упутства за прикупљање градива о занатима и еснафима у српским земљама, Акценатске студије од д-ра Ал. Белића (засебно издање). 4. Лексикографски Одсек. Оглед Српскога речника књижевнога и народнога језика, који је издала Српска Краљевска Академија, а уредио Момчило Иванић, секретар Лексикографскога Одсека 1913. г., изашао би још 1912. г., да нису ратне прилике омеле његово штампање у тој години. Из овога огледа, као претече коначно уре-

ђивању Академијина *Српскога Речника* види се богатство и разноврсност грађе, на основу које се —, као и начин, на који се мисли да треба обрађивати овај речник. Поред овога, продужило се скупљање речничке грађе и у 1913. години прочитано је 10 књига у 108 табака, а из њих је исписано 17.900 листића; а примљено је и 6 збирака народних речи на 1380 листића из ових српских крајева: из Босне, Босанске Крајине, Херцеговине, Срема, Сантова и Сомбора у Бачкој, из Западне Србије и Жупе. На крају 1913. године свега је било речничке грађе 1,381.944 листића. 5. *Етнографски Одбор*. У прошлој години Одбор је примио 13 радова: д-ра Тих. Р. Ђорђевића Грађа за насеља Србије из времена прве владе кнеза Милоша и Упутства за скупљање градива о занатима и еснафима у српским земљама; Ст. М. Мијатовића Српске народне заговетке и питалице и Српске Народне пословице и изреке; Душана Зорића Драгоша Српске Народне песме из Босанске Крајине; † Јована Ђ. Зорића Приповетке из Босанске Крајине; Крсте Божовића Народне приче из Жупе и Гусларске песме; Андрије Лубурића Херцеговачке Народне пјесме из Црне Горе и Херцеговци у народним пјесмама; Милоша Ђ. Шкарића Српске Народне песме из Лике; Јована Јовановића Јуначке и женске песме из Јужне Старе Србије и Смиљка М. Спасића Српске Народне умотворине из Мрзенице и околине. Сем пет сви су остали радови прегледани и оцењени као и велики део радова из претпрошле године, који је био примљен у току те године, али због ратних прилика није могао бити оцењен. Од грађе Етнографског Одбора у прошлој су години наштампани 19 Етнограф. Зборник и Упутства за прикупљање градива о занатима и еснафима у српским земљама, а спреман је материјал за 10—12 књига Етнограф. Зборника, од којих је прва одређена за штампање списа д-ра Тих. Р. Ђорђевића Грађа за насеља Србије из времена прве владе кнеза Милоша. Рад пак на испитивању насеља морао је у 1913. години застати због тога што су сарадници били заузети махом војним дужностима. Ипак су у току 1913. године приспели уредништву „Насеља“ ови радови: Моравица у сливу Кршевачке Реке, од учитеља Јанићија Поповића, Седам описаних села из Кумановске Пчиње, од истога учитеља, Психичке особине Посавотамнаваца од Христифора Станковића и Сокошка Нахија (Горње Подриње) од Љубомира Павловића. У прошлој години наштампана је IX. књига „Насеља“ у којој су радови Маринка Станојевића Заглавак, попа Саве Никићеновића Бока и Боривоја Милојевића Рађевина и Јадар; а дата је у штампу X. књига „Насеља“ у којој ће се штампати Мих. Драгића Гружа, Љуб. Павловића Ужичка Црна Гора и Андрије Јовићевића Скадарска Крајина. 6. *Задужбине*: а) д-ра Љубомира Радивојевића. Према одлуци Председништва штампале се трошком ове Задужбине спис проф. Максима Триковића „Православна пасхалија и проверавање датума“. А рад ове Задужбине у Књижевном Одбору био је у овоме: Издао је шесту свеску народних песама под насловом „Деспоти и властела после Косова“ у 10.000 примерака (под редакцијом г. Момчила Иванића). Примио је и за штампу спремио дело Сретена Динића: „Царство алкохола“ (с предговором д-ра Милоша Поповића), којим се циља за сузбијање употребе алкохола у срп. народу. Откупио је 300 примерака дела д-ра Д. Рибникара: „Здраво и болесно дете“ и преко Културне Лиге растурило их у народу. Раздао преко Министарства Просвете и Цркв. Послова 24.274 примерака књига свога издања у новим крајевима, а сем тога слао је у нове крајеве своја издања преко Одборових повереника. б) Николе Ј. Мариновића. На расписани стечај за награду од 480

динара у злату из ове задужбине пријавило се шест списа и штампаних књига, али ни један није награђен. Објављен је нов стечај за награду до 500 дин. в) Арх. Нићифора Дучића. На расписани стечај за награду до 1200 динара у злату није се пријавио ни један спис. Објављена су два нова стечаја са наградом сваки до 1600 дин. г) Милоша Ж. Петровића. Према расписаном стечају за награду до 800 динара у злату за најбоље дело из области историјских, литерарних или моралних наука, чија величина мора имати најмање шест штампаних табака, списи се подносе до краја месеца децембра ове године. д) Димитрија Стаменковића. Награђена дела Жив. О. Дачића: „Да нам буде боље“ и превод Влад. Т. Спасојевића Вагнеровог дела „Кроз живот“ у штампани су, а нова награда није расписана, пошто ће у издању ове задужбине изаћи у овој години прва књига илустрованих српских народних песама. њ) Пере К. Јанковића. Из ове задужбине награђено је дело д-ра Паје Радосављевића: „Илустрована историја биологије“.

Р.

Српска Краљевска Академија — Састанак Академије Природних Наука 3. марта 1914. године: 1. Приказан је спис Д-р Томе М. Лека: „Анатомска изучавања изводних канала људске гуштераче“ и дат на оцену г. г. Ј. М. Жујовићу и д-ру Нед. Кошанину. 2. Приказан је спис д-ра Момчила Иванића: „Испитивања о слободним и паразитским амебама. I. Прилози за познавање неких слободних амеба“ и дат на оцену г. г. Ј. М. Жујовићу и д-ру Нед. Кошанину. 3. Приказан је спис Ивана Ђаје: „О утицају некојих фермената на угљене хидрате кваса“ и дат на оцену г. г. С. М. Лозанићу. 4. Прочитано је писмо проф. Жив. Јуришића да је свој спис „Животопис и рад д-ра Јосифа Панчића“ спремно за штампу по напоменама референата, па је одлучено да се штампа као Споменица за стогодишњицу рођења д-ра Јосифа Панчића. 5. Одлучено је да на свечаној седници Академије, која ће се држати као успомена стогодишњице Панчићева рођења, говори дописник г. д-р Нед. Кошанин.

Председништво Академије имало је састанак 3. марта 1914. године. Секретар је саопштио да је од Задужбине Велимиријанума примио 10.000 дин. у злату, коју је суму Државни Савет ставио Академији на расположење са задатком: 1. да се *језички* испитају нови крајеви Србије и Црне Горе; 2. да се ти крајеви испитају и у погледу *етнографском* (живот, обичаји, одело, традиције итд.), *археолошком*, *историјском*, и у погледу *историјске географије*; 3. да се у тим крајевима, а по потреби и у осталим, настави испитивање *насеља*, *порекла становника* и његових *психичких особина*; 4. Да се у новим крајевима доврши *снимање саоменика старе српске архитектуре и живописа*. Одлучено: 1. да се организује експедиција: а) за испитивање језика, б) за испитивања *етнографска*, в) за испитивања *насеља*, г) за испитивања *историјска*, д) за испитивања *историјске географије*, њ) за испитивања *археолошка*, е) за *снимање старе српске архитектуре и живописа*; 2. да Академија Наука *филозофских, друштвених и уметности* и *Етнографски Одбор* одреде *лица* која ће у појединим експедицијама узети учешћа и које ће лице којом експедицијом руководити; 3. да експедиције поднесу извештаје о своме раду најдаље до краја месеца октобра ове године.

Академија Уметности имала је састанак 7. марта 1914. год.: 1. одлучено је да академик г. Андра Стевановић руководи експедицијом за сн-

мање споменика старе српске архитектуре и живописа, кога ће пратити ангажовани фотограф из Лајпцига, а експедицији ће се придружити и г. Љуб. Стојановић ради прегледања историјско-литерарних споменика по тим манастирима и црквама. 2. Разгледан је поново рад д-ра Влад. Р. Петковића о манастирима Раваници и Каленићу, па је одлучено, да би се текст могао уврстити у Академијина издања, али да се приложене илустрације понова сниме. 3. Разгледане су илустрације 12 народних песама од г. г. Влад. Бедића, Ј. Далића, Љуб. Бабића, Саше Шангела и Бранка Поповића и одлучено, да се могу уврстити и ако би неке могле боље бити.

Академија Друштвених Наука имала је састанак 10. марта 1914. године: 1. Д-р Ст. Станојевић приказао је продужење своје студије о српској дипломатици, које ће се штампати у Гласу П. р.: XVII. Сведоци, XVIII. Формулари, XIX. Канцеларија и чиновници, XX. Рад на повељама, XXI. Губљење, уништавање повеља, XXII. Вредност повеља, XXIII. Фалсификовање, XXIV. Преводи српских повеља, XXV. Стране повеље на српском језику. 2. Приказане су нове синђелије које је послао дописник Дим. Руварац, па је одлучено да раније и ове Руварчеве синђелије као и пок. Милојка Веселиновића приреди за штампу г. Љуб. Ковачевић, који ће уврстити и неке своје синђелије. Академик г. Јов. Н. Томић реферисао је о спису д-ра Момчила Нинчића: „Аграрно-правни положај српскога народа под Турцима“ да је један велики део овога списка већ објављен у „Делу“, због чега га Академија није могла по пословнику примити. 4. Приказан је рад д-ра Николе Радојчића: „Б. А. Минети о грофу Ђорђу Браиловићу“ и дат на оцену г. Ст. Новаковићу.

Академија Философских Наука имала је скуп 13. марта 1914. године, на коме је одлучено, да академик г. д-р Ал. Белић руководи екскурзијама за језична испитивања у новим крајевима. Он има да организује испитиваче који ће у одређеном року поднети Академији извештај о својим радовима на овим екскурзијама.

М. Р.

ЈАВНЕ ЗАХВАЛНОСТИ

Г. др. Аврам и г-ђа Ружа Винавер, приватни делар из Шапца, извољели су приложити овој школи динара (30) тридесет, да се на дан 16. ов. месеца, као на дан рођења његове рано преминуле кћери Мјечиславе, бив. ученице III разреда ове школе, подели на 3 сиромашне ученице из III разреда ове школе.

Управа школска и овим путем изјављује именованима своју топлу захвалност.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: у Србију 12 дин., за друге земље 15 дин. у злату (франака). — Прегилата се шаље Управи Државне Штампарије краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу у уредништву (Министарство Просвете и Црквених Послова у Београду). Они се, на захтев писма, враћају.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК Др. МИЛ. Н. ЈОВАНОВИЋ
БЕЛГРАДСКА УЛ. 9.

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

„РАТНА СПОМЕНИЦА“

Уредништво „Босанске Виле“ јавља да ће „Ратна Споменица“, коју је намеравало издати као прва два броја за 1914, обухватити 6 бројева, дакле бројеве за јануар фебруар и март, и изићи као засебна дела књижевним и научним прилозима најбољих српских и хрватских радника на перу, почетком марта.

Због тога уредништво моли претплатнике да не рекламирају бројеве за ову годину.

Пошто ће „Споменица“ бити засебна целина може се на њу саму претплатити код уредништва у Сарајеву са 2·50 круне, а књижарска ће цена бити 3 круне.